

MARRES

een maastrichtse brouwersfamilie

INHOUD

9	HERINNERINGEN		
15	HET Y-DNA VAN DE FAMILIE MARRES		
15		HOE KWAMEN WE IN MAASTRICHT TERECHT?	
18		MARRES EN MARES, TWEE TAKKEN VAN ÉÉN FAMILIE	
19		ONS DNA OP EEN WETENSCHAPPELIJK CONGRES	
21	EEN KORTE GESCHIEDENIS VAN MAASTRICHT		
21		PREHISTORIE	
22		ROMEINSE TIJD	
24		MIDDELEEUWEN	
26		VROEGMODERNE TIJD	
27		MODERNE TIJD	
29	MARRES WORDT VOLGRAAF		
29		DE OORSPRONG	
29		DE UITSPRAAK	
31		DE SCHRIJFWIJZE	
31		DE FAMILIES MARES	
32		DE OUDSTE VERMELDING	
32		DE MARET(S)	
32		DES MARETS	
32		DE MAREZ	
32		MAREES EN MAREZ	
32		MOORREES	
33		DE FAMILIE VOLGRAAF	
35	WAPENS EN ZEGELS		
35		HET WAPEN DE MARETS (MARES) IN LUIK IN DE VEERTIENDE EEUW	
37		WAPENS EN ZEGELS VAN DE FAMILIE MARRES	
39		HET WAPEN MARES	
41	LAKENFABRIKANTEN EN KOOLIEDEN		
41		GENERATIE I STAMVADER MOREES ALIAS MORECH	
43		GENERATIE II JOHAN I MARRES	
45		KOOP BEZITTINGEN BOXBERCH TE ZUSSEN (1403)	
47		GENERATIE III REYNER I MARRES	
51		GENERATIE IV JOHAN II MARRES	
51		GENERATIE V REYNER II MARRES	
53		VRIJHANDEL VOOR DE GEBROEDERS MARRES (1526)	
55		GENERATIE VI REYNER III MARRES	
57		GENERATIE VII MATTHIJS MARRES	
59	HERBERGIERS, BROUWERS EN KLOOSTERLINGEN		
59		GENERATIE VIIIa REYNER IV MARRES	
59		GENERATIE VIIIb NICOLAAS MARRES	
61		GENERATIE IXa PAULUS MATTHIAS MARRES	
61		GENERATIE Xa SERVAES MARRES	
61		GENERATIE Xb PALMACHIUS MARRES (PAU DE MARRES)	
63		GENERATIE XIb MATTHIJS MARRES	
67	1. BIERBROUWERIJ LE VERT GALANT		
67		GENERATIE IX	
67		EVA WALSENIUS-MARRES	
71	2. BIERBROUWERIJ DE WILDEMAN		
71		GENERATIE Xa SERVAES MARRES	
74		GENERATIE XIa LAMBERT MARRES	
77	3. BIERBROUWERIJ SERVATIUS MARRES		
77		GENERATIE XIIb SERVAES MARRES	
77		GENERATIE XIIIb LAMBERT MARRES	
79		GENERATIE XIVb NICOLAAS MARRES	
81	4. BIERBROUWERIJ DE DUBBELE AREND		
81		GENERATIE XIIc LAMBERT MARRES	
83	5. BIERBROUWERIJ DE BLAUWE HOND		
83		GENERATIE XIIIb AEGIDIUS MARRES	
83		GENERATIE XIVc BARTHOLOMEUS SERVATIUS MARRES	
84		GENERATIE XVc TILMAN MARRES	
86	6. BIERBROUWERIJ DE DEKEN		
86		GENERATIE XIIId SERVAES MARRES	
89	7. BIERBROUWERIJ HET PANNENHUIS		
90		GENERATIE XIIa AEGIDIUS MARRES	
90		VECHTPARTIJEN IN HET PANNENHUIS IN 1710	
93		GENERATIE XIIIa JOANNES MARRES	
94		GENERATIE XIV JAN WILLEM MARRES	
95		GENERATIE XV MICHAEL MARRES	
97		GENERATIE XVIc HUBERT WILLEM MARRES	
99		GENERATIE XVIIId MICHAEL HUBERTUS MARRES	
101	8. BIERBROUWERIJ EN BRANDERIJ FIRMA MICHAEL MARRES (VADER)		
101		VOORGESCHIEDENIS	
105		GENERATIE XVIIb MICHAEL II MARRES	
113	9. BIERBROUWERIJ EUGÈNE I MARRES		
113		GENERATIE XVIIe EUGÈNE I MARRES	
115		STICHTING PRO INFANTIBUS	
120		GENERATIE XVIIIh EUGÈNE II MARRES	
122		BROUWERS MARRES IN DE ORGANISATIE VAN NEDERLANDSE BROUWERS	
128		TEKENINGEN VAN WILLY MARRES	
130		GENERATIE XIXg EUGÈNE III MARRES	
135		DE ARCHIVALIA VAN EUGÈNE III MARRES (1905-1993)	
136		DE AANGETROFFEN BOEKEN EN SCHRIFTEN	
139		HET BIERPROCES ZOALS BESCHREVEN DOOR EUGÈNE III MARRES	

141	10. BIERBROUWERIJ MARRES-PRICK
141	GENERATIE XVIa JAN WILLEM MARRES
143	11. BIERBROUWERIJ J.J.H. MARRES
143	GENERATIE XVIa1 HUBERT MARRES
143	GENERATIE XVIIa MICHAEL MARRES
145	12. BIERBROUWERIJ MICHAEL MARRES ZOON LATER DE VALK
145	GENERATIE XVIIb MICHAEL MARRES
147	GENERATIE XVIIIa MICHAEL CLEMENS MARRES
148	GENERATIE XVIIIa1 GEORGE MARRES
148	FOTOALBUM GEORGE MARRES
155	GENERATIE XVIIIb JAN CONSTANT MARRES
156	GENERATIE XIXa VICTOR MARRES
157	GENERATIE XIXb6 PAULINE MARRES
159	13. BIERBROUWERIJ MARRES-CEULEN
159	GENERATIE XVIIId AUGUSTE MARRES
161	GENERATIE XVIIIe EDMOND MARRES
163	GENERATIE XIXd PIERRE MARRES
167	'ENIGE GEGEVENS OVER DE GESCHIEDENIS VAN DE BIERBROUWERIJ FIRMA MARRES-CEULEN'
177	14. BIERBROUWERIJ LOUIS MARRES
177	GENERATIE XVIIb7 JOHANNES LUDOVICUS HUBERTUS MARRES
179	15. BIERBROUWERIJ MARRES-THANS
179	GENERATIE XVIIg VICTOR HUBERT MARRES
181	GENERATIE XVIIIId HUBERTUS JOSEPHUS VICTOR MARRES
183	16. STADSBROUWERIJ DORDRECHT
184	BROUWERIJEN VAN AANGETROUWDE FAMILIE
184	BIERBROUWERIJ EN MOUTERIJ L. VAN AUBEL
185	BIERBROUWERIJ LOOMANS-MARRES
186	BIERBROUWERIJ LEENAERS-MARRES
187	ACCIJNZEN MAASTRICHTSE BIERBROUWERIJEN 1861
189	OVERIGE INDUSTRIEËN: ZOUTZIEDERIJ JOS MARRES 1870 - 1957
191	GENERATIE XVII PHILIPPUS JOSEPHUS MARRES
191	GENERATIE XVIIIf JOSEPH HERMAN HUBERT MARRES
191	GENERATIE XVIIIg PAUL JEAN MARIE MARRES
195	OVERIGE INDUSTRIEËN: NV STOOMSTEENFABRIEK EN KIEZELEXPLOITATIE BELVÉDÈRE 1894 - 1982
197	ARCHEOLOGISCH, GEOLOGISCH EN PALEONTOLOGISCH ONDERZOEK
199	POLITIEK CONFLICT: MICHAEL MARRES VERSUS PETRUS REGOUT
199	MICHAEL MARRES (1826-1898)
199	PETRUS REGOUT (1808-1878)
199	WILLEM HUBERT PYLS (1819-1903)
199	JOSEPH RUSSEL (1829-1888)
201	HET CONFLICT
211	SAMEN VERDER

213	SPORT: ROEIEN EN VOETBAL TOT 1945
213	ROEIEN
219	VOETBAL
220	ZIJTAKKEN MARRES: MARES EN VOLGRAAF
220	MARES
220	TAK ZICHEN
221	TAK WOLDER
222	DE OUDSTE TAK WOLDER
223	DE MIDDELSTE TAK WOLDER
223	DE JONGSTE TAK WOLDER
224	VOLGRAAF
224	GENERATIE VII MATTHIJS MATTHIJSZ. VOLGRAAF
225	GENERATIE VIIIa TILMAN MATTHIJSZ. VOLGRAAF
225	GENERATIE VIIIb HERMAN MATTHIJSZ. VOLGRAAF
225	GENERATIE IXb MATTHIJS HERMANZ. VOLGRAAF
225	GENERATIE Xa HERMAN MATTHIJSZ. VOLGRAAF
225	GENERATIE XIa MATTHIJS HERMANZ. VOLGRAAF
226	GENERATIE XIIa HERMAN MATTHIJSZ. VOLGRAAF
226	GENERATIE XIIIa MATTHIJS HERMANZ. VOLGRAAF
226	GENERATIE XIVc LOUIS VOLGRAAF
226	GENERATIE XVb LUCAS VOLGRAAF
227	GENERATIE XVIa LOUIS VOLGRAAF
227	GENERATIE XVIIb FRANÇOIS VOLGRAAF
228	STAMBOOMSHEMA FAMILIE MARRES SCHEMA I
229	STAMBOOMSHEMA FAMILIE MARRES SCHEMA II
230	STAMBOOMSHEMA FAMILIE MARRES SCHEMA III
232	DANKWOORD
234	AFKORTINGEN
234	ARCHIEVEN EN INSTELLINGEN
235	MANUSCRIPTEN EN PUBLICATIES VAN DE AUTEUR
236	LITERATUUR
240	NOTEN
248	NAAMREGISTER
250	COLOFON

HERINNERINGEN

Maastricht is een stad om twee keer per jaar met tranen in je ogen te bewandelen om daarna weer snel naar het Noorden te gaan, zeiden mijn ooms. Zij bezochten hun familie, dronken menig glas, vertelden prachtige verhalen over de oude tijd en vertrokken weer.

Mijn vader verhaalde over vroegere familieleden en wat ze voor de stad hadden betekend. Dat waren geen heldendaden, eerder eigenaardigheden. De greune (groene) Marres, die op jonge leeftijd zijn erfenis al had gekregen en zijn tijd vooral met jagen had doorbracht. De Hoed Marres, en dan op zijn Maastrichts uitgesproken als 'D'n Hood Marres', die lange tijd wethouder was geweest en hoe hij aan zijn bijnaam gekomen was na een conflict met de vermaarde industrieel Petrus Regout.

Het uitbundigst vertelde mijn vader over grote familiefeesten en de eerste auto van zijn grootvader, na de Eerste Wereldoorlog, de tijd die later de vrolijke jaren twintig werden genoemd. De auto werd alleen gebruikt om zondags door het Heuvelland te toeren. Zijn oudste zoon moest dan rijden, want grandpapa was daar te oud voor.

Mijn vader nam me mee naar het Natuurhistorisch Museum, naar de miljoenen jaren oude fossielen die in de Sint-Pietersberg waren gevonden, zoals de Mosasaurus, die aan Napoleon gegeven was in ruil voor een paar flessen goede wijn. Hij raadde me aan nooit zelf de berg in te

gaan, maar als ik toch ging dat dan te vertellen, want je kon erin verdwalen. Er waren mensen in verhongerd en jaren later teruggevonden.

We gingen naar de stadsmuur, waar we in de Heksenhoek naar boven klommen en over de wal naar het bastion De Vijf Koppen liepen. Ooit hadden we gevochten tegen de Luikenaren en de Hollanders. Van de laatsten hadden we verloren. De strijders werden onthoofd en hun hoofden werden op een lans gespietst en op de muur tentoongesteld. Pater Vink was een van hen, en daaraan voorafgaand had hij een tijd gevangengezeten in het nabijgelegen torentje. De brouwer Lansmans was ook bij deze geschiedenis betrokken.

Zo zitten zijn verhalen nog diep in mijn geheugen. Later las ik in geschiedenisboeken historisch correctere versies, maar de verhalen van mijn vader waren de eerste, en die maken de diepste indruk.

Wij stamden af van de Spanjaarden. Mijn vader zou dat eens gaan uitzoeken. Zijn broer, mijn oom Willy, hield ook van geschiedenis, maar meer van oude gebouwen, stadshuizen, kloosters en kastelen, met name in Zuid-Limburg. Hij schreef daar boeken over. Hij wist alles over het eeuwenoude klooster van Rolduc, waar veel zonen Marres op kostschool waren geweest.

Mijn vader wist veel over de vroegere familie, althans alles sinds mensenheugenis, ongeveer vanaf de Belgische Opstand van 1830-1839.

Drie generaties: Evert Marres, Boed Marres (Eugène Marres IV) en Eugène Marres III bestuderen het boek Mestreechs Aajt in 1982 (Collectie: Boed Marres).

We waren Belgischgezind geweest, en een verre oom had zich na de afscheiding in België gevestigd, maar hij was dan ook met een Belgische getrouwd.

Op een dag nam mijn vader me mee naar de brouwerij en opende in zijn kantoor de brandkast. Nadat hij de zeer zware deur met draaischijven had geopend en daarna achterin nog een kastje, haalde hij daaruit een doosje waarin een koperen penning lag. Op één zijde was een heilige afgebeeld, Sint-Arnoldus, patroon der brouwers, en aan de andere kant stond gegraveerd 'Servatius Marres 1757'. Dit was de gildenpenning van een voorvader. 'Van hem stammen we af', zei mijn vader, 'maar dat moet ik nog bewijzen, ik zal het nog eens gaan uitzoeken'.

Ik herinner mij dat ik hem nastaaarde als hij met zijn aktetas onder de arm ons huis aan het OLV-plein verliet om naar het stadsarchief te gaan. Ik was razend benieuwd. Steeds kwam hij met nieuwe vondsten thuis, en meldde soms triomfantelijk de ontdekking van een nieuwe generatie. Hij ging de tijd van de Franse Revolutie voorbij. De familie woonde toen in Biesland, nu een stadsdeel van Maastricht, toen een groepje huizen in het Jekerdal. Nogal eenzaam leek mij dat, daar aan de Cannerweg. Aan beide zijde van het huis gingen wegen zuidwaarts de berg op. Aan de ene kant begon de weg naar Wolder, aan de andere kant die naar Zussen.

Op een dag stopte mijn vader met zijn onderzoek. 'Ik kom niet verder', zei hij, 'ik heb alles geprobeerd. Ik ben er vlakbij, maar vind niets meer. Later kun jij verder gaan'. Toen nam ik me voor, ik was toen twaalf jaar, dit later te gaan uitzoeken en, net zoals mijn oom Willy dat over de oude gebouwen deed, alles wat ik over de familie te weten kwam eens in een boek op te schrijven.

Mijn leraar Geschiedenis en Aardrijkskunde, E.G. Courrech Staal, wekte jaren later opnieuw de belangstelling voor geschiedenis bij mij op. Hij leerde ons niet alleen de Nederlandse en Europese geschiedenis, maar gaf één uur in de week ook les in de geschiedenis van Maastricht. In de laatste klas van de middelbare school bracht ik al enkele middagen in het stadsarchief door, en ook later, tijdens mijn medische studie in Amsterdam, dook ik, wanneer ik eens in de maand of zes weken naar Maastricht ging, vaak weer een dag het archief in. Het schoot allemaal niet op en toen besloot mijn vader aan archivaris J. Gulikers te vragen om verder te zoeken. Door diens onderzoek kwamen we snel tot het jaar 1587. Er werd onder de voorvaderen overigens geen Servatius aangetroffen. Dat was wel vreemd.

Archivaris Gulikers bood de genealogie aan bij het Nederlands Patriciaat en die werd meteen geaccepteerd. Ik herinner me nog dat ik daarna een keer op bezoek ging bij de hoofdredacteur in de Nassaulaan in Den Haag, de heer F. de Josse-

lin de Jong, om een en ander te bespreken. Hij vertelde me dat hij veel moeite deed om katholieke families uit het Zuiden op te nemen en dat hij blij was met onze bijdrage. In 1961 kwamen de boekjes uit. Mijn vader vroeg zich enigszins ongerust af of we daar wel in thuishoorden en of ze ons er weer uit konden zetten als ze er achter kwamen dat dit eigenlijk niet het geval was, maar dat is gelukkig niet gebeurd. Dertig jaar later, in 1991, besloot ik tot een heruitgave; aan de stamlijst had ik inmiddels zes generaties kunnen toevoegen.

Altijd heb ik belangstelling gehouden voor geschiedenis en ook voor die van onze familie. Gedurende mijn werkzame leven was daar weinig tijd voor, maar de laatste jaren kon ik vaak een dinsdagmiddag vrijmaken voor archiefbezoek.

In Nederland ging ik naar het Rijksarchief, nu omgedoopt tot het Nationaal Archief, in Den Haag. Verder bezocht ik de Rijksarchieven in de provincies Limburg, Brabant, Gelderland, Utrecht en Overijssel, in respectievelijk Arnhem, Haarlem, Den Bosch, Maastricht, Utrecht en Zwolle, en de stadsarchieven, nu meestal gemeentearchieven genoemd, van Amsterdam, Breda, Dordrecht, Den Haag, Gorinchem, Haarlem, Heerlen, Helmond, Maastricht, Nijmegen, Rotterdam, Sittard, Utrecht, Veghel, Venlo en Zaanstad.¹ Sommige bezocht ik één keer, vele meermaals en Maastricht natuur-

lijk het meest. Vanuit dit archief liet ik oude archiefboeken opsturen naar het archief van mijn toenmalige woonplaats Helmond om ze daar te bestuderen. Dit gaf veel tijdwinst.

Ook ging ik naar het Centraal Bureau voor Genealogie (CBG) en het bureau van de Hoge Raad van Adel en de Kanselarij der Nederlandse Orden, beide in Den Haag, het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (SHCL) te Maastricht², het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) en het Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (NIOD), beide te Amsterdam, de Nederlandse Genealogische Vereniging (NGV) te Naarden en het Genealogisch Bureau Delhougne in Roermond.

In België bezocht ik het Algemeen Rijksarchief en het Archief van het Leger en de Krijgsgeschiedenis te Brussel en de Rijksarchieven in de provincies te Brussel, Gent, Hasselt en Luik, en de stads- en gemeentearchieven van Brugge, Hasselt, Luik, Maaseik en Tongeren.

In Duitsland ging ik naar het Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz te Berlijn en de stadsarchieven van Aken, Emden en Ingolstadt, naar het Evangelisches Zentralarchiv te Berlijn, het Personenstandsarchiv Brühl (sinds 2008 Personenstandsarchiv Rheinland / Landesarchiv NRW) en het archief van de KZ-Gedenkstätte Neuengamme - Forschung und Vermittlung.

Tijdens mijn vakanties in de Pyreneeën ging ik een paar keer naar het gemeentearchief van Béziers (Frankrijk).

In Wenen bezocht ik het Österreichisches Staatsarchiv en het Kriegsarchiv, in Mantua (Italië) het Archivio Storico del commune di Mantova en het Archivio di stato di Mantova, en in Madrid het Archivo Historico Nacional en de Biblioteca Nacional (hier geen verwanten Marres gevonden).

De mooiste vondst deed ik op een late dinsdagmiddag in het Rijksarchief te Hasselt, waar ik het zeventiende-eeuwse schepenarchief van de heerlijkheid Zichen doornam. Onze stamboom begon toen nog met de broers Nicolaas en Reyner Marres, die kort na de Spaanse Furie, die Maastricht en het platteland rond de stad in 1576 en 1577 had geteisterd, uit het niets in de stad opdoken. Ik had al een aantal Middeleeuwse Marressen in Maastricht gevonden, die een buitengoed hadden in Heukelom. De laatste van hen was de zeer oud geworden Matthijs, die in het begin van de zeventiende eeuw was gestorven, maar ik kon nooit een aansluiting vinden.

Die middag stuitte ik op een verzoek van Claes Marres uit Maastricht van 28 mei 1613 om namens de familie het land te mogen ontvangen van hun overleden vader Thies Marres, dat gelegen was tussen Zichen en Heukelom. Hiermee was de link tussen deze twee families gelegd en kon de stamboom in één klap met

zes generaties, meer dan twee eeuwen, verder worden teruggevoerd. Later werd deze samenhang door het bezit van ander familiegoed bevestigd.

Met de ontdekking van de genetische genealogie opende zich een nieuwe wereld. Het blijkt dat we behoren tot een groepje van drie families, alle stammend uit het Maasdal, met een gemeenschappelijke stamvader, die in de Romeinse tijd geleefd heeft. Oorspronkelijk komen we uit Klein-Azië.

Verrassend veel ben ik te weten gekomen over de laatste zeshonderd jaar. Het is een lang verhaal geworden. Steeds weer nieuwe ontdekkingen leidden tot deze lange familiegeschiedenis. Veel familieleden droegen spontaan interessante feiten aan. Die kwamen er ook van kinderen en kleinkinderen van personeelsleden, van een brouwmeester, een boekhouder, een voerman en ook van caféhouders. Zij stuurden foto's uit de brouwerij en van cafés. Recent kwam er nog een prachtige vondst van Arnold Nivelle, afstammeling van een meisje Mares uit De Fonteyne in Biesland. Hij voegde een generatie toe aan de familiegeschiedenis en bracht het begin daarvan terug tot de veertiende eeuw, om precies te zijn het jaar 1388. Veel dank Arnold!

Na al deze jaren van voorbereiding vind ik dat nu de tijd is gekomen om tot publicatie over te

gaan. Dit boek zou nooit tot stand zijn gekomen zonder de steun van mijn lieve echtgenote Willemien, een duizendpoot die voor huis, haard en de honden zorgde, de administratie van de praktijk deed en de kinderen opvoedde, waar ik wellicht wel eens een steekje liet vallen. Ze ging mee naar de archieven om dan alles netjes op te schrijven, iets waar ik nogal zwak in ben. Zonder haar was dit boek er nooit gekomen.

Dankbaar ben ik de archivariissen die gevraagd en, nog mooier, ongevraagd en spontaan informatie gaven en bronnen opspoorden en die bereid waren me te helpen bij het lezen en ontcijferen van handgeschreven Middeleeuwse teksten vol afkortingen en lokale taalkundige bijzonderheden.

Ontelbaar velen hebben op de een of andere wijze een bijdrage geleverd gedurende de meer dan zestig jaar dat ik hieraan, vaak overigens met grote tussenpozen, heb gewerkt. Zij worden genoemd in het dankwoord. Eén naam wil ik hier toch noemen. Albert Corten meldde mij de vondst van een zegelafdruk van onze verre oudoom Pau Marres in het archief van de schepenbank van Geleen. Van oom Willy herinner ik mij onze discussies over wat we als het familiewapen konden beschouwen. Er was nog een ouder zegel en een wapen op een grafzerk in de Sint-Janskerk. We werden het niet eens; daarover leest u verderop meer.

Het is Pieter Marres uit de Capucijnenstraat die mij de laatste stoot gaf. Hij bood aan het boek

kritisch door te lezen. Hij gaf aanvullingen en bleef mij steeds steunen en stimuleren.

Femke Ramaker, gehuwd met Harm Teeuwen, nakomlinge van Sophie Marx, zuster van Karl Marx die het grootste deel van haar leven in Maastricht woonde o.a. in huis bij de familie Marres-Ceulen op Grote Gracht 60, stuurde de tekst uit het boek over de familie Marx, waarin de geboorte beschreven staat van één van de zonen Marres.

Mijn verre tante Pauline Marres schreef een aantal historische romans. Zij is mijn voorbeeld. Ze schreef over spannende historische gebeurtenissen in Maastricht. Velen hebben haar boeken gelezen en hopelijk zal dit ook het geval zijn met het voor u liggende boek.

Dit boek is in de eerste plaats geschreven voor onze zonen Matthijs, Otto en Evert, de kleinkinderen en verder alle leden van de familie, en voorts voor al diegenen die een Marres, al dan niet met dubbel r, als voorouder hebben. Het is ook bedoeld voor iedereen die meer te weten wil komen over de Maastrichtse bierbrouwgeschiedenis en de rol die onze familie daarin heeft gespeeld.

Mij is nogal eens gevraagd wanneer het boek er nou komt. Nu is het dan zover!

Boed Marres, Amsterdam 2023

HET Y-DNA VAN DE FAMILIE MARRES

Geschiedschrijving baseert zich traditioneel op twee bronnen: geschreven documenten en archeologische vondsten. De laatste jaren is daar, in het bijzonder met betrekking tot de 'genealogische tak' van de historiografie, een derde bron bijgekomen, namelijk historisch DNA-onderzoek ofwel genetische genealogie.

DNA-onderzoek biedt de mogelijkheid de onderlinge graad van verwantschap van de mensheid aan te tonen. De stamvader van de menselijke soort is een man die 300.000 jaar geleden in Afrika heeft geleefd. Alle huidige mensen stammen via vader op zoon van hem af. De mensheid is dus één grote familie. Met DNA-onderzoek kan de onderlinge verwantschap worden vastgesteld.³

Het mannelijk DNA wordt verdeeld in zogenoemde haplogroepen. De eerste man had haplogroep A. In Afrika leven nog veel mensen die hiertoe behoren. Haplogroep B takte zich 130.000 jaar geleden van haplogroep A af. Rond 60- tot 70.000 jaar geleden vertrokken mensen uit Afrika. Zij migreerden in de loop van vele generaties langs de oostelijke kust van de Middellandse Zee naar Klein-Azië (Anatolië). Hier ontstonden de haplogroepen C tot en met T. Zij hebben zich verder verspreid over de gehele wereld. In Eurazië leefden toen Neanderthalers. De nieuwkomers hebben hier enige letterlijk vruchtbare contacten mee gehad. Het DNA van de huidige Nederlanders

en ook dat van de familie Marres is nog voor 2% afkomstig van Neanderthalers.⁴

De familie Marres heeft haplogroep G. Deze groep ontstond ergens in Klein-Azië, ongeveer 50.000 jaar geleden. Het is een van de kleinere groepen. Ongeveer 2% van de wereldbevolking behoort hiertoe. De meeste mensen uit deze groep leven in de Kaukasus, waar plaatselijk de helft van de bevolking haplogroep G heeft. In het Middellandse Zeegebied is het gemiddeld 10%. In Nederland gaat het om 4%. In de loop van de tijd ontstonden er veel zijtakken.

12.000 jaar geleden, kort na de laatste IJstijd, verdeelde onze lijn zich in een drietal takken. Aan de tak van onze voorvader is een genetische code toegekend: G-FGC6669. Van hem zijn, voor zover bekend, nakomelingen terechtgekomen in Italië, Engeland, Polen, Rusland, Moldavië, Armenië, Syrië, Libanon, Saoedi-Arabië en wij dus in Nederland.⁵

HOE KWAMEN WE IN MAASTRICHT TERECHT?

Van de mensen van haplogroep G is bekend dat zij in het Neolithicum (nieuwe steentijd) de landbouw vanuit Anatolië naar Europa hebben gebracht. Rond 8600 jaar geleden hadden ze zich in Griekenland gevestigd. Jongere generaties bouwden elders een bestaan op. Elke nieuwe generatie vestigde zich ongeveer dertig kilometer verderop. 7800 jaar geleden bereikten de

Oud-Caberg Maastricht, waar pastoor Kengen in 1924 het eerste bandkeramische aardewerk van Limburg (en dus Nederland) aantrof (Foto, Paul Smeets).

Oud-Caberg. Een informatiezuil vertelt de bezoekers over de landbouwgeschiedenis van deze plek (Foto, Paul Smeets).

boeren de Hongaarse laagvlakte. Driehonderd jaar later waren zij aanwezig in Duitsland en ongeveer 7300 jaar geleden vestigden zij zich op de vruchtbare lössbodem van Zuid-Limburg. Naast de landbouw hebben ze in onze streek de kennis van het vervaardigen van aardewerk geïntroduceerd. Door de karakteristieke versieringen wordt dit aardewerk Lineaire Bandkeramiek (LBK) genoemd, en vandaar dat we hun de naam Bandkeramiekers hebben gegeven. Ook in Maastricht op Oud-Caberg en in Amby zijn hun sporen gevonden.

Bij archeologische opgravingen in Hongarije en Oostenrijk is van de Bandkeramiekers behoorlijk veel DNA gevonden. Zij hadden haplogroep G, maar wel uit andere G-lijnen dan de onze. Van hen stammen we dus niet af.

De Bandkeramiekkultuur bloeide gedurende een aantal eeuwen. De laatste fase werd gekenmerkt door toenemend intern geweld, dat geleid heeft tot maatschappelijke ontwrichting. Rond Maastricht en in de aangrenzende Haspengouw werden de nederzettingen kleiner. Zo'n 7000 jaar geleden raakten de oude ontginningen in korte tijd overwoekerd. Het is onduidelijk waar de bewoners toen zijn gebleven. Ze lijken overweldigd te zijn door andere bevolkingsgroepen.⁶

Meer dan tweeduizend jaar later, 4500 jaar geleden, veroverde een nieuw volk, afkomstig uit de Zuid-Russische steppe, een groot deel van Europa. Deze kuilgraf- of jamnacultuur (jamna is Russisch voor kuil) was een strijdbaar volk van herders. Zij kenden het wiel en maakten gebruik van voertuigen. Door hun eiwitrijke dieet van vlees en melk waren ze groter en sterker dan de inheemse landbouwers. De nieuwkomers, waarvan de mannen haplogroep R hadden, vervingen driekwart van de bestaande bevolking. Het mannelijk Y-DNA G

van de landbouwers verdween. Het haplogroep E van de jager-verzamelaars bleef grotendeels.⁷ Haplogroep R bracht de touwbekercultuur mee, vernoemd naar het karakteristiek aardewerk (met als door een touw ingedrukte versiering).

Onze voorvader die 7500 jaar geleden leefde was de eerste drager van FGGC6618 (de gebruikte haplogroep-codes zijn aan verandering onderhevig door de snelle ontwikkeling op dit gebied). Enige eeuwen daarvoor waren zijn voorouders tezamen met enkele G groepen vanuit Centraal-Anatolië naar een drietal regio's in West-Anatolië getrokken: het merengebied bij Antalya, de kusten aan beide zijden van de Egeïsche zee en in het noordwesten van Anatolië rond de Zee van Marmara, bij Barcin Höyük. Andere G-groepen trokken van daaruit rond 6000 v.Chr. Europa binnen. Zij introduceerden daar de landbouw en een nieuw soort aardewerk (LBK).

Onze voorouders zijn in West-Anatolië gebleven tot 1000 v.Chr. Toen splitste onze stamlijn zich. Ik noem ze hier de tak Benelux en de tak Moldavië. Wij behoren tot de 'Beneluxtak'. Uit deze tak ontsprongen in de Romeinse tijd drie stamlijnen. Deze zijn ongeveer tegelijkertijd ontstaan. Hieruit stammen de Zuid-Nederlandse families Marres, Slootmaekers en Nolet. Deze drie families hebben alle hun wortels in het Maasdal. De familie Nolet stamt uit de omgeving van Namen. De familie Slootmaekers is een Belgisch-Limburgse familie, waarvan de eerste telgen, evenals die van de familie Marres, in Maastricht leefden.⁸

Van de andere tak trok een lid de Bosporus over en ging naar Moldavië. Uit deze lijn kennen we de familie Ghemu.

Toegangspoort
van zoutziederij
Marres in 1929 op de
Brusselsestraat 78
in Maastricht (HCL,
GAM 12012).

MARRES EN MARES, TWEE TAKKEN VAN ÉÉN FAMILIE

In Maastricht was de naam Marres vroeger alom bekend. In veel straten was wel een café te vinden waar ons bier werd geschonken. Op de Brusselsestraat lag de zoutziederij Marres, die haar zout in heel Nederland verkocht.

In de stad waren ook mensen met de naam Mares. Meerdere leden van deze familie werkten in onze fabrieken of waren kastelein van een van onze cafés. Mijn vader was ervan overtuigd dat zij deel uitmaakten van onze familie, maar hun naam anders waren gaan schrijven. Toen hij begon met het samenstellen van de stamboom, hoopte hij de aansluiting te vinden. Zij kwamen uit het dorp Wolder, waar nog familie van hen woonde en wij hadden vroeger lang in Biesland vlak bij Wolder gewoond. Ergens in de achttiende eeuw verwachtte mijn vader de

aansluiting te vinden, maar langdurig archiefonderzoek ten spijt slaagde hij daar niet in. Ik zette zijn onderzoek voort en kwam meerdere eeuwen verder, maar vond de aansluiting ook niet. Wel vond ik een gezin dat duidelijk de bakermat moet zijn geweest van deze twee families. Dat is het gezin van Reyner III, generatie VI. Hij werd geboren rond 1495 en woonde in Heukelom. Hij had zes kinderen. Dat weten we omdat zijn nalatenschap in zes porties werd verdeeld. Vijf van de zes kinderen worden bij de verdeling genoemd. Eén van hen, Matthijs, zet de stam van de familie Marres voort. Van één kind is de naam niet vermeld. Opmerkelijk is dat de naam Reyner, die in elk gezin voorkomt, hier ontbreekt.

In die tijd verschijnt er in het naburig dorp Fal (Val) een zekere Reyner, die de stamvader wordt van de familie Mares. Toevallig of niet

is dit de ontbrekende naam in het genoemde gezin. In *De Nederlandsche Leeuw* van 1990 schreef ik over mijn vermoeden dat deze Reyner de ontbrekende zoon uit dit gezin moest zijn. Omstreeks 2010 was DNA-onderzoek in opkomst. Dit bood de mogelijkheid om vast te stellen of de families Marres en Mares uit Maastricht aan elkaar verwant zijn, dus twee takken zijn van één stam. We hebben gebruik gemaakt van het feit dat er in het DNA één chromosoom is, het Y-chromosoom, dat alleen van vader op zoon overgeërfd wordt; we noemen dat hier verder het Y-DNA. Met testen op Y-DNA kan bij mannen de verwantschap in de mannelijke lijn worden aangetoond en zelfs tamelijk precies de graad van verwantschap.

Juist in die tijd stuurde Guus Mares me een mail waarin hij schreef over zijn belangstelling voor zijn familiegeschiedenis. Ook hij dacht dat Mares en Marres twee takken van één familie zijn. We besloten toen DNA-onderzoek te laten doen. De uitslag van zo'n onderzoek is nauwkeuriger naarmate er meer familieleden meedoen. Guus en ik vonden in de eigen tak nog een tweede familielid dat bereid was om mee te doen. Binnen de familie Marres was dat Michel Marres van de Belgische tak, die huisarts was in Maasmechelen. Binnen de familie Mares deed André Mares mee, werkzaam bij het CBS te Voorburg. Het werd toen wel spannend, want in de rij van voorouders, bij elkaar opgeteld wel een stuk of zestig, mocht er geen voormoeder geweest zijn die met een charmante vriend een koekoeksjong had voortgebracht. Dit bleek gelukkig niet het geval. We bleken één gemeenschappelijke voorvader te hebben, die volgens de genetica ook nog in de tijd van Reyner III leefde. De verwantschap was hiermee definitief aangetoond.

De gezamenlijke stamvader heeft de genetische code G-FGC6629. Bij Reyner III (ca. 1495 - 1552/1553) ontstond de splitsing tussen Marres en Mares. De familie Marres is G-FGC6628, en Mares G-FGC6664.⁹

ONS DNA OP EEN WETENSCHAPPELIJK CONGRES

In Maastricht werd in 2012 een Internationaal Congres voor Genealogische en Heraldische Wetenschappen gehouden. In de openingslezing werden de varianten in het Y-DNA van de verschillende takken van de familie Marres en de twee verwante Belgische families besproken. De spreker, dr. W. Penninx, liet in zijn lezing, getiteld 'Genetic Variation in the Netherlands in the Last 2000 Years', zien hoe kleine mutaties in het Y-DNA nabije en verre verwantschappen aan kunnen tonen, waar dit met alleen genealogisch en historisch onderzoek niet mogelijk is. Hij toonde familiale verwantschappen aan die teruggaan tot in de Middeleeuwen en zelfs het Neolithicum.¹⁰

Schedel van de Homo heidelbergensis. De eerste vondst van deze soort werd gedaan in een groeve in de buurt van Heidelberg (Foto, José-Manuel Benito Álvarez).

EEN KORTE GESCHIEDENIS VAN MAASTRICHT

In dit hoofdstuk bestrijken we in vogelvlucht de geschiedenis van Maastricht. We belichten de aspecten die relevant voor onze genealogie zijn.

PREHISTORIE

Op het Belvédère-terrein, de lössgroeve op Caberg waarvan Paul Marres (1870-1942) president-commissaris en de grootste aandeelhouder was, zijn resten gevonden uit het Paleolithicum (oude steentijd), ca. 250.000 jaar oud. Het zijn de oudste sporen van menselijke aanwezigheid in Nederland. Van deze *Homo heidelbergensis* zijn op deze paleontologische toplocatie talloze vuurstenen werktuigen gevonden en resten van kleine neushoorns, herten en ander jachtwild. De *Homo heidelbergensis* was een voorloper van zowel de *Neanderthaler* (ca. 200.000 - ca. 35.000 jaar geleden) als van de moderne mens. In de lösslaag van de Belvédère-groeve zijn verder 80.000 jaar oude restanten van een kampement van Neanderthalers gevonden.¹¹ Ongeveer 60.000 jaar geleden bereikte de moderne mens (*Homo sapiens*) vanuit Afrika het Europese continent. Circa 35.000 geleden is de *Neanderthaler* uitgestorven, maar nog steeds bevat het genoom van de huidige Europese mens gemiddeld 2% Neanderthaler-DNA. Zuid-Limburg is het enige deel van Nederland dat overwegend met löss bedekt is. Het is een bijzonder vruchtbare grondsoort. Als een brede gordel strekt deze zich uit van Centraal-Europa tot Zuid-Limburg (en aangrenzend

Belgisch gebied). Deze gunstige omstandigheid verklaart waarom zich hier omstreeks 7300 jaar geleden de eerste boeren hebben gevestigd. Deze 'Bandkeramiekers' kwamen oorspronkelijk uit Anatolië en later het stroomgebied van de Donau. De gordel van vruchtbare löss volgend hebben ze zich in de loop van vele generaties in onze streek gevestigd. Anders dan de nomadische jagers-verzamelaars waren zij sedentair: ze hadden een vaste woonplaats. Het is mogelijk dat hun cultuur aan de oorspronkelijke bewoners overgedragen is.

We brachten al in het vorige hoofdstuk naar voren dat deze eerste boeren dragers waren van de Y-DNA haplogroep G, waartoe ook de familie Marres behoort. Toch stammen we zeer waarschijnlijk niet van hen af. Vermoedelijk is onze voorvader in de Romeinse tijd in onze omgeving neergestreken, als legioensoldaat of koopman.

In 1980 werd op het Belvédère-terrein begonnen met intensief archeologisch onderzoek (Foto, Kim Groenendijk).

Buste van Gaius Julius Caesar in het Nationaal Archeologisch Museum van Napels (Foto, Paul Smeets).

Grafmonument met twee gladiatoren, gevonden in de Plankstraat Maastricht (Collectie Gemeente Maastricht, bruikleen Limburgs Museum Venlo).

ROMEINSE TIJD

De eerste beschrijving van de volkeren in onze streken geeft Gaius Julius Caesar (100-42 v. Chr.) in zijn boek *Commentarii de Bello Gallico*, Gedenkschriften van de Gallische Oorlog, geschreven te Rome in het jaar 51 v. Chr. Hij begint zijn boek met de vermelding dat Gallië bestaat uit drie delen, bewoond door Belgen, Aquitaniërs en Kelten. Volgens Caesar waren de Belgen de dappersten. Een ‘Belgische’ volksstam in onze omgeving was die van de Eburonen. Na een opstand onder leiding van de fameuze Ambiorix heeft Caesar, zoals hij zelf beweert, de stam uitgeroeid.¹² Misschien overdrijft Caesar, maar het is wel een feit dat van de Eburonen als zelfstandig volk sindsdien elk spoor ontbreekt. Omstreeks 10 v. Chr., in de regeerperiode van keizer Augustus (27 v. Chr. - 14. n. Chr.), is de grote weg aangelegd van Keulen door Zuid-Limburg en over de Maas (Maastricht) door het land van de Belgen naar Bavay in Noord-Frankrijk, knooppunt van belangrijke wegen, en nog verder naar Boulogne-sur-Mer aan de Kanaalkust. Zo’n vijftig jaar geleden is aan die weg de naam *Via Belgica* gegeven. Het was een drukke handelsroute door een van de meest voorspoedige landstreken van Gallië.

Romeins Maastricht, later aangeduid als *Mosa Trajectum*, ontstond op het kruispunt van de Maas en de *Via Belgica*. Deze liep langs de noordzijde van het huidige Vrijthof via de Grote Staat naar de Maas. Om een permanente overgang te garanderen werd, in het verlengde van de huidige Eksterstraat, een brug aangelegd. In Wyck ging het verder door de Rechtstraat en dan noordoostwaarts richting Meerssen en vandaar oostwaarts naar Valkenburg, Heerlen, Gulik en Keulen.

Aan het OLV-plein bevindt zich in het souterrain van Hotel Derlon een museumkelder, waarin onder meer resten van een Romeins heiligdom en van godenbeelden uit de eerste

Maquette van het castrum of castellum van Maastricht door F. Schiffeleers. Het castrum was een laat-Romeinse versterking (333 n. Chr.). De versterking was opgetrokken uit zwaar muurwerk, en voorzien van tien torens en twee poorten. Het castellum is tegenwoordig nog te herkennen in het stratenpatroon en de verhoogde ligging van de straten in het Stokstraatkwartier (Foto, Centre Céramique).

helft van de tweede eeuw zijn blootgelegd. Hier vlakbij, onder het binnenpleintje ‘Op de Thermen’, bevinden zich, op een diepte van 5 à 6 meter, de resten van een openbaar Romeins badhuis. Deze thermen dateren uit de tweede eeuw en werden nog in de vierde eeuw ingrijpend verbouwd. Het badhuis vervulde ook een sociale functie; het was een ontmoetingsplaats, niet alleen voor de militairen van het garnizoen en de bewoners, maar ook voor handelaren en reizigers.

Bij de verbouwing van de brouwerij van Eugène Marres aan het OLV-plein werd rond 1900 een Romeins-Keltische grafsteen en een steen met de afbeelding van een gladiatorengevecht opgegraven. Eugène schonk deze bijzondere stenen aan het oudheidkundig museum. Ze maken nu deel uit van de archeologische collectie van de stad.

Halverwege de derde eeuw vallen Germanen (Franken) van de overzijde van de Rijn (de limes, de grens van het Romeinse Rijk) Noord-Gallië binnen. Rond het jaar 270 worden

Tongeren en de Romeinse nederzetting bij de Maasbrug verwoest. De villa’s (herenboerderijen) in het Heuvelland en langs de Maasoevers worden verlaten. De streek raakt vrijwel volledig ontvolkt, maar de beekdalen in de buurt van Maastricht lijken toch voor een deel bewoond te zijn gebleven.¹³

Rond 333 bouwen de Romeinen aan de Maas bij Maastricht een castrum op de resten van de vroegere nederzetting. Het wordt een ommuurd legerkamp van ongeveer anderhalve hectare met tien torens en twee poorten. De ouderdom is gebaseerd op jaarringenonderzoek van de funderingspalen. Cavalerietroepen (comitatenses) van Constantijn de Grote legerden hier, zoals op andere strategische plaatsen aan de rand van het rijk.¹⁴ Rondom deze legerplaats vestigden zich boeren, kooplieden en ambachtslui.

In de vierde eeuw is Maastricht een belangrijke handelsstad geworden, rijker en machtiger dan Tongeren, dat de verwoestingen niet te boven komt. Maastricht ligt op een kruispunt

In de *Grandes Chroniques de France* uit 1375, staat een klein miniatuur met de voorstelling van de doop van Clovis door de heilige Remigius rond het jaar 500 (Foto, Gallica Digital Library).

Portret van Pepijn de Korte, koning der Franken. Gravure uit 1598 (Virgilius Solis).

van de twee belangrijkste handelsroutes. Van Noord naar Zuid (en vice versa uiteraard) is er de rivierhandel over de Maas en van Oost naar West loopt de handelsroute over land van de Via Belgica.¹⁵

MIDDELEEUWEN

Na de dood van de Romeinse veldheer Aetius in 454 ebt de keizerlijke macht weg. Frankische heersers vullen het machtsvacuüm op. De sterkste onder de Frankische krijgsheren is Childerik, uit het geslacht van de Merovingen. Zijn zoon Clodovech (ca. 466-511), beter bekend als Clovis, breidt zijn rijk over een groot deel van Noord- en Midden-Gallië uit. Hij verenigt lokale heersers en ook de katholieke bisschoppen tot wier geloof hij zich bekeert. Rond het jaar 500 worden hij en zijn volgelingen in Reims door bisschop Remigius gedoopt.

Dankzij het castrum is Maastricht ook na het vertrek van de Romeinen bewoond gebleven. Als vesting is het voor het wereldlijk en geestelijk gezag een veilige plek. Er worden verdragen gesloten en de bisschop van Tongeren vestigt zich er. De vroegste bisschop die wij bij naam kennen is Servatius. Mede vanuit Maastricht vindt de kerstening plaats van Limburg, Brabant en Vlaanderen. In Maastricht wisten zich ook nijverheid en handel te handhaven. Nabij de vesting lag een koninklijk landgoed, een fiscus, dat werd beheerd door een graaf. Hieruit ontstond het graafschap de Vroenhof. Dit besloeg een deel van de stad en ook gebied daarbuiten.¹⁶

Een grafveld in Borgharen bij Maastricht dateert uit de zevende eeuw blijkens een munt die als charonspenning aan een van de doden is meegegeven, zodat die de veerman Charon kon betalen

om de Styx naar de onderwereld over te steken.¹⁷ Strontiumisotopenonderzoek van de skeletten wijst uit dat de mannen uit de buurt van de Eiffel komen en de vrouwen uit de streek afkomstig zijn. Opmerkelijk.¹⁸

De latere Merovingische koningen waren zwakke figuren. Steeds meer macht kwam in handen van hun belangrijkste dienaren, de hofmeiers, onder wie de Peppiniden, een geslacht van grootgrondbezitters in het Maasdal. De koninklijke macht werd in 751 overgedragen aan hofmeier Pepijn de Korte. Hij was de vader van Karel de Grote. Die liet zich in 800 door de paus de keizerskroon van het (alleen nog in naam bestaande) (West-)Romeinse Rijk aanreiken. Deze machtige vorst voelde zich verbonden met de Sint-Servaaskerk en werd in Maastricht lange tijd als een (halve) heilige vereerd. Zijn

OLV-plein te Maastricht (Foto, Paul Smeets).

Evangelieboek afkomstig uit de kapittelkerk Saint-Jean-l'Evangéliste in Luik. Prins-Bisschop Notgerus (980-1008) was de stichter van deze kerk (Foto, Grand Curtius).

kleinzonen verdeelden in 843 bij het Verdrag van Verdun het rijk in drieën: een westelijk en een oostelijk Frankenland en het Middenrijk, waarvan het noordelijk deel na een splitsing in 855 Lotharingen werd genoemd. Maastricht lag in Lotharingen. Bij een tweede verdeling in 870 (Verdrag van Meerssen), waarbij Lotharingen als koninkrijk werd verdeeld tussen 'Frankrijk' en 'Duitsland', werd Maastricht deel van Oost-Frankenland, het latere Duitse Rijk.

In de Karolingische tijd, waarschijnlijk aan het einde van de achtste eeuw, is de bisschopszetel naar het nog landelijke Luik verplaatst. In 980 kreeg bisschop Notgerus van keizer Otto II van het Heilige Roomse Rijk (Duitsland) de heerlijke rechten van het bisdom. Naast bisschop werd hij vorst: hij was prins-bisschop. Behalve de geestelijke macht oefende hij als leenman van de Duitse keizer ook de wereldlijke

Een schilderij van Pauwels van Hillegaert, voorstellende Frederik Hendrik in 1632 bij het beleg van Maastricht, met de stad op de achtergrond (Collectie Amsterdam Museum).

Lodewijk XIV in volle glorie, met Maastricht op de achtergrond (schilderij van Pierre Mignard).

macht uit over het deel van de stad Maastricht dat bisschoppelijk bezit was. De rest van de stad viel direct onder de Duitse keizer.

In 1204 kreeg de hertog van Brabant van de Duitse vorst de heerlijke rechten op Maastricht in leen. Hij deelde de macht met de prins-bisschop van Luik. Tot 1794 bleef Maastricht een tweeherige stad.

Sint-Servaasbrug in 1793, met de poortoren schilderij van Kapitein Van den Heuvel.

VROEGMODERNE TIJD

De eeuwen na de Middeleeuwen kenmerken zich door religieuze en politieke onrust. Voor het Maasdal waren met name het begin en het einde van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) heftig. In 1632 veroverde Frederik Hendrik, de jongste zoon van Willem van Oranje, Maastricht. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden kreeg hiermee in de stad vaste voet aan de grond. In het Verdrag van Munster, dat de Tachtigjarige Oorlog in 1648 beëindigde, vielen de rechten van Brabant definitief toe aan de Republiek (de Staten-Generaal). Voor Maastricht veranderde dat niets aan de tweeherige status. In de Republiek was alleen het belij-

den van de gereformeerde godsdienst toegestaan; het katholicisme werd er hooguit geduld. Openbare functies waren voor katholieken niet weggelegd. De situatie in Maastricht was bijzonder, omdat de Staten-Generaal rekening met de prins-bisschop moesten houden. De katholieke godsdienst werd niet verboden en de 'Luikse' (katholieke) bestuurders behielden, naast hun protestantse collega's, hun positie.

In 1673 werden Maastricht en omgeving door Frankrijk veroverd. Charles d'Artagnan, garde-officier van Lodewijk XIV, sneuvelde tijdens de belegering bij de Tongersepoort. D'Artagnans graf is onbekend, maar de Franse historica Odile Bordaz is van mening dat hij mogelijk begraven ligt op het kerkhof van Wolder, waar het Franse kamp stond. Na de verovering door de Zonnekoning moesten de protestanten hun bestuursfuncties opgeven. In 1678 kreeg Holland weer de helft van het bestuur over Maastricht terug. In 1794 werd Maastricht opnieuw door de Fransen veroverd, nu niet door een koning maar door het revolutionaire leger van de Franse Republiek. Twintig jaar lang zouden Maastricht

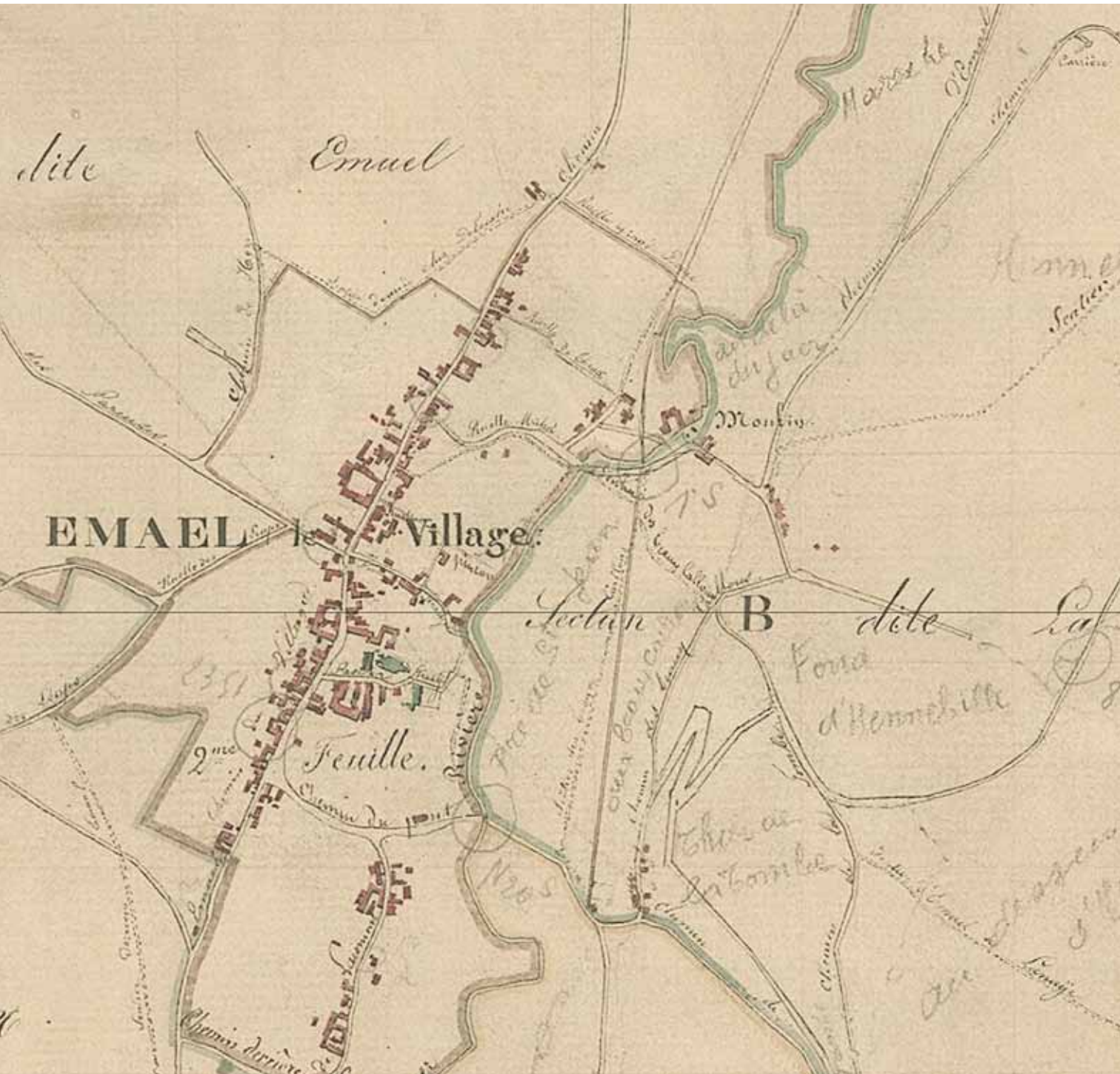
en 'Limburg' Frans blijven. De macht van de Kerk werd sterk ingeperkt. Het bisdom Luik was niet langer een wereldlijke bestuursmacht. Maastricht had nu nog slechts één heer. Dat was vanaf 1799 (feitelijk) Napoleon, in 1804 tot Keizer der Fransen gekroond. De modernisering van de samenleving nam een aanvang. De agrarische samenleving veranderde geleidelijk in een industriële.

MODERNE TIJD

De Fransen verlieten Maastricht in 1814. De stad werd een volledig Nederlandse stad en tevens hoofdstad van de provincie Limburg. De koning was, na de definitieve Belgische afscheiding in 1839, echter ook nog hertog van Limburg, dat, uitgezonderd de vestingsteden Maastricht en Venlo, tevens een onderdeel werd van de Duitse Bond. Limburgers namen zitting in de Duitse Bondsdag. Aan deze ingewikkelde toestand kwam met het (Tweede) Traktaat van Londen op 11 mei 1867 een einde. Vanaf dan is de band van Limburg met Duitsland voltooid verleden tijd. Op 15 november 1904 verdween officieel de

naam Hertogdom Limburg als 'tweede naam' van de Nederlandse provincie Limburg, maar nu nog spreken we in Limburg de Commissaris van de Koning aan met Gouverneur.

MARRES WORDT VOLGRAAF

Iedereen die in België en Nederland de naam Marres draagt behoort tot onze familie. De meeste leden wonen in Nederland. In België leven nakomelingen van Hubert Marres (1804-1862), die na de Belgische afscheiding voor de Belgische nationaliteit koos, en ook leden van de tak Marres-Fisse, van de brouwerij op de Boschstraat. Zij wonen in de omgeving van Brussel.

In Frankrijk komt de naam Marres ook voor. Ook dit zijn, net als in Nederland, leden van één familie. Hun oudst bekende familielid woonde in Gascogne (Guyenne). Bij hen leeft het verhaal dat zij in de achttiende eeuw uit Florence in Italië naar Gascogne gekomen zijn en hun Italiaanse naam Marezzi verfransten tot Marrez, vervolgens Marrès en nu Marres. Enkelen schrijven hun naam nog met een accentteken. Zij spreken hun naam op dezelfde wijze uit als wij.

Bij Ramatuelle, even ten zuiden van Saint-Tropez, ligt het wijnkasteel Château des Marres. Dit is genoemd naar een nabijgelegen moerasig gebied, Les Maures. Hier wordt de naam uitgesproken met een harde a, de klemtoon ligt op de eerste lettergreep.

In Europa komt de naam verder niet voor, wel in Noord-Amerika bij enkele uit Latijns-Amerika afkomstige mensen. Blijkens hun DNA zijn zij niet aan ons verwant.

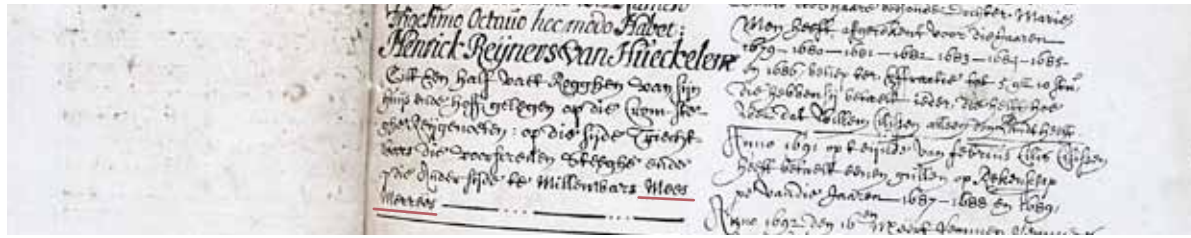
DE OORSPRONG
 De wieg van onze stamvader stond in Maastricht. Dat was in de veertiende eeuw. Hij was burger van Maastricht en bezat land in het nabijgelegen Zussen. Als onze naam naar een plaats vernoemd is, komen de dorpen Maret en Marets in de huidige provincie Luik in aanmerking. Er leefde in de Late Middeleeuwen een familie de Mares in het prinsbisdom Luik. Zij had een aantoonbare band met die dorpen. In het Waalse dorp Emael, grenzend aan Zussen maar gelegen aan de andere kant van de taalgrens, ligt aan de Jeker een stuk land dat Marash wordt genoemd, ook geschreven als Marexche en Marechs.

In de veertiende en vijftiende eeuw werd onze naam bijna altijd als Morees geschreven en ook, beide één maal, als Morech en Moeris. Tegen een herkomstvernoeming pleit dat bij ons het voorvoegsel 'de' ontbreekt. Het is daarom meer aannemelijk dat onze naam een patroniem is van de Franse voornaam Maurice. Steeds meer indicaties ondersteunen deze hypothese.

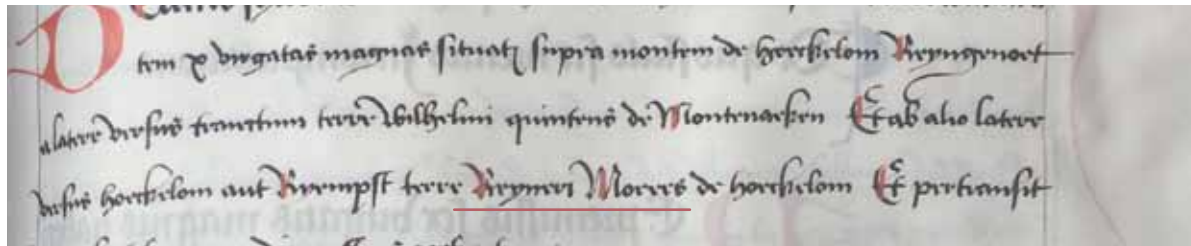
DE UITSPRAAK
 We schrijven onze naam niet zoals we hem uitspreken. De a wordt als een lange aa uitgesproken, de klemtoon ligt op de tweede lettergreep met een harde e, en de s is duidelijk te horen. Dit duidt op een Franstalige herkomst en dat is best aannemelijk, want zowel Maastricht als Zussen grenzen aan de taalgrens en het is

Bovenaan rechts op de plattegrond van het dorpje Emael in potlood geschreven 'Mareche', wat zoveel betekent als moerasgebied (Cadastre Primitif Province de Liege, uit 1830-1833, door landmeter Voncken).

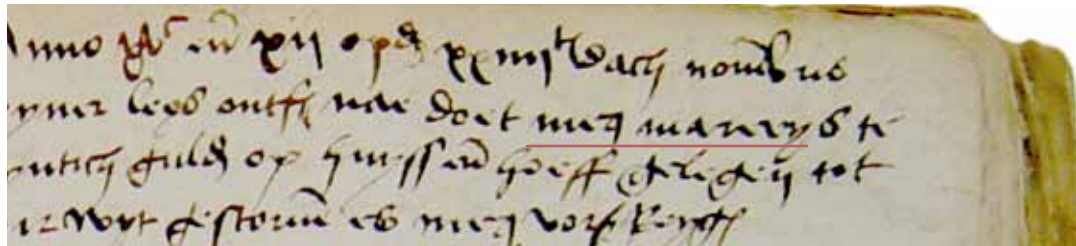
1. Mees Marrees
1512 (Kerkarchief
Riemst)

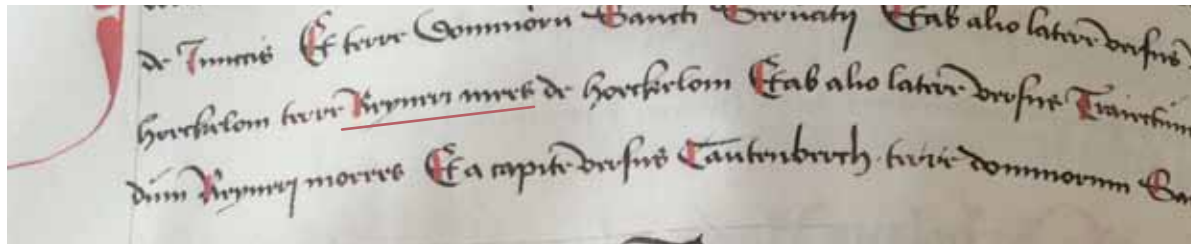
2. Reyner Moerees
1527 (Bisschoppelijk
Archief Luik)

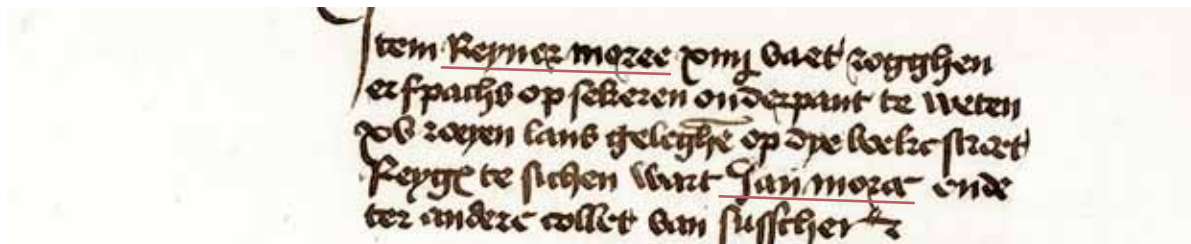
3. Meys Mareys
24 november 1512
(Archief Hof van
Eynatten)

4. Reyner Mees,
Reynery Mees, 1527
(Bisschoppelijk
Archief Luik)

5. Reyner Moree
en Jan Mora 1456
(HCL, Leggerboek
Grote Heilige Geest)

dus goed mogelijk dat wij uit naburig Franstalig gebied afkomstig zijn.

DE SCHRIJFWIJZE

In de eerste helft van de vijftiende eeuw komen de schriftelijke varianten Morech, Morees, Moeris, Moeres en Moraes voor. Vanaf 1480 zien we vaak Merees en Mereys. Dit wordt in de zestiende eeuw meestal Marees. In de landelijke tak ontstaat daarnaast de schrijfwijze Marez, Maresse en Mairesse.

De eerste maal dat de naam Marres met dubbele r geschreven wordt, is in het jaar 1512. In de cijnsregisters van de parochie Riemst staat Matthijs (volgt V) als Mees Merrees vermeld. Een eeuw later, in 1614, zien we op een belastingaanslag uit Brussel voor de eerste maal onze naam als Marres geschreven en wel bij Nicolaas Marres, volgt VIII.¹⁹

Gedurende drie generaties wordt in de zeventiende en achttiende eeuw de schrijfwijze de Marres gebruikelijk in de regententak.²⁰ Het plaatsen van een accent op de laatste lettergreep is incidenteel gedaan. We komen Marrès een aantal malen tegen in de overheidsadministratie van Zichen in het midden van de negentiende eeuw en in de vorige eeuw ook bij de Nederlandse overheid.²¹

Met de invoering van de burgerlijke stand in Maastricht in 1795 zijn de namen onveranderlijk vastgelegd. Toen kwam de definitieve scheiding tussen de (stedelijke) familie Marres en de landelijke tak Mares.

Hier volgen de ruim dertig verschillende schrijfwijzen van onze familienaam die in oude documenten gevonden zijn, al dan niet voorafgegaan door het voorzetsel 'de'.

14e EEUW
Morech, Morees.

15e EEUW
Morees, Moreez, Moree, Moeris, Moraes, Mora, Moerees, Moeres, Meeris, Merees, Merrees, Mereijs, Maerees.

16e EEUW
Mareijs, Mareijes, Mareis, Mares, Marees, Marijs, Marrys, Meeres, Merees, Merès, Mereijs, Merhees, Merres, Merrees, Moerrijs, Morees, Morés, Mores, Morés.

17e EEUW
Marres, de Marres, Marrez, Marrees, Marreez, Maerres, Maeres, Marees, Mareez, Mareijs, Marets, Marais, Marez, de Marez, Mares, Marès, Marais, Mairesse, Marese, Merres, Merees, Merrees, Merez, Mereijs, Meresse.

18e EEUW
Marres, de Marres, Marrès, Marrés, de Marres, Mares, Maeres, Mairesse, de Moreez.

19e EN 20e EEUW
Marres, Marrès, Mares.

NB Nooit is bij ons de schrijfwijze Maris of Marris gezien.

DE FAMILIES MARES

In België en Nederland bestaan nu twee families Mares. De eerste is een tak van de Maastrichtse familie Marres. Deze telgen wonen merendeels in en rond Maastricht, zowel in Nederland als in België. De tweede familie stamt af van Joannes Mores, die rond 1600 in het Belgische Koekelare was gevestigd. Zijn nakomelingen wonen nu aan de Belgische kust en bij Antwerpen. In Frankrijk komt de naam voor bij Bordeaux en Nîmes,

Een aantal documenten en schrijfwijzen van de familienaam Marres (Documenten Arnold Nivelles, Riemst).

in Spanje in Catalonië en in Italië rond Venetië. In Roemenië komt de naam Mares veel voor aan de benedenloop van de Donau. In Tsjechië wordt de s met een diakritisch boogje geschreven als Mareš. In Zuid-Europa komt vaak de Mares of Desmares voor.

Voor de families buiten Nederland en België geldt dat DNA-onderzoek eventuele verwantschap kan aantonen.

DE OUDSTE VERMELDING

In het midden van de dertiende eeuw komen we ten zuiden van Maastricht de eerste vermeldingen van de naam Mares tegen, meestal met het voorvoegsel 'de' of 'des'. De eerste maal is dat in een boek over de geschiedenis van de stad Luik, waarin Jehan des Mares wordt vermeld als wijnbouwer in het jaar 1245. Ook is hij, of een gelijknamige zoon, advocaat aan het hof van Luik en in 1269 burgemeester van die stad. Hij huwt een dochter van Baudouin du Château de Slins. Zij krijgen een aantal kinderen, van wie enkele met Brabanders huwen, die zich vestigen in de omgeving van Maret en Orpe bij Geldenaken (Jodoigne).²² Het is aannemelijk dat Jehan de Mares hier vandaan kwam en naar deze plaats is vernoemd. Zijn kleinzoon, Johan de Mares, is kanunnik van Sint-Gilles te Luik en landdeken van Rochefort. Hij is een zoon uit het huwelijk van Agnès Mares en Goffin de Hemricourt. Hij nam als enige van de kinderen om een onbekende reden de naam Mares van zijn moeder aan. Later trad Johan de Mares uit. Hij en zijn zoon Wilhelm de Mares voerden het wapen van Hemricourt, maar in andere kleuren: in goud een blauwe balk.²³ Een neef van Johan de Mares was Jacques de Hemricourt. Van zijn hand verscheen in het jaar 1398 het boek *Miroir des Nobles de Hesbaye*. In het volgende hoofdstuk spreken we hier verder over.

In het cartularium van de Sint-Lambertuskerk van Luik worden de kinderen Mares, afkomstig van Haccourt, in het jaar 1333 vermeld als de eigenaren van land tussen Maastricht en Luik, aan de westoever van de Maas.²⁴ Dit is een paar kilometer ten zuiden van Zussen, waar onze familie tegen het einde van deze eeuw land bezat.

DE MARET(S)

Zij leefden in de zeventiende eeuw en zijn afkomstig van Marets, een dorp behorend bij Charneux, gemeente Herve, provincie Luik.²⁵

DES MARETS

Zij leefden in Thuin en Huy. Meerdere telgen hadden hier zitting in het stadsbestuur.²⁶

DE MAREZ

In België en Frankrijk zijn er verscheidene families des Marets, des Mares, de Maray en de Marez.

MAREES EN MAREZ

De Hollandse geslachten de Marez Oyens en de Marees van Swinderen komen via een vrouwelijke lijn voort uit het Antwerpse geslacht de Marez, dat pretendeerde af te stammen van het adellijke middeleeuwse Kamerijkse geslacht van die naam, dat afkomstig was uit het dorp Marez bij Kamerijk.²⁷

MOORREES

Het Nederlandse geslacht Moorrees, waarvan enige takken hun naam als Morees en Marees schrijven, stamt uit het Limburgse Eijsden en wordt daar sinds 1454 vermeld. Ze bezaten in die tijd ook land op de westelijke Maasoever.²⁸ Zij zijn blijkens hun DNA niet aan ons verwant.

Matthijs Matthijsz. vestigde zich in 1575 in Dordrecht en nam de naam Volgraaf aan.

In 1895 liet François Volgraaf dit huis aan de Wolwevershaven bouwen. Hier stond eerder een huis dat in 1649 was gebouwd door Matthijs Pompe, heer van Slingeland. Tot 1954 is het huis door de familie Volgraaf bewoond. Het is nu een Rijksmonument. De initialen van François zijn nog terug te vinden in een geëetst glas in de tochtdeur van het huis.

DE FAMILIE VOLGRAAF

Matthijs Marres (1495-1580) gebruikte vaak de aliasnaam Vulgraeff. Waarom is niet bekend. Het kan een verwijzing zijn naar het ambt van zijn grootvader Johan Marres (1430-1495). Deze is tweemaal gouverneur van de Maastrichtse lakenscheerders geweest. Vollen is ook een onderdeel van de lakenfabricage, maar wel iets anders dan scheren. Gouverneur kan graaf geworden zijn. In het Noorden heette dit ambt deken, maar werden bestuurders vaak graaf genoemd, zoals in dijkgraaf. Zoon Matthijs Matthijsz. nam definitief de achternaam Volgraaf aan. Hij was calvinist en vestigde zich rond 1575 in Dordrecht. Daar werd hij lidmaat van de Waals Hervormde kerk. Hij is de stamvader van de Dordtse familie Volgraaf. Deze familietak bloeide in Dordrecht tot in het midden van de vorige eeuw en stierf uit met het overlijden van François Volgraaf in 1969.

Wapen: Een gouden schild beladen met drie groene meerbladeren
 Helmteken: een klimmend hert van natuurlijke kleur
 Dekkleden: groen, gevoerd van goud

WAPENS EN ZEGELS

In dit hoofdstuk kijken we naar de heraldische geschiedenis van de familie Marres. We beginnen in het Luik van de Late Middeleeuwen.

HET WAPEN DE MARETS (MARES) IN LUIK IN DE VEERTIENDE EEUW

Aan de Middeleeuwse Luikse familie de Marets (Mares?) wordt in de literatuur van de achttiende en negentiende eeuw een tweetal verschillende wapens toegeschreven, maar de hierboven reeds genoemde Jacques de Hemricourt beschrijft er in zijn *Miroir des Nobles de Hesbaye* uit 1398 niet één.²⁹

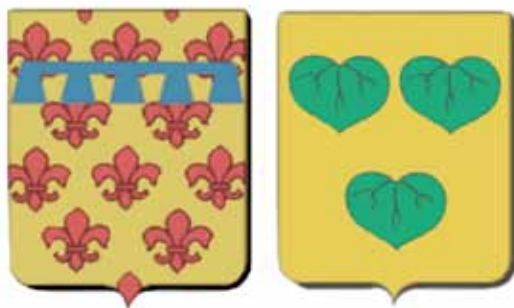
Verwantschap tussen het Maastrichtse en het oudere Luikse geslacht is zeer wel mogelijk. In de vijftiende eeuw bezat de Maastrichtse familie Marres een hofstede te Zussen, niet ver verwijderd van de woonplaats Orpe van het Luikse geslacht. Bovendien is Maastricht tot de verovering door het Franse revolutionaire leger in 1794 een half-Luikse, half-Brabantse (sinds 1632 half-Staatse) stad geweest. De band tussen beide steden is in elk opzicht lang, tot begin twintigste eeuw, erg hecht geweest

Jacques de Hemricourt tekende de genealogieën op van de oude adellijke families van Luik en omstreken, met name de Haspengouw, vanaf het jaar 1102. Ook beschrijft hij de heldendaden van de edelen in de oorlog van 1290 tot 1335 tussen de Awans en de Waroux, vergelijkbaar met de Noord-Nederlandse Hoekse en Kabel-

jauwse twisten, maar dan bloediger. De auteur van het handschrift behoorde tot de Luikse adel en was verwant aan het geslacht Mares. Zijn oom Goffin de Hemricourt was stadssecretaris van Luik in 1335. Ook stelde hij vredesakkoorden op voor gebrouilleerde families.³⁰ Hij was gehuwd met Agnès Mares, dochter van Johan Mares, maître de la cité van Luik in 1269.

Van het geslacht Mares - in het originele handschrift geschreven als de Mares of des Mares en in de hertaling van 1673 als des Marez of des Marets - wordt een viertal adellijke allianties genoemd. Het is opvallend dat bij geen van deze allianties een wapen Mares beschreven wordt. Het betreft in de eerste plaats het huwelijk van de hierboven genoemde Johan de Mares met een dochter van Baudouin du Château de Slins en de huwelijken van drie van Johans familieleden. Ten tweede Agnès Mares, hierboven reeds genoemd, gehuwd met Goffin de Hemricourt, en verder Maroie Mares, getrouwd met Johan Boileau de Mons, baljuw van Haspengouw (1317-1322), schepen van Luik (1335-1344) en ridder (na 1339) en ook nog een niet bij naam bekende dochter, die gehuwd was met Goffin des Tombes.

Een van de zonen van het echtpaar Hemricourt-Mares, te weten Johan des Mares, die geestelijke werd en landdeken van Rochefort, nam om onbekende reden de achternaam van zijn moeder Mares aan, maar behield het wapen Hemricourt van zijn vader. We kunnen

Wapen: volgens Gramme (1720)

Wapen: volgens Herckenrode (1843)

De Sint-Janskerk te Maastricht. Voor de trap van de preekstoel de grafsteen van Pau de Marres (Foto's, Paul Smeets).

dus stellen dat het oude Luikse geslacht Mares niet van adel was en geen wapen had, ook al werd Agnès de Mares une damoyse de bonne nation genoemd.

J.P. Gramme tekent in de Recueil Héraldique des Bourguemestres de Liège (Luik 1720), bij het artikel over Johan de Mares het volgende wapen: *d'or semé de fleurs de lis de gueules; au lambel de cinq pendants d'azur* (van goud bezaaid met rode lelies en in het schildhoofd een blauwe barensteel met vijf hangers).³¹

Het wapenfiguur bezaaid met lelies wordt door veel Haspengouwse families gevoerd. In de eerste plaats zijn dit de zeven baanderheren (voornamen ridders) die vrijwel zeker afstammen van het geslacht Dammartin. Dammartin de Warfusée voerde rood bezaaid met lelies.³² Daarnaast is er een fors aantal geslachten uit de Haspengouw die dit wapen met een breuk voerden, waaronder dus mogelijk Mares.³³

Léon de Herckenrode beschrijft het wapen van de Luikse familie Mares - hier geschreven als des Marets - als volgt: *d'or à trois feuilles de marais* [meerbladeren / waterlelies] *de sinople* [heralisch groen]. Door Rietstap en Renesse kennelijk overgenomen en genoteerd als *d'or à trois feuilles de nénuphar* [waterlelie] *de sinople*.³⁴

In de wapenboeken van Herckenrode (1843), Rietstap (1887) en Renesse (1894) wordt het wapen van het Luikse geslacht Mares - hier geschreven als de Marets - beschreven als *d'or*

à trois feuilles de marais, respectievelijk *d'or à trois feuilles de nénuphar*. Het is mogelijk dat de drager van dit wapen een lid van onze familie was, maar het is vreemd dat ik in geen enkel Belgisch of Nederlands archief de bron heb gevonden.

WAPENS EN ZEGELS VAN DE FAMILIE MARRES

In de Sint-Janskerk van Maastricht ligt voor de preekstoel de zeer mooi bewerkte en goed bewaarde grafsteen van Pau de Marres (1629-1707). Pau (Xb) werd begraven in de klooster-

kerk van de kruisheren, waar zijn zoon Willem pater en later prior was. In de Franse Tijd (1794-1814) is de steen overgebracht naar de Sint-Janskerk. Hij ligt nu aan de voet van de preekstoel.

Op de steen staat in een cartouche zijn wapen gebeiteld. Het is duidelijk een alliantiewapen. Zijn eerste echtgenote was Margaretha Booms en zijn tweede Maria Gehlen. Het schild is doorsneden en rechts ook gedeeld. Rechts in het eerste kwartier staat zijn wapenfiguur: drie aanliggende meerbladeren, driepasgewijs geplaatst met de punten naar elkaar toe; in het tweede kwartier staat het wapen van zijn eerste echtgenote, en in de linkerhelft van het schild het huismerk van zijn tweede echtgenote Maria Gehlen, een 4 op een G. De 4 duidt dan op de vier kinderen die zij samen kregen. Het helmteken is een klimmend hert. Onder zijn wapen zien we een leeuwenkop met in zijn geopende bek de tekst 'Hier ligt begraven Pau de Marres starf den ...'. Het ontbreken van de verdere tekst is overduidelijk niet het gevolg van slijtage. De sterfdatum is na de begrafenis simpelweg niet aangebracht. Er kan slechts gegist worden naar de reden hiervan.

Van Pau de Marres is een lakzegel (12 mm doorsnede) uit het jaar 1701 bewaard gebleven. Het bevindt zich op een brief door hem verzonden in zijn functie van procureur, gericht aan de schepenvan Geleen. Schild: drie samengevlochten geleedigde meerbladeren. Het helmteken is door beschadiging niet meer te herkennen.³⁵

Er bestaat nog een vroeger wapen van Pau uit 1669. Gedeeld: (heraldisch) rechts een boom, links een griffioen. Helmteken: een griffioen. Naast de helm staan beiderzijds zijn initialen P en M.³⁶ De boom in de rechterhelft kan duiden op zijn echtgenote Margaretha Booms. De griffioen links is dezelfde figuur als die van

De fraaie grafsteen met het familiewapen van Pau de Marres (Foto, Paul Smeets).

Het procureurslakzegel uit 1701 van Pau de Marres.

Lakzegel uit 1669 van Pau de Marres heraldisch rechts een boom en links een griffioen.

Detail familie-wapen Louis Marres.

Grafsteen van Louis Marres (1922-1979) met zijn familiewapen op de begraafplaats aan de Tongerseweg (Foto, Paul Smeets).

Lakzegel van Elisabeth van Leeuwen-Marres (1672-1710).

Lakzegel van Elisabeth a Busco-Marres (1696-1765).

het vroegmiddeleeuwse Kamerijkse geslacht De Mares. Het wapen van dit geslacht had als schildhouder een griffioen, net als bij het Noord-Nederlandse geslacht Marees. Er is geen familieverband, maar de gelijkenis van de namen kan Pau ertoe gebracht hebben ook een griffioen te gebruiken, Het is merkwaardig dat de wapenfiguur van zijn echtgenote rechts, dus op de voornaamste plaats, staat en die van hem links, de tweede plaats.

Louis Marres (1922-1979), van de Belgische tak, is de tweede Marres die zijn wapen liet beitelen op zijn grafsteen. Hij ligt begraven op de begraafplaats aan de Tongerseweg te Maastricht. Als helmteken voerde hij een braskop.

Er zijn wel meer zegels van Marres-telgen bekend, maar die zijn van dochters binnen onze familietak. Zij voerden het wapen van hun echtgenoot.

Elisabeth van Leeuwen-Marres (1672-1710), dochter van Pau de Marres en Maria Gehlen, was gehuwd met de Venlose burgemeesterszoon Johannes Franciscus baron van Leeuwen, generaal in het Oostenrijkse leger. Zij gebruikte steeds het zegel van haar man.³⁷

Het wapen is als volgt beschreven: in zilver een rode keper beladen met drie gouden Sint-Jacobsschelpen. Dekkleden: rood, gevoerd van zilver. Helmteken: een uitkomende naar rechts gewende zwarte leeuw, rood getongd en geklauwd tussen twee rode tulpen.

Elisabeth a Busco-Marres (1696-1765) is een dochter van Matthijs Marres en Margaritha Lenarts en een kleindochter van Pau de Marres. Zij zegelt haar testament in 1760 met het zegel van haar man. In 1724 huwde zij Rogier a Busco (1702-ca.1733). Hij is officier in Staatse dienst in het regiment van generaal Idsinga en sterft jong als vaandrig. Zij woonden toen te 's-Hertogenbosch.³⁸ Wapen Van den Bosch van Mopertingen: vair en op de tweede rij een

gouden dwarsbalk beladen met drie zwarte lelies. Als helmteken een lelie. In de heraldische databank van het Centraal Bureau voor Genealogie te 's-Gravenhage wordt het wapen in dit zegel abusievelijk als een wapen Marres geduid, maar het is een wapen van het geslacht Van den Bosch alias a Busco van de tak Mopertingen.³⁹

HET WAPEN MARES

Michael **Mares** (1727-1818), zoon van Pieter Mares, brouwer te Wolder, voerde als wapen: in zilver een zwarte kam vergezeld van drie groene klaverbladeren. Helmteken: een klaverblad van het schild. Dekkleden: groen, gevoerd van zilver.

Dit wapen staat op het lakzegel van een brief aan de Staten-Generaal te 's-Gravenhage de dato 5 februari 1762. Hierin doet hij het verzoek begunstigd te worden met de prebende van het kapittel van Sint-Servaas te Maastricht, die door het overlijden van E.D. baron de Méan is vrijgekomen.⁴⁰

De kam in het schild kan duiden op het gilde (in Maastricht ambacht genoemd) van de lakenscheerders, waarin leden van dit geslacht in de Middeleeuwen actief waren.

Michael **Mares**, die priester is in de Vroenhof van Maastricht, verkrijgt de functie niet omdat zijn bod wordt overboden door P.L.J. van der Vrecken. Later wordt hij vicaris van de adellijke stiftten Vilich en Dietkirchen te Bonn. Aan de kerk van Wolder schonk hij een zilveren kelk.⁴¹

De stempel waarmee de brief zeer vermoedelijk is gezegeld, werd gevonden bij een opgraving in Lanaken in 2016.⁴²

In de Prinsenkamer van het stadhuis van Maastricht zijn op de gebrandschilderde vensters de wapens van de vroegere wethouders van de stad aangebracht. Er zijn slechts twee ramen zonder wapen. Dat zijn die van de twee wethouders Marres. Zij voerden geen wapen en wensten er voor deze gelegenheid ook geen aan te schaffen. Zij gebruikten het logo van hun fabriek.

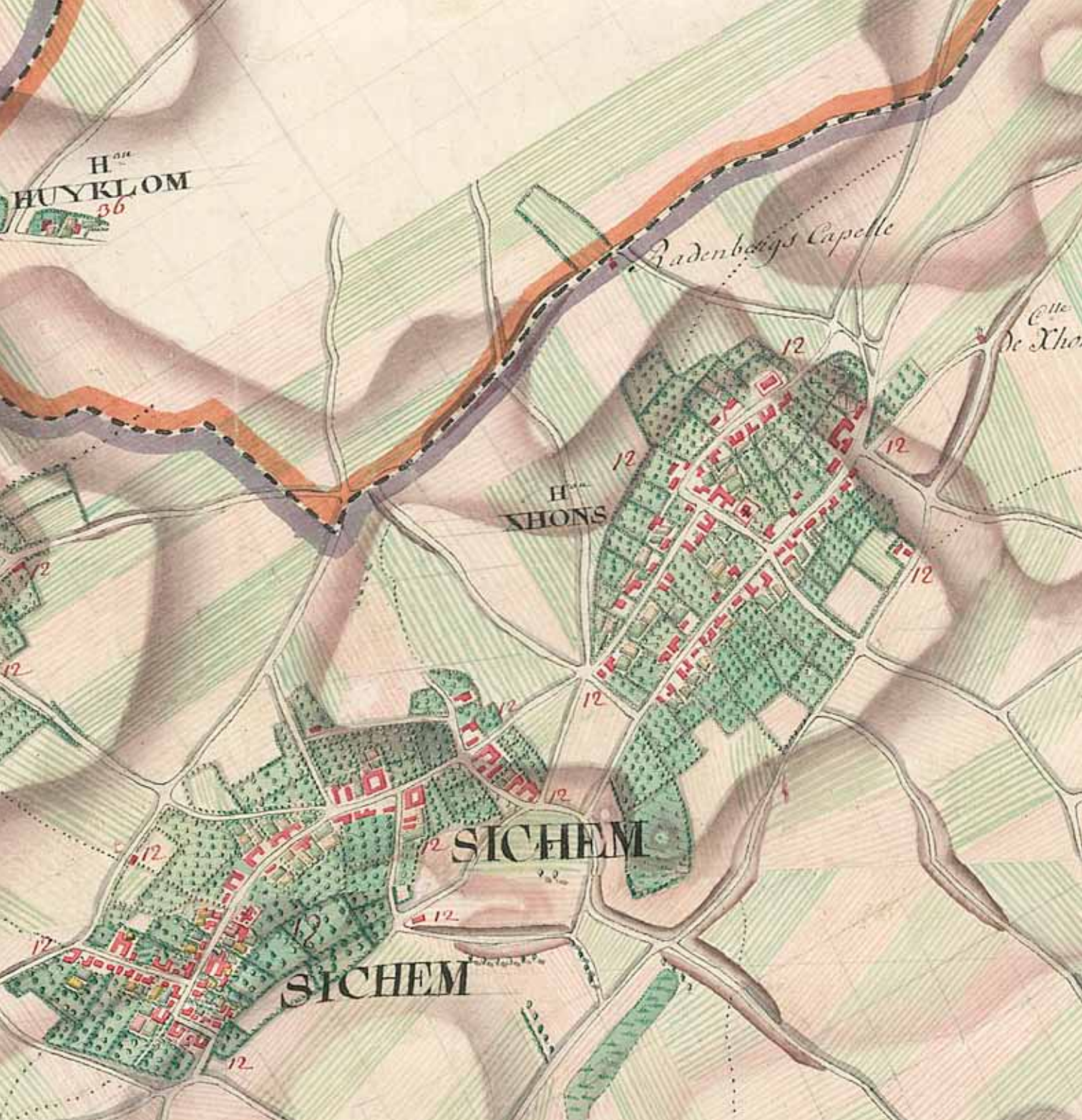

Het polychrome familiewapen van Michael Mares (1727-1818).

Hetzelfde familiewapen als lakzegel op een brief aan de Staten-Generaal.

Bij een opgraving in Lanaken is de lakstempel van Michael Mares teruggevonden.

Een van de vele kelken van de Sint-Petrus-en-Paulus parochie Wolder (Foto, Paul Smeets).

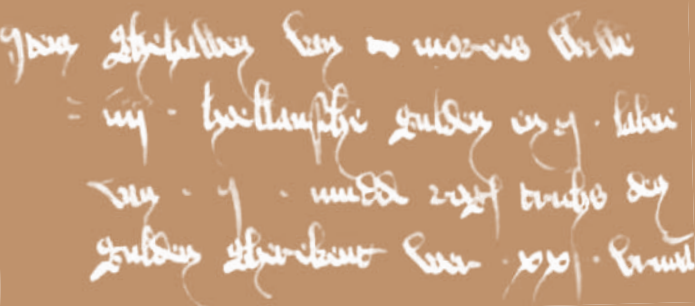

LAKENFABRIKANTEN EN KOOPLIEDEN

In dit hoofdstuk komen we onze stamvader en zijn kinderen op het spoor. Zij bezaten grond in Zussen en waren in Maastricht voornamelijk als lakenfabrikant actief.

GENERATIE I STAMVADER MOREES ALIAS MORECH

In het jaar 1388 duikt onze familie op in de geschiedenis, en wel in de heerlijkheid Zussen, zes kilometer ten zuiden van Maastricht. Zussen is nu een dorp binnen de deelgemeente Zichen-Zussen-Bolder van de Belgische gemeente Riemst. Het dorp ligt tussen de oude Romeinse heerbaan van Keulen naar Boulogne sur-Mer (de Via Belgica) en de huidige taalgrens, op de vruchtbare lössbodem van de Haspengouw. Onze stamvader betaalde als landeigenaar een jaarlijkse cijns aan het gasthuis van Tongeren. De eerste genoteerde betaling is gedaan door zijn vrouw en staat in de boeken van het gasthuis van bovengenoemd jaar vermeld. Elf jaar later, in 1399, wordt zijn zoon genoemd als eigenaar van land in de Vroenendaal dat grensde aan land van het gasthuis.⁴³

Hier volgt de tekst uit 1388 waarin voor de eerste maal onze naam wordt genoemd:
*Item ghehawan van Morees wive
iij - hoellansche gulden en 1 - labere
van - 1 - mudde rogghe trichs den
gulden gherekent voer - XXI - vriman*

De eerste vermelding van de naam Morees in de tekst uit 1388.

Het dorp Zussen, als 'Xhons' aangegeven op de Ferrariskaart uit 1777. Dit is de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik (Rijksarchief België).

Labere en Vriman zijn oude munten. Labere is mogelijk libra, pond. Vriman zal een onbekende munt zijn. Een Maastrichtse mud was ca. 560 liter.⁴⁴

Onze stamvader wordt hier slechts met één naam aangeduid. Het kan een achternaam zijn, maar er lijkt sprake te zijn van een voornaam: Morees (Maurice). Deze voornaam lijkt bij zijn familie, via 'Morechs sone', als achternaam in gebruik te zijn gekomen. We weten niet met wie Morees was getrouwd, wie zijn 'wive' was.

De lakenbereiding in zestien tafereelen. Het schilderij is waarschijnlijk van afkomstig van het Utrechtse lakenbereidingsgilde. Van links naar rechts zijn de volgende fasen van de lakenbereiding te onderscheiden: het wassen van de wol; het verven; het vlaken om het resterende vuil te verwijderen en de wol los te slaan; het pluizen (het lostrekken van klitten); het kaarden of kammen; het spinnen; het spoelen van het inslaggaren en het kettingscheren van de kettingsdraden; het weven; het noppen op een noprek; het vollen in een volmolen; het ruwen van het laken; het droogscheren; het borstelen van de haartjes op een spanraam; het noppen en stoppen; het vouwen; en het persen op de lakenpers. De schilder is niet bekend (Centraal Museum Utrecht).

In het begin van de vijftiende eeuw wonen in Maastricht drie mannen met de naam Marres. Zij zijn burger van de stad. Twee van hen zijn gouverneur van een gilde; de derde krijgt een kleinzoon die deze functie zal uitoefenen. Ze bezitten land in Zussen. Hun nakomelingen dragen vergelijkbare voornamen zoals Johan (roepnaam vaak Hennen). De drie mannen met de familienaam Marres zullen broers of minstens neven van elkaar zijn geweest. Alleen van Johan weten we zeker dat hij een zoon van Morees was.

Stamvader Morees had zeer waarschijnlijk drie zonen:

1. Johan I Marres, Hennen genoemd, volgt II.
2. Paul Marres. Hij woont in de Guylkemansstraat, later Drieëmmerstraat genoemd, een nu verdwenen straat tussen de Markt en de Maas. In de jaren 1416, 1421 en 1423 wordt hij gekozen tot gouverneur van de lakenscheeters van Maastricht.⁴⁵ Van hem zijn geen kinderen bekend.
3. Lambert, ook wel Lambrecht genoemd, Marres, Hij wordt in 1419 gekozen tot gouverneur van de ooftmengers en hoveniers. Na zijn overlijden wordt hij in 1429 genoemd als vader van Hennen Marres. Deze Hennen Marres staat in 1429 borg voor Nuelen Marres, op wiens graanvoorraad om niet nader genoemde redenen beslag gelegd was. Nuelen bezat land dat gelegen was langs het pad tussen Zussen en Emael, vlak bij land van Johan Marres.⁴⁶ Zij zullen broers zijn geweest. Meer dan twintig jaar later, in 1453, wordt een Noelman Morees vermeld als bezitter van een huis met hof te Zussen, langs de straat van Zussen naar Tricht aan de kant van Heukelom. Waarschijnlijk was hij een zoon van Hennen of Nuelen Marres.⁴⁷ Ook deze tak sterft uit.

GENERATIE II

JOHAN I MARRES

In het jaar 1399 wordt 'Morechs sone' als landeigenaar in de Vroenendaal te Zussen vermeld. De Vroenendaal is een dal gelegen tussen Zussen en Emael. Zijn land ligt naast dat van joffer Elisabeth van Vrolingen. Zij was een dochter van de vrijheer van Vrolingen. Zij liet dit land bij haar overlijden in 1416 na aan het gasthuis. Na Johans overlijden in 1429 wordt dan ook

vermeld dat zijn perceel grenst aan land van het gasthuis.⁴⁸

Johan Marres I (we noemen hem zo omdat er na hem meer Johannens zullen volgen) wordt in 1399 slechts als Morechs zoon aangeduid. Wellicht was hij toen nog niet meerderjarig. Vanaf 1403 wordt hij Hennen (= Johan) Morees of Hennen Moeris genoemd. In 1403 verwerft hij in Zussen een goed dat eens bezit was van het riddermatige geslacht Van Boxberch. De laatste drager van die naam was Lambrecht van Boxberch, armiger (wapendrager, schildknaap). Hij liet het goed in 1393 na aan joffer Elisabeth van Vrolingen. Zij verkocht het toen aan Johan van Wassenberg, die het doorverkocht aan de heer Aegidius van Fee (de Fiez). Die verkocht

De Vroenendaal tussen Zussen en Emael hier aangeduid op de Topografische Militaire Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden (1861) [BVII-a-47]. (Rijksarchief België).

Gravure van prins-bisschop Jan van Beieren door Adriaen Mathan 1620 (Rijksmuseum Amsterdam).

het goed tenslotte aan onze voorvader Johan Marres. De gang van zaken lijkt wat problemen te hebben opgeleverd. Aegidius van Fee moest met een afschrift van het testament van Franco van Boxberch van 18 oktober 1366 en een scheidsrechterlijke uitspraak door een schepen van Maastricht van 15 februari 1403 aantonen dat hij het bezit rechtmatig had verworven. Hiervan is een gezegelde oorkonde opgesteld. Van de overdracht van het goed aan Johan is geen akte bekend. Wel is er een afschrift van een charter dat enige maanden later, op 6 juli 1403, is opgesteld, na de overdracht aan Johan, waarin de goederen van het bezit vermeld staan die als onderpand dienden voor de te betalen jaarcijns aan het gasthuis van Tongeren. Op het goed rustte een erfcijs van 5 mud rogge aan het gasthuis. In het register vinden we afdrachten van deze betalingen vermeld over de jaren 1408 tot en met 1427. Deze erfcijs is vergelijkbaar met de erfpachtregeling zoals die nu nog in Amsterdam bestaat voor huizen in de oude binnenstad.

Na het overlijden van Johan Marres komt het goed in handen van Jan Mees. Het is niet waarschijnlijk dat Mees een variant is van de naam Marres, want onze naam heeft altijd twee lettergrepen. De naam Mees zien we veel in Heukelom, waar wij later ook bezittingen kregen en woonden. Het goed te Zussen is ofwel verkocht en de akte is verloren gegaan, ofwel is Mees een schoonzoon en is de overdracht daarom zonder akte gepasseerd. Het goed te Zussen blijft in de familie Mees tot de volgende eeuwwisseling. In het jaar 1500 is Johan Tertres de eigenaar.

Johan Marres leed schade door de verwoestingen die Luikse volksmilities aanrichtten tijdens de Luikse opstand van 1407-1408. De burgers van la cité ardente waren in verzet gekomen tegen hun heer, die ook hun bisschop was. Prins-bisschop Jan van Beieren was een broer

van de Hollandse gravin Jacoba van Beieren. Hij werd uit Luik verdreven en zocht zijn toevlucht in Maastricht. Deze stad bleef zijn heer trouw en steunde hem in de strijd tegen de opstandelingen. Die werden bij Othé verpletterend verslagen. Burgers van Maastricht konden een aanvraag indienen om mee te delen in de herstelbetalingen die de magistraat voor haar steun aan de bisschop vroeg.

Johan moreez in 1403

Johan Marres declareerde blijkens de schadelijst 3 mud en 8 vaten rogge [Johan Moreez III mudden VIII [vaten] rogge / pro 1 bodreger (munt)]; dat is het equivalent van 10 hectoliter.⁴⁹

Johan is enige tijd voor 11 maart 1429 overleden.⁵⁰ Met een of meer onbekende echtgenoten heeft hij vermoedelijk drie kinderen gekregen:

1. *Reynerus Morees, volgt III.*
2. *Gerardus Morees, eigenaar van land tussen Heukelom en Zussen (1433, 1441)⁵¹ en bij Maastricht onder de Muizenberg (1459).⁵² Hij is gehuwd met Marie (1433, 1441) en Catharina (1459).*
3. *Een dochter, wier naam onbekend is. Zij trouwt met Johan Mees. Het echtpaar woont op het goed te Zussen.*

KOOP BEZITTINGEN BOXBERCH TE ZUSSEN (1403)

Op 6 juli 1403 koopt Johan Marres uit Zussen ('Hennen Morees van Susschen') het goed Boxberch van de heer van Fee. Dit goed was eerst in bezit geweest van Lambrecht van Boxberch en waarschijnlijk door erfenis overgegaan naar de freule Elisabeth van Vrolingen, vervolgens door haar verkocht aan Johannes van Wassenberg en dan door hem aan de heer van Fee, die het op zijn beurt overmaakte aan Johan Marres. Op dit goed rustte een cijns aan het St-Jacobus-

Een regel uit de schadelijst van Johan Moreez: 3 mudden 8 [vaten] rogge, pro 1 bodreger.

Koopakte van het goed Boxberch door Johan Marres uit Zussen ('Hennen Morees van Susschen') op 6 juli 1403 (Stadsarchief Tongeren, Register joffer Elisabeth van Vrolingen, 44-47).

1403
X
Zussen

Wij scoutet en schepen van synter voes hoef van Trecht gheleeghen te sechghen te weeten scoutet Johan bolle van lauffelt en schepen. Arnout van stas van boelre henric hezen van boelre. Adam mathijs soen van boelre Willem culman van susseschen. Peter vander cytzen en Johan van trycht als schepene we kynnen en lyden dat voer ons comen syn eerberghe lude en bescheijden meester Andries zere en meester Arnout van heenis als burghemeyster der stadt van Tongren ende lyebreht pottart en Willem heyten als mombere des hoefs van synte Jacobs gasthuys van Tongre Ende hebben daer by gheleueft en aen ghesien. Dat de heere van fee heet ghegnet henen morees van susseschen d' affullinghe goet als Joffrouwe lysbet voerscreef ghegnet hadde van broedelinghen te woerdaghe handende waes van lambrechts weeghe van boxberch dat Joffrouwe lysbet voerscreef ghegnet hadde Johan van wassenberch en Johan van wassenberch voerscreef heet den d' heere van fee. Item daer nae hebben die voerscreef schepen ende scoutet ene middelinghe ghemacet tusschen tusschen die burghemeyster der stadt van Tongren met gheheytte des ghemeynen roets en tusschen die mombere van synte Jacobs gasthuys voerscreef met gheheytte brydren en zusteren des hoefs vanden gasthuys te weeten dat sy aenghesien hebben dat dez hoeff qualic betaelt waert ende quaden onderpant hebben voer VI mudde roghen Tongren voer ix capuyn - ende ii audegroet. Alsoe dat der scoutet ende schepen voerscreef ende noch voele goeder lude hier onder ghescreven eynen middelinghe hebben ghemaect dat Hennen Morees voerscreef den hoeff vanden gasthuys heet ghegnet d' eyn half bonre

gasthuis. Alle goederen die bij de hof hoorden worden als onderpand voor deze cijns gesteld en daarom beschreven. De verkoop werd vastgelegd voor de schepensbank Zichen, die onderhorig was aan het kapittel van Sint-Servaas te Maastricht.⁵³

Het land en de gebouwen met hun cijns die bij de hof behoorden waren:

Een halve bunder afgesplitst van 28 roeden land te Zussen achter de hof.

24 roeden op de berg van Zichen onder de Sint-Servaashof, tussen land van Heynrick Hesen van Bolder en de Heren van Sint-Servaas van Maastricht, en belast aan Lodewijc Quernnian van Maastricht met 6 vaten rogge.

12 roeden land van de hof onder de hof van St-Servaas

7 roeden Brentes hofje onder Sint-Servaashof.

7 roeden land in drie stukken op de Roesberg onder de hof van Eben in Sint-Remacleshof en met de jaarlijkse cijns van Tweebergen.

9 roeden aan de Hede onder de hof van Sint-Servaas, belast aan Gherae van de Rosen van Maastricht jaarlijks 12 vaten rogge met de vorige 7 roeden.

12 roeden land boven Peters vycken [toegangshek] niet ver van de Rozenberg onder de hof van Eben in de Sint-Remacleshof belast met de jaarlijkse cijns van Tweebergen.

10 roeden land achter de hof van Culmans onder de hof van Sint-Servaas en belast aan de vrouw van Nij's Servaes jaarlijks 6 vaten roggen.

2 roeden hoefs liet van Lysbeden hof van Kestel ende hof voerden hof van Boxberch.

Hierbij behoorden nog de volgende lasten:

6 audegroet [een munt] en 15 kapoenen, ofwel de cijns van Boxberch waarvan Goeswyn van Weren een kwart heeft.

Huys en hof van Boxberg belast met jaarlijks 7 vaten rogge.

Naast de hof betrof de verkoop een halve bunder

en 76 roeden land en een tweede, kleine hof van 7 grote roeden. Dit is gelijk aan het onderpand dat Lambrecht van Boxberch eerder aan het gasthuis had gesteld voor 6 vaten rogge jaarlijkse cijns.

TRANSCRIPTIE

Wij scoutet ende schepenen van Synter Voes hoef van Trecht gheleeghen te Sechghen, te weeten scoutet Johan Bolle van Lauffelt ende schepen - Arnout van Stas van Boelre, Henric Hezen van Boelre, Adam Mathijs soen van Boelre Willem, Culman van Susschen - Peter vander Cytzen ende Johan van Trycht als schepene, wer kynnen ende lyden dat voer ons comen syn eerberghe lude ende bescheijden meester Andries Reijs ende meester Arnout van Heenis als burghemeyster der stadt van Tongren ende Lyebreht Pottart ende Wylllem Heyten als mombere des hoefs van synte Jacobs gasthuys van Tongheren, ende hebben daer bij gheweest ende aenghesien dat de heere van Fee heet ghegnet Hennen Morees van Susschen van alsullich goet als Juffrouwe Lysbet voerscreven ghegnet hadde van vroedelinghen te Voerdaghe handende waes van Lambrechts Weeghen van Boxberch dat Joffrouwe Lysbet voerscreven ghegnet hadde Johan van Wassenberch ende Johan van Wassenberch voerscreven ghegnet heet den heere van Fee. Item daer nae hebben die voerscreven schepenen ende scoutet ene middelinghe gemaect tusschen die burghemeyster der stadt van Tongren met des gheheijte des ghemeijnen roets ende tusschen die mombere van Synte Jacobs gasthuys voerscreven met gheheytten bruyderen ende zusteren des hoefs vanden gasthuys, te weeten dat sy aenghesien hebben dat dez hoeff qualic betaelt waert ende quaden onderpant hebben voer VI mudde roghen Tongren voer ix capuyn - ende ii audegroet. Alsoe dat der scoutet ende schepen voerscreven ende noch voele goeder lude hier onder ghescreven eynen middelinghe hebben ghemaect dat Hennen Morees voerscreven den hoeff vanden gasthuys heet ghegnet van eyn half bonre [...]

GENERATIE III

REYNER I MARRES

Reyner zet de familielijn in Maastricht voort.

Het is niet bekend met wie hij gehuwd was. Hij draagt het land in Zussen uit de nalatenschap van zijn vader in 1441 over aan zijn broers.⁵⁴

Hij is waarschijnlijk koopman. Van hem is

In 1445 en 1458 moest Reyner Morees voor het hoofdgerecht van de Vroenhof in Maastricht verschijnen.

Handwritten Dutch text, likely a transcript of a court proceeding. The text is written in a cursive script and includes names like 'Reijcken Morees' and 'Huijcklen Woutersen van Hoekelom'.

Handwritten Dutch text, likely a transcript of a court proceeding. The text is written in a cursive script and includes names like 'Reijcken Morees' and 'Huijcklen Woutersen van Hoekelom'.

een zakelijk conflict bekend dat hij en twee anderen hadden met een zekere Peter Nijx. In 1445 vindt hierover voor het hoofdgerecht van de Vroenhof een geding plaats.⁵⁵

TRANSCRIPTIE

audire veritatem
 Peter Nijx op eijne siede contra Reijcken Morees Huijcklen Woutersen van Hoekelom ende Leijnsken Mersmansen audire veritatem inter ipsos ende die drie hebben in gedinckt honnen allegacie ofte honnen meer were met sij hebben afgedinckt alle konde werheit et en weren richter off scepenen off konde die hen met recht bevruege Reij Hage ende willen blijven op honnen onscout.

IN MODERN NEDERLANDS

waarheidsvinding
 Peter Nijx enerzijds tegen Reijcken Morees, Huijcklen Woutersen van Heukelom en Leijnsken Mersmansen, waarheidsvinding, en met elkaar hebben deze drie in geding gebracht hun aanspraken ofwel hun verder verweer waarmee zij alles naar waarheid opgeëist hebben en het is aan de rechter of schepenen of deskundige om onderzoek te doen bij Reij Hage, en zij blijven erbij onschuldig te zijn.

Aan het einde van het jaar volgt de uitspraak, die negatief voor Reyner en de twee mededagers uitvalt. Zij moeten Peter Nijx een bedrag van drie gulden betalen.⁵⁶ Dit staat gelijk aan ongeveer 120 euro.⁵⁷

Verder is van Reyner Morees een handgemeen bekend met een zekere Bartholomeus (Mees / Barth) Palmartz. In 1458 krijgen beiden op een voorgeding van het Vroenhofs hoofdgerecht op voorhand een boete van één mark opgelegd. Zij mogen zich tegen deze uitspraak, in het bijzijn van voldoende getuigen, vóór of tijdens

het eerstkomende geding verweren. Wanneer ze niet opdagen is de boete definitief.⁵⁸

TRANSCRIPTIE

Contra R. Morees
 Soe wijsen onse heren die scepenen Reyner Morees op enen marc in 't forfeyt omme deswille dat he Mees Palmartz mit boesen wille syne henck gereten sulde hebben, mer mach dairvoeren sweren want he ment den mit eynen getuge overtuycht en is
 Contra Barth Palmartz
 Desgelijx wijsen sij Mees Palmartz op enen marc in 't forfeyt omme deswille dat he Reyner Moerrees mit eijnre vuyst voer syn aensicht geslagen sulde hebben, mer mach ouch dairvoeren sweren etc.

Item die vursz. Reynen ende Mees hebben openen dach genomen den eyt te doen tusschen dit ende den neesten gedenge off ten neesten gedenge na den banck recht.

IN MODERN NEDERLANDS

Tegen Reyner Marres
 Aldus geven de heren schepenen Reyner Marres een boete van een mark omdat hij Mees Palmarts moedwillig zijn jak kapot gemaakt heeft, maar hij mag onder ede verklaren dat hij onschuldig is wanneer een getuige daarover een verklaring aflegt.

Tegen Bartholomeus Palmarts
 Op dezelfde wijze geven zij Mees Palmartz een boete van een mark omdat hij Reyner Marres met een vuist op het gezicht geslagen zou hebben, maar hij mag ook daarvoor onder ede verklaren onschuldig te zijn enz.

Vervolgens hebben de voornoemde Reyner en Mees besloten om volgens het bankrecht een dag te bepalen om de eed af te leggen, en wel tussen deze en de volgende rechtszitting of op de volgende zitting zelf.

Reyner Marres had minstens één kind, te weten: *Johan II Marres, volgt IV.*⁵⁹

GENERATIE IV JOHAN II MARRES

Johan Marees, de zoon van Reyner, is vernoemd naar zijn grootvader. Hij is lakenhandelaar en heeft zijn bedrijf op de Houtmarkt, zoals blijkt uit een vermelding uit het jaar 1462.⁶⁰ Op deze markt, gelegen op het huidige noordelijke deel van de Markt (destijds liep hier nog de stadsmuur) en het begin van de Boschstraat, stonden grote koopmanswoningen. Ook de familie Van Boxberch, waarvan Johans grootvader een huis en hof te Zussen had overgenomen, had hier haar stamhuis. Johan wordt Marres van Heukelom genoemd, naar de plaats waar de familie twee hofsteden (grote boerderijen) heeft.

Johan is omstreeks 1430 geboren en sterft vóór 24 januari 1495. Hij is drie keer gehuwd geweest. De eerste maal met Margriete. Zij wordt genoemd wanneer Johans oom Gerard hem in 1459 land overdraagt dat onder de Muizenberg in Maastricht ligt. Wanneer Johan in 1480 hertrouwt met Elisabeth herroep hij zijn testament. Bij de aankoop van een huis in de Reyenstraat (het is niet bekend waar die lag) in 1489 blijkt hij gehuwd te zijn met een zekere Oden.

Tweemaal wordt Johan gekozen tot gouverneur van het lakenscheedersgilde van Maastricht, in 1457 en 1467, beide keren voor de gebruikelijke termijn van twee jaar.⁶¹ Deze functie had zijn oudoom Paul een halve eeuw eerder zelfs driemaal bekleed.

Johan is in 1471 hoofdman, oftewel kapitein, van de burgerij tussen de Hochter- en de Huigenpoort. Een ordonnantie op de schutten stelt hem drie boogschutters ter beschikking, en één busschutter, ook wel klovenier of donder genoemd. Deelnemen aan de burgerwacht van de stad was toen een burgerplicht.⁶²

In 1470 erft hij 'in die O', buiten Maastricht, land van Liesbeth Pannesleger. In 1483 pacht hij voor een termijn van elf jaar tezamen met Gertruyt, de echtgenote van Johan Lansmans, het derde gedeelte van de tiende van Tricht, die de kerk van Sint-Servaas toebehoort.⁶³

In 1485 koopt Johan een huis in de Reyenstraat te Maastricht.⁶⁴ Vijf jaar later koopt hij daar nog een tweede huis. Hij sterft niet lang daarna. Zijn vrouw hertrouwt met Jan Grulijs. Voor 24 januari 1495 zijn zij ook overleden en dan wordt de nalatenschap verdeeld.⁶⁵

Van Johan zijn drie kinderen bekend (zij worden genoemd bij verdeling van de nalatenschap):

1. *Reyner II Marres, volgt V.*
2. *Mees Marres.*
3. *Margaretha Marres. Zij huwt Jan van Eijck.*

GENERATIE V REYNER II MARRES

Reyner II is geboren omstreeks 1465. Zijn vrouw heet Kathelijne. Hij is koopman. In 1498 en in 1500 koopt hij land te Heukelom. Hier pacht hij ook land.⁶⁶ In de naburige dorpen Vlijtingen en Zichen erft hij grond, die hij verkoopt.⁶⁷

Een charter van de Maastrichtse schepenbank, gedateerd 8 augustus 1526, bevestigt aan drie zonen van Reyner hun vrijstelling van belas-

Enkele fase van de lakenbereiding. Detail van een landkaart van het prinsbisdom Luik (Gravure van R.P. Nicolas le Clerc, 1750).

Detail van de kaart van Maastricht uit 1605 met de Markt, de Lakenhal (op de plek van het huidige stadhuis), de Gevangenpoort en de Houtmarkt (Atlas Maior van Blaeu, Rijksarchief België).

Het charter waarmee de gebroeders Jan Reyner en Matthijs Marres vrijstelling werd verleend voor belasting op hun koopwaar, 8 augustus 1526 (HCL, archief van de familie Marees te Maastricht).

ting en tol voor hun handel in Brabant, met de vermelding dat zij zijn ‘geseten geguet ende geerft, ende syn coupluyde van veele diverse comenscapen [koopwaar] ouch in diversen landen hanterende ende honne comenscapen doende’.

In 1530 verdeelt de weduwe van Reyner de nalatenschap onder de kinderen.

Reyner II heeft vier zonen, die tussen 1485 en 1500 worden geboren:

1. Reyner III Marres. Hij is koopman, evenals twee van zijn broers, blijktens het charter, volgt VI.

2. Jan Marres. Ook hij is koopman en woont te Heukelom (1526). In 1535 koopt hij een ‘goedje’ in de Witmakersstraat te Maastricht. Hij is dan gehuwd met Marie, van wie we de achternaam niet kennen. In 1540 blijkt hij opnieuw getrouwd te zijn, nu met Katrijn Meijs. Bij de verdeling van zijn nalatenschap in 1544 is hij eigenaar van een hof op de Hochterstraat te Maastricht. Katrijn sterft kort voor 1547. Beide huwelijken blijven kinderloos.⁶⁸

3. Laurens Marres. Hij woont in het dorp Heukelom aan de Cromsteeg. Zijn hof ligt tegenover de hof van Thibalt van Eynatten, de heer van Heukelom.⁶⁹ Hij bezit land in naburige dorpen en heeft een huis in de stad, in de Bogaardenstraat (1530).⁷⁰ Laurens wordt niet genoemd in het charter en hij is dus zeer waarschijnlijk geen koopman. Hij overlijdt voor 10 januari 1562 en laat een zoon Reyner na, die huwt met Aeght Beckers. Laurens’ weduwe hertrouwt met Jan Lenssen.⁷¹

4. Matthijs Marres noemt zich vaak Matthijs Volgraaf. Ook hij is koopman en wordt vermeld in het charter van 1526. Hij heeft nogal wat land in de Vroenhof. Hij bewoont in Heukelom een hoeve aan de Cromsteeg. Zijn twee zoons Matthijs en Reyner noemen zich

niet meer Marres maar enkel nog Volgraaf.⁷² Zijn kleinzoon Matthijs Matthijsz. Volgraaf, geboren omstreeks 1546, is ook koopman.

Van hem zijn afnemers bekend in Utrecht. Hij vestigt zich omstreeks 1580 in Dordrecht en blijkt te zijn overgegaan naar het protestantisme. Hij wordt lidmaat van de Waals Hervormde Kerk. Hij is de stichter van de Hugenotentak Volgraaf te Dordrecht, die na eeuwen te hebben gebloeid daar in het midden van de twintigste eeuw uitsterft.

VRIJHANDEL VOOR DE GEBROEDERS MARRES (1526)

Op 8 augustus 1526 werd een charter uitgegeven door de Hof van Lenculen, de schepenbank van de Vroenhof van Maastricht, aan de gebroeders Jan Marres, Reyner Marres en Matthijs Marres van Heukelom waarin hun recht op vrijhandel in het hertogdom Brabant (hoofdstad Brussel) wordt bevestigd. Belastinggaarders, controleurs en andere ambtenaren zijn verplicht om hun steeds ongevraagd vrijstelling van belasting en tol te verlenen. De gezeten kooplieden waren als burgers van de stad Maastricht onderdanen van de hertog van Brabant en werden vrijgesteld van belastingen in geheel Brabant.⁷³

TRANSCRIPTIE

Wier scoutet ende scepenen 's Hoofs van Lenculen geheiten Vroenhoff toebehoerende onssen heer den keyser als hartoech van brabant met namen claes daems scoutet johan van eynatten claes daems voerss. arnt van bunde herman van overbunde frans scaert jan clut ende arnt theus scepenen doen cont ende certificeeren allen amptluyden richteren scoutitten scepenen burgemeesteren rentmeesteren tolleneren ondersaten ende allen anderen geseten onder eynigen van den landen ons voerss[chreven] genedigen heeren dien dat aengaen mach dat

Heukelom, op de verzamelkaart van de Gemeente Vroenhoven (Primitief Kadaster 1840-43, Rijksarchief België).

deese navolgende personen met namen **thys marees, jan marees ende reyner marees van hoekelom** alle ondersaten vanden voerss. vroenhoff onder onss voerss. genedigen heer geseten geguet ende geerft ende syn coupluyde van veele diverse comenscapen ouch in diversen landen hanterende ende honne comenscapen doende ende om dan franck ende vry te wandelen inden landen van onss genedigen heer soe begeeren wy scoutet ende scepenen ons voerss. genedichsten heeren aen allen heeren ende vorsten ende vort aen allen iusticieeren ampthuyden gerichtentolleneren dat sy die voerss. persoenen als ondersaten des hartoechdoms van brabant met honnen comenscapen laten vry wandelen keeren passeeren ende verkeerren te water ende te lande by daege ende ouch by nacht los ende vry sonder eynigen tolle oft ongelt vanden selven te nemen in eyniger manieren volgende der vriheit die dat lant van brabant ende ondersaten desselven lants daer van hebben ende gebruyken ende

gebruyct hebben over voel jaeren op dat den selven onssen ondersaten egeene noode en sy dat voirder te claegen ten onderhouden vander voerss. vriheit daer van dat sy in vrederlyker possessien ende gebruyck syn geweest ende noch huyden by daege syn soe wy verstaen in orconden der waerheyt soe hebben wy scoutet ende scepenen voerss. inden meesten getaele van ons ende voer die andere onsse siegelen hyr onder aen gehangen gegheven int jaer ons heeren duysent vyffhondert seesendetwintich den achden tach van augusto.

HERTALING

Wij schout en schepenen van de hof van Lenculen, genaamd De Vroenhof, toebehorend aen onze heer de keizer als hertog van Brabant, met name Claes Daems, schout, Johan van Eynatten, Claes Daems voornoemd, Arnt van Bunde, Herman van Overbunde, Frans Scaert, Jan Clut en Arnt Theus, schepenen, maken bekend en stellen vast voor alle ambtenaren,

Heukelom op Sectiekaart B, tweede blad. De Cromsteeg uit 1558 heet op deze kaart van circa 1840 de Kromme Steeg. Deze straat heet anno 2023 'Eikendaelveld' (Primitief Kadaster 1840-43, Rijksarchief België).

rechters, schouten, schepenen, burgemeesters, rentmeesters, tollenaars, bewoners en allen die gevestigd zijn in een van de landen van onze voornoemde genadige heer, aan wie dat mag aangaan, dat deze navolgende personen met name Thijs Marres, Jan Marres en Reyner Marres van Heukelom, allen ingezetenen van de voornoemde Vroenhof onder onze voornoemde genadige heer, gezeten, gegoed en geërfd zijn en kooplieden in velerlei handelswaar en ook in verschillende landen hun handel drijven en doen, en om dan frank en vrij te reizen in de landen van onze genadige heer, zo verlangen wij, schout en schepenen van onze genadige heer, van alle heren en vorsten en voorts van alle justitiële en belastingambtenaren, dat zij de hierboven genoemde personen als onderdanen van het hertogdom Brabant met hun koopwaren geheel vrij laten reizen, gaan, staan en verblijven te water en te land, bij dag en bij nacht zonder betaling van enige tol, belasting of accijns van hen te innen op welke wijze dan ook,

volgens de vrijheid die het Land van Brabant en haar onderdanen daarvan hebben en gehad hebben zoals dat sinds jaar en dag gebruikelijk is en datzelfde voor onze ingezetenen en dat zij niet eerst moeten klagen om de vrijheid te krijgen die zij altijd al gewoon zijn te hebben en gebruikt hebben en nog steeds gebruiken, zoals wij lezen in eerdere oorkonden. Zo hebben wij schout en schepenen voornoemd met hoge opkomst aanwezig onze zegels en die van de overigen, hieronder aangehangen. Gegeven in het jaar vijftien honderd zes en twintig de achtste augustus.

GENERATIE VI

REYNER III MARRES

Reyner Marres, zoon Johan II Marres, is geboren omstreeks 1495 en sterft kort voor 7 januari 1553. Hij huwt Marie, dochter van Jan Pauwels. Zij overlijdt kort voor 13 augustus 1558. Het echtpaar woont aan de Cromsteeg te Heukelom op de grote familiehof, die naast de

hof van de heren van Heukelom, de familie van Eynatten, lag. Reyner is blijkens het charter van de Vroenhofse schepenbank uit 1526, evenals zijn broers Johan en Matthijs, een gezeten, gegoed en geërfd koopman. Hij belegt zijn vermogen in land te Heukelom en omstreken. Bij de verdeling van de nalatenschap van zijn vader in 1530 geeft Reyner zijn moeder toestemming om het vruchtgebruik van ruim een bunder land te Heukelom over te dragen aan een van zijn broers. In 1543 delgt hij een schuld van zijn broer Lees (Laurens).⁷⁴

In 1558 wordt de nalatenschap van Reyner III onder zijn kinderen verdeeld. Hij heeft er zes, gezien het feit dat zijn nalatenschap in zes porties wordt verdeeld.⁷⁵ Van vijf kinderen is de naam bekend:

1. *Johan Marres. Hij vestigt zich te Meer en heet sindsdien Jan Marres van Meer. Uit zijn huwelijk met Francisca Scholtete spruit een kleine tak, die uitsterft met zijn kleinzoon Jan Marees, die van 1628 tot 1667 schepen was van Meer en Bolder. Jan Marees was getrouwd met een niet bij naam gekende vrouw. Dit echtpaar krijgt één kind, Margaretha Marees. Zij trouwt met Engel Smets, die zijn schoonvader na diens overlijden in 1667 opvolgt als schepen van Meer en Bolder.*⁷⁶ Op 7 januari 1553 draagt 'Jan Merees' zijn aandeel in het vruchtgebruik van de Vroenhofse erfgoederen voor 350 gulden over aan zijn broer Mathijs, op voorwaarde dat hun moeder het goed mag blijven gebruiken.⁷⁷ Op 28 mei 1557 leent 'Johan Merees van Hokelhem ondersaat van Meer', gehuwd met Francisca, 38 gulden van Pouwels Box. Zijn huis, hof en wijnhof in het dorp Meer geeft hij als onderpand.⁷⁸ Omstreeks 1560 heeft Jan Reijners Merees van Hockelhem een geschil met de familie Scoltete over een erfenis. Het betreft de uitvoering van een op 27 septem-

*ber 1538 gedateerd testament van Thomas Scoltete en diens echtgenote Marie.*⁷⁹ Op 28 mei 1584 worden de erven Jan Merres genoemd als eigenaar van land te Val.⁸⁰

2. *Matthijs Marres, volgt VII.*

3. *Nelys Marres. Hij sterft, ongehuwd, kort voor 12 november 1556. Op die datum draagt 'Jan Merees van Hoekelom' voor honderd gulden zijn aandeel in de erfenis van zijn broer Nelis over aan zijn broer Mathijs.*⁸¹

4. *Marien Marres. Zij huwt in of vóór 1558 Ghiel Meyers, landeigenaar te Zussen. Op 13 augustus 1558 draagt Ghiel Meyers, gehuwd met Marien, het zesde deel van het huis en de hof te Heukelom aan de Cromsteeg, naast de hof van Eynatten, en nog wat land over aan zijn zwager Mathijs Marres en diens echtgenote Eva Palmarts in ruil voor land te Zussen.*⁸²

5. *Marie Marres. Zij huwt in of vóór 1561 Bolle Hans Stassen [Stas] van Riepst. Op 22 maart 1561 draagt Bolle Hans Stas van Riepst, gehuwd met Marie, dochter van wijlen 'Reyner Marees van Hoekelom', een rente van vier en een half vat rogge op een huis te Heukelom, eigendom van zijn vrouw, gelegen aan de Cromsteeg en de Haelstraat, naast jonker Lodewijk van Eynatten van Tyll, voor 142 gulden over aan zijn zwager Mathijs 'Merhees', die het goed bewoont.*⁸³ Op 13 april 1561 verkoopt Boll Hans Stassen tot Riepst aan Mathijs Merees tot Hoekelom vijf en half roede land te Heukelom.⁸⁴

6. *N.N. (Reyner IV)*

De naam Reyner komen we niet tegen bij de verdeling van de nalatenschap van Reyner III. Er zijn nochtans sterke aanwijzingen dat Reyner III nog een zoon, Reyner IV, heeft gehad. De erfenis wordt in zes parten verdeeld, maar alleen de hiervoor genoemde eerste vijf kinderen staan erin vermeld. De naam Reyner is de enige naam die ontbreekt

en ook zijn erfdeel wordt niet genoemd. In 1572 duikt in het nabijgelegen dorp Val, enige kilometers westelijk van Heukelom, een Reyner Marres op. Vóór die tijd komt de naam Marres daar niet voor. Deze Reyner koopt land voor een zoon die ook Reyner heet. Hij heeft een tweede zoon met de naam Nelis, dezelfde naam als hierboven vermeld in de reeks kinderen van Reyner III. Een derde zoon draagt weer de in de familie gangbare naam Matthijs.

Bovenstaande gegevens leveren voldoende genealogische aanwijzingen, quasi-bewijs, om een ontbrekend kind, Reyner IV, toe te voegen aan de reeks van vijf kinderen van Reyner III. Met genetisch onderzoek hebben we deze aanname nu kunnen bevestigen.

Reyner IV is de stamvader van allen die in en rond Maastricht Mares heten. Zijn broer Matthijs continueert de lijn Marres.

GENERATIE VII

MATTHIJS MARRES

Matthijs Marres is geboren omstreeks 1525. Hij is landeigenaar in de Vroenhof en onder de bank van Zichen en Zussen. Hij woont te Heukelom in het stamhuis van de familie aan de Cromsteeg, tussen de families Lenaerts en Wyls en tegenover de hof van de jonkers van Eynatten van Tyll. Mathijs is gehuwd met Eva Palmarts, dochter van Jan Palmarts, schepen van Zichen. Hij sterft kort voor 28 mei 1613.⁸⁵

In de gichten (akten van overdracht van onroerend goed) van de schepenbank Zichen staat opgetekend dat Nicolaas Marres op 28 mei 1613 namens de niet nader aangeduide erfgenamen een verzoek indient om in het bezit gesteld te worden van het onder deze bank ressorterende land van hun overleden vader Ties (Matthijs) Marres.⁸⁶

We zitten inmiddels in het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). Het begin van deze periode was voor geheel Limburg een rampzalige tijd. Het platteland rond Maastricht wordt tijdens de veldtocht van Lodewijk van Nassau in 1574 grotendeels platgebrand. Maastricht ondervindt de desastreuze gevolgen van de Spaanse Furie in 1576-1577 en bij het beleg van de stad door Alexander Farnese prins van Parma in 1579. Het herstel duurt vele jaren. In die tijd heeft de familie Marres Heukelom verlaten. Alleen vader Matthijs blijft achter en woont er tot zijn dood in 1613. Zijn zoons hebben zich rond 1587 in Maastricht gevestigd.

Onbekend is aan wie de grote hoeve, die de familie al meer dan een eeuw bewoonde, na het overlijden van Matthijs is toegefallen. De kleine hof blijkt naar Jan Palmarts te zijn gegaan. Hij was waarschijnlijk een neef van moederskant. Deze hof stelt Jan Palmarts als onderpand wanneer hij in 1618 bij Matthijs een lening afsluit.⁸⁷

Matthijs Marres heeft twee zoons:

1. *Reyner IV Marres, volgt VIIIA.*
2. *Nicolaas Marres, volgt VIIIB.*

Op deze tekening van Gerard de Oudere uit 1633 zien we vijf mannen aan het werk bij een brouwerij (Rijksmuseum Amsterdam).

HERBERGIERS, BROUWERS EN KLOOSTERLINGEN

In de zeventiende eeuw komen we de eerste brouwer (brouwster!) tegen binnen de familie Marres. Ook zijn er herbergiers in de familie.

GENERATIE VIIIa REYNER IV MARRES

Reyner Marres, de oudste van de twee zonen van Matthijs, koopt als eerste van de twee in 1587 weer een huis in Maastricht, en wel op de Kleine Gracht.⁸⁸ Later, na 1609, koopt hij nog een tweede huis, De Starre, op de Tweebergenstraat, de straat waar zijn broer Nicolaas in 1591 is gaan wonen. De landerijen te Heukelom en Zichen en een boerderij in dat laatste dorp worden verpacht.⁸⁹

Reyner huwt Catrijn Palmen. Na haar vroege overlijden trouwt hij met Anna Hoppels, dochter van Pauwel Hoppels, die verfmaker is in Het Ketelken in de Brugstraat te Maastricht. Uit het tweede huwelijk komen twee kinderen voort:

1. *Paulus de Marres, confrater van het huis van Sint-Anthonis te Maastricht, geprofest in 1639. In 1641 regelt hij een zakelijk belang voor zijn zuster.*
2. *Eva (de) Marres.*

Reyner sterft op 20 december 1621. Zijn weduwe Anna Hoppels hertrouwt met Lenard van Walsden alias Walsenius den ouden, brouwer in Le Vert Galant op de Kleine Gracht. Diens zoon Lenard van Walsden de jonge huwt zijn

stiefzuster Eva Marres. Eva noemt zich vaak de Marres evenals haar broer Paul. Lenard de jonge overlijdt vóór zijn vader.

Op 20 juni 1641 draagt Lenard van Walsen de oude aan zijn schoondochter Eva Marres de Vert Galant over.⁹⁰ Eva Marres begint zo als eerste lid van de familie een bestaan als zelfstandig brouwer. Zij zal dat 34 jaar lang doen. Dan draagt ze de brouwerij over aan haar dochter. Met het overlijden van Eva en Paul Marres sterft deze tak uit.

GENERATIE VIIIb NICOLAAS MARRES

Nicolaas is de tweede zoon van Matthijs Marres. Hij is de laatste telg met de toevoeging 'van Heukelom'. Hij zet de stamlijn van de familie voort. Nicolaas (Claes) is geboren omstreeks 1560. Hij noemt zich graag Vulgraeff. Dit herinnerde aan de functie die zijn betovergrootvader in de stad had, namelijk die van gouverneur (graaf) van het Maastrichtse lakenscheerdersgilde, waarvan ook de vollers deel uitmaakten. We zagen al dat zijn achterneef Matthijs, die protestant werd en naar Dordrecht vertrok, de toevoeging Volgraaf zelfs als familienaam had aangenomen.

Nicolaas verpacht zijn land in de Vroenhof en Zichen. Hij koopt in 1591 op de Tweebergenstraat, die later de Brusselsestraat wordt

Zes boeren en een herbergierster. Ets uit 1630 van Cornelis de Wael (Rijksmuseum Amsterdam).

genoemd, het huis Den Valck.⁹¹ Dit pand zal tot 1722 in de familie blijven. In 1615 koopt hij nog een huis op de Kommel.

Een van de twee hoeven te Heukelom blijkt in bezit te zijn gekomen van Jan Palmerts. Die stelt de boerderij als onderpand wanneer hij in 1618 van vader Matthijs Marres geld leent. Jan is zeer waarschijnlijk een neef van moederskant.⁹²

Nicolaas is evenals zijn broer Reyner lid van het bakkersgilde, maar in 1618 in elk geval is hij duidelijk ook waard van een herberg.⁹³ Hij huwt Lijsbeth Palmen. Zij overlijdt kort vóór 29

oktober 1629. Het echtpaar krijgt twee kinderen:

1. Elisabeth Marres. Zij huwt Pieter Lenaerts, en wordt in 1649 weduwe.
2. Paulus Matthias Marres, volgt IXa.

GENERATIE IXa

PAULUS MATTHIAS MARRES

Paulus Matthias Marres, zoon van Nicolaas Marres en Lijsbeth Palmen, huwt Maaijcke Smeets, afkomstig uit Zichen, waar haar broer Peter brouwer is. Paulus Matthias woont in Den Valck. In 1631 huurt hij op de Brusselsestraat

tegenover zijn woonhuis nog een huis, Het Alde Ros.⁹⁴ Zijn weduwe Maaijcke koopt dit pand in 1646.⁹⁵ Ze hebben een bakkerij, maar baten ook een herberg uit.⁹⁶

Het echtpaar Marres-Smeets krijgt vier kinderen, twee zonen en twee dochters:

1. Servaes Marres, volgt Xa. Hij zet de stamlijn voort. Hij wordt eigenaar van brouwerij De Wildeman. Deze brouwerij en de voortzetting van de stamlijn van de familie worden besproken bij brouwerij De Wildeman.

2. Cornelia Marres. Zij huwt Adrian Cornelysen. Zij is waardin van herberg De Gans op de Markt tegenover de Sint-Matthiaskerk. Wanneer haar man Adrian Cornelysen in 1641 overlijdt, zet ze de herberg zelfstandig voort. In 1665 is ze gehuwd met Gilis Stevens, ruiter in Staatse dienst onder ritmeester Frankenborch. Gilis Stevens overlijdt in 1676, waarna Cornelia het huis verhuurt.⁹⁷ Daarna leent ze vaak geld uit. In 1692 verdeelt ze 1000 gulden onder haar kinderen. Ze overlijdt vóór 29 oktober 1695.⁹⁸

3. Elisabetha Marres. Zij trouwt met Peter Billen, korporaal in de compagnie van de graaf van Dona. Zij woonden in Den Valck.
4. Palmachius (Paulus, Pau) Marres, volgt Xb.

GENERATIE Xa

SERVAES MARRES

Wordt besproken onder brouwerij De Wildeman.

GENERATIE Xb

PALMACHIUS MARRES (PAU DE MARRES)

Palmachius Marres (1629-1707), de jongste zoon van Paulus Matthias Marres en Maaijcke Smeets, noemt zich Pau de Marres. Meer familieleden noemden zich toen de Marres. Pau koopt op de Munt het huis De Mortier. In 1669 verhuist hij naar het Vrijthof, waar hij het huis De Rode Leeuw heeft gekocht. Gedurende

meer dan een halve eeuw, van 1654 tot aan zijn overlijden in 1707, is Pau in Maastricht notaris, praktizijn (juridisch raadsman) en procureur. Gedurende het 'Frans intermezzo' van 1673 tot 1678 is hij schepen van Valkenburg. Dit ambt moet hij na het vertrek van de Fransen en het herstel van het Staatse ('Hollandse') gezag weer opgeven. Later is hij schepen van Tweebergen (1695) en meier van de laathof Sint-Pieter te Montenaken (1706), beide vallend onder het gezag van de prins-bisschop van Luik.

Op 27 oktober 1660 verklaart Pau Marres als notaris en procureur op verzoek van de advocaat en oud-burgemeester Paludanus hoe hij tijdens een rechtszaak te Smeermaas op de 14e van die maand had gehoord hoe de drost met gebalde vuist ('ten gespanne vussele') de procureur Bruijsterbosch had verboden om namens Paludanus de pen te voeren, en dat hij tegelijkertijd met veel misbaar riep dat de advocaat 'was eenen schrobber, eenen eerdieve, dubbele eerdieve, met meer andere lasteringe en scheldweurde die hij niet onthouden heeft' en dat 'de drossaardt het schelden en lasteren omtrent een kwart ure volhield' en deze beledigingen voortdurend herhaalde en aanvulde en zei dat dit alles aan de heer Paludanus gemeld mocht worden.⁹⁹

Pau de Marres huwt in 1659 Margaretha Booms. Vijf jaar na haar overlijden in 1662 trouwt hij met Maria Gehlen. Pau wordt in 1707 begraven in de kruissherenkerk, waar zijn zoon Willem kruisheer is en later prior wordt. Ongeveer een eeuw later wordt Pau's zerk, versierd met het alliantiewapen van hem en zijn twee echtgenotes, overgeplaatst naar de Sint-Janskerk, wellicht omdat het kruissherenklooster evenals alle andere kloosters door de antiklerikale Franse overheid is onteigend en geen religieuze bestemming meer heeft.

Kruissherenkerk en -klooster. Twee uit 1903 samengevoegde foto's van de Maastrichtse fotograaf Hermann Bopp (Foto, Paul Smeets).

Twee vroeg-achttiende-eeuwse afbeeldingen van kruissheren. Het linker habijt was voor binnen de kloosterpoort en het rechter voor buiten de poort (Privécollectie).

Drie van de vier kinderen van Pau noemen zich weer gewoon Marres, zonder het prefix de, behalve Elisabeth, het jongste kind. Pau de Marres heeft uit zijn eerste huwelijk met Margaretha Booms een dochter: Anna Catharina Marres (1660-1724). Zij blijft ongehuwd, woont eerst te Wyck in het Ruijterstraatje (de Ruijterij), maar gaat in De Mortier op de Muntstraat wonen wanneer haar vader naar het Vrijthof verhuist.

Met zijn tweede echtgenote krijgt Pau drie kinderen:

1. Willem Marres (1668-1721). Hij is pater in het kruissherenklooster te Maastricht. Hij wordt daar in 1711 procurator en in 1721 prior. Een jaar later, in 1722, overlijdt hij.¹⁰⁰

2. Matthijs Marres (1670-1732), volgt XIb.
3. Elisabeth de Marres (1672-1710). Zij huwt de Venlose burgemeesterszoon Jan Frans van Leeuwen (1672-1734). Bij zijn huwelijk is hij luitenant, maar hij wordt uiteindelijk, na veel veldslagen en een krijgsgevangenschap in Frankrijk, generaal in het Oostenrijkse leger en commandant van het veldleger in Italië. Na zijn bevordering tot generaal wordt hij in de officiële stukken vermeld als baron. De familie Van Leeuwen was een oud riddermatig Betuws geslacht. Jan Frans is hiervan de eerste die zich baron mag noemen. Zijn kinderen dragen die titel ook. Bij zijn overlijden is hij vestingcommandant van Mantua. Waar en wanneer Elisabeth overlijdt is onbekend. Op 8 januari 1710 kreeg zij in Ingolstadt (Beieren) haar laatste kind. Deze zoon, Engelhard August baron von Leeuwen, wordt evenals zijn vader generaal-majoor en in 1766 lid van de generale staf van Oostenrijk. Elisabeth is waarschijnlijk in het kraambed of kort daarna gestorven, want Francesca Sidonia, het eerste kind van de tweede vrouw van Frans van Leeuwen, Johanna Francisca barones von Bettendorff, trad omstreeks 1730 in het klooster Carmellini te Mantua en zij zal toen wel een jaar of achttien zijn geweest. De oudste zoon van Frans en Elisabeth, Bernard baron von Leeuwen, wordt kolonel en ook twee van diens zonen worden hoofdofficier in het Oostenrijkse leger.¹⁰¹

GENERATIE XIb

MATTHIJS MARRES

Matthijs Marres is koopman en richt met A. Nobelen, A. Hamers en J. Cruts een handelsmaatschappij op voor leveranties aan de militaire garnizoenen te Maastricht en Aken. Het huis Den Valck op de Brusselsestraat behoort nog steeds tot de onverdeelde boedel van grootva-

Een eenvoudige voorstelling van het kruisherenklooster te Hohenbusch, 1737, net buiten de stad Erkelenz (Heimatverein der Erkelenzer Lande).

De overblijfselen van het kruisherenklooster in Wickrath (Foto, Hans-Gerd Wöstemeyer).

der Paulus Matthias Marres. Matthijs koopt van zijn neven hun aandeel en verhuurt het huis. In 1717 wordt het pand verkocht; het is dan 126 jaar lang in de familie geweest.¹⁰² Matthijs wordt schepen van de laathof Sint-Pieter te Montenaiken (1706), schepen van Tweebergen (1709) en schout van de heerlijkheden Genk en Zutendaal (1722-1732). Hij huwt Margaritha Lenarts.

Matthijs Marres en Margaritha Lenarts hebben vijf zoons en vier dochters. Van de zoons worden er vier pater in kruisherenkloosters, te Maastricht, Hohenbusch, Wickrath en Schwarzenbroich.¹⁰³

1. Paulus Marres (1692-1741). Hij wordt als pater in het kruisherenklooster te Maastricht geprofest in 1713, nadat hij daar als neomist in 1712 zijn eerste mis had opgedragen.

2. Guillelmus Marres (1707- na 1764). Hij is pater kruisheer in het klooster Hohenbush bij Erkelenz (D).

3. Matthias Marres (1708- na 1764). Hij is pater kruisheer en procurator van het klooster Wickrath bij Mönchengladbach (D).

4. Leonardus Marres, (1710-na 1764). Hij is pater kruisheer in het klooster te Schwarzenbroich bij Kornelimünster (D).

5. Jan Frans Marres (1702-1754). Hij is schout van de heerlijkheden Genk en Zutendaal, schepen van Nederheim (Nerem) en Paifve vanaf 1733, en burgemeester van Tongeren (1746-1747). Hij huwt Isabella de Bellefroid-Cluts, weduwe van Robert Dominique de Bellefroid, zijn voorganger als burgemeester van Tongeren en dertiende in de reeks stamvaders van het Nederlandse en Belgische adellijke geslacht de Bellefroid. Het huwelijk blijft kinderloos en daarmee is Jan Frans de laatste van deze tak.

Het kruisherenklooster Schwarzenbroich, gezien vanuit het zuiden (Aquarel van de Roermondse tekenaar Albert R.L.Voget, 1814).

6. en 7. De gezusters Maria Sophia (1694-1753) en Maria Anna Marres (1704-1739). Zij blijven ongehuwd en wonen in Het Engelandt op de Brusselsestraat.

8. Maria Elisabeth Marres (1696-1765). Zij huwt in 1724 de vaandrig Rogier a Busco uit een oud Belgisch adellijk geslacht. Haar man is kort voor 1733 overleden, waarschijnlijk in of nabij Den Bosch, want daar woont Elisabeth dan als weduwe. In hetzelfde jaar keert ze terug naar Maastricht en betreft het vroegere huis van haar grootvader, De Rode Leeuw op het Vrijthof.

9. Margaritha Marres (1699-1751). Zij is begijn in Tongeren, maar laat zich begraven in het kruisherenklooster te Maastricht. Ondanks de rijke kinderschare, sterft deze tak in mannelijke lijn uit.

BIERBROUWERIJ LE VERT GALANT

KLEINE GRACHT

1.

In de komende pagina's kijken we in chronologische volgorde naar de zestien Maastrichtse brouwerijen die in handen zijn geweest van de familie Marres. Aan deze reeks kunnen we nog de Dordrechtse brouwerij van Herman Marres toevoegen.

Detail van een anonieme kaart uit 1605 van Maastricht. De huidige straatnamen in de plattegrond zijn toegevoegd (Rijksmuseum Amsterdam).

BROUWER

Eva Walsenius-Marres (1608 - kort na 1675)
brouwde van 1641 tot 1675.

GENERATIE IX

De brouwerij Le Vert Galant op de Kleine Gracht was genoemd naar de Franse koning Henri IV (1553-1610), die ook in onze streken zeer geliefd was. Le Vert Galant (Het Galante Groentje) was zijn koosnaam. Rond 1620 was Lenardt van Walsden de oude, ook Walsenius genoemd, eigenaar van de bierbrouwerij.

Met Le Vert Galant begint de geschiedenis van de familie Marres als bierbrouwersgeslacht, want rond 1620 hertrouwt de weduwnaar Lenardt van Walsden met Anna Hoppels, de weduwe van de in 1621 op zestigjarige leeftijd overleden Reyner Marres (generatie VIIIa).

Reyner Marres en Anna Hoppels hebben twee kinderen: *Paulus en Eva (generatie IX)*. Zoals

in die tijd niet ongebruikelijk, voegden zij het voorvoegsel 'de' toe aan hun familienaam (de Marres). Paulus doet zijn intrede in het klooster van de kruisheren te Maastricht. In 1639 wordt hij geprofest als pater. Op 23 februari 1643 wordt hij voor het eerst genoemd als capitulaar ofwel kapittelheer (stemhebbend lid van het kapittel). In 1647 staat zijn naam nog vermeld.

EVA WALSENIUS-MARRES

Eva (Eefke) wordt geboren in 1608. Zij huwt haar stiefbroer, die dezelfde naam als zijn vader draagt en daarom Lenardt van Walsden de jonge genoemd wordt. In 1639 betaalt Lenardt de kosten van 1000 gulden voor de intrede, het noviciaat en de professie van zijn zwager Paulus.¹⁰⁴

Lenardt de jonge sterft op vroege leeftijd, nog vóór zijn vader. Op 20 juni 1641 draagt vader

Bombardement van Maastricht tijdens het beleg van de stad van 27-30 juni 1673 door het Franse leger. Bovenaan een medaillon met het portret van de Franse koning Lodewijk XIV. Een tekst in het Duits verklaart het beleg. Twee jaar na deze ingrijpende gebeurtenis draagt Eva (de) Marres op 65-jarige leeftijd haar bierbrouwerij over aan haar dochters (Boekdruk, beleg van Maastricht in 1673, Rijksmuseum Amsterdam)

Lenardt het huis Le Vert Galant aan Eva over, op voorwaarde dat hij en zijn echtgenote Anna Hoppels tot aan hun dood daar twee kamers mogen blijven bewonen.¹⁰⁵ Het is dus een vrouw geweest, Eva, die binnen de familie Marres met brouwen is begonnen! Eva hertrouwt in 1643 met Johan Hagemans. Die raakt in goede doen als hij in 1666 als enige erfgenaam de bezittingen erft van zijn gelijknamige oom, die pastoor was geweest in Itteren en daar landerijen had, evenals in Elsloo, Valkenburg en Diepenbeek (Belgisch-Limburg).¹⁰⁶

Portret van Hendrik IV. Hij was een van de populairste koningen, zowel tijdens als na zijn heerschappij. Hendrik besteedde veel aandacht aan de welvaart van zijn onderdanen. Als pragmatisch politicus toonde hij een ongebruikelijke religieuze tolerantie voor die tijd. Hij vaardigde in 1598 het Edict van Nantes uit, waardoor de religieuze vrijheden van de protestanten werden gegarandeerd en zo de Hugenotenoorlogen werden beëindigd. (aquatint door Jean François Janinet naar een schilderij van Peter Paul Rubens 1777 (Rijksmuseum Amsterdam).

Eva moet een felle vrouw geweest zijn, want op 2 augustus 1675 - zij is dan 67 jaar - heeft zij haar nicht Catharina van Walsden en de haar vergezellende notaris a Cruce 'met geweld ten huise uitgedreven' toen die haar bezochten wegens een oude kwestie over de afhandeling van de nalatenschap van haar grootmoeder, die dateerde van 1623.¹⁰⁷

In 1675 draagt Eva de brouwerij over aan haar dochter.

Drie figuren in een herberg. Ets uit 1651 van Adriaan van Ostade (Rijksmuseum Amsterdam).

Relief van een wildeman op Montange de Bueren in Luik (Foto, Paul Smeets).

BIERBROUWERIJ DE WILDEMAN

BRUSSELSESTRAAT

2.

BROUWERS

Servaes Marres (1625-1682),
brouwer van 1675 tot 1682.

Lambert Marres (1654-1705),
brouwer van 1682 tot 1705.

Anne Marres-Strengnart († 1718),
brouwer van 1705 tot 1718.

Gilis Marres (1682-1722),
brouwer van 1718 tot 1722.

Elisabeth Marres-van Geleen (1685-1730),
brouwer van 1722 tot 1724.

Anthonius Rouborgh,
huurder vanaf 1724-na 1736.

GENERATIE Xa

SERVAES MARRES

Servaes Marres (1625-1682), de oudste zoon van Paul Matthijs Marres en Maaijcke Smeets, huwt Maaijcke Houbrechts alias van Seijperen. Nog steeds bezit hij veel land in en rond Heukelom, maar ook pacht hij in De Vroenhof ruim zes bunder land. Waarschijnlijk wilde hij voor zijn herberg en bakkerij verzekerd zijn van de toevoer van rogge en gerst.¹⁰⁸

Het jonge paar woont eerst in de Hooglenculensstraat.¹⁰⁹ Na het overlijden van moeder Maaijcke in 1665 betrekken ze Het Alde Rosch, het ouderlijk huis op de Brusselsestraat, dat tegenover het oude familiehuis Den Valck ligt. Dat laatste pand wordt verhuurd. In 1669 verhuizen ze naar de Kommel, een zijstraat van de Brusselsestraat. Hier ligt ook het gebouwencomplex van schoon-

vader Lambrecht Houbrechts alias van Seijperen. In een achterhuis daarvan bevindt zich een brouwerij. Deze wordt verhuurd. In 1673 is er een nieuwe huurder, Peter Braken, die gedurende een termijn van zes jaar 220 gulden per jaar zal betalen. Servaes staat zijn schoonvader bij de verhuur terzijde.¹¹⁰

Maaijcke sterft in 1673, en twee jaar later ook haar vader Lambrecht Houbrechts. Onder toezicht van oom Pau, de notaris, wordt twee jaar later de nalatenschap van grootvader Lambrecht verdeeld over zijn weduwe Geertuid Nagels en de kinderen van zijn overleden dochter Maaijcke, die met Servaes Marres gehuwd was. De kinderen Marres krijgen landerijen op de Heserweg en een huis op de Brusselsestraat, naast dat van schout Groulart, en een huis op de Kommel, dat grenst aan het klooster van de zusters van de Calvarieberg. Ze krijgen de helft van de tuin die tussen het kruisheerenklooster en de tuin van oud-burgemeester Mangelschot ligt. Ook erven ze de poort naar de Kommel.¹¹¹

Dankzij de erfenis wordt Servaes Marres in 1675, in navolging van zijn nicht Eva Marres die dat jaar de brouwerij Le Vert Galant aan haar dochter overdraagt, de eerste mannelijke brouwer Marres. Hij noemt zijn bierbrouwerij De Wildeman.¹¹²

Servaes Marres is de stamvader van alle brouwers Marres in Nederland en België. Hij overlijdt op 29 juni 1682 en wordt in de Sint-

Detail uit een anonieme kaart van Maastricht uit 1605 (Rijksmuseum Amsterdam).

Kadastraal minuutplan van Maastricht, Sectie B, eerste blad circa 1823 (HCL, Beeldbank RCE).

Het Kruisherengangpoortje uit 1654 aan de Kommel. Gebouwd door Lambricht van Seijperen (Beeldbank RCE).

Jacobskerk begraven. De verdeling van zijn nalatenschap heeft plaats in 1684. Hierbij wordt het onroerend goed als volgt beschreven: ... twee huizen op de Brusselsestraat die liggen naast het huis van schout Groulart, met de achterhuizen en het derde deel van de grote binnenhof die ligt tussen hun huizen, de paters kruisbroeders en de weduwe Mangelschot. De hof heeft een poort die uitkomt op de Kommel. Voorts twee huisjes op de Kommel naast de zusters van de Calvarieberg.¹¹³ Rond 1811 voert Napoleon het kadaster in, waarbij registers van in- en overschrijvingen van onroerende goederen verplicht worden. De bijbehorende kadastrale minuutkaarten die ontstaan zijn zeer nauwkeurig. Op de kaart is de bierbrouwerij *De Wildeman* goed herkenbaar. Omdat beschreven is dat de tuin van *De Wildeman* doorloopt tot aan de paters kruisheren kan daar alleen de *Kruisherengang* mee bedoeld zijn. Het poortje lag aan het einde van de *Kruisherengang* aan de *Kommel*. Het was

op die plek door Lambricht van Seijperen, de schoonvader van Servaes, in 1654 gebouwd.¹¹⁴ Het *Kruisherengangpoortje* is omstreeks 1930, omwille van de verbreding van de *Kommel* gesloopt. Alle aanliggende huizen zijn hierdoor jammer genoeg verdwenen.

Het poortje zou volgens een artikel in het *Limburgsch Dagblad* van 11 augustus 1941 herplaatst worden tussen het *faliezustersklooster* en de *Pater Vincktoren*, maar daar wordt het nu niet aangetroffen.

Servaes Marres en Maaijcke Houberechts krijgen vijf kinderen:

1. *Matthias Marres* (1652-1718). Hij woont op de *Bisschopskommel* en huurt een tweede huis op de *Brusselsestraat*, genaamd *De Groene Leeuw*. Hij heeft verder land in de *Vroenhof* en in *Veldwezelt*. Uit hem ontstaan drie kleine takken, die alle in de achttiende eeuw zullen uitsterven. Deze telgen hebben geen

De Kadastrale verzamelkaart van Maastricht uit 1823 (HCL, Beeldbank RCE).

Plan de Maestricht van A. de Lom uit 1701 (Rijksarchief België).

Watersnood in de Sint-Pieterstraat, in 1881 en 1926 (HCL, Album Gaajetaan).

bedrijf maar werken in de ondernemingen van hun neven. Enkelen gaan in het leger.

2. Lambertus Marres (1654-1705), volgt XI. Hij zet de stamlijn voort en is brouwer in De Wildeman.

3. Nicolaus Marres (1658-1694). Hij woont op de Markt en bezit een huis op de Kommel. Hij overlijdt kinderloos en wordt in de Sint-Catharinakapel begraven. Dit kerkje lag tegenover de Matthijskerk en is in 1860 gesloopt.

4. Maria Marres (1664-1719). Zij huwt Hendrik van den Haeven, bakker op de Botermarkt.

5. Franciscus Marres (1668-1694). Hij overlijdt kinderloos en wordt in de Sint-Jacobskerk begraven.

GENERATIE XIa

LAMBERT MARRES

Lambert Marres (1654-1705) brengt de brouwerij tot bloei. In 1679 huwt hij de Waalse Anne Strengnart. Lambert overlijdt in 1705 en dan zet

Anne de brouwerij nog acht jaar voort. In 1713 verhuurt ze de brouwerij aan haar schoonzoon Willem Lenaerts, die in 1710 met dochter Anna Ursula is gehuwd en zijn schoonmoeder bij het brouwen 'getrouwelijk heeft bijgestaan'.¹¹⁵ Anne Strengnart overlijdt in 1718. De verdeling van haar nalatenschap verloopt niet geheel vlekkeloos. De Wildeman wordt niet overgenomen door dochter Anna, wier man Willem Lenaerts de brouwerij sinds 1713 huurde, want zij hebben nu op de Brusselsestraat een eigen brouwerij, genaamd Het Nieuw Panhuijs.¹¹⁶ Besloten wordt De Wildeman op een openbare veiling te verkopen. De oudste zoon Gilis Marres brengt het hoogste bod uit en krijgt langs deze weg de brouwerij in handen.¹¹⁷

Brouwerij De Wildeman wordt dus vanaf 1718 door Gilis Marres voortgezet, in de praktijk waarschijnlijk door een zetbaas, want zelf heeft hij ook nog zijn bierbrouwerij Het Pannenhuis in Biesland. Gilis overlijdt op 29 mei 1722. Zijn weduwe Maria Elisabeth Marres-van Geleen verhuurt de brouwerij in 1724 aan

Antonius Rouborgh. In 1736 wordt Rouborgh vermeld onder de middelgrote brouwers van Maastricht.¹¹⁸

Lambert Marres en Anne Strengnart krijgen zes kinderen:

1. Maria Marres. Zij huwt Johannes van der Houven alias Hoffen, die brouwer is in De Starre op de Sint-Pieterstraat.

2. Agnes Marres. Zij huwt Hubertus Hoffen, broer van Johannes en eigenaar van de graanmolen op de Sint-Pieterstraat.

3. Anna Ursula Marres. Zij huwt Willem Lenaerts, brouwer in Het Nieuw Panhuijs op de Brusselsestraat. Hij wordt in 1737 als brouwer in Maastricht vermeld, wanneer

hij akkerland verpacht in het dorp Mesch. Anna Marres overlijdt vóór 24 oktober 1740. Haar man erft landerijen onder de heerlijkheden Mesch en 's-Gravenvoeren.¹¹⁹

Op 29 december 1745 maakt hij zijn testament op. Zoon Herman Lenaerts heeft zijn erfdeel al gehad. Dat zal wel de brouwerij zijn.

De andere kinderen zijn ongehuwd, onder wie Casper Melchior Lenaerts. Hij was jezuïet.¹²⁰

4. Aegidius (Gilis) Marres (1682-1722), volgt XIIa. Hij start in 1710 samen met zijn echtgenote Maria Elisabeth van Geleen de brouwerij Het Pannenhuis. Deze brouwerij wordt besproken bij bierbrouwerij Het Pannenhuis.

5. Servaes Marres (1683-1725) (generatie XIIb). Hij wordt brouwer in de bierbrouwerij Servatius Marres op de Bisschopskommel.

6. Lambert Marres (1694-ca. 1732), volgt XIIc. Hij wordt brouwer in De Dubbele Arend op de Lenculenstraat.

BIERBROUWERIJ SERVATIUS MARRES

BISSCHOPSKOMMEL

3.

BROUWER

Servatius Marres (1683-1725),
brouwde van 1710 tot aan zijn dood.

GENERATIE XIIb SERVAES MARRES

Servatius Marres is een van de vier zonen van Lambertus Marres, brouwer in De Wildeman, en Anne Strengnart. Hij is in 1683 geboren. In zijn jonge jaren staat hij zijn broer Aegidius bij in Het Pannenhuis te Biesland. Hij getuigt over de vechtpartij die daar in 1710 plaatsvond.

Servatius huwt in 1708 Anna Maria Janssen, dochter van Johannes Janssen alias van der Horst, uit de omgeving van Bunde-Ulestraten. In 1710 huurt hij buiten de Tongerse Poort, op de Bisschopskommel aan de Jeker een huis naast de Oliemolen.¹²¹ Volgens een verlengingscontract opgemaakt in 1717 bedraagt de huur 80 rijksdaalders en drie amen goed bier.¹²²

Servatius overlijdt plotseling op 43-jarige leeftijd en wordt in de kerk van Wolder voor het hoofdaltaar begraven. Het echtpaar heeft dan vijf kinderen; een half jaar later wordt hun zesde kind geboren.

1. Lambert Marres (1709 - na 1775), volgt XIIIb.

2. Nicolaes Marres, geboren in 1710. Hij gaat het leger in. Zijn zonen worden ook militair. Zij verbleven steeds in andere garnizoens-

plaatsen in de Nederlanden en wie weet ook daar buiten. Dit is moeilijk na te gaan. Wellicht leven er nog nakomelingen, maar die zijn (nog) niet gevonden.

3. Aegidius Marres (1715-1762). Hij wordt brouwer in brouwerij De Blauwe Hond. Volgt XIIIc.

4. Anna Maria Marres (* 1721). Een jonger zusje, ook Anna Maria geheten, is als zuigeling gestorven. Anna Maria Marres huwt in 1756 Gerard Coelen en na diens overlijden trouwt ze in 1763 Joannes Stevens, meester metselaar en bouwmeester.

5. Servatius Marres (1723-1790). Hij wordt brouwer in De Deken, op de Sint-Pieterstraat, die hij na een verbouwing Het Nieuwe Stenen Huis noemt. Volgt XIId.

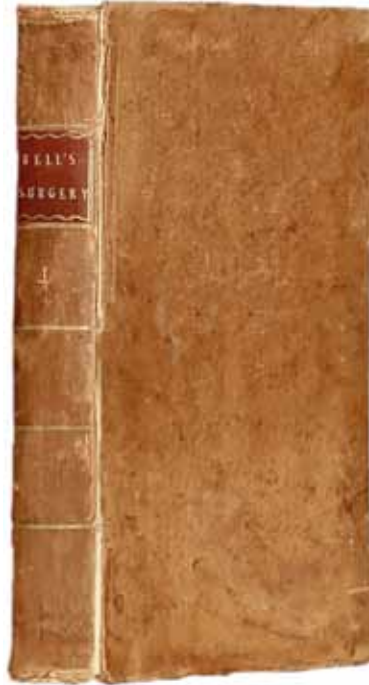
6. Petronella Marres. Zij wordt in 1712, zes maanden na het overlijden van haar vader, geboren. Zij huwt Frans Ruwet, koopman te Maastricht.

GENERATIE XIIIb LAMBERT MARRES

Lambert Marres (1709 - na 1775) is de oudste zoon van Servaes Marres en Anne Strengnart. Hij wordt koopman in gedistilleerd, bier en zout. In 1738 huwt hij in Breda Maria Elisabeth Josepha Ramack, dochter van Nicolaas Ramack, koopman en brandewijnstoker aldaar en kleinzoon van de in Maastricht geboren Matthijs Ramack, kornet (cavalerist), wijnta-

De opvolger van Oliemolen aan de Bisschopskommel in 1970. Naast de molen staan nog enkele kleine gebouwen (Foto, Paul Smeets).

De oude Sint-Marcuskerk van Wolder voor de afbraak van 1895 (Beeldbank RCE).

De omslag van Bell's boek *Systeem van Heelkunde*, deel vier (Privécollectie).

Portret van Benjamin Bell, geschilderd in 1790 door Sir Henry Raeburn (Royal Fine Art Museum Edinburgh).

vernier en jachtmeester van stadhouder Willem III te Breda.

Uit het huwelijk van Lambert Marres en Maria Elisabeth Josepha Ramack zijn te Breda twee kinderen geboren die de volwassen leeftijd hebben bereikt:

1. Nicolaas Marres, volgt XIVb.
2. Maria Elisabeth Marres (1750-1801).
Zij huwt te Breda Johannes Otten.

GENERATIE XIVb NICOLAAS MARRES

Nicolaas Marres (1744-1801), zoon van Lambert Marres en Maria Elisabeth Josepha Ramack, is de eerste geneeskundige in de familie. Hij is meester chirurgijn te Breda en woont in Het Vergulde Spoor. Nicolaas huwt in de Grote Kerk te Breda op 18 mei 1778 Elisabeth Moonen (1743-1799). Zij is afkomstig van Ginneken en een dochter van Wilhelmus Abraham Moonen, brouwer In de Roscam aldaar, en Adriana Nicolai van Miert.¹²³

Nicolaas Marres wordt benoemd tot stadschirurgijn en stadsvroedmeester van Breda. In 1796 schrijft hij in op het medische boek *Systeem van Heelkunde* van Benjamin Bell. Zijn naam is opgenomen in de lijst van bevorderaars van de 'Nederduitse Uitgave' van het werk. Na de tijdelijke verovering van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden door de Fransen in 1795 en de aansluitende oprichting van de Bataafse Republiek kan Nicolaas Marres als katholiek gekozen worden in de vroedschap van Breda, die nu herdoopt is tot Provisionele Municipaliteit. In 1796 wordt hij daarvan president. In 1797 wordt hij commissaris Criminele en Civiele Justitie. Het is een roerige tijd, waarin Nicolaas tot de gematigden behoort. Begin 1798 wordt hij, met enige anderen, uit zijn functies ontheven, mogelijk als gevolg van de politieke zuiveringen die in dat jaar in Frankrijk plaatsvonden. Een half jaar later worden hij en zijn

Gezicht op de Grote Kerk van Breda vanuit de Kasteeltuin 't Hof, rond 1750 getekend door Cornelus Pronk (Beeldbank RCE).

factiegenoten na rekwesten van de agent van Justitie te 's-Gravenhage weer in hun posten gerehabiliteerd. In 1800 wordt hij benoemd tot thesaurier van Breda. Hij overlijdt in 1801.¹²⁴

Uit het huwelijk Marres-Moonen worden twee dochters geboren, die twee broers Delhougne - vaak geschreven als D'Elhougne - huwen. De oudste is Adriana Elisabeth Marres (1779-1811). Zij huwt in 1796, kort nadat zij zeventien geworden is, Jean François Delhougne (1770-1837). Hij is kapitein in het Franse leger. Hij is geboren in Leuven als zoon van Leonard Hubert Delhougne en Anna Hawwijk. Na het vroege overlijden van Adriana Elisabeth hertrouwt hij met Alette van Heukelom en later nog met Louise Juste.

De tweede dochter, Maria Barbara Marres (1780-1810), huwt omstreeks 1803 Anthoine Marie François Delhougne. Hij is advocaat in Leuven en wordt daar later deken van de orde van advocaten. Ook Maria Barbara sterft op betrekkelijk jonge leeftijd. Anthoine hertrouwt in Leuven met Anna Francisca Lints.

BIERBROUWERIJ DE DUBBELE AREND

LENCULENSTRAAT

4.

BROUWER

Lambert Marres (1694- ca. 1732),
begint in 1710 met brouwen.

Hoelang hij dit heeft gedaan is onbekend.

GENERATIE XIIc

LAMBERT MARRES

Lambert Marres (1694- ca. 1732) is de jongste zoon van het brouwersechtpaar Lambert Marres en Anne Strengnart. Hij huwt in 1713 op 18-jarige leeftijd met de even oude Cornelia van Geleen, de jongste zus van de vrouw van zijn broer Gilles. De vader van Cornelia, Jan van Geleen, is het jaar daarvoor overleden. Cornelia heeft twee huizen op de Boschstraat geërfd en verhuurt deze. Lambert huurt in 1713 de bierbrouwerij De Dubbele Arend in de Lenculenstraat en het echtpaar betreft het erbij horende huis.¹²⁵ Door het vroegtijdig overlijden van zijn schoonouders is Lambert al jong een bemiddeld man. Hij bezit land in Cadier en Keer en heeft een kapitaal van bijna tweeduizend gulden uitstaan. Na 1732 horen we niets meer van hem. Het ging hem al enige tijd minder goed. Eind jaren 1720 leent hij vaak grote bedragen en stelt hierbij zijn onroerend goed als onderpand. Dit hoeft overigens niet negatief te worden geïdentificeerd. Het kan zijn dat hij ook in de handel zat en soms kortlopende leningen afsloot om zijn aankopen enzovoorts te kunnen financieren. Maar in 1731 sluit de weduwe Van der Haven, die borg voor hem stond, na een procedure van zes jaar een

overeenkomst met zijn schuldeisers, waarbij bepaald wordt dat ze een gedeelte van de schuld betaalt, maar waarbij afgesproken wordt dat de rest bij Lambert verhaald moet worden. Van de kinderen van Lambert Marres en Cornelia van Geleen is weinig meer dan hun geboortedatum bekend. De oudste is gedoopt in de Sint-Nicolaaskerk. Hierna zijn de ouders blijkbaar verhuisd, want de volgende kinderen worden allen gedoopt in de Sint-Jacobskerk:

1. Anna Marres (gedoopt Sint-Nicolaas 13 december 1713).
2. Johan Marres (gedoopt Sint-Jacob 15 februari 1716). Hij gaat het leger in en wordt later kleermaker op de Oeverwal te Wyck. Hij huwde mogelijk Maria Stols, uit Grave.
3. Elisabeth Marres (gedoopt Sint-Jacob 13 maart 1718).
4. Lambert Marres (gedoopt Sint-Jacob 18 juli 1719). Waar hij woonde en wat zijn beroep was is niet bekend. Waarschijnlijk is hij de Lambert die te Maastricht (Sint-Catharina) op 9 april 1752 trouwt met Anna Catharina Hupkens (gedoopt Sint-Catharina, 25 april 1726), dochter van Joannis Hupkens en Elisabetha Vorts.
5. Henricus Marres, Maastricht (gedoopt Sint-Jacob, 5 april 1722).
6. Agnes Marres, Maastricht (gedoopt Sint-Jacob, 18 juli 1727).
7. Caspar Laurent Marres, Maastricht (gedoopt Sint-Jacob, 6 januari 1732).

Dubbelkoppige arend op een Maas-trichtse haardsteen. Het is zowel het symbool van brouwerij De Dubbele Arend als van keizer Karel V. Onder de vleugels diens spreuk: PLUS OULT (RA), 'steeds verder' (Boek haardstenen, Ton Beijer, Eijsden/Maastricht)

Anno 1669 geteeckent de bosse straat tot Maastricht. De Boschstraat getekend vanuit het noorden door Valentijn Klotz in 1669. Links van het midden de Sint-Matthijskerk en op de achtergrond het dak van de kerk van de dominicanen, of predikheren (HCL, Collectie LGOG 1).

BIERBROUWERIJ DE BLAUWE HOND

ACHTER HET VLEESHUIS

5.

BROUWERS

Aegidius Marres (1715-1762),
brouwer van 1750 tot 1762.

Maria Christina Marres-Nijst (1714-1778),
brouwer van 1762 tot 1778.

Bartholomeus Servaes Marres (1752-1817),
brouwer van 1778 tot of na 1796.

GENERATIE XIIIb

AEGLIDIUS MARRES

Aegidius Marres is de derde zoon van Servatius Marres en Anna Maria Janssen, die op de Bisschopskommel brouwden. Hij heeft een groot probleem gehad om als meester-brouwer in het gilde, of ambacht zoals dat in Maastricht heette, aanvaard te worden. Hij zou geen geboren Maastrichtenaar en geen burger van Maastricht zijn. Het kost hem nogal wat moeite om aan te tonen dat hij weliswaar op de Bisschopskommel is geboren, buiten de stadsmuren, maar dat hij in de stad is gedoopt en wel in 1715 in de Sint-Jacobskerk, en dus inwoner en burger is. Ook zijn vader Servaes brouwde als burger van Maastricht op de Bisschopskommel, dus buiten de stadsmuren.

Aegidius huwt in 1750 Maria Christina Nijst. Zij is de weduwe van de brouwer Petrus Dominicus Maquo, en brengt bij het huwelijk de brouwerij De Blauwe Hond in, die zij van hem heeft geërfd. Aegidius wil de brouwerij voortzetten, maar het gildebestuur weigert hem het lidmaatschap. Ook na herhaald verzoek blijven

de 'regerende meesters en ouderlingen' zich verzetten. Aegidius wendt zich dan tot de Raad van Maastricht. Zijn geschil met het ambacht wordt in drie opeenvolgende raadsvergaderingen (3, 17 en 31 augustus 1750) besproken. De raad is van oordeel dat Aegidius in alle rechten als lid en meester van het ambacht moet worden geaccepteerd. Na de eerste vergadering wordt het ambacht vermaand, na de tweede wordt een verzoek tot sustensie van het ambacht besproken en tenslotte wordt besloten een laatste aanmaning naar het ambacht te sturen en met sancties te dreigen. Dit heeft uiteindelijk succes: Aegidius wordt als lid en meester-brouwer aanvaard.¹²⁶ Hij heeft daarna nog twaalf jaar gebrouwen. Hij overlijdt in 1762 als zijn enig kind, Bartholomeus Servatius (XIVc), nog maar 10 jaar oud is. Zijn echtgenote zet de brouwerij voort en zal daarbij wel snel door haar zoon zijn bijgestaan.

GENERATIE XIVc

BARTHOLOMEUS SERVATIUS MARRES

Bartholomeus Servatius (1752-1817) is het enige kind van Aegidius Marres en Maria Christina Nijst. Na het overlijden van zijn moeder in 1778 zet hij de brouwerij alleen voort. In 1782 wordt hij benoemd tot molenmeester van de brouwers van Luikse zijde, waarbij hij de taak heeft de accijns bij de bakkers te innen. Vanaf 1792 tot 1796, wanneer de gilden worden opgeheven, is hij ook markmeester van het brouwersgilde.¹²⁷

De gevelsteen van brouwerij De Blauwe Hond was oorspronkelijk te vinden Achter Het Vleeshuis. Na verplaatsing is hij nu te zien aan het OLV-plein.

Gevelsteen In Den Brandt Keetel zit in de gevel van Markt 74 (Het Panhuis). Bartholomeus Servatius Marres was in dit pand handelaar in gedistilleerd (Foto's, Paul Smeets).

Het burgerziekenhuis Calvariënberg. Hospice du Calvaire et maison des Ciliénér prise du Rempart en 1849, Aquarel van Ph. van Gulpen 1849 (HCL, CvdN 122).

Foto rond 1930, van de Firma H. Stassen-Marres, groothandelaar in hout en steenkolen, gelegen 'Langs de Maas 34-35'. (HCL, Collectie GAM 12280)

Aquarel van Ph. van Gulpen van de Maaskade rond 1846 (HCL, CvdN 127).

Enige tijd na de komst van de Fransen in 1794, toen Maastricht een Franse stad werd, beëindigt Bartholomeus de brouwerij en aanvaardt hij de functie van onderdirecteur van de genie en de vestingwerken. Hij woont dan op de Grote Markt 74, het huidige Panhuis, tegenover het stadhuis. Hij wordt in 1801 ook nog vermeld als handelaar in gedistilleerd. Op oude leeftijd woont hij in de Bogaardestraat, waar hij op 13 maart 1817 overlijdt.

Bartholomeus Servatius huwt Maria Catharina van Gulpen. Zij hebben, buiten drie jong overleden kinderen, vijf nakomelingen die de volwassen leeftijd bereiken:

1. **Wilhelmus Aegidius Marres (* 1881)**. Hij trouwt met Catharina Isabella de Winter uit Antwerpen en vestigt zich daar. Hij wordt ambtenaar bij de douane. Van hen is geen nageslacht bekend.
2. **Tilmanus Joannes Marres, volgt XVc**.
3. **Henricus Marres (1794-1866)**. Hij huwt in Antwerpen Maria Petronella van Verlé en komt daar in 1845 voor als blikslager. Later keert hij terug naar Maastricht, en woont dan als rentenier in de Grote Staat.

4. **Franciscus Ludovicus Marres (1797-1865)**. Hij aanvaardt in 1822 het ambt van 'opperapotheker' van het nieuwe burgerziekenhuis van Maastricht, dat wordt ondergebracht in de voormalige kloostergebouwen van Calvariënberg aan de Abtstraat. Hij is dan tevens belast met de leiding van de overige verzorgingshuizen en de zorg van thuiszittende armen. Hij woont in de ambts-woning naast het ziekenhuis in de Abtstraat.¹²⁸ Hij is lid van het in 1822 opgerichte genootschap *La Société des Amis des Sciences, Lettres et Arts te Maastricht*. Aan dit gezelschap demonstreerde hij eens een chemische analyse van een galsteen en de daarbij vrijkomende cholesterol. In 1843 is Franciscus Ludovicus een van de organisatoren van een internationale botanische tentoonstelling in het gebouw van de vereniging in Maastricht, waarvoor 45 deelnemers 548 planten inzonden. België was onder meer vertegenwoordigd door de universiteitsklinieken van Leuven en Brussel. In 1859 neemt Franciscus Ludovicus ontslag als apotheker en krijgt hij de titel *chemicus van het ziekenhuis*.¹²⁹

GENERATIE XVc TILMAN MARRES

Tilmanus Joannes (Tilman) Marres (1789-1868), het tweede kind van Bartholomeus Servatius en Maria Catharina van Gulpen, huwt in 1825 Joanna Maria Josepha Brewer en begint een patisserie in de Maastrichter Brugstraat. Zij krijgen vijf kinderen:

1. **Isabella Hubertina Antonia Marres (1827-1905)**. Zij huwt in 1856 Paulus Carolus Chambille (1825-1901), genever- en likeurstoker.
2. **Maria Josephina Hubertina Petronella (1829-1895) Marres**. Zij huwt Louis Eugène Chambille (1827-1886), broer van Paulus Carolus en eveneens genever- en likeurstoker.

3. **Joannes Hubertus Ludovicus (Louis) Marres (1831-1891)**. Hij zet na het overlijden van zijn vader de patisserie voort. Hij woont Achter de Comedie. Louis is de enige zoon. Hij blijft ongehuwd en sterft kinderloos. Met zijn overlijden in 1891 sterft de laatste mannelijke telg van de laatste 'stadstak' uit. Iedereen die nu in Nederland en België de naam Marres draagt stamt uit de tak Marres van Biesland.

4. **Maria Hubertina Gertrudis Marres (1832-1896)**. Zij huwt Henricus Antonius Stassen, geboren in 1834, apotheker te Maastricht.

5. **Maria Margaretha Hubertina Marres (1833-1913)**. Zij trouwt met Eustachius Hubertus Stassen (geb. Maastricht 21 april 1831), groothandelaar in hout en steenkolen. Het echtpaar woont in het hoekhuis van de Maastrichter Brugstaat aan de Maas, maar hun koophandel lag aan de Maaskade, toen Langs de Maas geheten, nu Van Hasseltkade. Na hun overlijden bleef de firma-naam H. Stassen-Marres gehandhaafd tot in het midden van de twintigste eeuw. De Maastrichtse vestiging bleef bestaan tot de bouw van de nieuwe brug die in 1930-1932 in het verlengde van de Wilhelminasingel over de Maas werd gebouwd en waarvoor de bebouwing tussen de Maas en de Markt moest worden afgebroken, waaronder het pand van Stassen-Marres.¹³⁰ Er kwam een nieuwe vestiging aan de Heerderweg.¹³¹ In 1931 werd een vergunning verleend voor nieuwbouw en in 1933 voor een nieuw kantoor en loodsen. De firma had nog een tweede vestiging in Hoensbroek, die tot bloei kwam dankzij de houtleverantie aan de Staatsmijnen. Dit hout werd gebruikt voor het stutten van de mijngangen en voor de bouw van mijnwerkershuizen.

6. BIERBROUWERIJ DE DEKEN na 1764 HET NIEUWE STENEN HUIS

SINT-PIETERSTRAAT

BROUWER

Servaes Marres (1723-1790),
brouwer van 1757 tot 1790.

GENERATIE XIIIc

SERVAES MARRES

Servaes Marres is vernoemd naar zijn vader, brouwer op de Bisschopskommel. Blijkens zijn eerste gildepenny is hij in 1757 als brouwer begonnen. Op 25 april van dat jaar huwt hij Maria Catharina Jaspers. Zij brengt achtduizend gulden als bruidsschat mee.

In tegenstelling tot zijn oudere broer Aegidius, brouwer in De Blauwe Hond, wordt Servaes zonder problemen lid van het ambacht. In zijn tweede jaar wordt hij al keurmeester van de brouwers van Luikse zijde.¹³²

Het huwelijk van Servaes met Maria Catharina Jaspers duurt maar kort. Zij sterft al in juni 1761. Het huwelijk heeft maar vier jaar geduurd en is kinderloos gebleven. Een maand na het overlijden van zijn vrouw stelt Servaes zijn huis op de Houtmaas als onderpand voor een jaarlijkse uitkering aan de weeskinderen van Arnold Anten en Johan Jaspers, wier voogd hij is. In november van datzelfde jaar hertrouwt Servaes met Maria Cornelia Paulussen, dochter van Peter Paulussen en Judith Daemen. Schoonvader Paulussen is bij het huwelijk van zijn dochter al overleden. Hij was brouwer in het Sint-Nicolaas Panhuis in de Plankstraat.

Zijn weduwe zet deze brouwerij voort. Die zal een halve eeuw later in handen komen van de familie Marres en haar stambrouwerij worden. In 1764 overlijdt schoonmoeder Judith Daemen. Zij laat aan haar beide dochters een brouwerij na. Maria Cornelia erft de brouwerij op de Sint-Pieterstraat, waar zij en haar man Servaes al brouwden. Deze brouwerij heet De Deken en kort na 1764, waarschijnlijk na een verbouwing, Het Nieuwe Stenen Huis. De tweede dochter Maria Margaretha Paulussen, gehuwd met Nicolaas Nypels, krijgt brouwerij het Sint-Nicolaas Panhuis in de Plankstraat, gelegen tussen een ander huis van haar moeder en het huis van Joannes Houtappel. Hij is de overgrootvader van Constance Houtappel, met wie Eugène II Marres (generatie XVIIIh) zal trouwen.

Servaes zal in de loop van de tijd een aantal omliggende panden in de Sint-Pieterstraat kopen, zoals het buurhuis De Pauw, een achterhuis in het doodlopende straatje Het Zakje, enkele huisjes in het Feilestraatje (gelegen tussen Pieterstraat, Begijnenstraat en de walmuur) en buiten Maastricht diverse landerijen te Berneau-Moelingen. Van hem zijn twee gildepenningen bekend; één van brons uit 1757 en één van tin uit 1771. Beide penningen hebben een doorsnede van 5 cm. De beeltenis op de voorzijde betreft Sint-Arnoldus, gekleed in een korte wapenrok met bisschopsmantel en met staf. Rechts van hem brouwersattributen en

links drie naakte jongetjes die in een brouwketel roeren. Het randschrift luidt: 'Sint-Arnoldus patroen van 't brouwer amb[acht]'. Op de achterkant van beide penningen staat de naam van het gildelid: Servatius Marres / Maeres. Opvallend is het verschil in spelling van de naam Marres, die op de jongste penning fonetisch gespeld is. Op deze penning staat ook een kroon boven zijn naam. Het is ons niet bekend waarom Servaes twee penningen had en of die kroon een betekenis heeft.

In 1771, het jaar van de tweede penning, sluit Servaes een grote lening af. Mogelijk heeft hij toen zijn brouwerij vernieuwd.¹³³

Servaes Marres en Maria Cornelia Paulussen krijgen één kind:

Anna Maria Marres (1764-1824). In 1783 trouwt zij met de jonge Waalse officier in Staatse dienst Louis Ferdinand Antoine Eugène ridder Le Jeune heer van Allegeershecque. Zij vertrekt met hem naar Brussel, waar ze een kinderrijk gezin stichten. Enkele kinderen worden later opgenomen in de Nederlandse en vervolgens ook de Belgische adel.

Maria Cornelia overlijdt een jaar na het vertrek van haar dochter, in 1784. Servaes verkoopt dan de brouwerij. Hij sterft in 1790. Anna Maria komt na veertig jaar nog een paar keer terug naar Maastricht in verband met processen over de nalatenschap van een op hoge leeftijd kinderloos overleden tante.¹³⁴

De twee gildepenningen van Servaes Marres uit 1757 en 1771. De naam Marres wordt op twee verschillende manieren geschreven (Privécollectie).

Maastricht aan de Maas in 1885. Zicht vanaf de Stenenwal. De stadsmuur loopt nog door tot de walmuur en de Houtmaas. Rechts de Sint-Servaasbrug (HCL, GAM 30926).

BIERBROUWERIJ HET PANNENHUIS

CANNERWEG 262 EN SUSSERWEG 2, BIESLAND

7.

BROUWERS

Aegidius (Gilis) Marres (1682-1722),
brouwer van 1707 tot 1722.

Elisabeth van Geleen-Marres (1685-1730),
brouwer van 1722 tot 1730.

Jan Marres (1707-1751),
brouwer van 1730 tot 1751.

Jan Willem Marres (1732-1794),
brouwer van 1751 tot 1794.

Michael Marres (1759-1818),
brouwer van 1794 tot 1818.

Hubertus Wilhelmus Marres (1804-1862),
brouwer van 1818 tot 1862.

Michael Hubertus Marres (1834-1870),
brouwer van 1862 tot 1870.

Het Pannenhuis lag buiten de stadsmuren van Maastricht, in Biesland, een landelijk gebied dat deel uitmaakte van het graafschap De Vroenhof. Biesland is tegenwoordig een wijk van Maastricht, ligt aan de voet van de Cannerberg, een dik half uur gaans van Maastricht. De brouwerij lag aan het huidige pleintje waar vier wegen op uitkomen. De weg van Maastricht komt recht op het huis af en slaat bij het pleintje linksaf. Aan beide zijde van het huis begint een weg; deze lopen in het begin evenwijdig aan elkaar. Aan de oostzijde begint de weg naar Zussen, aan de westzijde die naar Wolder en Heukelom. De voormalige brouwerij, tegenwoordig een woonhuis, is nu een rijksmonument. Johan van Geleen (1658-1712) heeft het

huis laten bouwen. Hij is brouwer in De Stenen Leeuw op de Sint-Pieterstraat in Maastricht. Twee van zijn dochters huwen een zoon van Servaes Marres, die brouwer is in De Wildeman op de Brusselsestraat. Elisabeth trouwt in 1703 als 18-jarig meisje met de 21-jarige Aegidius Marres. Johan van Geleen belooft voor hen een huis met brouwerij en branderij te bouwen. Blijkens de gevelsteen is de bouw voltooid in 1710. Haar zus Cornelia van Geleen huwt Lambert Marres, bierbrouwer in De Dubbele Arend.

Binnen de familie gaat sinds mensenheugenis het verhaal over een Spaanse herkomst. Een mogelijke bron van deze mythe kan het feit zijn dat in 1710, toevallig het jaar dat het Pannenhuis is gebouwd, een neef van Aegidius' schoonvader Johan van Geleen, Christiaan van Geleen, in Toledo overleden is. Hij was arts en had carrière gemaakt. Hij was hofarts en zelfs raad aan het Spaanse hof. In 1710 overleed hij kinderloos en er is toen een forse nalatenschap onder zijn neven in Maastricht verdeeld, maar zover ik kon nagaan deelde schoonvader Jan daar niet in.¹³⁵ De gevelsteen was vroeger zeker boven de voordeur ingemetseld. Hij bevindt zich nu in de achtergevel en bevat een vrouwelijk wapenschild met helm en uitbundige dekkleden en daaronder een banderol met het chronogram: Ioannes VangeLen LIberIs aeDifIcabaM. Vertaald: (Ik) Johannes van Gele(e)n bouwde voor de kinderen. In de grote letters staat hier

De gevelsteen die ooit boven de voordeur van het Pannenhuis prijkte. Het reliëf heeft nu een bescheiden doch mooie plek gekregen in de muur aan het tuinterras.

Het Pannenhuis in volle glorie (Foto's, Paul Smeets).

Detail van de plattegrond van Maastricht uit 1781 door E.A. Thomas Jaillot, Parijs. Het 'Panneheuse' wordt hier een pachthoeve ('cense') genoemd (Rijksarchief België).

Een gedeelte van de Raamstraat in 1932 (HCL, GAM 12347).

'Boerenvechtpartij bij een herberg'. Schilderij uit 1625/26 van Adriaan Brouwer (1606-1636) Mauritshuis Den Haag.

in Romeinse cijfers het jaartal 1710. - IVLLII-DIICM = M D C LL V IIIII = 1710. Het rijksmonument heeft een u-vormige plattegrond van ruim 4300 m². Het herbergde, naast de brouwerij, een distilleerderij. Er hoorde ook een tuin en een moestuin bij van tezamen 13.500 m², en bovendien ruim 6 hectare land, voor een deel waarschijnlijk bestemd voor de teelt van gerst voor de brouwerij en branderij.¹³⁶

GENERATIE XIIa AEGIDIUS MARRES

Aegidius Marres (1682-1722), die meestal Gilles werd genoemd, huwt als 21-jarige op 30 december 1703 Elisabeth van Geleen, die net 18 is geworden. Na de feestdagen huurt hij op 25 januari 1704 een huis met brouwerij en mouterij achter het Vleeshuis, genaamd De Gresier.¹³⁷ Drie jaar later huurt hij de brouwerij en mouterij De Poorte in de Raamstraat.¹³⁸ Als Het Pannenhuis in 1710 is afgebouwd, betrekken Gilles Marres, inmiddels 28 jaar,

en zijn echtgenote Elisabeth het nieuwe pand. Zoals gebruikelijk kon in de brouwerij ook een potje bier worden gedronken en kon men er overnachten. In het eerste jaar krijgt Gilles in zijn uitspanning te maken met een aantal vechtpartijen. Hij tracht dan de boel te sussen, maar krijgt zelf daardoor ook enkele rake klappen.

VECHTPARTIEN IN HET PANNENHUIS IN 1710
Op 24 oktober leggen Gilis Marres, herbergier te Vroenhoven, Caspar Pricken en Jan van den Biesen, burgers van Sint-Pieter, op verzoek van Reiner Schepers, inwoner van Wilre [thans Wolder] bij de Maastrichtse notaris Godefridus Schapen de verklaring af 'dat zij afgelopen maandag om vijf uur 's middags ten huize van Gilis Marres waren en daar zagen dat Arnold Schillinx den ouden tot Reinier Schepers zei: 'Ghij sijt maer een muijtmaker en schelmen met uw gehele familie', waarop Schepers in het algemeen zei 'dat die muijtmakers waeren die achter heggen en hagen liggen en

de luijdens dootschieten', waarop Schillinx aan Schepers vroeg of hij hem bedoelde, waarop deze ontkende en daarop een vuistslag in zijn gezicht kreeg van Schillinx. Hierop zei hij 'dit verdrage ich gerne vaan dich Schillinx, maer niet van een ander'. Hierna ging Schillinx weg maar kwam met zijn twee zonen terug, ieder met een snaphaan bij zich, en zijn op Schepers afgegaan die zich achter het huis bevond, en scholden hem weer uit voor 'muijtmaker en schelm' met zijn familie en sloegen hem twee maal op zijn gezicht. Hierop zei Schepers 'ick verdrage het alweer gerne' en is hij met Schillinx en zijn twee gewapende zonen naar diens huis gegaan en is daar in een hoek op een stoel gaan zitten, waarop Schillinx met een vuist op het lichaam van Schepers stootte en zei 'dou hondt dou moes even sterven van mijn hand, ick sal dich het hert uijt lijffs haelen'. Schepers viel door deze stoot tegen de muur met de kan die hij in zijn hand had en sloeg daarop Schellinx op het hoofd. Hierop trok Schellinx een

bajonet en stak Schepers daar vele malen mee, op diverse plaatsen aan het hoofd en aan twee vingers, zodanig dat als de anderen van het gezelschap Schillinx niet toegeroepen hadden dat het genoeg was en hem tegengehouden en afgezonderd hadden hij hem zeker had doodgestoken. De volgende dag werd de verklaring voortgezet: 'Seigneur Gielis en seigneur Servaes Marres en Jan Craeck, wonend onder den Vroenhove, Arnold Partoens en Keerst Franssen en Janis Hameleers, burgers van Sint-Pieter, verklaren op verzoek van Peter Franssen van Lichtenberg dat zij er maandag bij waren toen Arnold Schillinx den ouden met de veldbode Willem Geurts vroeg in de ochtend bij Gielis Marres aankwamen om te vragen hoe het gekrakeel van zijn zonen die avond te voren was aangekomen, zeggend dat zijn zonen daar mooi waren getrakteerd, waarop Gielis Marres zei dat zij zoiets wel hadden verdiend gezien het voorval tijdens het ontbijt. De vader

Een begrafenisstoet in de Sint-Pieterstraat. Arsenal, rue St. Pierre, Eglise Protestanté. Links de voormalige kerk en klooster van de minderbroeders, waar tegenwoordig het HCL en het SHCL zijn gevestigd (Aquarel Ph. van Gulpen 1846 (HCL, CvdN 489).

vroeg toen aan zijn zonen waarom zij niet thuis gekomen waren toen zij zat en vol waren. Na enig gepraat vroeg de oudste zoon aan Gilis Marres ook nog een vergoeding voor de kosten en hij gaf hem daarop een vuistslag waardoor genoemde Marres uit zijn wang bloedde. De jongste zoon greep weer naar zijn snaphaan. Hierop kregen vader en zoon Schillinx ruzie over wiens geweer het was, waarop de vader zijn zoon met een stoel sloeg en hem het geweer afpakte. Marres liet toen in de keuken aan de jonge Schillinx de steken in zijn kamisol zien, die hij de avond daarvoor aangebracht had, waarop de jonge Schillinx zei 'dat het hem speet dat hij geen scherper mes bij zich had gehad, het schaadde je niet hondsvot en het spijt me dat ik je niet tussen de ribben geraakt heb'. Hierop zei Gielis Marres dat hij een aanklacht zou indienen bij de hoogschout. De vader zei dat hij nog wel honderd gulden over had voor nog zo'n drinkgelag.'

Twee maanden later was Gilis Marres getuige van een vechtpartij tussen Leonard Caenen en vader en zoon Mussen. Leonard Caenen was de afgelopen zondagavond juist door zijn vrouw Margaretha Courts afgehaald, toen die bij het Nieuwhuis van Gilis Marres in den Vroenhof [= het Pannenhuis] zagen dat Leonard Caenen aangesproken werd door Aert Mussen en zijn zoon Jan, die in dienst van het regiment van Bettendorff te Maastricht in garnizoen lag. De vader vroeg aan Caenen hem het meesterloon te betalen. Hierop zei deze: 'Comt bij Giel Marres, wat daer de eerlijcke luijden oftwel wat de heeren daer van oordeelen sullen, dat sal ick doen', waarop Aert Mussen zei dat de heren schelmen waren en Caenen haer de ogen uitstak, waarop Caenen zei dat degene die de heren de ogen uitstak schelmen waren, waarop vader en zoon Mussen hem hebben aangevallen en gestoken met een degen en dat Caenen om hulp riep en dat Margaretha Courts bij Marres

Het hoekhuis op de Tongersestraat en de Abstraat draagt nog steeds de naam In het Hemelrick (HCL, RAL P-0068-076-L).

binnen liep en daar om hulp vroeg roepend dat zij door dieven werden aangevallen en vermoord. Daar liepen een aantal mensen naar buiten waaronder Peter Franssen van Lichtenberg, die zich ermee bemoeide en ook aangevallen werd.'¹³⁹

Bij het overlijden van zijn schoonvader Johan van Geleen in 1712 wordt Gilis Marres eigenaar van het Pannenhuis.¹⁴⁰ Hij pacht dan ruim drie hectare land, waarschijnlijk om gerst te verbouwen voor zijn bier.¹⁴¹ Verder bezit hij het huis De Sterre op de Sint-Pieterstraat.¹⁴² Als Gilis in 1722 sterft, neemt zijn weduwe Maria Elisabeth de leiding op zich, tot haar overlijden in 1730.

Uit het huwelijk van Aegidius Marres en Elisabeth van Geleen komen acht kinderen voort, van wie er twee waarschijnlijk kort na de geboorte overlijden:

1. Anna Marres (1706-1736). Zij huwt Arnoldus Schilling en na diens overlijden Johannes Breedschede, hellebaardier van de Vroenhof.
2. Joannes Marres, volgt XIIIa.
3. Joanna Marres (1711-1737).
4. Lambertus Marres (* 1713). Hij werkt samen met zijn broer en huwt Anna Margaretha Janssen, zuster van diens echtgenote.
5. Elisabetha Marres (1715-1730).
6. Maria Marres (*1719). Zij trouwt met Guillelmus Laudy, meester schoenmaker te Maastricht.

GENERATIE XIIIa JOANNES MARRES

Joannes (Jan) Marres (1707-1751) is de oudste zoon van Gilis Marres en Elisabeth van Geleen. Hij huwt op 18 oktober 1729 Maria Catharina Janssen alias van der Horst (1709-1776). Zij is geboortig van Valkenburg; haar peetoom is Baron Lammersfell de la Margelle, heer van Eijsden. Zij is een dochter van Joannis Janssen alias Van der Horst en Sybille Driessen. Toen zijn vader in 1713 land kocht van Peter Franssen van Lichtenberg, kreeg Jan als zesjarige een stukje land, een grootroede, dat bij de koop was ingesloten.¹⁴³

Ook Jan wordt meester-brouwer en distillateur in het Pannenhuis. Hij wordt in 1735 vermeld als burgemeester van Wilre (Wolder).¹⁴⁴ In 1750 koopt hij het hoekhuis op de Tongersestraat en de Abstraat, genaamd In het Hemelrick, en een pand ernaast, gelegen in de Abstraat. Dit huis is voor zijn dochter Johanna Catharina.

Uit het huwelijk Marres-Janssen komen vijf kinderen:

1. Maria Elisabeth Marres (1731-1818). Zij huwt Wilhelmus Henricus Nijst, meester-beenhakker te Maastricht.
2. Joannes Wilhelmus Marres, volgt XIV.

Detail uit de kaart van het graafschap Vroenhoven uit 1774. Opgemeten en getekend door de landmeter I.P. Cramer. De 'Fonteyne', staat nu bekend als de Sint-Servaasbron. (HCL, RAL-K-047-1-01).

3. *Maria Margaretha Marres (1733-1773). Zij huwt Jacobus Jongen, brouwer te Susschen (Zussen).*

4. *Joanna Catharina Marres (*1735). Zij huwt Chistianus Kemp, meester schrijnwerker. Zij wonen op de Tongersestraat in het huis 'In het Hemelrick'.*

5. *Aegidius (Gilis) Marres (*1739). Hij trouwt met Hanna Mares (†1827), dochter van Michiel Mares en Maria Boelen. Hij is enkel werkzaam in de landbouw. Uit hem ontstaat*

*een kleine zijtak van landbouwers die in de loop van de volgende eeuw uitsterft. Zijn enige dochter Maria Catharina Marres (*1778) huwt Pierre Prick, bierbrouwer en herbergier in Wolder.*

GENERATIE XIV JAN WILLEM MARRES

Joannes Wilhelmus (Jan Willem) Marres is de oudste zoon van Jan Marres en Maria Catharina Janssen. Hij trouwt in 1754 met Catharina Mares. Het echtpaar vormt de volgende generatie in brouwerij Het Pannenhuis. Catharina is een dochter van Michiel Mares, brouwer en distillateur in de dichtbij gelegen Fonteyne, en Maria Boulén. Michiel Mares behoorde tot de familietak die vanaf het midden van de zestiende eeuw gevestigd was in Val (nu een kern van de gemeente Riemst), maar waarvan nakomelingen zich in de Vroenhof vestigden. De broer van Catharina, Michiel Mares, wordt in de Franse Tijd (1794-1814) de eerste burgemeester (maire) van dit tot gemeente bevorderde dorp. De (eerste) inval van de Franse legers in 1792 verstoort de rust. Jan Willem zoekt veiligheid in zijn huis in de stad en sterft daar in 1794.

Uit het huwelijk Marres-Mares komen vijftien kinderen voort, van wie er slechts zeven de volwassen leeftijd bereiken:

1. *Maria Catharina Marres (* 1756). Zij huwt Aegidius Gilissen (1748 -1817).*
2. *Maria Elisabeth Marres (* 1757). Zij trouwt met Arnoldus Lenaerts (†1837).*
3. *Michael Marres, volgt XV.*
4. *Agnès Marres (1762-1810), gedoopt te Wilre (Wolder). Zij huwt Ludovicus Prick, en na diens overlijden Jean Muysenbeek, distillateur te Maastricht.*
5. *Maria Marres (1765-1840). Zij huwt Willem Willems, landbouwer te Maastricht.*

6. *Maria Margaretha Marres (*1767). Zij trouwt met Anthonius Constant (*1786), ontvanger der belastingen te Millen.*
7. *Anna Maria Christina Marres (*1770). Zij huwt Henri Tilkin, cabaretier (waard).*

GENERATIE XV MICHAEL MARRES

Michael Marres (1759-1818), zoon van Jan Willem Marres en Catharina Mares, huwt in 1788 Maria Catharina Kruyen, dochter van Leonard Kruyen, distillateur op de Bisschopskommel te Maastricht. Zij stamt uit een familie van dorpsmagistraten uit oostelijk Zuid-Limburg, trotse figuren die opkwamen voor de belangen van degenen die van hen afhankelijk waren. Grootvader Leonard Kruyen (Creuen/Creuwen) was schepen van de heerlijkheid Vaesrade, bezit van het Sint-Servaaskapittel, en werd gevraagd om tijdelijk zitting te nemen in de schepenbank van Hoensbroek, zodat het vereiste aantal van vier schepenen bij verhoor aanwezig was. Creuwen functioneerde als 'geassumeerd schepen' van 29 juli tot 27 november 1743. Op 28 november bedankte hij voor de eer. Hij kon het niet voor zichzelf verantwoorden dat hij weer een verhoorprotocol moest tekenen van een gevangene die de dag tevoren na zijn vertrek opnieuw op de pijnbank was gebracht en wiens bekentenissen hij niet had gehoord. Creuwen maakte duidelijk, in een verklaring die hij door advocaat Limpens liet vastleggen, dat schout Franssen niet eens 'interrogatoriën ter rolle' indiende (van tevoren een vragenlijst opstelde), dat hij een 'decreet tot tortuur' gebruikte voor meerdere folteringen, die soms een paar dagen werden voortgezet; bij Matthijs Ponts zelfs zeven dagen lang. Geen der gevangenen had iets bekend, tenzij 'door swaere torture daertoe gebrocht sijnde'. Bij het informeren naar medeplichtigen ging men uit van een gehucht of straat en duidde dan

'die personen die sij geerne genoemdt hadden gehad, genoegsaem' aan. Over zulk, ook voor die tijd grensoverschrijdend gedrag van de autoriteiten tegenover kleine misdadigers, wier vergrijpen men opblies tot grote bedreigende wandaden van georganiseerde misdaad, gepleegd door de zogenaamde bokkerijdersbenden, is al veel geschreven. Leonard Kruyen protesteerde en diende een aanklacht in tegen de rechters. Hij hield zijn rug recht.¹⁴⁵ Het echtpaar Marres-Kruyen zette de brouwerij Het Pannenhuis voort. Zij kregen zes kinderen (vier zonen en twee dochters):

1. *Marie Catherine Marres (1789-1851).*

Portret uit 1850 van Marie Catherine Marres (1789-1851). Marie woonde met haar man Pierre Lemaire op het Maasmoleneiland te Maastricht (Privécollectie, Luik. Foto, Paul Smeets).

De Maasmolen in Maastricht, ook bekend als de graanmolen van Franquinet-Lemaire & Cie., werd in 1895 mede als gevolg van de kanalisatie van de Maas afgebroken. Fotograaf Theodor Weijnen (Privécollectie).

Op de plek van de graanmolen die rond 1810 gebouwd werd, stond eerst een houten zaagmolen uit circa 1705, Aquarel Ph. van Gulpen (HCL, CvdN 209).

Spelende kinderen voor de molen van Franquinet-Lemaire & Cie. De Molen stond ter hoogte van de Hoenderstraat (HCL, Album Gaajetaan).

Het echtpaar Elisabeth (Maria Ida) Vinckenbosch en Hubert Willem Marres. De fotografie bestond nog niet zolang. De foto van Hubert Willem is een daguerreotypie, gemaakt tussen 1843 en 1848. Een procedé dat maar een tiental jaren is gebruikt.¹⁴⁷ (Privécollectie).

Zij huwt de molenaar en graankoopman Pierre Lemaire. Het echtpaar woont op het Maasmoleneiland te Maastricht. Dit eiland lag in die tijd in de Maas even ten noorden van de Servaasbrug. Meerdere nakomelingen van dit echtpaar zijn verheven in de Belgische adelstand met de titel van baron, genaamd *Le Maire* en *Le Maire de Warzée d'Hermalle*. Een tak zonder titel is *Le Maire de Romsée*.

2. Jan Willem Marres (1794-1833). Hij huwt een dochter van Henri Prick, brouwer te Sint-Pieter, en begint in 1826 in de Helstraat, later omgedoopt tot Bernardusstraat, de bierbrouwerij Marres-Prick. Volgt XVIa.

3. Michael (II) Marres (1797-1865). Hij koopt in 1825 met zijn bruid Anna Bemelmans, dochter van de Maastrichtse brouwer Leonardus Bemelmans, de brouwerij *Het Sint-Nicolaas Panhuis* in de Plankstraat. Hij is de stamvader van de Nederlandse tak Marres. Volgt XVIb.

4. Agnès Marres (1800-1850). Zij huwt Jean Liessens, een boer te Zichen-Zussen-Bolder. Op de boerderij verzorgt ze haar oude moeder, maar Agnès sterft een jaar vóór haar.

5. Leonard Marres (1802-1822). Hij volgt zijn middelbare schoolopleiding aan het Stadscollege van Maastricht. Als 16-jarige krijgt hij na zijn grammatica-jaar in 1817 een plechtig uitgereikte eervolle vermelding.¹⁴⁶ Hij volgt daarna een opleiding tot priester, maar sterft nog tijdens zijn studie in 1822.

6. Hubert Willem Marres (1804-1862), volgt XVIc.

GENERATIE XVIc

HUBERT WILLEM MARRES

Hubert Willem Marres (1804-1862) is het jongste kind van Michel Marres en Maria Catharina Kruyen. Hij is de enige die niet naar Maastricht vertrekt. Hij brouwt verder in het Pannenhuis op Biesland. In 1833 trouwt hij

met Ida Vinckenbosch (1813-1884), een meisje uit Herderen (gemeente Riemst). Nadat België zich in 1839 van Nederland heeft afgescheiden, besluit hij, in 1843, als enige van de familie Belg te worden. Veel Maastrichtenaren waren in die tijd meer Belgisch- dan Nederlandsgezind. Van zijn broers is hij het felst voor aansluiting bij België.

Hubert Willem is ooit in hechtenis genomen, toen hij tijdens de Belgische afscheiding zijn genegenheid voor België al te openlijk toonde. Maar deze gevangenschap kon gelukkig snel weer ongedaan worden gemaakt. Hubert brouwt verder in het Pannenhuis. Hij is de stamvader van een florerende Belgische tak.

In de Belgische gemeente Vroenhoven start zijn zoon Victor Marres de brouwerij Marres-Thans. Van het echtpaar Marres-Vinckenbosch bereiken vijftien kinderen de volwassen leeftijd (tien meisjes en vijf jongens):

1. Catharina Sophia Hubertina Marres (*1833). Zij trouwt in 1854 met Theodorus Hubertus Pernot (* 1829), veearts van het gouvernement te Maaseik.
2. Michael Hubertus Marres (1834-1870), brouwer in het Pannenhuis te Biesland. Hij trouwt in 1870 met Maria Josephina Catharina Antoinetta Bocken (1831-1914).
3. Maria Hubertina Helena Marres (1836-1917). Zij trouwt in 1855 met Petrus Castermans (1824-1908), landbouwer en wethouder van Oud-Vroenhoven.
4. Hubertus Franciscus Marres (1838-1901), herbergier, wonend op de Tongersestraat 8. Hij trouwt in 1861 met Maria Ida Crowwels (1831-1923).
5. Constantina Hubertina Marres (1839-1862), kloosterzuster te Valmeer.
6. Odilia Carolina Marres, tweeling met voornoemde, jong overleden.
7. Franciscus Lodewijck Marres (1841-1880) herbergier.

8. Victor Hubert Marres (1843-1892).

Hij trouwt met Philomène Thans en start in 1882 over de grens in Vroenhoven aan de Maastrichtersteenweg een brouwerij, Marres-Thans.

OPENBARE VERKOOPING
VAN
Vee, Akker- en Brouwgereedschappen,
VATWERK, BIER EN
Huismeubels.

De Notaris DUMOULIN, residerende te Maastricht, zal op Dingsdag, den 10 Mei 1870, en den volgenden dag, telkens des voormiddags ten 10 ure, juist te beginnen, ten sterfhuize van wijlen den Heer *Hubert Michel Marres*, te Biesland, gemeente Oud Vroenhoven, op 10 minuten afstand van Maastricht, publiek aan de meestbiedenden verkoopen, de navolgende goederen behoorende tot de onder het voorregt van bodelbeschrijving, aanvaarde nalatenschap van wijlen voorn. Heer *Marres*, te weten:

Op den eersten dag:

Een goed Werkpaard,
eene melkkoe, een varken, paardstuig, ploeg, egge, wel, lange kar met toebehoor, stal-schuuren zolder gereedschap, aardappelen, stroo, mest, planken, hout- en ijzerwerk, steenkolen, kalk enz.

Voorts allerlei *Brouwgereedschappen* en *Vatwerk*, als: eene menigte kuipen, voeders, amen, enz., eene brouwerskar, meer dan 300 hektoliter goed bier, eene hoeveelheid hop, vislijm en wat verder tot de brouwerij behoort.

Op den tweeden dag:

Een wel onderhouden Inboedel,
bestaande in mahonij- kerzboomen en andere houten meubels als: uittrek- speel- en andere tafels, gebourreerde en andere stoelen, canapé en fauteuil, kasten, buffetten, spiegels, schildereijen, kagehels met toebehoor, cuisinière, ledikanten met beddegoed, nachttafels, lijnwaad, pendule met vazen, porcelein, glas- koper- tin- en ijzerwerk en allerlei keukengereedschap.

Eindelijk ongeveer 300 flesschen goeden wijn en alle verdere mobiliare zaken, tot gezegde nalatenschap behoorende.

De linker achterzijde van het voormalige Pannenhuis aan de Cannerweg, gezien vanaf de Sussenweg (Foto, Paul Smeets).

9. Odilia Carolina Marres (1845-1916).

Zij trouwt in 1868 met Pieter Franciscus Meertens (1846-1876), distillateur, en in 1882 met Marcellus Schepers (*1849).

10. Felix Eugène Marres (1846-1879).

11. Sophia Maria Christina Hubertina Marres (1849-1934). Zij trouwt in 1876 met Leonard Hubert Neven (1850-1941), landbouwer.

12. Maria Hubertina Marres (1852-1873), lid van de congregatie van de Zusters van de Chariteit van Onze Lieve Vrouwe van Misericorde; kloosternaam: soeur Theodorine.

13. Regina Maria Hubertina Marres (1855-1936). Zij huwt in 1890 met Armandus Maria Hubertus Bellefroid (*1858).

14. Rosalie Maria Hubertina Marres (1857-1886). Zij trouwt in 1879 met Joannes Baptiste Coenegrachts (*1854), landbouwer.

15. Mechtildis Hubertina Rosalina Marres (1860-1902). Zij trouwt in 1881 met Gerardus Hubertus Jans (1859-1924), landmeter en gemeentesecretaris van Zichen-Zussen-Bolder.

GENERATIE XVIIID

MICHAEL HUBERTUS MARRES

Huberts zoon Michael Hubertus Marres (1834-1870), gehuwd met Maria Josephina Catherina Antoinetta Rosalie Bocken (1831-1914), is de laatste brouwer van onze familie in het Pannenhuis. Volgens mijn vader brouwde hij tot zijn dood in 1870.

Na zijn overlijden komt het pand in bezit van zijn broer Hubertus Franciscus Marres (1838-1901). Die woont op de Tongersestraat en was geen brouwer. Hij verhuurt de gebouwen en verkoopt het Pannenhuis in 1887 aan de likeurstoker Victor Chambille. De weduwe van Chambille verkoopt het huis in 1920 aan een zekere Hamers, die het daarna weer verkoopt aan J.B. Ruysenaers, oud-administrateur van de Deli Maatschappij. De weduwe Ruysenaers van Geffen verkoopt het pand in 1952 aan de landbouwer H.F.P. Castermans, wiens kleinzoon hier nu het hoveniersbedrijf Groencentrum Biesland heeft.

BIERBROUWERIJ EN BRANDERIJ FIRMA MICHAEL MARRES (VADER)

PLANKSTRAAT (1825-1838)

BROUWER

Michael Marres (1797-1865),
brouwer van 1825 tot 1865.

VOORGESCHIEDENIS

In de Havenstraat lag in 1372 Het Vurgudelen Panhuijs. Het wordt geacht de voorganger te zijn van brouwerij 'Sint-Nicolaas Panhuys' die in de 13de, 14de en 16de eeuw vermeld wordt in het boek *'Mestreechs aajt, Geschiedenis van de Maastrichtse brouwers en hun bier'*.¹⁴⁸

Het brouwershuis aan het huidige OLV-plein wordt voor het eerst vermeld in 1570 onder de naam De Lymeletzpoorte. Aangrenzend lag Het Hoeghuys. Beide huizen hadden een gezamenlijke cour met een verbinding tot de Plankstraat en de Havenstraat.¹⁴⁹

In 1597 verkoopt Joffer Marie van Brecht De Poerte van Limmeler aan Laurens Grootelaes, burgemeester van Maastricht.¹⁵⁰ Hij laat daar tegen aanzienlijke kosten een nieuw huis bouwen en verkoopt het in 1606 aan Elisabeth Boutens.¹⁵¹

Ondanks deze renovatie staat in 1625 van De Limmelotspoorte alleen de poort nog overeind, met nog een kelder daaronder. Dit blijkt uit de beschrijving bij de aflossing van een hypotheek van 200 gulden door de nieuwe eigenaar Paulus Bouten, pastoor te Wachtendonk, die na het overlijden van Elisabeth de eigenaar was geworden. Het huis heette sindsdien De Boutenspoort.¹⁵² Door aankoop van omliggende

huizen en tuinen krijgt het huis zijn uiteindelijke omvang en wordt het een van de grootste in de buurt. Van de stenen huizen in Maastricht waren die met een poort de aanzienlijkste.

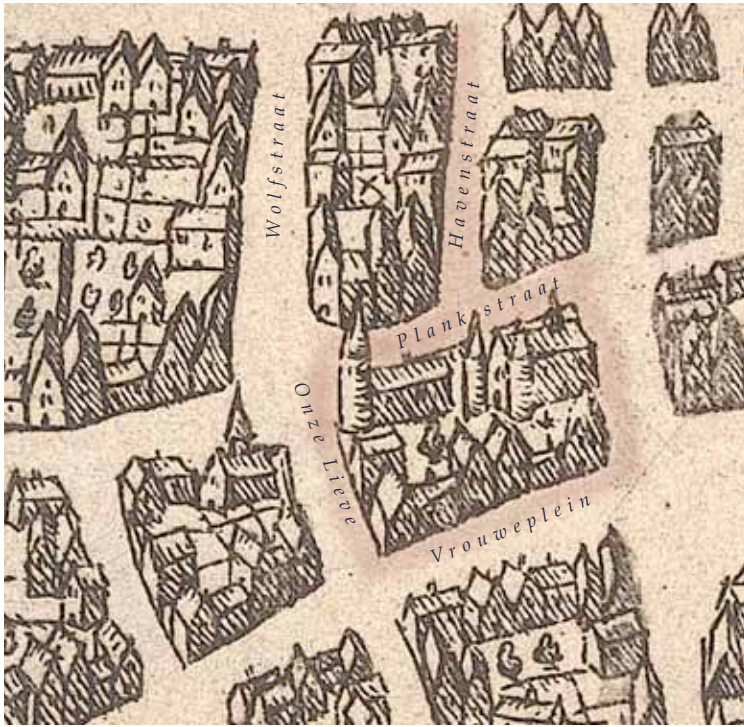
De poort was bedoeld voor het rijtuig dat achter werd gestald. Sommige van deze huizen, en dit huis behoorde daartoe, lagen vrijstaand op een erf. Aan de straatzijde lagen bijgebouwen en soms was er ook nog een ommuring. Het toenmalige Stokstraatgebied telde drie van zulke huizen.¹⁵³

In 1662 verkoopt Leonard Heijndael, voogd van Schoonvorst (Schönforst) bij Aken en gehuwd met Margaretha de Tits, voor 5150 gulden 'die porte' met twee hoven aan seigneur Lenaert Lenaerts, burger en brouwer van Maastricht en in tweede huwelijk zittend met Anna Mortels. Lenaerts sluit voor de aankoop een aantal hypotheek af, nadat zijn schoonvader hem een voorschot op de erfenis van zijn echtgenote heeft gegeven, te weten een huis in de Kapoenstraat en vijf bunder akkerland met nog een weiland te Maasmechelen.¹⁵⁴ Het huis heeft twee uitgangen. Aan de voorzijde ligt de grote poort naar de Plankstraat, aan de zijkant een kleine poort naar de Havenstraat. De aanduiding twee hoven geeft aan dat er twee huizen zijn samengevoegd. Beide hadden een tuin ofwel hof. De poort ligt in het midden van de voorgevel. Het gedeelte richting Maas wordt later de gelagkamer, en het huis richting Wolfstraat het woonhuis. De brouwerij komt in een

De bronzen klopper van de poort op de Plankstraat (Foto, Paul Smeets)

1570,
de Lymeletzpoorte;
1597,
De Poerte van Limmeler;
1625,
De Limmelotspoorte;
circa 1640,
De Boutenspoort.
In ruim 100 jaar vier benamingen voor de poortingang aan de Plankstraat in Maastricht (Beeld bank RCE).

Detail uit een anonieme kaart van Maastricht uit 1605 (Rijksmuseum Amsterdam).

Aquarel van de Sint-Nicolaaskerk in 1830 aan het Onze Lieve Vrouweplein, en tijdens de afbraak in 1838, Aquarel en schildering van Alexander Schaepkens (HCL, GAM 286)

aanbouw achter het woonhuis. Het is bij elkaar één groot geheel geworden, zoals ook blijkt uit de beschrijving van de ligging bij de aankoop. De buurman richting Maas is Pieter Haenen, richting Wolfstraat zijn er twee aangrenzende huizen. Het eerste is van korporaal Nicolaas Zwitser en het daarnaast gelegen huis heet De Rode Hoed. Aan de achterkant grenst het pand aan de tuin van de erven van Willem Nypels, aan het huis De Wolff en aan nog enige andere huizen. De tweede hof (tuin of cour), die aan de Havenstraat ligt, heeft als burens richting kerk weer Pieter Haenen en richting Smedenstraat de weduwe van Geurt Nypels. In 1669 verbouwt Lenart Lenaerts het huis. Hij leent hiervoor driehonderd gulden. In de akte die voor deze lening wordt opgesteld, wordt het huis weer De Boutens Poorte genoemd. Hierbij wordt nog vermeld dat Elisabeth Bouten vroeger in dit

huis heeft gewoond en er overleden is. Zij moet destijds een bekende dame zijn geweest, want ze was al bijna een halve eeuw daarvoor overleden.¹⁵⁵

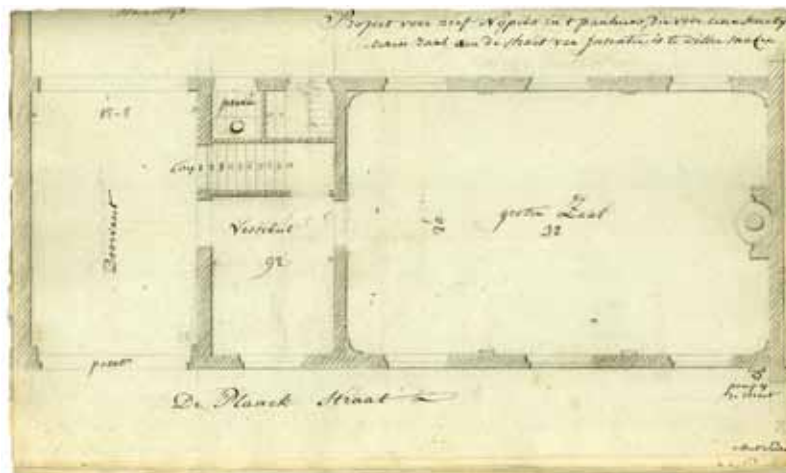
Lenaert Lenaerts heeft rond 1670 een brouwerij gebouwd, waarvan we in 1681 voor het eerst de naam tegenkomen: Het Sint-Nicolaes Panhuijs.¹⁵⁶ We kunnen deze als een voortzetting van de vroegere brouwerij met dezelfde naam in de Havenstraat beschouwen.¹⁵⁷ Op 14 mei 1696 was Michiel Mares, een verre voorvader, hier 's avonds getuige van een vechtpartij, waarbij Willem Caris door Guerdt Nijst het pand werd uitgeslagen met krachttermen die naderhand notarieel werden vastgelegd. Michiel en enige anderen verklaarden 'dat gisteravond Guerdt Nijst zoon van Sophie Nypels weduwe van Guerdt Nijst voornoemde requirant om negen

is het huis aangekocht door Hubert Bovy, die de brouwerij omzette in een branderij.¹⁶² Hij en zijn zoon Jacobus Hubertus waren tot hun overlijden submatricularius oftewel onderkoster van de Sint-Nicolaasparochie. De zoon bleef ongehuwd en stierf in het huis in 1771. De erven van Hubert Bovy hadden het huis al in 1746 aan Joannes Houtappel verkocht. Hij was gehuwd met Agnes Hanssen. Ook zij waren distillateurs. Hun zoon Lambert Houtappel koos een ander beroep. In het pand begon hij met de uit Frankrijk afkomstige Joseph Binvignat orgels te bouwen. Nadat Joseph Binvignat het huis in 1796 had gekocht, zette hij de zaak alleen voort. Daarna werkte zijn zoon Adam Matthijs Binvignat er tot 1850 als orgelbouwer en later ook pianomaker. De orgels Binvignat staan nu nog in veel Limburgse kerken.

Na het overlijden van Isabella Lenaerts brengt Joannes Paulussen, gehuwd met Judith Daemen, op 9 november 1730 op een veiling waar de kinderen Lenaerts het huis te koop aanbieden het hoogste bod uit. Het pand wordt als volgt omschreven: 'seeker huijs, brouwerije, stalling, hoff, clotsbaen, met de geregtigheid van den ganck uijt komende op de Haeffstraet, en verdere ap- en dependentien en geregtigheden vandien gestaen en gelegen alhier in de Planckstraat genaemt Sint-Nicolaes Panhuijs'. Johannes Paulussen brouwt er tot zijn dood in 1745. Zijn weduwe Judith Daemen zet de brouwerij nog twintig jaar zelfstandig voort.¹⁶³

In 1765 laat Judith Daemen bij haar overlijden aan elk van haar twee dochters een bierbrouwerij na. Het Sint-Nicolaes Panhuijs gaat naar Margaretha Paulussen, die gehuwd is met Nicolaas Nypels. De andere brouwerij, Het Nieuwe Stenen Huis, op de Sint-Pieterstraat, gaat naar Cornelia Paulussen. Zij is gehuwd met Servaes Marres (generatie XIIIc).¹⁶⁴

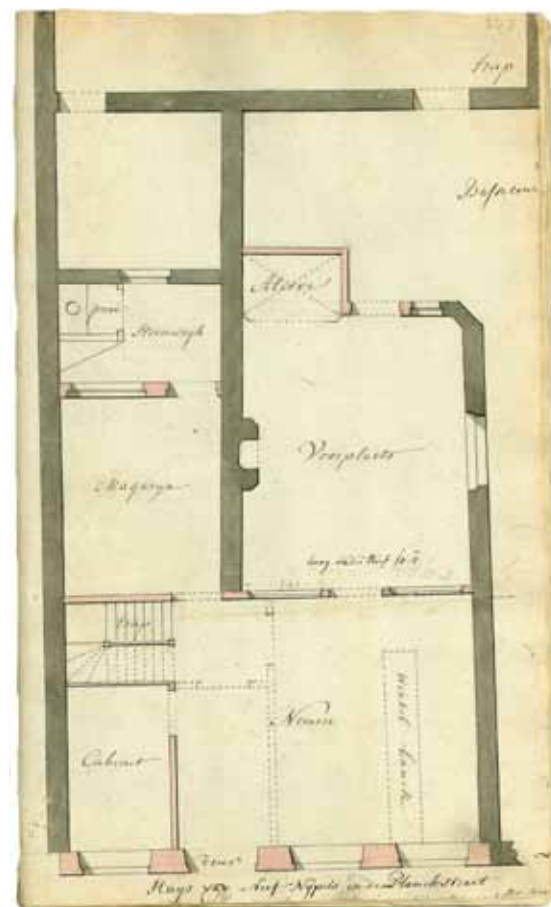
uur in het huis genaemd int Niclaes Panhuis opgelopen heeft denselven met slagen gegroet en hem uit het huis sloeg verklarende dat hij maar een schelm was, dat hij zijn tong in zijn [--] had waaronder hij enige schoepen enz'.¹⁵⁸ Lenaert Lenaerts is vóór 1686 overleden.¹⁵⁹ Zijn dochter Isabella Lenaerts, gehuwd met Louis Caris, erft de brouwerij. Op 30 juli 1708 koopt ze voor 900 gulden van de heren van de consistorie van de Waalse kerk het buurhuis dat tussen het Sint-Nicolaes Panhuijs en De Rode Hoed ligt. In dit huis had vroeger korporaal Zwitser gewoond. Zijn kinderloze weduwe schonk het pand in 1686 aan de diaconie van de Waalse kerk.¹⁶⁰ Het buurhuis De Rode hoed, nu OLV-plein 3, had ook een brouwerij. In 1705 wordt bij de overdracht van de brouwerij melding gemaakt van 'het panhuis, brouwketel, kuipen en koelschip'.¹⁶¹ Jan Boimans was destijds de brouwer. In 1713

Twee van de drie schetsen van Mathias Soiron voor de verbouwing van het Sint-Nicolaas Panhuis van 'neef Nijpels' in de Plankstraat (HCL, GAM collectie handschriften, tekeningen Soiron).

Nicolaas Nypels heeft zijn hele leven in het Sint-Nicolaas Panhuijs gebrouwen. Als hij in 1805 overlijdt, wordt hij opgevolgd door zijn zoon Jan Pieter Nypels. Deze heeft grootse bouwplannen en schakelt zijn oom, de stadsbouwmeester Matthias Soiron, in.¹⁶⁵

In het boek dat uitvoerig de geschiedenis en renovatie van het Stokstraatgebied beschrijft, die in het derde kwart van de vorige eeuw plaatsvond, merkt oud-directeur Restauratie van de Rijksdienst voor Monumentenzorg Meischke hierover op: 'In de schetsboeken van Soiron bevinden zich een drietal schetsen voor een verbouwing ten behoeve van 'neef Nijpels' in de Plankstraat. Deze hebben betrekking op het Sint-Nicolaas Panhuis. Van het woonhuis werd een winkel gemaakt door het wegbreken van een gangmuur. Daarbij behoorde een ontwerp en een nieuwe glazen wand naar de achterkamer. Belangrijker was het project voor 'neef Nijpels in 't panhuis, die voor eene societijt eenen zaal aen de straet van intentie is te willen maken'. Dit rond 1806 te dateren ontwerp voorziet in een zaal in het langwerpig bouwlichaam, dat thans nog in de Plankstraat 20 aanwezig is'.¹⁶⁶

Het is niet bekend of de ontwerpen zijn uitgevoerd. Door de latere verbouwingen aan het einde van de negentiende eeuw is de situatie weer geheel veranderd. Maar het is duidelijk dat waar in de rechtse tekening 'groten zaal' staat, zich thans het restaurant 't Kläöske bevindt. De poort met zijn overdekte doorgang staat links aangegeven en de plaats van de openbare pomp aan de straat geheel rechts. Het tweede ontwerp betreft het woonhuis dat aan de andere kant van de poort stond en dat in 1878 tezamen met nog een ander huis plaats moest maken voor het woonhuis dat Eugène I Marres in 1878 liet bouwen.

Jan Pieter Nypels brouwt gedurende twintig jaar in dit vergrote pand en verkoopt huis en brouwerij in het jaar 1825 aan Michael Marres.

GENERATIE XVIIb MICHAEL II MARRES

Michael Marres, de tweede zoon van Michael Marres en Catharina Kruyen, is geboren in het Pannenhuis te Biesland. Hij huwt op 10 november 1825 Anna Maria Bemelmans, dochter van Leonardus Bemelmans, brouwer en distillateur in de Tafelstraat te Maastricht. Als verloofd stel hadden zij een half jaar daarvoor, op 31 mei 1825, ieder voor de helft van 'Jan Piter Nypels, meester-brouwer en Jenever Stoker' gekocht 'een schoon en groot huis met steenweg [binnenplaatsje, cour], tuin, brouwerij, branderij, stalling en verdere aanhorige gebouwen, gelegen te gezegd Maastricht in de Plankstraat en hebbende eenen uitgang in de Havestraat, reinende [grenzende] het alle

Links: portret van Michael Marres II (1797-1865). Foto-graaf onbekend. Enige twijfel is er of dit werkelijk zijn portret is, of dat van burgemeester Pierre Ceulen van Sint-Pieter (Privécollectie).

eene zijde de heer Bevignac en andere zijde de heer Fermijn en de goederen van Sint-Nicolaas kerk'. Dit is het vroegere Sint-Nicolaas Panhuis, maar die naam wordt in de koopakte niet meer genoemd.

Michael Marres wordt tegen het einde van zijn leven in Maastricht *Le Roi des Brasseurs* genoemd.¹⁶⁷ Veel brouwers zijn door hem opgeleid.

Na een kwart eeuw is er in de stad weer een brouwerij Marres, en deze zal de moeder worden van alle brouwerijen Marres die daarna in Maastricht hebben bestaan. Van het echtpaar Marres-Bemelmans stammen alle Nederlanders en Belgen af die de naam Marres dragen. Het huis en de brouwerij lagen oorspronkelijk tegenover de Nicolaaskerk in de Plankstraat.

Rechts: de vrouw van Michael Marres, Anna Maria Bemelmans (1803-1881). Haar portret is gemaakt door de Maastrichtse fotograaf P. Weijnen (Privécollectie).

De bronzen naamplaat van brouwerij en brandery 'Marres Vader' hing naast de deur aan de Plankstraat (Privécollectie).

Portret van Johannes Leonardus (Jean) Marres (1827-1893) (Privécollectie).

Deze kerk is in 1838 afgebroken en sindsdien liggen poort en woonhuis aan het OLV-plein. Het woonhuis heeft huisnummer 4 en de poort nummer 5. Het aangrenzende café en proeflokaal behielden het adres Plankstraat 20. Nu is daar restaurant 't Kläöske gevestigd.

Uit het huwelijk Marres-Bemelmans worden veertien kinderen geboren. Drie zijn er jong gestorven, elf kinderen bereiken de volwassen leeftijd: negen zonen, van wie vijf ook brouwer worden, en twee dochters, van wie één een brouwer huwt:

1. Michael Jacobus (Michel) Marres (1826-1898). Hij start in 1849 de brouwerij Michael Marres Zoon op de Boschstraat. Waarschijnlijk is zijn vader zijn brouwerij toen Michael Marres Vader gaan noemen. De zoon en opvolger Michael jr. herdoopt de brouwerij in De Valk, ook wel de Valkenbrouwerij genoemd. Volgt XVIIb.

2. Johannes Leonardus (Jean) Marres (1827-1893). Hij is geboren te Maastricht op 31 oktober 1827. Hij studeert klassieke letteren te Utrecht en promoveert cum laude in 1853 op het proefschrift Favorini Arelaten-

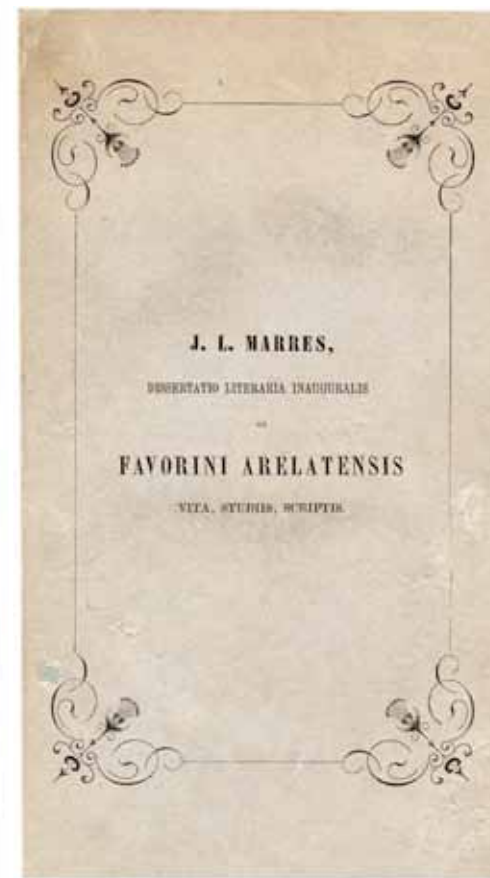
sis vita, studiis, scriptis. Hij wordt leraar klassieke talen aan het Stedelijk Gymnasium van Maastricht en staat er van 1872 tot 1881 als rector aan het hoofd. Wegens ziekte neemt hij ontslag als rector, maar blijft als conrector nog werkzaam tot 1 mei 1890. Hij overlijdt op 3 april 1893. Hij huwt op 3 mei 1866 M.H.F.I. (Marie) Hustinx (1832-1908), met wie hij vijf kinderen krijgt. Van hen zijn er twee getrouwd. Dochter Victorine (1869-1930) huwt Albert Loomans (1859-1919), brouwer op de Moesmarkt (Amorsplein) te Maastricht. Zoon Pierre Marres wordt directeur van de NV Wed. R.W. Hustinx, groothandel in koloni-

ale waren en koffiebranderijen v/h De Gouden Sleutel. Hij huwt Céleste Gielen. Dit echtpaar krijgt twee dochters. De oudste, Madeleine (1903-1952), is inspectrice in de cosmetica-fabriek Boldoot te Amsterdam. De jongste, Yvonne (1909-1995), trouwt met Jhr. Charles Graafland (1906-1975). Hij is directeur van de dochteronderneming van de Gouden Sleutel in Maastricht, de koffiefabriek Clé d'Or te Luik.

3. Petrus Antonius Marres (1828-1829).

4. Petrus Hubertus (Pierre) Marres (1829-1900). Hij doorloopt, zoals de meeste van zijn broers en neven, het gymnasium van de kostschool te Rolduc, die geleid wordt door

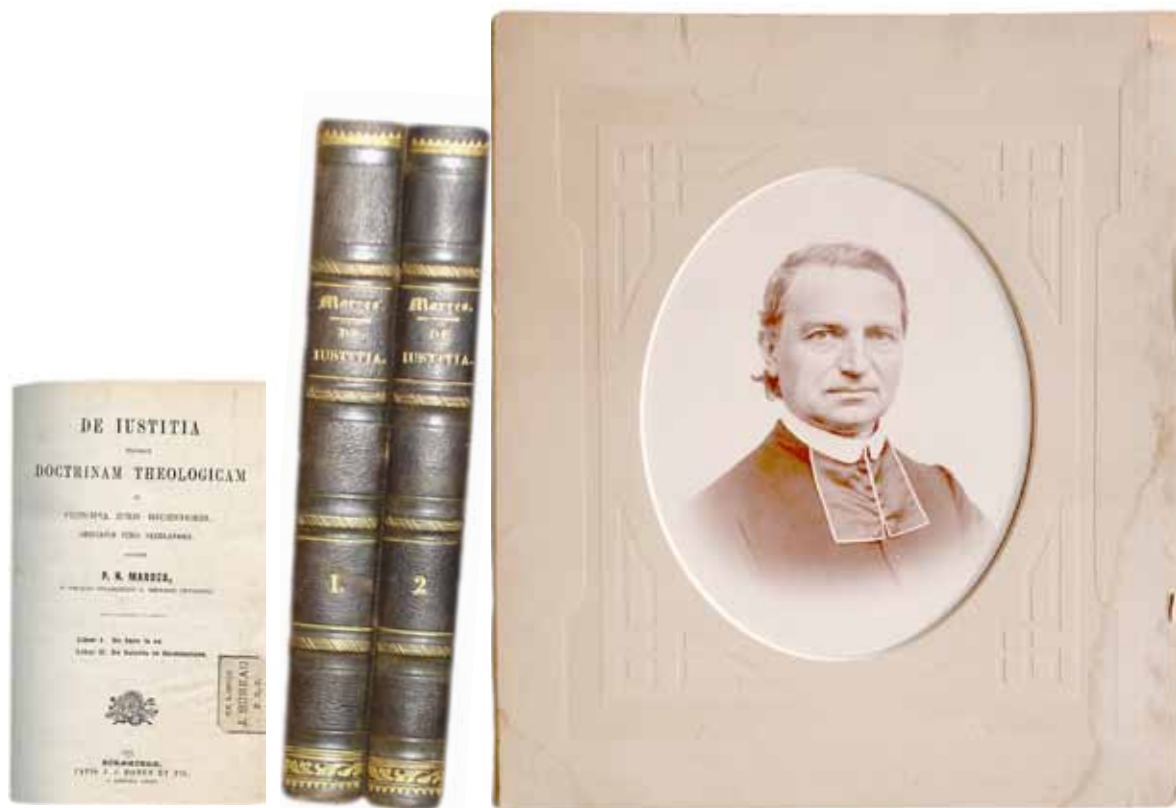

De echtgenote van Jean Marres, M.H.F.I. (Marie) Hustinx (1832-1908). Beide portretten zijn gemaakt door de Maastrichtse fotograaf P. Weijnen (Privécollectie).

Titelpagina van het proefschrift Favorini Arlatensis, vita, studiis, scriptis, waarmee Jean Marres in 1853 te Utrecht, cum laude afstudeerde (Privécollectie).

geestelijken. Daarna volgt hij de priesteropleiding aan het grootseminarie te Roermond. In 1852, kort na zijn afstuderen, wordt Pierre op Rolduc benoemd tot leraar filosofie. Op 15 maart 1868 wordt hij hoogleraar moraaltheologie aan het Roermondse grootseminarie.

Aan het einde van het schooljaar 1849 mocht hij als beste leerling van de eindexamenklas een redevoering houden, waarbij ook een aantal notabelen uit Nederland en Duitsland aanwezig was. Zijn voordracht is gepubliceerd in twee talen. In het Nederlands in *Catholijke*

Titelpagina van het tweedelig boek 'De iustitia secundum doctrinam theologiam et principia iuris recentioris speciatim vero neerlandici.'

Portret van Petrus Hubertus (Pierre) Marres (1829-1900). Pierre wordt in 1852 op Rolduc benoemd tot hoogleraar filosofie (Privécollectie).

Nederlandsche Stemmen onder de titel 'Het gewicht der godsdienst met betrekking tot de Maatschappij'. Volgens een begeleidende noot van de uitgever wierp deze studie 'een diepe blik in de verdorvenheid onzer dagen':

'De jeugdige spreker trok geharnast ten aanval tegen het Verlichtingsdenken, dat in zijn ogen het maatschappelijk evenwicht verstoorde doordat het de mens tot centrum, tot maat der dingen maakte. Uitgangspunt van Marres' beschouwingen vormt Lamennais' befaamde *Essai sur l'indifférence en matière de religion* uit 1818. Aan het eindpunt van zijn metafysisch gerichte zoektocht naar de fundering van de moraal en menselijk geluk staat God. De goddelijke openbaring is de oerbron van gezag - niet de menselijke rede - en vormt de

sluitsteen van het maatschappelijk bouwwerk. De leer van de volkssoevereiniteit, die de mens oproept op eigen benen te staan, speelt de duivel in de kaart. Dat moderne denken mocht de mens dan wel willen bevrijden uit de ketenen van de kerk en vorstenmacht, en pretenderen hiermee de basis te leggen voor het ontstaan van een gelukkige mensheid maar, stelde de spreker huiverend vast, dwingelandij en willekeur komen ervoor in de plaats. De verlichte staat loopt uit op de Jacobijnse staat, op chaos, het werd de hoogste tijd dat de wereld dat ging inzien.'

In het Frans werd zijn rede onder de titel 'L'importance de la religion par rapport à la Société' gepubliceerd in *Le Journal du*

Limbourg van 1 september 1849. In deze krant staat te lezen:

'Le succès de M. Marres est d'autant plus honorable, que le séminaire de Rolduc est un établissement de premier mérite où la concurrence ne fait pas défaut alors qu'il s'agit de mériter les distinctions. Environ trois cents élèves sont là travaillant avec ardeur, sous la direction d'habiles professeurs, pour acquérir une solide instruction. Il faut donc pur parvenir à gagner le premier prix de la classe supérieur, être un élève d'un vrai mérite et avoir travaillé avec zèle toujours soutenu.' Over de opleiding van Rolduc schreef de krant: 'le petit séminaire de Rolduc que nous considérons comme le plus bel et le meilleur établissement d'instruction moyenne de tout le pays.'

Het grafmonument van Pierre Marres op de begraafplaats aan de Tongerseweg.

Lithografie uit 1830 van M. Lambris, met een romantisch heuvelandschap en op de top van de berg de abdij van Rolduc (Rijksmuseum Amsterdam).

De bekendste werken van Pierre Marres zijn *De Justitia secundum Doctrinam Theologicam et principia Juris Recentioris, speciatim vero Neerlandici, Liber I. De Iure in re; Liber II De iure et Restitutione* (1879) en *Compendium* (1891). Beide boeken zijn geschreven in het Latijn. Het eerste is een moraaltheologisch commentaar op het Nederlands Burgerlijk Wetboek.¹⁶⁸

Het kloostercomplex van Rolduc in 1835. 'Abbaye de Rolduc du côté de l'ouest' door de ogen van Ph. van Gulpen (HCL, CvdN 233).

In 1886 krijgt hij de erefunctie van kanunnik van het kathedraal kapittel te Roermond. Hij vestigt zich in Maastricht en wordt bekleed met de erefunctie van geheim kamerheer van de paus. Pierre Marres overlijdt op 3 januari 1900.¹⁶⁹

Wat een voorrecht dat achttien leden van onze familie op Rolduc hun middelbare schoolopleiding hebben mogen volgen. De Leerlingenlijst van Rolduc vermeldt: Pierre Marres 1845; Jan (Jean) Marres 1846; Louis Marres 1849; Karel (Charles) Marres 1854; Jacques Marres 1857; Constant Marres 1864-1870; Eugène Marres 1864-1866; Pierre Marres 1876-1882; Auguste Marres 1877-1879; Edmond Marres 1886-1890; Pierre Marres 1887-1890; Eugène Marres 1889-1892; Joseph Marres 1891-1896; Eduard Marres 1892-1897; Constant Marres

1895-1898; Arthur Marres 1900-1904; Karel (Charles) Marres 1901-1904; Maurice Marres 1918-1921).

5. Dominicus Augustus (August) Marres (1831-1899). Hij trouwt met Hélène Ceulen. Zij kopen in 1859 een groot huis op de Grote Gracht en bouwen in de tuin de brouwerij Marres-Ceulen (Capucijnenstraat). Volgt XVIIId.
6. Wilhelmus Leonardus Marres (1832-1833)
7. Johannes Ludovicus Hubertus (Louis) Marres (1834-1875). Hij huwt Christine Gilissen en begint in 1869/70 bierbrouwerij Louis Marres op de Markt. Volgt XVIIb7.
8. Maria Hubertina Ida Marres (1836-1913). Zij blijft ongetrouwd.
9. Carolus Philippus (Charles) Marres (1838-

1906). Ook hij maakt carrière binnen de Kerk. Na eerst leraar wiskunde op het gymnasium van Rolduc te zijn geweest, wordt hij pastoor en later deken van Venlo. Hij is een veelgevraagd bemiddelaar in arbeidsvraagstukken en wordt daarvoor onderscheiden als Officier in de Orde van Oranje-Nassau. Ook hij krijgt de kerkelijke erefunctie van kanunnik van het kapittel van Roermond en de eretitel geheim kamerheer van de paus.

10. Jacobus Franciscus (Jacques) Marres (1840-1902). Hij neemt in 1886 na het overlijden van zijn zwager Léon van Aubel, die gehuwd was met zijn zus Sophie, de leiding op zich van de bierbrouwerij L. van Aubel-Marres in de Jodenstraat. Toen de jonge Léon van Aubel de volwassen leeftijd bereikte werd aan hem de directie overgedragen.

12. Maria Helena Sophia (Sophie) Marres (1843-1906). Zij huwt Johannes Leonardus (Léon) van Aubel, bierbrouwer 'In den Gulden Brandeweyn ketel' in de Jodenstraat.
13. Philippus Josephus (Joseph) Marres (1845-1911). Hij koopt in 1870 een zoutziederij gelegen op de Brusselsestraat en start Zoutziederij Marres. Volgt XVIIe.
14. Hubertus Eugenius (Eugène) Marres (1847-1922). Hij volgt zijn vader op na diens overlijden in 1865. Hij verandert de naam in 'Bierbrouwerij Eugène Marres'. Volgt XVIIIf.

Portret van Carolus Philippus (Charles) Marres (1838-1906). Zijn kerkelijke carrière begon op Rolduc en eindigde als geheim kamerheer van de paus (Privécollectie).

Dankbetuiging bij het overlijden van Léon van Aubel, die getrouwd was met de zus van Jacques Marres (1840-1902) Sophie Marres (1843-1906).

BIERBROUWERIJ EUGÈNE MARRES

ONZE LIEVE VROUWEPLEIN 4-5

Voor de bewijzen van belangstelling, ontvangen bij gelegenheid van het huwelijk hunner dochter **ROSALIE** met den Heer **Eugène MARRES**, betuigen de ondergeteekenden hunnen hartelijken dank.
J. M. ROEBROECK.
(1628) E. ROEBROECK-DUCHATEAU.

Dankbetuiging
in de Limburger
Koerier van
30 juli 1873

Eugène I Marres
(1847-1922) en zijn
Rosalie Roebroek
(1850-1910). Foto uit
circa 1880 door
P. Weijnen.

Familie foto uit
1893.
Staand: Clémentine
(Klim) (1883-1936),
(Ar)Thuur (1884-
1959), Maria (May)
(1878-1938), vader
Eugène I, kleine
Charles (1891-
1963), zoon Eugène
II (1875-1930).
Zittend: Julie (1880-
1943), Léonie (Lily)
(1880-1943),
moeder Rosalie en
Elise (Leis) (1881-
1952) (Privécol-
lectie).

BROUWERS

Eugène I Marres (1847-1922),
brouwer van 1865 tot 1905.

Eugène II Marres (1875-1930),
brouwer van 1905 tot 1930.

Eugène III Marres (1905-1993),
brouwer van 1930 tot 1946.

GENERATIE XVIII
EUGÈNE I MARRES

Eugène I Marres, de jongste zoon van Michael Marres en Anna Maria Bemelmans, zet in 1865 na het overlijden van zijn vader de firma voort. In 1873 koopt hij samen met zijn verloofde Rosalie Roebroek (1850-1910) de brouwerij. Ze worden gezamenlijk eigenaar. We zien hier een opvallende parallel met Eugènes ouders, die de brouwerij ook verwierven nog voor ze getrouwd waren. De firmanaam Michael Marres Vader blijft behouden. Na een modernisering en uitbreiding van het bedrijf is er sprake van een stoombierbrouwerij. De energie wordt nu door stoomketels geleverd. Eugène brouwt meerdere soorten bier. Er was jong bier, dat enige maanden werd gelagerd, en oud bier, dat een jaar bleef liggen. Oud Bier werd versneden met bier dat onverkocht terugkwam. Dit was soms 'omgegaan', maar dat was niet bezwaarlijk. Oud Bier was helder, maar werd op verzoek van sommige caféhouders enigszins donker gekleurd door de toevoeging van karamel. Het bier, rins van smaak, was zeer in zwang. Eugène

begon ook een nieuw soort bier, dat hij langer liet verouderen door het twee jaar in houten vaten te laten nagisten ('lageren'). Dit is het bekende Marres Oud Bier (*Marres Aajt*). Na het gisten werd het met vers bier versneden en kreeg het zijn fijne, wijnachtige smaak. Marres bier had een alcoholgehalte van ongeveer 4%. Gezoet bier zat niet in het assortiment.

In 1886 vernieuwt Eugène I de brouwerij. Hij laat twee bouwvallige huizen op de hoek van de Havenstraat en de Plankstraat afbreken voor de bouw van een pand op een nieuwe rooilijn. Het pand (Plankstraat 18) bestond uit een winkel op de hoek en bergruimten in de Havenstraat,

De nieuwe
winkel op de hoek
Plankstraat /
Havenstraat. Boven
de winkel werd ge-
woond. Aansluitend
in de Havenstraat
de ruimtes voor
de opslag en de
stoommachine,
herkenbaar aan de
hoge schoorsteen
(Privécollectie).

Een van de twee gevonden votiefaltaarstenen uit de vierde eeuw. De tekst is nog deels leesbaar, Ammacae sive Gamaledae (... vndi, ofwel: Aan Ammaca of aan Gamaleda (Collectie Gemeente Maastricht, bruikleen Limburgs Museum Venlo).

Het neoclassistische woonhuis uit 1894, waarschijnlijk ontworpen door architect Joseph Hollman, ligt aan het OLV-plein. Het woonhuis rond 1912 en heden ten dage (Foto's, Privécollectie en Paul Smeets).

gelijkvloers gelegen, en daarboven vier woningen in vier lagen met een gemeenschappelijk trappenhuis. Het jaar daarop verbouwt Eugène de fabriek, die uitgerust wordt met een Engelse stoommachine. Er komen nieuwe bierkelders onder de huizen, en tuinen aan de Havenstraat. Langs beide zijden van de Plankstraat worden de huisnummers 7 en 9 en, aan de overkant, 10 en 12 tot grotere woningen samengevoegd. De kelders worden met de brouwerijkelders verbonden. Dit is nodig voor het groeiende aantal vaten van de bieropslag c.q. de lagering van Oud Bier, dat twee jaar moet rijpen en waardoor er dus meer ruimte nodig is. In de Plankstraat 10 was vroeger brouwerij De Plank gevestigd. Deze brouwerij werd al vermeld in het jaar 1674. Hier komt een café. Later wordt dit een restaurant, 't Plenkske, dat lang heeft bestaan en een zeer bekend etablissement werd. In 1894 bouwt Eugène aan het OLV-plein 4, naast de brouwerijpoort, een nieuw woonhuis. Het huis heeft zijn uiterlijke vorm tot op de dag van vandaag behouden. De gelagkamer van de brouwerij komt aan de andere zijde van de poort. Dit wordt op een gegeven moment een

zelfstandig café, dat later wordt omgezet in een restaurant. Het krijgt de vroegere huisnaam, zij het als dialectisch verkleinwoord: 't Kläöske.

In 1899 bouwt Eugène aan de Plankstraat 7-9 een breed pand. Op de verdiepingen bevinden zich twee woningen. De kelders en de begane grond worden hier eveneens voor de opslag van biervaten gebruikt.

Door deze aanpassing zijn alle kelders van de huizen in de Plankstraat, de Havenstraat en het OLV-plein door brede gangen efficiënt met elkaar geschakeld.¹⁷⁰

De bierbrouwerij ligt in het oudste stadsdeel van Maastricht, deels binnen en deels buiten de plek van het vroegere Romeinse castellum. Bij de verbouwing komt dan ook veel historisch materiaal naar boven. Eerst stuit men op Middeleeuwse bouwresten en een brede, diepe waterput, waar het vroegere Sint-Nicolaas Panhuis zijn water uit haalde. Behalve veel aardewerk worden enige hertengeweien gevonden. Hertshoorn werd in de Vroege Middeleeuwen onder meer gebruikt voor de vervaardiging van kammen.

Onder de tuinen in de Plankstraat treft men Romeinse bouwresten uit de eerste eeuw van onze jaartelling aan en, wat wel het meest bijzondere is, twee bewerkte stenen. Die zijn gebruikt voor de fundering van gebouwen in het Romeinse castellum, waarvoor oude bouwstenen en grafmonumenten werden hergebruikt. De historisch zeer waardevolle en interessante stenen worden geschonken aan de gemeente Maastricht en maken nu deel uit van de archeologische collectie van de stad.¹⁷¹

Eugène beseft dat adverteren in de krant doet verkopen. Rond december 1892 verschijnen de eerste advertenties. Het hele arsenaal aan bieren dat hij met zijn stoombierbrouwerij produceert, wordt dan mede dankzij advertenties verkocht. Hij start een waarlijke advertentiecampaignedie ruim anderhalf jaar duurt. Blijkbaar heeft dit een goede uitwerking op de verkoop van zijn bieren, want rond 1897 start hij nogmaals een gelijkwaardige advertentiecampaignedie week is binnen en buiten Maastricht een advertentie te lezen van 'Stoombierbrouwerij Eugène Marres, O.L. Vrouwe Plein Maastricht'. In 1901 richt Eugène Marres met Jules Bonhomme, mr. Frans Janssen, mr. Edmond Jaspard, jhr. mr. Louis van der Maesen de Sombreff en J. Seelen, de Zuid-Limburgse Bank op. Deze krijgt haar onderkomen in het historische gebouw het Spaans Gouvernement aan

het Vrijthof. Bonhomme en Seelen worden directeur, de anderen commissaris. De bank gaat in 1913 failliet door fraude van Seelen, die daarvoor twee en een half jaar het gevang in moet.¹⁷² Eugène is een van de oprichters van Pro Infantibus, een stichting ter bestrijding van de kindersterfte en ter bevordering van een gezonde ontwikkeling van het kind.

STICHTING PRO INFANTIBUS 'De kindersterfte te Maastricht bereikte in 1907 een triest 'hoogtepunt'. In de zomermaanden van dat jaar bleek niet minder dan de helft van alle pasgeboren kinderen te zijn gestorven. Bij enkele burgers moet toen het besef zijn gegroeid dat er op korte termijn maatregelen vereist waren. In 1908 richtte deze groep zich in een brochure tot haar medeburgers.

Advertentie van Eugène Marres in de krant Ons Zuiden van 26 april 1893. Eugène is in deze tijd zeer actief met adverteren. Bijna anderhalf jaar lang plaatst hij onafgebroken iedere week een advertentie.

Artikel in de krant met de aankondiging van het failliet van de Zuid-Limburgse Bank (Algemeen Handelsblad 27 juni 1913).

Advertentie van Crèche Juliana in de Limburger Koerier van 8 augustus 1913.

Het consultatiebureau van Pro Infantibus in 1916. Achter de deur een groep moeders. Op de voorgrond, H.C.L. Houtappel - Lemmens, dr. J.L.C. Overbosch, E. Leenaerts-Marres en A. Marres - Marres (HCL,GAM 14817).

De melkrichting van Pro Infantibus aan het OLV-plein 17 (HCL,GAM 13757).

Overlijdensadvertentie van Rosalie Marres Roebroek (26 juni 1910 Limburger Koerier).

Verkiezingsadvertentie van de Economische Bond uit 1919 (Universiteit van Amsterdam).

Daarin werd uiteengezet op welke wijze de op te richten vereniging Pro Infantibus (Voor de Kinderen) van plan was de zuigelingensterfte in Maastricht te bestrijden.⁷

Aldus Carl Andreas in zijn artikel 'Pro Infantibus en Crèche Juliana, pioniers in de strijd tegen kindersterfte', in het boek Bonne et Servante: uit de geschiedenis van de Maastrichtse vrouw (1986).

Pro Infantibus stelde zich tot doel verschillende vormen van hulpverlening aan jonge kinderen en hun ouders te ontwikkelen. Onder andere richtte men zich op de bestrijding van babysterfte, de verzorging van zuigelingen en de ondersteuning door een consultatiebureau. De

✠

De Heer Eugène MARRES, Sr.,
De Heer en Mevrouw Eugène MARRES-HOUTAPPEL en hunne kinderen Willy, Eugène en Alfred,
De Heer en Mevrouw JASPAR-MARRES en hunne kinderen Jacques, Marguerite, Edmond en Marie,
De Heer en Mevrouw CANOY-MARRES en hunne kinderen Auguste en Marie,
De Heer en Mevrouw HOLLMAN-MARRES en hunne kinderen, Maria, Emille, Alfred en Elisa,
Mevrouw Gismente MARRES,
De heer Arthur MARRES,
Mevrouw Lily MARRES,
De Heer Charles MARRES,
vervullen hiermede den treurigen plicht kennis te geven van het overlijden hunner innig geliefde en diep betreunde echtgenote, moeder, behuwd- en grootmoeder,
MEVROUW
EUGENE MARRES,
geboren
MARIA BARBARA ROSALIA ROEBROECK,
geboren te Vill-Berg en Tarblijt den 20 September 1850 en zacht en kalm overleden te Maastricht, den 29 Juni 1910, meermalen gesterkt door de genademiddelen der H. Kerk.
De plechtigen bijdienst, gevolgd door de begrafenis zal plaats hebben op Zaterdag 2 Juli a. s. ten 6½ ure voormiddag in de hoofdparochiale kerk van St. Martinus. Vergadering ten sterfhuize Stationsstraat 1 ten 10 3/4.
De familie verzoekt dringend, geen bloemen en kransen te zenden.
Rouwvisites kunnen niet worden afgewacht.
7898.

ECONOMISCHE BOND

Weg met de Partijpolitiek!!

GEEFT ONS UW VERTROUWEN!

WIJ LIVEREN VOOR:
EENDRACHT EN VERDRAAGZAAMHEID
OM TE KOMEN TOT:
VERHOOGING ONZER VOLKSKRACHT.

Stemt daarom ALLEN een

E B

22	K	O	L	O	M	22
S		T				S
T		R				T
E	T	R	E	U	B	E
M			U			M
T		B				T
22	K	O	L	O	M	22

der Candidaten van LIJST 22
voor de Tweede Kamer van den Economischen Bond.
M^R. M. W. F. TREUB

Foto uit 1921, gemaakt door fotograaf P. Weijnen. Het gezin Marres-Roebroek zonder de moeder Rosalie; zij is dan reeds 11 jaar overleden. Staand: Clémentine (Klim), Fons van den Boorn, Julie, August Canoy, Edmond Jaspas, Charles, Maria (May), Eugène II, Constance Houtappel, Charles Hollman, Elise (Leis) Zittend: Thuur, Molly, Vader Eugène I, Léonie (Lily), Johan van de Velde (Privécollectie).

stichting startte ook een melkfabriek en in 1913 een babycrèche, Crèche Juliana, opvang voor ongehuwde moeders en hun kinderen, en het Medisch Kleuterdagverblijf Kleuterdal. De stad heeft hierdoor een van de eerste zuigelingen-crèches in Nederland. Vanaf 1927 wordt deze crèche ook medisch begeleid.

Veel familieleden zijn als bestuurder actief in deze stichting. Eugène I Marres is een van de medeoprichters. Eugène II wordt in 1926 bestuurslid en in 1928 voorzitter. Door zijn vroegtijdige overlijden is hij dat slechts twee jaar geweest. Pierre Marres is voorzitter van de Stichting Pro Infantibus en de Crèche Juliana vanaf 1951 tot aan zijn overlijden in 1968. Als consultatieartsen zijn aan de stichting verbonden de kinderarts dr. Koenen en de huisarts Willem Mares (1896-1947), wiens schoonvader dr. L.H.J.E. Cordewener bestuurslid is.⁷³

Na de overdracht van de brouwerij aan zijn oudste zoon Eugène II gaat het echtpaar Marres-Roebroek in de Grote Looiersstraat wonen. Rosalie Roebroek sterft in 1910. Gedurende zijn laatste jaren wordt Eugène zeer goed verzorgd door zijn huishoudster mej. M.J. Simons, van wie we de roepnaam helaas niet meer kennen. Driekwart jaar voor zijn overlijden in 1922 krijgt zij de zilveren eremedaille verbonden aan de Orde van Oranje-Nassau uitgereikt.⁷⁴

Net als sommige ooms en neven heeft Eugène Marres belangstelling voor de politiek. Blijkens een teruggevonden verkiezingspamflet stelt hij zich in 1919 bij de gemeenteraadsverkiezingen kandidaat namens de vrijzinnige of links-liberale partij de Economische Bond van oud-minister Willem Treub. Eugène wordt echter niet gekozen.

Twee bruiloftsfoto's, van het huwelijk van Charles Hollman en Elise Marres op 28 april 1903 en van Julie Marres en August Canoy op 8 augustus 1905 (Privécollectie).

Sinds 1869, gedurende 47 jaar, had hierin een Marres zitting gehad.

Het echtpaar Marres-Roebroek heeft ook een groot gezin. Zij krijgen twaalf kinderen van wie er vier op jeugdige leeftijd overlijden:

1. Joséfine Marres (22 mei - 11 aug 1874)
2. Eugène II Marres (1875-1930), volgt XVIIIh.
3. Léonie Marres (1877-1880)
4. Maria (May) Marres (1878-1938). Zij huwt Edmond Jaspar (1872-1946), kantonrechter te Maastricht met een grote liefde voor de

geschiedenis van zijn stad. Hij schreef onder meer in het Maastrichts het bekende boek *Kint geer eur eige stad?* De historie van Maastricht aan de Maastrichteneers vertelt.¹⁷⁵ Hij was mede-oprichter van Vereniging Veldeke, Officier in de Orde van Oranje-Nassau en Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

5. Julie Marres (1880-1943). Zij huwt de Venlose baksteenfabrikant Auguste Canoy.
6. Elise Marres (1881-1952). Zij trouwt met Charles Hollman, wijnhandelaar en kunstschilder in Maastricht.
7. Clémentine Marres (1883-1936). Zij huwt

Elise Hollman-Marres heeft een foto van haar en de kinderen Ria en Emmy aan haar zus Julie gestuurd, met het opschrift: A ma bien chère amie, Julia! Ria à l'âge de 20 mois, Emmy à l'âge de 3 mois. Geportretteerd in november 1905 door fotograaf Herman Bopp (Privécollectie).

Fons van den Boorn, leraar Frans aan het Stedelijk Gymnasium.

8. Arthur August Joseph Henri (Thuur) Marres (1884-1959).

Hij is de eerste van de zes KNO-artsen Marres. Hij volgt, zoals in die tijd in de familie gebruikelijk, het gymnasium op de kostschool in Rolduc. In 1904 gaat hij in Amsterdam medicijnen studeren en wordt lid van het Amsterdams studentencorps, waarvan hij in zijn vierde jaar, als assessor II, senator wordt. In 1905, zijn tweede studiejaar, richt hij met een aantal jaargenoten en eerstejaarsstudenten het dispuut HERA op. Het volgend jaar wordt hij praeses van HERA. Hij is actief roeier en wordt al in zijn studententijd coach van ASR Nereus. Later zal hij de hoofdcoach worden.

Thuur Marres haalt zijn artsexamen in juli 1914. Hij werkt dan als assistent in het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis (OLVG), te zien op

bovenstaande foto, waaronder hij het jaartal 1915 heeft geschreven. Deze foto staat in het gedenkboek dat in 1998 verscheen bij het honderdjarig bestaan van het OLVG. In augustus 1916 wordt Thuur inwonend assistent van de afdeling van buitengewoon hoogleraar KNO-heelkunde prof. H. Burger aan het Binnengasthuis van Amsterdam. In 1918 huwt hij Gezina Johanna Maria (Molly) Grasé (1892-1974). Na zijn opleiding tot KNO-arts in het Binnengasthuis wordt hij op 1 juli 1920 benoemd tot hoofd van de polikliniek KNO-ziekten van het OLVG. Hij bekleedt deze positie tot eind 1947.

Daarnaast heeft hij een privépraktijk aan huis, eerst aan de Weteringschans, later op de Willemsparkweg, waar hij tot aan zijn overlijden in 1959 blijft praktiseren. In het gedenkboek staat dat sommigen zich Thuur herinneren als een gemoedelijke zuiderling met een charmant accent, maar dat anderen

Arthur (Thuur) Marres kijkt in de camera. Hij heeft net zijn artsexamen gehaald. Hier is hij in 1915 aan de slag in het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis te Amsterdam (Privécollectie).

Portretfoto door Petrus Stutz van Charles Marres (1891-1963), jongste broer van Eugène II Marres (Privécollectie).

Het huwelijk van Johan Jacob van de Velde en Rosalie Marres op 23 november 1915 (Privécollectie).

hem hebben ervaren als een rouwdouwer. Onder zijn beleid stijgt het aantal jaarlijkse operaties van dertig tot boven de vierhonderd. Zijn assistent is vanaf eind 1930 A.J.H. (Ansko) Dokkum, die na de Tweede Wereldoorlog assistentie krijgt van de tweede Marres als KNO-arts, P.E.J.M. (Paul) Marres (1915-1996). Zijn vader heette ook Paul en was een neef van Thuur. Paul Marres sr. was een zoon van Joseph Marres, de stichter van de tak van zoutzieders, die ook belangen in de steenfabriek Belvédère in Maastricht hadden. Dokkum werd na Thuur Marres hoofd van de afdeling KNO. Het is overigens opmerkelijk, merkt de schrijver van het gedenboek op, dat Thuur per se geen katholieke assistent wilde en dat daarom de niet-katholieke Dokkum in het OLVG kon komen werken. Thuur wordt na het neerleggen van zijn functie in 1947 gevraagd deel uit te maken van het college van regenten van de RK Ziekenverpleging. Maar pas in 1951 stemt hij daarin toe, nadat de directeur en enige regenten, die zich in de oorlog 'zwak' hadden gedragen, uit hun functie waren verwijderd. Thuur wenste niet samen met hen aan één tafel te zitten.¹⁷⁶ Thuur Marres is voorts curator van de Academie voor Lichamelijke Opvoeding te Amsterdam en commissaris van Nederlands Sportpark NV. Hij is hoofdcoach van de Amsterdamse studentenroeivereniging Nereus en voorzitter van de Koninklijke Nederlandse Roeibond en wordt erevoorzitter van Nereus. Zijn bezigheden op sportgebied, met name het roeien, worden beschreven in het hoofdstuk Sport.

9. Charles Marres (1886-1887).
10. Rosalie Marres (1888-1964). Zij vertrekt met haar man Jacob van de Velde naar Rotterdam en staat hem daar in zijn huisartspraktijk terzijde.
11. Alfred Marres (1889-1893).
12. Charles Marres (1891-1963). Hij vestigt

zich als makelaar in effecten in Amsterdam en gaat in Laren wonen. Hij huwt Theodora Carolina Ruijg en zij krijgen twee zonen. Beiden zijn enthousiaste hockeyers die in het eerste van Laren spelen en ook uitkomen voor het Nederlands elftal.

GENERATIE XVIII EUGÈNE II MARRES

De oudste zoon uit het huwelijk van Eugène Marres en Rosalie Roebroeck is vernoemd naar zijn vader. Eugène II Marres (1875-1930) trouwt met Constance Houtappel (1880-1957), achterkleindochter van Lambert Houtappel, die anderhalve eeuw eerder in een huis naast de brouwerij woonde en daar de distilleerderij De Rode Hoed dreef. Eugène krijgt in 1905 de leiding over de bierbrouwerij. In 1922 koopt hij zijn broers en zusters uit.

Zoals zijn vader Eugène I is hij zich bewust van de kracht van adverteren. De kranten krijgen door de nieuwe telegrafie een sneller en grote bereik. Eugène verkoopt zijn bier nu niet alleen in de directe omgeving van Maastricht. Hij adverteert ook in de Noord-Nederlandse dagbladen. Zelfs in het *Bataviaasch Nieuwsblad*, dat in Nederlands-Indië verschijnt, plaatst hij op 12 en 19 augustus 1914 een advertentie.

Eugène is ook maatschappelijk actief. In 1928 wordt hij voorzitter van de mede door zijn vader opgerichte stichting Pro Infantibus. Door zijn vroegtijdige overlijden is hij er slechts twee jaar voorzitter van geweest.

Ook in de Nederlandsche Brouwersbond is Eugène II actief. Hij leidt in 1930 als voorzitter de jaarvergadering die dan in Maastricht gehouden wordt. Zijn zoon Eugène III is secretaris. Verder is hij bestuurslid van de (Limburgse) Maasvereniging, opgericht om de Maashandel te stimuleren. Eugène II Marres overlijdt plotseling in 1930.

Portretfoto van Eugène II Marres in 1901 gemaakt door fotograaf Petrus Stutz (Privécollectie).

Advertentie van 19 augustus 1914 in Het Nieuws van den Dag voor Nederlandsch-Indië.

BROUWERS MARRES IN DE ORGANISATIES VAN NEDERLANDSE BROUWERS

Vader en zoon Eugène en Pierre Marres zijn actief geweest in het bestuur van landelijke belangenorganisaties van brouwers en in overheidscommissies. Deze passeren hier de revue.

In 1897 zag de Nederlandsche Brouwersbond het levenslicht. De bond verenigde de meeste

Zuid-Nederlandse brouwerijen. De Bierbrouwer, Weekblad voor Mouters en Brouwers werd al twee jaar eerder, op 26 juli 1895, opgericht, met het doel de mouters en brouwers voor te lichten.¹⁷⁸

Eugène II is tijdens de jaarvergadering in 1930 in Maastricht voorzitter en zijn zoon Eugène III is gedurende een aantal jaren bestuurslid; in 1939 wordt hij vermeld als secretaris.¹⁷⁹

Eugène II Marres te paard als luitenant bij de erewacht tijdens het bezoek in 1898 van Koningin Wilhelmina aan Maastricht.

Twee verlovingsfoto's van Eugène II Marres (1875-1939) en Constance Houtappel (Aken, 1880-1957) door hoffotograaf Petrus Stutz.

In 1903, een maand voor de verlovingsfeestje gehouden. De fotograaf Hermann Bopp uit Maastricht heeft de neven en nichten in 1903 vereeuwigd (Privécollectie).

De bruiloftsfoto van Eugène II Marres en Constance Houtappel. De foto is gemaakt op 25 augustus 1903 door Petrus Stutz, van Firma P. Stutz (Privécollectie).

In 1918 met de Opel in Broekhoven, Geulle. Bovenste Rij: Freddy Marres, Lily Janssen-Jaspar, Eugène III Marres, Zus van Thiel-Marres, Charles Hollman, Eugène II Marres, Thuur Jaspar, Eugène I Marres, Lily Jaspar-Marres, Rosalie van de Velde-Marres, Elise Hollman-Marres, Constance Marres-Houtappel, Julia Canoy-Marres. Op de treeplank: Fons van den Boorn, kinderen van den Boorn, Hollman, Jaspar of Canoy.

Briefpapier uit 1929, enveloppen en een memorandum uit 1917.

Het eerste bier-viltje en etiket van Stoombierbrouwerij Eugène Marres.

De schoonmaker van de biervaten, 8 september 1906.

Koperen olielamp voor in de bierkelder

Enkele personeelsleden van Stoombierbrouwerij Eugène Marres. Vlnr: de wagenvoeder-paardenverzorgster, de tonnenmaker met tonhamer, Harie Roden (met hoed), ploegbaas van 1914 tot 1946, twee biertondragers met brouwersjuk; met hoed de heer Stöcker, boekhouder. Zittend: De jongste bediende, uit Bemelen 't Rooth. Met op de voorgrond de vislijm schenkan. (Privécollectie).

Hij staat ook op een lijst met namen van genodigden voor de vergadering op 5 juli 1939 te Eindhoven. Dit overzicht kan beschouwd worden als een ledenlijst. De bond telde toen 74 leden. Er is ook nog een lijst van Limburgse brouwerijen van dat jaar. Deze telde 38 leden. De grote Nederlandse brouwerijen waren verenigd in een later, waarschijnlijk omstreeks 1907/1908, opgerichte vereniging. De Bond van Nederlandsche Brouwerijen. Deze telde dertien leden. Het enige Limburgse lid was de Gulpener Brouwerij.

De twee bonden werkten samen bij de behartiging van de belangen van de Nederlandse brouwindustrie. Deze bevond zich in de crisisjaren na 1929 in grote nood. Er waren grondstoftekorten, die door de spanningen in de jaren dertig en de dreigende oorlog alleen maar groter zouden worden. De taak van de bonden was er voor te zorgen dat de onderlinge verhoudingen van de brouwerijen niet zou wijzigen. Elke brouwerij die zich aansloot machtigde de bond overeenkomsten aan te gaan betreffende de aankoop en distributie van grondstoffen.¹⁸⁰

In het jaarverslag van de Bond van Nederlandsche Brouwerijen over het jaar 1933 wordt al gerept van 'onderhandelingen, die met de Regering werden gevoerd over restitutie aan alle Nederlandsche Brouwerijen van de bij den inkoop van gerst en mout geheven monopolie-rechten. In dat jaar was over het resultaat dier onderhandelingen nog geen zekerheid verkregen'.¹⁸¹ In 1934 was hiertoe al een Nationaal Comité voor Brouwgerst (Nacobrouw) opgericht, met als doel het bevorderen van de teelt van voor het brouwerijbedrijf geschikte gerst en het stimuleren van het gebruik daarvan. Namens de Nederlandsche Brouwersbond was Eugène II, hier medeoprichter en bestuurslid van.¹⁸²

De Nederlandsche Brouwersbond en de Bond van Nederlandsche Brouwerijen zijn in 1939 gefuseerd onder de naam Centraal Brouwerij Kantoor (CBK).¹⁸³ Dat kantoor is tegenwoordig gevestigd in Den Haag. Het doel van het CBK was de behartiging van de belangen van de Nederlandse brouwindustrie, die zich in de crisisjaren in een noodtoestand bevond.

Twee onbekende werklieden met Bèr Hochstenbach op de cour van de Brouwerij in 1932.

Het dienstmeisje van de brouwerij Klara Jækel, 1932, achterop de koets voor het leveren van het bier van Eugène Marres.

Bèr Hochstenbach de boekhouder, 'de greune baas', in het kantoor van bierbrouwerij Eugène Marres (Foto's, Suzy Hochstenbach).

Artikel in het Dagblad van Noord-Brabant van 28 november 1938 over de boer en de brouwer die op elkaar lijken en niet zonder zonder elkaar kunnen.

Men wilde er ook zorg voor dragen dat door eventuele grondstoftekorten vanwege de dreigende oorlog de onderlinge verhouding van de brouwerijen niet zou wijzigen. Elke brouwerij die zich aansloot, machtigde het CBK overeenkomsten aan te gaan betreffende de aankoop en distributie van grondstoffen. Tegenwoordig bestaat de belangenbehartiging vooral uit het fungeren als spreekbuis richting politiek en publiek. P.J.Th. (Pierre) Marres, directeur van Bierbrouwerij Marres-Ceulen, heeft van 1945 tot 1959 zitting in het bestuur van het CBK en is tevens lid van het algemeen bestuur van het Productschap voor Bier in de jaren 1956 en 1957, eveneens gevestigd te Amsterdam.¹⁸⁴ Ook is hij bestuurslid van het Sociaal Brouwerij Centrum (SBC), eveneens te Amsterdam.¹⁸⁵ Hij zal deze functies neerleggen na de sluiting van zijn brouwerij in 1959.

Op 12 januari 1934 werd de hiervoor al genoemde Nacobrouw opgericht. Voorzitter wordt Prof. C. Broekema en en tot bestuursleden worden benoemd Ir. Const. G.P. Stevens

(Rijkslandbouwconsulent), A.W. Hoette en Dr. A.C. van Rossum (namens de Nederlandsche Bond van Brouwerijen), Eugène P.E.J. Marres (dir. brouwerij Eugène Marres, mede namens de Nederlandsche Brouwersbond)¹⁸⁶ en Jhr. J. Six van Hillegom (directeur Amstelbrouwerij), R.J.H. Beltjens (uit Roermond, namens de Bond van Nederlandsche Moutfabrieken), P. Kooiman, G.A. van der Waai en W.G. de Waard (namens de Landbouworganisaties).¹⁸⁷ De vereniging wordt gevestigd in de Landbouwhogeschool te Wageningen.¹⁸⁸

De Brouwergerst Import Commissie (BIC) is een in 1934 opgericht comité van Nacobrouw, dat zorgt voor de verdeling van de restitutie van te veel betaalde monopolieheffingen. De commissie bestaat uit Prof. C. Broekema, voorzitter, Mr. C.H.J.F. Karsten, secretaris en de heren A.W. Hoette, M. van Marwijk Kooy, R.J.H. Beltjens en Eug. Marres, leden. In het jaarverslag van 1934 lezen we het volgende:

‘In 1934 is deze restitutie een feit geworden, en wel praktisch voor het volle bedrag der monopolie-heffingen en vanaf den datum, waarop die heffingen zijn ingegaan. In de verlening dezer restitutie ziet de commissie een erkenning door de Regering van den Noodtoestand in het Nederlandsche Brouwerijbedrijf. Men constateert dat de restitutie geregeld maandelijks plaats heeft en circa fl. 30.000.- bedraagt in totaal per maand en maandelijks wordt uitgekeerd aan alle erkende Nederlandse brouwers ten getale van 96. Behalve de bemoeiing ter zake der restitutie, controleert de BIC de import van alle voor de brouwerijen bestemde gerst en mout, alles in nauwe samenwerking met de Nederlandsche Akkerbouw Centrale (NAC) en de Nederlandsche Meel Centrale (NMC).’

Het gezin Eugène II Marres-Constance Houtappel telt zes kinderen:

1. Willy Marres (1904-1981). Hij volgt een opleiding tot architect aan de Technische Hochschule Aachen en specialiseert zich daar in architectuurgeschiedenis. Hij huwt in 1937 Ottilie Esser. In 1938 verschijnt van zijn hand de brochure ‘Over het ontstaan en de ontwikkeling der moderne Limburgse monumentale schilderkunst’, waarin hij pleit voor een moderne Limburgse schilderschool. Na de oorlogsjaren treedt hij in dienst van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Hij krijgt de opdracht de ‘monumenten van geschiedenis en kunst’ in Zuid-Limburg te beschrijven. Hij trekt hiervoor, op de fiets, van dorp tot dorp, zoekend en speurend naar alle monumenten en cultuurhistorische kostbaarheden die het verdienen te worden beschreven en in beeld te worden vastgelegd. In het Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins wijdt hij in 1957 een diepgaande studie aan de westbouw van de Sint-Servaaskerk. Willy Marres was een enthousiast docent cultuurgeschiedenis en vaak wandelde hij met een schare cursisten door de binnenstad van Maastricht. Hij ijverde voor het behoud van cultuurhistorisch erfgoed en schreef daarom soms felle artikelen in de dagbladen. Hij zette onder meer het standaardwerk De Monumenten van Geschiedenis en Kunst in Zuid-Limburg, I en II (1962) op zijn naam, samen met J.J.F.W. van Agt. Hij was bovendien een goed tekenaar, die de resultaten, voor zover niet nodig voor zijn werk, aan vrienden en kennissen schonk
2. Eugène III (1905-1993). Hij is de aangewezen persoon voor de opvolging in de brouwerij. Volgt XIXg.
3. Fred Marres (1908-1964). Hij huwt Suzanne Meuwissen. Hij is directeur van NV Wesly & Cie’s Fabriek van Papierwaren in Maastricht.
4. Marie-Josée (Zus) Marres (1913-1989).

In de Limburger Koerier van 4 augustus 1904 de geboorte-advertentie van Willy Marres.

In juni 1919 worden de kinderen van Eugène II Marres en Constance Houtappel ‘getrapt’ gefotografeerd. Van klein naar groot: Rudie 3 jaar, Robert 4 1/2 jaar, Marie-Josée (Zus) 6 jaar, Fred 11 jaar, Eugène III 14 jaar en Willy 15 jaar.

Willy in 1926, tweede van links aan de Technische Hochschule Aachen

Willy (rechts naast de vrouw met de bontjas) tijdens een rondleiding door Maastricht, in 1958, met een groep Keulse architecten (Privécollectie).

Registratiekaart voor de student Willy Marres voor zijn studie aan de Technische Hochschule Aachen. De kaart is uitgegeven op 21 februari 1922 en is gebruikt tot 1 februari 1928 (Privécollectie).

Zij huwt (met de handschoen) Dick van Thiel, theeplanter in Nederlands-Indië en vertrekt naar ginds. Na de vestiging van de Indonésische republiek komen zij naar Nederland, waar Dick commercieel directeur wordt van Lips Metaalbedrijf in Drunen.

5. Robert Marres (1914-1982). Hij huwt Kiene Athmer. Hij wordt productie-leider van de NV Kon. Metaalwarenfabriek v/h Daalderop & Zoon te Tiel.

6. Rudie Marres (1916-1987). Hij trouwt met Marianne van Dijk. Hij wordt verkoopleider van de firma Wilmerinck en Muller BV te Amsterdam, maar woont in Haren (Groningen).

TEKENINGEN VAN WILLY MARRES

Willy Marres was een begenadigd tekenaar. Enkele van zijn schetsen en tekeningen worden bewaard binnen de familie Marres.

Tekening van 3 augustus 1936 van Willy's echtgenote Otilie Mathilde (Mücke) Esser (1909-1993).

Interieur Onze-Lieve-Vrouwekerk 15 december 1930.

Sint-Michielskerk in Gent 25 mei 1933.

De cour van kasteel Mheer, waarschijnlijk mei 1930

Sint-Mathiaskerk Boschstraat Maastricht 15 augustus 1930 (Privécollectie).

GENERATIE XIXg
EUGÈNE III MARRES

Eugène III is halverwege zijn stage in een brouwerij in Saalfeld (Duitsland). Hij is toevallig een week thuis als zijn vader in 1930 plotseling overlijdt. Hij breekt zijn stage en zijn oplei-

Portretfoto van de jonge Eugène III Marres circa 1932 (Privécollectie).

Publiciteermateriaal van bierbrouwerij Eugène (III) Marres: bierviltje, beugelflessen, kaartspelen, prijslijsten, een advertentie cliché uit 1923 en een door de 'gebroeders Vaessen' geschilderd uithangbord. De sterke man met hoed is waarschijnlijk getekend door een Duitse ontwerper.

Op de prijslijst en het cliché staat het oprichtingsjaar 1757. Deze vermelding bleek de aanleiding voor een uitgebreid genealogisch onderzoek door Eugène III (Privécollectie).

De stand van brouwerij Eugène Marres op de bierbeurs van 1935 in Roermond (Privécollectie).

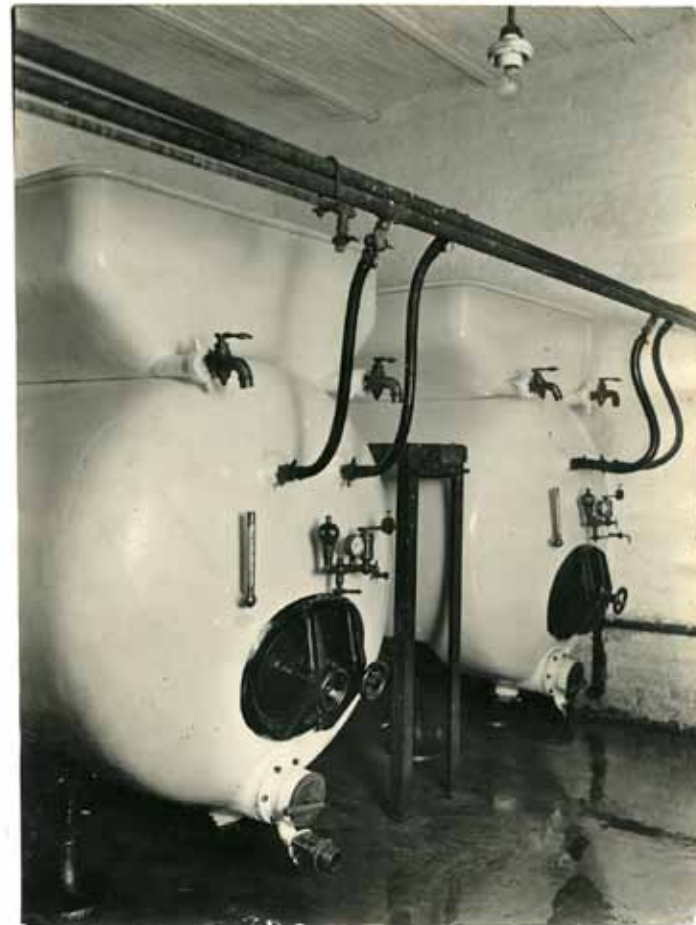
ding aan de Universiteit van Leuven af en neemt de leiding van het bedrijf vanaf dat moment op zich.

Dat zijn op dit moment de bierbrouwerij, een mouterij, een distilleerderij en 21 cafés in Maastricht, Amby, Sint-Pieter, Meerssen en Susteren.

Eugène is voortdurend doende de fabrieken te moderniseren. Zo koopt hij in Engeland nieuwe brouwketels. Uitbreiden kan echter niet wegens de ligging in de oude stadskern, maar door

De twee nieuwe Engelse brouwketels die door Eugène III in de jaren dertig werden aangeschaft (Privécollectie).

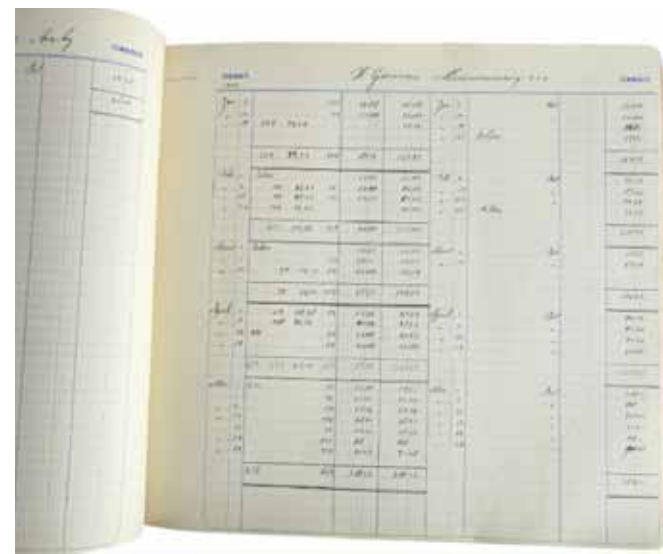

woekeren met de ruimte kan er op de plek aan het OLV-plein nog een mouterij en een fabriek voor kristalijs bijkomen.

Het aantal cafés groeit van 21 naar 36. Hij levert ook aan cafés buiten de provincie. Er zijn zelfs afrekeningen uit 1946 gevonden van cafés in Utrecht, Den Haag en Amsterdam.

Hier volgen de afnemers en cafés van brouwerij Eugène Marres bij de opheffing in 1946:

AFNEMERS / CAFÉ HOUDER	ADRES CAFÉ	GEMEENTE
Sint-Servatius Bierbrouwerij N.V.		Maastricht
Bierbrouwerij Marres-Ceulen		Maastricht
N.V. Brand's Bierbrouwerij		Wylré
H. Boelen (Capri)	Henric van Veldekeplein 25	Maastricht
Becker en Co.	Nieuwe Leliestraat 133	Amsterdam
Bronckers, W.	Eindstraat 11	Amby
Clermonts,	Hooge Brugstraat 8	Maastricht
Cramer, W.	Maastr. Grachtstraat 35	Maastricht
Crouwels-Paulussen, L.	Tongerseweg 325	Maastricht
Crauwels-Castermans, N.	Tongerseweg 353	Maastricht
Dresens, B.	Tongersestraat 86	Maastricht
Duykers, H.	Dorpstraat 92	Amby
Gorissen, H.	Meersenerweg 224	Maastricht
God,	Maagdendries 15	Maastricht
Habets, L.	Plankstraat 20	Maastricht
Hollanders,	Viaductweg 76	Maastricht
Jeukens, P.	Viaductweg 74	Maastricht
Kerstges,	Hooge Brugstraat 64	Maastricht
Lammers / Loomans	Lage Kanaaldijk 116	Maastricht
Lathouwer, N.	Brusselseweg 7	Maastricht
Linssen, L.	Mauritslaan 59	Geleen/Lutterade
Kon. Zangv. Maastr. Staar	Henri van Veldekeplein	Maastricht
Meyers,	Hoge Brugstraat 1	Maastricht
Mulders, H.	Dorpstraat 56	Amby
Reenen, N.M. van	Reinkensstraat 80	Den Haag
Rijksen, J.	Tongersestraat 1	Maastricht
Rokx,	Groote Gracht 34	Maastricht
Rouvraye, H.	Kruisberg 2	Meerssen
Rust, Gebr.	Lamstraat 15	Utrecht
Smeets, J.	Severenweg 1	Amby
Swelsen, J.	Kerkstraat 15	Amby
Theunissen,	Susserweg 1	Maastricht
Thoor, J. van	Sint-Vincentiuslaan 27	Susteren
Wynands, L	Tongersestraat 44	Maastricht

Evenals zijn vader is Eugène III actief bestuurslid van landelijke brouwersorganisatie.

In een brandkast van de brouwij ligt een oude gildepennig met het jaartal 1757 en de naam Servatius Marres daarin gegraveerd. Eugène concludeerde daaruit dat de familie sinds dat jaar in het brouwersvak zat. Hij vermeldde dit jaartal daarom als stichtingsdatum op zijn briefpapier. Dat later historisch onderzoek uitwees dat de familie al ruim een eeuw langer in het brouwersvak actief was, kwam als een verrassing. Servatius Marres bleek ook geen voorvader te zijn maar een verre neef uit een andere tak. Servatius was de grootvader van de echtgenote van Jan Pieter Nypels, de man van wie

het huis in de vorige eeuw was aangekocht. De penning zal toen wel bij de koop zijn meegekomen.

Inmiddels bevinden we ons in de oorlogsjaren. In de Tweede Wereldoorlog ging de strijd grotendeels aan Maastricht voorbij. Wel klonk vaak het luchtalarm wanneer Engelse bommenwerpers hoog boven Maastricht naar het Ruhrgebied vlogen. In de nacht van 25 op 26 juli 1942 kwam zo'n bommenwerper in het vizier van een Duitse jager. De bommenwerper keerde om naar Engeland. Om sneller te kunnen vliegen maakte de piloot zijn vliegtuig lichter door de bommen te laten vallen. Dit deed hij juist boven Maastricht. Eén van die bommen viel op de pastorie van de Onze Lieve Vrouwekerk. Toen kwam de oorlog letterlijk dichtbij. De pastorie lag aan het begin van de Plankstraat, schuin tegenover het woonhuis van de familie op het OLV-plein. De ochtend na de bominslag fotografeerde Eugène vanaf het balkon van het huis de verwoeste pastorie. Bij luchtalarm gingen de kinderen steeds naar de schuilkelder onder het huis. Tijdens de bevrijdingsdagen in september 1944 sliepen de familie en het personeel daar ook. Gelukkig zijn ze ongeschonden de oorlog doorgekomen.

Een pagina uit het 'grote leren boek' waarin de financiële administratie van de brouwerij werd bijgehouden (Foto, Paul Smeets).

Uitspanning Köbbes aan het veer, langs de Maas. Willy, Rudie en Robert hadden hier hun kano's liggen (Privécollectie)

Het vergissingsbombardement van 25/26 juli 1942 waarbij de pastorie van de OLV-kerk werd getroffen (Foto, Eugène III Marres)

BIERBROUWERIJ EUGÈNE MARRES

In de schuilkelder aan de Plankstraat onder de brouwerij, wachtend op het sein veilig (Privécollectie).

De algehele bekendmaking van de grondstoffen-schaarste via een advertentie in het Advertentieblad voor Limburg van 25 november 1944.

Tijdens de oorlog was er gebrek aan grondstoffen voor het bier, maar ook voedsel was vaak moeilijk te krijgen. In de paardenstallen van de brouwerij werden nu ook kippen, geiten, schapen en een varken gehouden. Ze zorgden voor eieren, melk, kaas en vlees. Zo was er voldoende te eten voor de familie en het al dan niet inwonende personeel. De brouwerij leek destijds meer op een boerderij.

Na de moeilijke oorlogstijd volgen net zo onzekere jaren. De bevrijding van Zuid-Limburg

in september 1944 betekent geen verlossing van (economische) problemen. De brouwerijen vechten voor omzet. Op 1 december 1944 wordt vanwege de grondstoffenschaarste de bierverkoop zelfs tot nader order stilgelegd. Deze onderbreking van de activiteiten is gelukkig van korte duur, maar het geeft aan hoe groot de problemen in en ook direct na de oorlog zijn geweest. De toekomst is erg onzeker. Voor de kleine brouwerijen worden de vele noodzakelijke investeringen te groot en zij stoppen ermee. Ook Eugène besluit de eeuwenoude familietraditie te beëindigen. De brouwerij is opgeheven op 1 augustus 1946. Dan wordt de overeenkomst gesloten waarbij de brouwersrechten en ook de verkoopfaciliteiten in de 36 cafés aan de brouwerij van Brand te Wijlre worden overgedaan. Het woonhuis op het OLV-plein is in 1962 aan de gemeente Maastricht verkocht. Na verschillende eigenaars is er thans een kunsthandel in gevestigd, de Onze Lieve Vrouwe Galerie. De fabriek wordt in 1979 afgebroken om plaats te maken voor een appartementencomplex.

Eugène III krijgt in 1982 tijdens een feestelijke bijeenkomst in de voormalige brouwerij Bosch door Rudolf Philips, voormalig directeur van het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (SHCL), het eerste exemplaar aangeboden van het door hem geschreven boek *Mestreechs aajt. Geschiedenis van de Maastrichtse brouwers en hun bier*, een uitgave in de Historische Reeks Maastricht. Dit werk beschrijft de geschiedenis van de Maastrichtse brouwers en hun bier. De brouwerijen Marres krijgen ruim aandacht in *Mestreechs aajt*, mede omdat voor dit werk door ons veel historisch materiaal ter beschikking is gesteld. De brouwerspenning van Servatius Marres uit 1757 siert de omslag.

Eugène III trouwt met Yvonne Franquinet. Hun huwelijk telt vijf kinderen. Twee dochters zijn bij de geboorte overleden, één, Marianne, leeft drie dagen, twee kinderen bereiken de volwassen leeftijd:

1. Ingeborg (* 1937). Zij huwt Hein de Laat, oud-vlieger RAF en gezagvoerder bij de KLM. Zij is beeldhouwster en woont in Frankrijk.
2. Eugène, genaamd Boed Marres (*1938). Hij huwt Willemien Pikelharing. Hij vestigt zich als KNO-arts in Helmond. Hij heeft zich altijd beziggehouden met familieonderzoek en sinds het begin daarvan ook met genetische genealogie.

DE ARCHIVALIA VAN EUGÈNE III MARRES (1905-1993)

14 juni 1930 leek voor de familie Marres een dag als alle andere. Hij zou in de vergetelheid zijn geraakt als een dramatische gebeurtenis die datum niet in het geheugen had gegrift. De dag liep al ten einde toen Eugène II zijn zoon vroeg de gordijnen dicht te doen. Toen die van zijn ronde langs de ramen terugkwam vond hij zijn vader dood in zijn stoel. Eugène III was toen 25 jaar oud. Hij was toevallig een week thuis van een stage op een brouwerij in Duitsland. Hij zou

De verloovingsfoto van Eugène III Marres (1903-1993) en Yvonne Franquinet (1912-1993) (Privécollectie).

Overlijdensadvertentie van Eugène III Marres. Zijn dood had verstrekende gevolgen voor de familie Marres (Limburger Koerier van 16 juni 1930).

de brouwerij van zijn vader voortzetten. Eugène III Marres overleed in 1993 op 88-jarige leeftijd. Hij was de laatste brouwer van de brouwerij Marres aan het O.L.V. plein. Aan mij, zijn enige zoon, Eugène IV maar Boed genoemd, vertelde hij tijdens zijn leven nogal eens over de geschiedenis van onze familie en de brouwerij, het brouwen en het brouwwezen, in de verwachting dat er bij mij begrip zou ontstaan voor zijn werk. De brouwerij bestond toen al niet meer, en als leerling van de lagere en later de middelbare school luisterde ik wel, maar wellicht niet zo intens, omdat ik toen teleurgesteld was dat hij in 1946, vlak na de Tweede Wereldoorlog, gestopt was met het oude familiebedrijf. Maar nu, zoveel jaren later, is dat begrip inmiddels ontstaan. Er dringen zich zoveel herinneringen op - en hopelijk zijn ze redelijk zuiver - dat ik ze wil vastleggen. Aan de hand van de papieren die na de dood van mijn vader gevonden zijn

en aangevuld met de memoires van zijn achterneef Pierre Marres en met anderszins opgedane kennis heb ik onze familiegeschiedenis gereconstrueerd.

In de papieren die aangetroffen werden in vaders bureau en in de ijzeren ladenkast en de oude loodzware brandkast vonden we een aantal, deels met de hand geschreven boeken en schriften, die een beeld geven van een kleine brouwerij rond het midden van de twintigste eeuw.

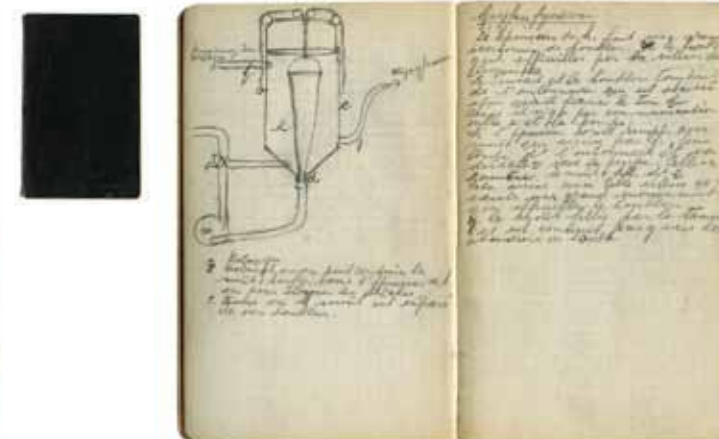
ZWART CAHIER EUGÈNE II MARRES 1917/18 (HARDE KAFT) 21 X 33 CM

- Aangifte tot brouwen volgens de nieuwe Bierwet, in werking getreden op 1 maart 1917.
- Promoten van Geuze bier, advertenties, 'etiquettes', Cinemareclame, etc.
- Grondstoffen aankoop adressen.
- Biervaten opstelling
- Brouwsels december 1918

ZWART / WIT MARMER CAHIER (HARDE KAFT) 16,5 X 20,5 CM

- 1941-1946
- Jong: dan volgen getallen over 40 brouwsels en koeling Bier / gist / Atténuat(ion) / pastilles / KF / datum overpompen / aantal dagen / afgetapt / aantal L(iters)
- Oud: Bier / gist / Atténuat(ion) / pastilles / KF / datum overpompen / aantal dagen / afgetapt / aantal L(iters)
- Gerst: getallen

2. ZWART LINNEN CAHIER (HARDE KAFT) 12 X 19 CM

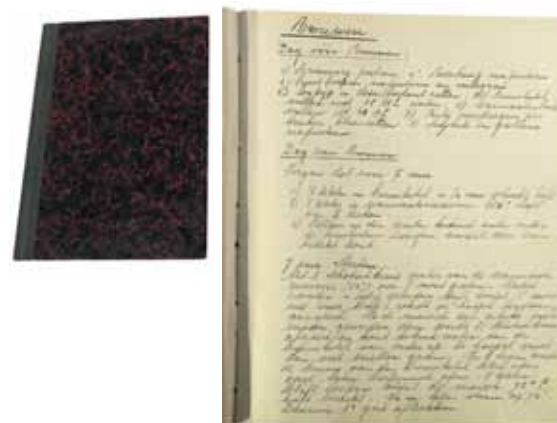
- Collegedictaat van Eugène Marres III à l'Université de Louvain.
- In het Frans
- Verslag van zijn stage in Saalfeld (Duitsland) in het Duits en in het Frans
- Kopieën van brieven naar huis.

DE AANGETROFFEN BOEKEN EN SCHRIFTEN

HET 'GROTE LEREN BOEK' - 40 X 34 CM

- Sectie nummers der cafés
- Maastricht: 34, Susteren: 2, Amby: 3, Meerssen: 1
- Werklieden in dienst / Verzekeringen - Nederlandsche Lloyd - Panden / Verloven A ten name van Constance Helene Houtappel wed. e v. E. Marres / Ned. Handel My / Geleende gelden o/g (= opgenomen geld?) / Geleverd en te ontvangen
- Brand's Bierbrouwerij De Kroon N.V. Wylre / Sint-Servatius Brouwerij Brouwerij Marres-Ceulen / Leveringen aan de cafés.

ZWART / ROOD MARMER CAHIER (HARDE KAFT) 16,5 X 20,5 CM

- verslag vergadering Coöp. IJsfabriek 24-9-1936
- Wat mij te doen staat
- Brouwen / Waterput / Ontpekker 09.04.1935 / Maten moutkasten
- Warmwater Reservoir / IJsgenerators 09.1935 / Fabrikant tancs
- Luchtfilter Inhouden / Eest / Maten en brug in stoomketel
- Riolering / W.C.s, IJsinstallatie / Electromotoren

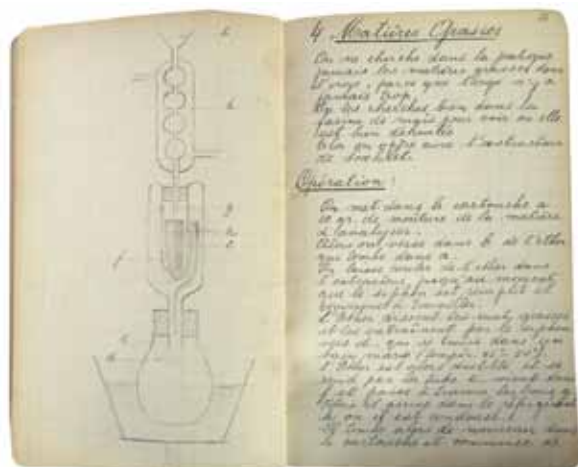
1. ZWART LINNEN CAHIER (HARDE KAFT) 12 X 19 CM (1)

- Uitgaven / Gerst de la Plata / 4 duiven van Heuvel?
- Proeven van bier maken met mais / Ketels / Proefbrouwsels
- Hoop 1 ingeschud: datum; Gestort La Plata 1600KG; Weekduur: 57 uren; Watertemperatuur: 120 - dan volgen Temper. v. de hoop gedurende 9 dagen en van de eest gedurende 2 dagen
- October 1828 kg
- Hoop 1 / Zeeuwisch chev. Hoop 1 t/m 9
- Brouwsels en melkzuren

BLAUW SCHRIFT (ETIKET GROOTBOEK, ROTHEM BROUWERIJ EUGENE MARRES MAASTRICHT) 16,5 X 20,5 CM

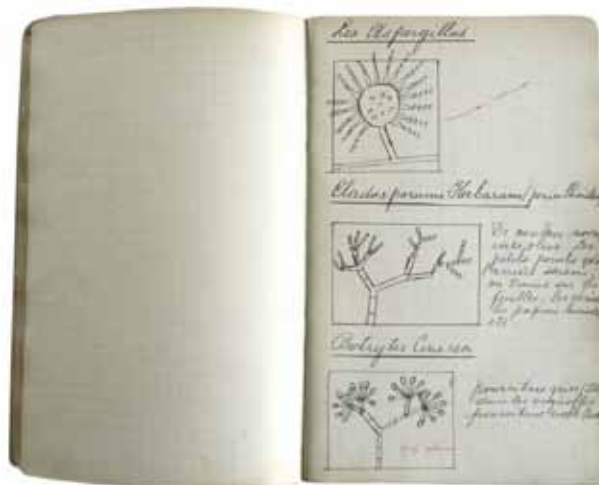
- Genealogische aantekeningen in potlood uit de parochieregisters van Wolder
- Geboorten vanaf 1613; huwelijken vanaf 1680
- Namen uit notariële akten Vroenhoven vanaf 1730
- Wat genealogisch aantekeningen van mij in inkt.

COLLEGEDICTAAT (HALFHARDE KAFT) LICHTBRUIN LINNENBAND 14 X 22, 5 CM
- Laboratoire de Brasserie

GEBONDEN BOEK (ZONDER KAFT) ECOLE DE BRASSERIE-MALTERIE 12 X 19 CM

COLLEGEDICTAAT (HALFHARDE KAFT) GROENGRISBRUIN LINNENBAND 14 X 22, 5 CM
- Cours de Microbiologie

GEBONDEN BOEK (ZONDER KAFT) VINIFICATION 12 X 19 CM

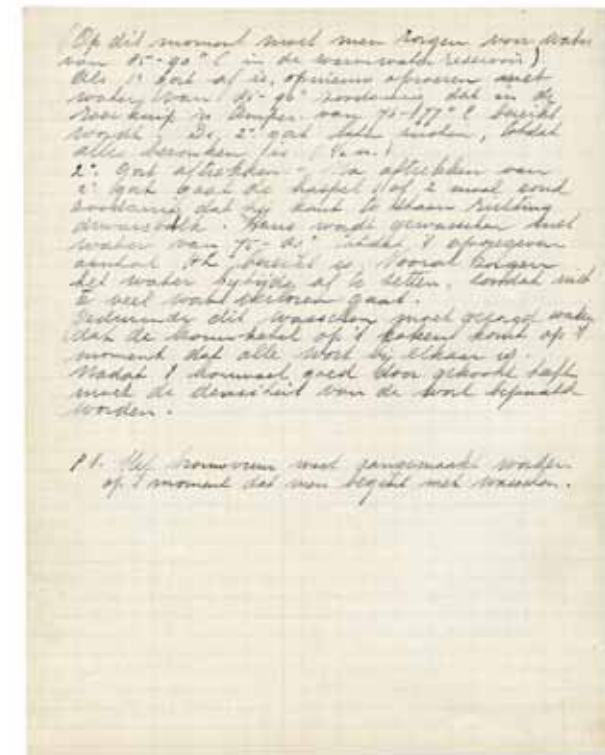
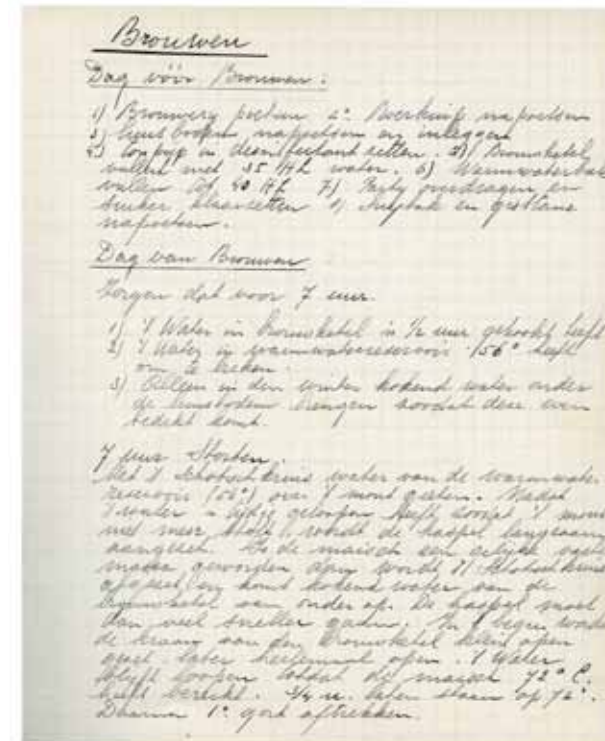
HET BIERBROUWPROCES ZOALS BESCHREVEN DOOR EUGÈNE III MARRES (ZWART / ROOD MARMER CAHIER)

In dit zwart / rood gemarmerd schrift hield Eugène III notities bij over het brouw- en distilleerproces. Hiernaast de twee belangrijkste handgeschreven pagina's uit dit schrift.

Op 86-jarige leeftijd wist Eugène zich nog te herinneren dat er steeds ongeveer tien man personeel en tenslotte 36 cafés tot de brouwerij behoorden.

De caféhouders waren zelfstandig maar huurden hun café van de brouwerij en mochten uiteraard geen ander bier verkopen dan Marres Bier.

'Het door Marres gebrouwen bier had een alcoholpercentage van ongeveer 4%. Er was jong of lager bier, dat enige maanden gelagerd werd en oud bier dat een jaar lang bleef liggen. Oud Bier werd versneden met bier dat onverkocht terugkwam. Dit was soms 'omgegaan', maar dat was niet bezwaarlijk. Oud Bier was helder maar werd op verzoek van sommige caféhouders met caramel enigszins donker gekleurd. Het was wat zurig van smaak en zeer in zwang. Zoet bier was er niet'.

BIERBROUWERIJ MARRES-PRICK

HELSTRAAT 930 (LATER SINT-BERNARDUSSTRAAT 9)

10.

BROUWERS

Johannes Guilhelmus Marres (1794-1833),
brouwer van 1826 tot 1833.

Anna Margaretha Marres Prick (1795-1834),
brouwer van 1833 tot 1834.

Familie Prick,
brouwers vanaf 1834 tot eind negentiende
eeuw.

GENERATIE XVIa

JAN WILLEM MARRES

Johannes Guilhelmus (Jan Willem) Marres (1794-1833) is de oudste zoon van Michael Marres, brouwer in het Pannenhuis te Biesland. Jan Willem begint de bierbrouwerij in de Helstraat bij zijn huwelijk in 1826 met Margaretha Prick, een dochter van de brouwer Henri Prick van Sint-Pieter. Hij sterft zeer jong op 38-jarige leeftijd (1833). Zijn vrouw overlijdt een half jaar later. Ze laten vier wezen achter, van wie de oudste elf is en de jongste net vier.

Jan Willem Marres en Margaretha Prick krijgen vier kinderen:

1. *Johannus Henricus Hubert Marres (1822-1876). Hij start in 1844 de bierbrouwerij J.H.H. Marres op de Kleine Gracht in Maastricht. Volgt XVIa1.*

2. *Michael Marres (1823-1897). Hij huwt Sophie Troosters uit het Belgische Diest. Hij wordt in 1850 leraar klassieke talen in de hoogste klassen (poësis en retorica) en later*

directeur van het Stadscollege, thans Koninklijk Atheneum van Diest. Na het overlijden van zijn oudste broer volgt hij hem op als brouwer op de Kleine Gracht in wat dan heet Brouwerij Marres-Troosters. Volgt generatie XVIIa.

3. *Hubertine Marres (1825-1887). Zij trouwt met Michiel van Aubel, bierbrouwer en distilleur te Lanaken in België.*

4. *Francisca Marres (1829-1885). Zij huwt ir. Willem Antoon Bitch, directeur van de steenkolenmijnen van Wandre, bij Luik.*

Na het vroege overlijden van Jan Willem wordt de bierbrouwerij in de Helstraat voortgezet door Simon Servaes Prick (1802-1868) een broer van Margaretha, die gehuwd is met Maria Kruijen.

De Helpoort op het einde van de Helstraat in 1887, nu de Sint-Bernardusstraat. In de Helstraat was de beroemde gelagkamer van bierbrouwerij Prick, 'Prick in de Hel'. (Beeldbank RCE).

De overlijdensadvertentie van Maria Kruijen in het Journal du Limbourg van 16 juni 1873.

A. MARRES - MARRES,

Stoombierbrouwerij-Mouterij

Kleine Gracht N° 4.

Briefhoofd van
Stoombierbrouwerij
A. Marres-Marres op
de Kleine Gracht 4
(links).

Het echtpaar
Sophie Troosters
(1830-1897) en
Michael Marres
(1823-1886).

Julia Marres (1864-
1938), trouwt haar
achterneef Auguste
Marres (1866-1833).
Foto's door Theodor
Weijnen (Privécol-
lectie).

BIERBROUWERIJ J.J.H. MARRES

later BIERBROUWERIJ MARRES-TROOSTERS,
tenslotte BIERBROUWERIJ AUG. MARRES-MARRES

KLEINE GRACHT 4

BROUWERS

Hubert Marres (1822-1876),
brouwer van 1844 tot 1876.
Michael Marres (1823-1886),
brouwer van 1876 tot 1886.
Auguste Marres (1866-1933),
brouwer van 1886 tot 1933.

GENERATIE XVIa1

HUBERT MARRES

(Jean Henricus) Hubert Marres (1822-1876) is de oudste zoon van het jonggestorven echtpaar Marres-Prick, die brouwden in de Helstraat. Hij was net elf toen zijn vader overleed. Zijn jongste zus was vier jaar. Hubert begint in 1844 als 22-jarige een brouwerij en mouterij op de Kleine Gracht te Maastricht. Hij doet dat onder zijn eigen naam: J.H.H. Marres. Hij blijft vrijgezel en brouwt tot zijn overlijden in 1876.

GENERATIE XVIIa

MICHAEL MARRES

Michael Marres (1823-1897) is de tweede zoon van Jan Willem Marres en Margaretha Prick. Hij studeert oude talen. Michael huwt in Diest Sophie Troosters en wordt er leraar aan de hoogste klassen van het gymnasium en later directeur van het Stadscollege, thans Koninklijk Atheneum, van Diest. Na het overlijden van zijn broer Hubert keert hij terug naar Maastricht en zet de brouwerij voort onder de naam Marres-Troosters. Hij wordt actief in de Maastrichtse

politiek en wordt voorzitter van de liberale kiesvereniging aldaar. Hij merkt dat zijn jarenlange verblijf in België, ook nog vijf jaar na terugkomst, gevolgen heeft voor zijn publieke leven in Nederland. Omdat hij niet meer als Nederlander werd beschouwd, werd hem het kiesrecht ontnomen. Het lijkt er alleszins op dat politieke tegenstanders hier de hand in hebben gehad. Het uitoefenen van openbare functies in België, die daar alleen door autochtonen kunnen worden verricht, lijkt niet de eigenlijke reden te zijn.

Het echtpaar Marres-Troosters krijgt drie dochters:

1. Julia Marres (1864-1938). Zij huwt haar achterneef Auguste Marres, een zoon van Edmond Marres, brouwer in de Capucijnenstraat. Als Michael in 1886 sterft, zet zijn schoonzoon Auguste Marres de brouwerij voort onder de naam 'Stoombierbrouwerij A. Marres-Marres', tot zijn overlijden in 1933. Toen is de bierbrouwerij opgeheven. Julia Marres-Marres is bestuurslid van de stichting Pro Infantibus en Crèche Juliana (1916).
2. Emma Marres (1866-1940). Zij trouwt Alphons Leenaers, bierbrouwer in de Hooge Brugstraat in Wyck. Beiden zijn bestuurslid van Pro infantibus.
3. Mathilde Marres (1867-1884). Zij sterft op 17-jarige leeftijd in een Luiks ziekenhuis.

Twee beugelflesdoppen van stoombierbrouwerij Aug. Marres-Marres. De beugelfles was handig in het gebruik. Spoelen, de rubberen ring vernieuwen en de beugelfles kon weer worden gevuld met bier.

Handels- en Fabrieksmerk.
 De ondergeteekende Michael Jacobus Marres, bierbrouwer, wonende te Maastricht, handteekende onder de firma M. J. Marres zoon, maakt bekend dat door hem ter griffie der Arrondissements-Rechtsbank te Maastricht is ingevonden een handels- en fabrieksmerk.
 Dit merk stelt voor een fust, met het opschrift « Valkenbier, M. J. Marres zoon, Anno 1849 Maastricht », tusschen twee van hop en gerstenaren. Op het fust een valk, met uitgespreide vleugels. Om den valk een slingerende band met het woord « Extra ». Onder het fust het woord « Fabrieksmerk ».
 Wek merk in verschillende afmetingen en kleuren door hem, ter onderscheiding van zijn fabriekant van dat van anderen, op de fusten en flesschen geplaatst wordt.
 Geschiedende deze bekendmaking ter voldoening aan Art. 2. 2e vande lid, der Wet van 25 Mei 1880, Staatsblad N. 85, houdende bepalingen op de handels- en fabrieksmerken.
 Maastricht 29 October 1887.
 2 056) **M. J. Marres**

Het fabrieksmerk uit 1887 en de aanvraag voor het gebruik van het beschreven Handels- en fabrieksmerk in Le Courier de La Meuse 29.10.1887.

George in matrozenpakje (Album George Marres).

Michael Jacobus Marres, D'n Hood Marres (1826-1898), en zijn vrouw Maria Cecilia Clementina Fisse (1819-1890) (Privécollectie).

Het pand van bierbrouwerij De Valk in 1897. Het personeel, de fustenkar met de paarden en de directeur Michael Clement Marres met zijn zoon Michael Clemens

BIERBROUWERIJ MICHAEL MARRES ZOON later BIERBROUWERIJ DE VALK

BOSCHSTRAAT 105

BROUWERS

Michael Marres (1826-1898),
 brouwer van 1849 tot 1898.

Clément Marres (1848-1927),
 brouwer van 1874 tot 1907.

Michael Clément George Marres (1889-1960),
 brouwer van 1907 tot 1927.

GENERATIE XVIIIb

MICHAEL MARRES

Michael Jacobus (Michel) Marres (1826-1898) is de oudste zoon van Michael Marres, brouwer in de Plankstraat. Michael huwt in 1849 Maria Cecilia Clementina Fisse en begint dan op de Boschstraat de brouwerij Michael Marres Zoon. Later noemt hij die bierbrouwerij De Valk, soms

Vanaf 1867 is hij wethouder. In 1882 wordt hij lid van Provinciale Staten van Limburg. Deze functies bekleedt hij tot aan zijn dood in 1898. Als jong, beginnend politicus heeft hij in 1865 een enorme politieke ruzie met Petrus Regout, de grootste Maastrichtse fabrikant. Deze is voormalig lid van de Eerste Kamer en staat dan op het toppunt van zijn invloed. De ruzie wordt

De twee glas-inloodramen van Michael Jacobus Marres in de raadzaal van het stadhuis te Maastricht (Foto's Paul Smeets).

De distributie van het bier van Brouwerij De Valk buiten Maastricht verliep via diverse aanleverpunten. Hier betreft het de heer R. Mauritz te Hoorn (Hoornsche Courant 31 maart 1860).

Annonces dat zowel de vader als de zoon 'het regt zal hebben' om namens de firma te mogen handelen (Courier de La Meuse 6 augustus 1874).

BIER.
BIERBROUWERIJ DE VALK,
 Boschstraat 962.
 Om de moeilijkheid der verzending bij kleine Partijen zullen wij voortaan het **BIER** uit onze **BROUWERIJ** naar Hoorn en omstreken alleen **AFLEVEREN** aan den Heer **R. MAURITZ** op de Nieuwstraat te Hoorn. Verzoeken Onze verdere Begunstigers zich aldaar te vervoegen. Maastricht Maart 1860.
M. J. MARRES & ZOON.

ook De Valkenbrouwerij. Een sprekende naam gezien de twee spiedende valken naast de poort van de brouwerij. In 1862 wordt Michael Marres gekozen in de Maastrichtse gemeenteraad.

ANNONCES.
Bekendmaking
 ingevolge art. 28 van het Wetboek van Koophandel.
 De ondergeteekende **MICHAEL JACOB MARRES**, wonende te Maastricht, brengt ter kennis dat hij zijn zoon **CLEMENT MARRES** van af heden als deelgenoot van zijne Bierbrouwerij, Mouterij enz., genaamd *de Valk*, heeft opgenomen, en dat zijn genoemde zoon de mede onderteekening en het regt zal hebben om voor de Firma *M. J. Marres* te handelen in alle zaken tot de gemelde Bierbrouwerij en Mouterij betrekking hebbende. Maastricht, den 6 Augustus 1874.
 (1691) **M. J. MARRES.**

Michael Clemens Marres en Maria Francisca Starren, vlak voor haar overlijden, met hun zeven jaar oud zoontje Michael Clemens George (1889-1960). George schrijft later onder deze foto 'Met z'n drieën' (Album George Marres).

in het openbaar, in de Frans- en Nederlands-talige Maastrichtse kranten, uitgevochten, met ingezonden brieven en redactionele commentaren. Tweemaal wordt er zelfs een hele weekend-bijlage aan gewijd. De rel eindigt met een aanklacht van Regout tegen Michael Marres wegens opruiing van zijn arbeiders. Regout eist zelfs een lijfstraf en jarenlange opsluiting. Michael Marres beschuldigt de redacteur van een plaatselijke krant ervan een slippendragger van Regout te zijn. Honend stelt hij hem voor om bij Regout met de hoed in de hand salarisverhoging te vragen. 'Chapeau' roepen de aanhangers van Marres, hier in de dubbele betekenis van hoofddeksel en 'bravo'. Sindsdien wordt Michael *Chapeau Marres* genoemd, in het Maastrichts *D'n Hood Marres*.

Michael Marres en Maria Cecilia Clementina Fisse krijgen acht kinderen:

1. Michael Clemens Marres (1848-1927), volgt XVIIIa.
2. Michael Josephus Marres (1849-1893). Hij blijft ongehuwd en vestigt zich als wijnhandelaar in Londen, waar hij ook overlijdt.
3. Anna Maria Hubertina Marres (1850-1921). Zij huwt Nicolaas Eduard Smeets, kapitein van de infanterie.
4. Jean Constant Marres (1851-1916), volgt XVIIIb.
5. Maria Theresia Clementina Marres (1853-1924). Zij huwt Gerardus Smits (Ridder in de Orde van Oranje-Nassau), leraar wiskunde op het Stedelijk Gymnasium te Maastricht.
6. Maria Hernrica Eugenia Marres (1856-1863).
7. Maria Paulina Marres (1858-1930). Zij huwt dr. Heinrich Joseph Hoffmans (Officier in de Orde van Oranje-Nassau), directeur Gemeentelijke HBS te Maastricht.
8. Louis Victor Marres (1859-1863).

GENERATIE XVIIIa

MICHAEL CLEMENS MARRES

Michael Clemens (Clément) Marres (1848-1927) volgt zijn vader in 1883 op als directeur van de brouwerij. In dat jaar trouwt hij met de 34-jarige Maria Francisca Evelina Starren (1849-1897). Na het overlijden van zijn vrouw en zijn vader Michael in 1898 volgt hij hem op als lid van de gemeenteraad. In 1915 wordt ook hij wethouder. Clément heeft naast zijn brouwerij twee distilleerderijen. Eén ligt Boschstraat en heet eveneens De Valk. De andere ligt in de Anthoniusstraat en heet De Engel.

Clément was een zeer eigenzinnig persoon en lag voortdurend overhoop met de belastingdienst. Bij een verbouwing van een fabrieksgebouw aan de Uitbelderstraat bleek daar een kerkhof te zijn geweest. Dit werd geruimd. Clément liet daarna aan de gevel een gedenksteen aanbrengen met de tekst 'Gebouwd 1897 door Clement Marres. Van hier 18 karren doodsbeenderen naar het R.K. kerkhof gebracht'.

De twee glas-in-loodramen van Michael Clemens (M.C.) Marres in de raadzaal van het stadhuis te Maastricht.

De gevelsteen die bij menige voorbijganger vragen oproept (Foto's, Paul Smeets).

Dankbetuiging van een medewerker aan George Marres en zijn vader voor de vele bliken van belangstelling. Ondanks dat George aangeeft dat hij tegen zijn zin brouwer was geworden, zorgde hij goed voor zijn personeel (Limburger Koerier 7 november 1925).

Aan tafel George Marres, zijn vader Michael Clemens Marres en waarschijnlijk de procuratiehouder. De foto zal rond 1920 gemaakt zijn (Album George Marres).

naar het RK kerkhof gebracht'.¹⁸⁹ Clément bezat een aantal cafés en twee hotel-cafés.

Clément Marres en Francisca Starren krijgen één kind:

Michael Clemens George (1889-1960), volgt XVIIIa1.

GENERATIE XVIIIa1

GEORGE MARRES

In 1907 trekt Clément zich terug en draagt hij de directie over aan zijn zoon Michael Clemens George (1889-1960). Hij is enig kind. Zijn moeder is kort voor zijn achtste verjaardag gestorven. Zijn vader hertrouwt, maar dit huwelijk blijft kinderloos. De stiefmoeder is voor George nogal afstandelijk. Hij staat er dan ook geheel alleen voor als hij als 18-jarige de leiding over de bierbrouwerij De Valk krijgt. Later schreef hij eens dat hij tegen zijn zin bierbrouwer was geworden, maar dat hij voor het beroep gekozen had omdat hij zich daartoe tegenover zijn vader moreel verplicht voelde.

Na het overlijden van zijn vader in 1927 beëindigt George Marres de brouwerij, verlaat het land en laat niets meer van zich horen. Jaren later blijkt dat hij op oudere leeftijd in België is gehuwd en daar in 1960 kinderloos is gestorven. Zijn echtgenote Clara van Schoonwickel overlijdt op 93-jarige leeftijd in 1982 te Leuven. Uit haar nalatenschap komt George's fotoalbum over de brouwerij De Valk op de markt. Via via komt het album terecht in het Jenevermuseum te Hasselt. Daar ontdekt men dat het gaat om foto's van een Maastrichtse brouwerij. Dankzij een schenking komt het op 15 maart 2005 terecht bij het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (SHCL) in Maastricht, dat toen gevestigd was op de Boschstraat, vlak bij de vroegere brouwerij. Het SHCL is nu gehuisvest aan de Sint-Pieterstraat. In het album zitten foto's vanaf het begin tot het einde van brouwerij De Valk. Het is een soort visuele reminder aan de brouwerij, het personeel, de directie, het brouwersambacht en de eigen hotels en cafés.

HET FOTOALBUM VAN GEORGE MARRES

Een kleine impressie. Het fotoalbum heeft op iedere pagina één afbeelding en telt hiermee 40 foto's. De rangschikking is niet chronologisch. De oudste afbeelding is van rond 1889 en de jongste is gemaakt in de jaren dertig. Enkele foto's zijn voorzien van onderschriften in zwarte inkt. Deze zijn hoogstwaarschijnlijk geschreven door de echtgenote van George. Met dit album sloot George een periode af als brouwer in Maastricht.

Waarschijnlijk hebben we te maken met twee fotografen, te weten vader Theodor (1835-1904) en zoon Jos Weijnen (1875-1960). Omdat het één atelier betrof kon Jos bij de realisatie van het album makkelijk over de fotonegatieven van zijn vader beschikken.

George Marres, op de eerste rij vierde van links, met zijn vader Michael Clemens Marres, beiden in zwart kostuum met het voltallig personeel van de brouwerij. In pak de procuratiehouder en mogelijk

de hoteldirecteuren. De foto is gemaakt in 1920, waarschijnlijk op de Uitbelderstraat.

Interieur van het lager in de Uitbelderstraat. Met een ladder werden de grote houten lagervaten gecontroleerd. De fusten op de rails wachten op transport.

Het speciaal oud bier dat langer op vat moest blijven, werd in de kelders opgeslagen. Aan de bovenzijde van de fusten zitten de vulgaten die met stropoppen gedicht zijn.

Hierdoor kon gas bij het eventueel nagisten niet ophopen maar vrijkomen. Het personeel op deze in 1926 gemaakte foto aan de Boschstraat, is niet bekend.

Vlnr: Pierre Maesen (met hoed) brouwer Zwarte Ruyter / Lahaye, brouwersknecht Zwarte Ruyter / George Marres / zijn administrateur Servaes of Meyers / Leonardus Paulissen brouwersknecht

(allen van de brouwerij De Valk) / drie onbekenden / voerman Haesen en voerman de Werd. Op de bierton en de bok van vlnr: onbekend; 'Ome' Sander / 'de Keel' (een keel is het werkhemd van de brouwer) /

in bierton onbekend / Haesen en Gaston Kerbusch als 14-jarige knaap, wiens vader een transportbedrijf bezat. Foto is gemaakt rond 1926.

Het personeel tussen de fusten bij het lager in de Uitbelderstraat. De foto is rond 1926 gemaakt.

De fustenkar met paardenkracht. De namen van het personeel zijn niet bekend. De foto is gemaakt in 1926 op de Uitbelderstraat.

Deze foto is gemaakt toen in 1927 de sluiting van brouwerij De Valk op de Boschstraat, definitief was. Onder de foto staat in zwarte inkt geschreven (waarschijnlijk door de echtgenoot van George): 'Tot de slooping gereed!'

SCHINEN. — Pletselinge dood. — Zaterdag morgen werd alhier op het Heugervestpad, de 64-jarige H. Eysen, alhier woonde door voorbijkomende dood gevonden. Eysen was een opzessend werkmán, en was gehuwd 24 jaren in dienst bij de Firma Marres. Een beroerte had een einde aan zijn leven gemaakt.

Het personeel met ieder zijn gereedschap. Twee koperen vislijmkanen voor het klaren van het bier, een kuipershamer, de ton- of fustenhamer, de brouwers

met een glas bier en een lange schuimkan. De overige heren waren de fustenrollers en transporteurs. De foto is gemaakt in 1926, in de opslag aan de Boschstraat.

Onder deze foto is een krantenknipsel geplakt met betrekking tot het overlijden van één van deze werkmén. 'te Maastricht' is doorgestreept.

Het personeel van brouwerij De Valk in 1890 op de cour van de Boschstraat. De hoepels van de fusten zijn nog gemaakt van gespleten hazelaar.

Op de achtergrond de fustenkar en de medewerkers, ieder met z'n eigen gereedschap. De man met de roerspaan draagt een puntzeef als hoofddekseel.

Het neoclassistische café Victoria Tavern in de Wyckerbrugstraat is in opdracht van Michael Marres in 1888 gebouwd door de architect J.W. Bleijenburg. De hoofdletter 'M' (Marres) prijkt mid-

den op het torentje, net onder de dakgoot. Hier was een mooie wintertuin. De foto is in 1924 gemaakt.

Het interieur, in 1924, van de romantische wintertuin van Victoria Tavern was gedecoreerd met cementrustieke rocaïlle.

De tuinstoeltjes waren handgemaakt van hazelaarstokken. Dit alles was nog opgesmukt met klimop, spiegels en aandoenlijke witte beeldjes.

Interieur in 1924 van een van de Marres-café's. Een café in de jaren twintig was doorgaans sober en functioneel van inrichting. Alles was makkelijk schoon te houden. De tafels werden met de spons afgenomen en de vloer werd met groene zeep geschrobd.

Het café J.L. van Duijven, in 1924 aan de Korvelscheweg, hoek Sint-Annastraat in Tilburg. Deze uitspanning verkocht het 'Valkenbier' uit Maastricht. De knusse uitspanning werd rond 1927 gesloopt om plaats

te maken voor een café met zaal en een afzonderlijke bovenwoning, aldus een advertentie in de Nieuwe Tilburgsche Courant van 8 oktober 1927.

Het kantoor van brouwerij De Valk aan de Boschstraat. Het onderschrift in zwarte inkt, geschreven door Georges echtgenote luidt: 'Adieu bureau woe ich zoe lang in gewèrk hub ich zeen dich neet mie.

-Woorden van Maria Starren voor haar afsterven. Herhaald door haar zoon George in den morgen te 4 uren op 23 april 1928 [1927] bij zijn [vaders] heengaan.

Waarom koopen de Limburgers hunnen JENEVER & SPIRITUS steeds in Noord- of Zuid-Holland? Omdat de Limburgers meenen, dat deze producten door ons niet gemaakt en slechts door de tweede of derde hand duurder verkocht worden. Zij, die dat meenen, kennen den jenever en spiritus niet uit de branderijen en distilleerderij van **Const. MARRES te Maastricht**, en weten niet dat juist zijne producten, zoo gezocht zijn door de Hollandsche Distillateurs, die ze bij ons wederverkoopen. Limburgers, doet hiermeê uw voordeel! Spaart dubbele vrachten! Koopt beterkoop! Koopt lekkere JENEVER en zuiveren SPIRITUS! direct in Limburg onder tinaschen komt van Noord- of Zuid-Hollandsche distillateurs. Monsters franco gratis AGENTEN gevraagd.

Niet alleen zijn dochter Pauline Plantenberg-Marres kon schrijven, Constant zelf voerde op meesterlijke wijze de pen om zijn distillaten aan de man te brengen (Limburger Koerier 4 mei 1895).

In het Venloosche Dagblad van 29 april 1905 lezen we dat Constant Marres een van de tachtig Nederlandse deelnemers is van de Wereldtentoonstelling in Luik.

De iconische getrapte familie-foto van het gezin Marres-Chambille. Vijfde van rechts: Pauline Marres, later Pauline Plantenberg-Marres (1884-1962), schrijfster. Vierde van rechts: Constant Marres (1883-1944), brouwer. Derde van rechts: Gerard Paul Victor Fernand (Victor) Marres (1885-1957), architect, later gehuwd met Gabriëlle Regout.

— Een 80 tal Nederlanders hebben op de wereldtentoonstelling te Luik geëxposeerd. De Limburgsche exposanten zijn de heeren: Ch. Coopmans Eyssien, leerlooier; Hustinx Robert; Maastricht; koffie; Emanuel Smeets Weert; Koppen en Frings Maastricht, meules artificielles; Société Céramique Maastricht; Constant Marres Maastricht, distillateur; Gebr. M. en E. Ratten Maastricht Boulevard 2, bierbrouwerij „Het Witte Haantje“; Alfred Ruessel Tegelen, steenfabriek; v. Baeten, Lelien en Cie Maastricht, stoomsteenfabriek „Belvédère“; Joosten-Claassen Echt, krakelingen.

Jean Constant Marres (1851-1916) en Angelique Chambille (1855-1939) rond 1878 gefotografeerd door Pierre Weijnen en Héliodore Dandoy (Privécollectie).

GENERATIE XVIIIb

JEAN CONSTANT MARRES

Jean Constant Marres (Constant) (1851-1916), de derde zoon van Michael Marres en Maria Cecilia Clementina Fisse, start een wijnhandel en distilleerderij op de Van Hasselkade, met een kantoor op de Boschstraat 29. Hij heeft ook een gistfabriek.

Constant ontvangt in 1897 de Militaire Christusorde van Portugal, de voornaamste militaire orde van het koninkrijk Portugal (bestaan tot 1910). Waarom hij die kreeg is niet bekend.

De heer Const. Marres, te Maastricht, is door den koning van Portugal benoemd tot ridder der orde van Jesus Christus.

Constant trouwt in 1878 met Angélique Chambille (1855-1939). Ze krijgen tien kinderen:

1. Marie Louise Angélique Marres (1879-1953). Zij huwt dr. Jacobus Josephus Ludovicus van Rijn (Ridder Nederlandse Leeuw, Commandeur Oranje Nassau), hij is rijkslandbouwconsulent te Londen en Parijs, later vice-president van de permanente commissie van het Internationaal Landbouw Instituut te Rome.
2. Marie Cecile Clementine Marres (1880-1942). Zij huwt in 1911 Henricus Ferdinandus Hugo Oxé, handelsagent. Scheiding in 1913.
3. Elise Josephine Constance Marres (1881-1964). Zij is onderwijzeres.
4. Marie Josephine Victorine Marres (1882-1967). Zij huwt in Londen de wijnhandelaar José Estevez.

Advertentie van de Branderijgist. (Le Courier de La Meuse 26 augustus 1882).

Constant Marres wordt benoemd door de koning van Portugal tot Ridder der Orde van Jesus Christus. Waarschijnlijk heeft deze toekenning te maken met de fervente manier van reclame voeren, in het bijzonder van distillaten zoals Portugese Port (Besluiten benoeming, De Tijd, 10 februari 1897).

Constant Eduard Michel Louis Marres als tweejarige 'te paard', gefotografeerd door L. Sohl en Zonen. Hij treedt als distillateur in de voetsporen van zijn vader (Privécollectie).

5. Constant Eduard Michel Louis Marres (1883-1944). Hij is wijnhandelaar en distillateur op de Boschstraat 31 en eigenaar van een spiritusfabriek op de Parallelweg 51.
6. Marie Pauline Anne Caroline Marres (1884-1962), volgt XIXb6.
7. Gerard Paul Victor Fernand Marres (1885-1957), volgt XIXa.
8. Angélique Julie Marie Marres (1887-1918). Zij huwt Henry Théophile Servais Joseph Hubert Hollman, beambte bij de Oranje-Nassau Mijnen te Heerlen.
9. Maria Eugénie Anna Marres (1888-1965). Zij huwt ir. Hendrik van Marle, bedrijfsingenieur bij NV Société Céramique te Maastricht.
10. Eugénie Josephine Marie Marres (1890-1978). Zij blijft ongehuwd.

Gerard Paul Victor Fernand Marres hier op zijn 70ste verjaardag geportretteerd. Hij was getrouwd met Gabriëlle Regout, het kleinste meisje op de foto hiernaast (Privécollectie).

Het hoekwinkelpand N.V. Toebackslijterij d'Hollandse Damper' (1920) Grote Staat / Muntstraat (Foto, Paul Smeets).¹⁹⁰

Achter het station op de Scharnerweg Meerssenerweg liggen de mooie bijna Engels aandoende ambtenarenwoningen (HCL, GAM 1509).

GENERATIE XIXa VICTOR MARRES

Constant Marres zet de distilleerderij voort tot aan zijn overlijden. De jongste zoon, Gerard Paul Victor Fernand (Victor) Marres (1885-1957) huwt Gabriëlle Regout (1892-1980), een kleindochter van de man met wie zijn opa zo'n ruzie had gemaakt. Hij wordt architect en werkt samen met de bekende bouwmeester W.J. Sandhövel, die enige tijd werkzaam is geweest op het bureau van H.P. Berlage te Amsterdam. Samen met Sandhövel werkt Victor aan verschillende woningbouwprojecten van de bouwverenigingen Sint-Servatius en Woningzorg. Voor Woningzorg ontwerpt hij in 1920 een complex van zeventig ambtenarenwoningen aan de Scharnerweg, Meerssenerweg, Professor

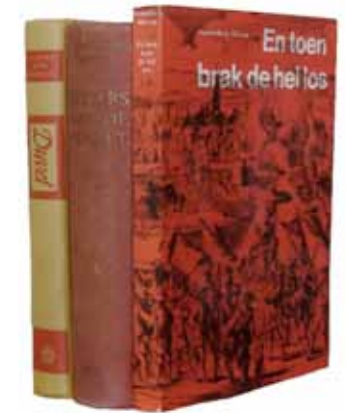
Roerschstraat, Professor Pieter Willemsstraat. Zijn manier van bouwen kenmerkt zich door expressionistische elementen. Deze woningen worden in 'redengevende omschrijving' van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed gewaardeerd om hun architectonische gaafheid en hun belang voor de structurele en visuele kwaliteit van de stedelijke omgeving. Hij bouwt ook winkels, zoals Grote Staat 32 en het winkelhuis van de NV 'Toebackslijterij d'Hollandse Damper' (1919-1920) op de hoek Muntstraat / Kleine Staat.

Victor Marres ontwerpt meerdere villa's aan de Prins Bisschopsingel en het Aldenhofpark. Veel van zijn ontwerpen zijn nu Rijksmonument en hebben een beschermde status. Victor Marres overlijdt in 1957 in Baarn. Zijn weduwe Gabriëlle Regout hertrouwt met Paul Plantenberg, weduwnaar van haar schoonzus Pauline. Uit het huwelijk Victor Marres - Gabriëlle Regout stamt een Brusselse tak.

GENERATIE XIXb6 PAULINE MARRES

Marie Pauline Anne Caroline (Pauline) Marres (1884-1962) huwt in 1921 de marineofficier

Paul Plantenberg (1892-1981). Pauline wordt in 1904 onderwijzeres op een basisschool in Maastricht, waarvan zij vijf jaar later hoofd wordt. In 1917 begint zij een MO-studie Nederlands en Geschiedenis, die zij afbreekt na haar verlovings met Paul Plantenberg.

Bekendheid verwerft Pauline met haar romans. De eerste is *Heerscherswaan. Historische roman uit de achtste eeuw* uit 1917, handelend over Karel de Grote. In 1929 verschijnt haar tweede roman, *Doda's gouden leed*, die gesitueerd is in de tijd van Lodewijk de Vrome, zoon van Karel de Grote. In 1939 volgt *Ketters aan de Poort*. Twee jaar later verschijnt het meisjesboek *Duvel* en in 1947 de familieroman *De Erfgenamen*. Buiten deze historiserende romans schrijft zij ook leerboeken voor het lager en voortgezet onderwijs, zoals in 1912 het *Leesboek voor voortgezet lager onderwijs*. Zij trouwt in 1921 op wat oudere leeftijd. Zij overlijdt in 1962 op 77-jarige leeftijd te Wassenaar. Haar man hertrouwt met Gabriëlle Regout, weduwe van haar broer Victor. Postuum verscheen in 1967 nog *En toen brak de hel los. De verwoesting van Maastricht door Parma in 1579*.

Het Jeanne d'Arc Lyceum op de Grote Gracht uit 1927 en de Villa Zonnehuis uit 1925 zijn van de hand van architect Victor Marres. Het lyceum was een gezamenlijk ontwerp met W. Sandhövel (Foto's Paul Smeets).

Pauline Marres op 54 jarige leeftijd. Enkele van haar boeken, Duvel, Ketters aan de Poort en En toen brak de hel los (Privécollectie).

BIERBROUWERIJ MARRES-CEULEN

GROTE GRACHT LATER CAPUCIJNENSTRAAT 77

Héléne Ceulen en Auguste Marres in 1882 gefotografeerd door Theodor Weijnen.

Het brouwerspand Marres-Ceulen op de Grote Gracht had via de brouwerij een verbinding met de Capucijnenstraat. Het gebouw in 1938 (HCL, RAL P-0068-214) en na de opsplitsing (Foto, Paul Smeets).

BROUWERS

Auguste Marres (1831-1899),
brouwer van 1859 tot 1898.
Edmond Marres (1874-1942),
brouwer van 1898 tot 1942.
Pierre Marres (1901-1968),
brouwer van 1942 tot 1959.

GENERATIE XVIIIe
AUGUSTE MARRES

Dominicus Augustus (Auguste) Marres (1831-1899) is de vijfde zoon van Michael Marres, brouwer op het OLV-plein, en Anna Maria Bemelmans. Na zijn verloving met Helena Josephina Huberina (Hélène) Ceulen (1835-1892) kopen ze een groot herenhuis op de Grote Gracht (nu 60 en 60a). Op 12 mei 1859 krijgen zij van de Gemeente toestemming daar een brouwerij op te richten. August en Hélène huwen drie maanden later. Hélène is een dochter van Pierre Ceulen, burgemeester van Sint-Pieter. De familie Ceulen leverde vier generaties burgemeesters tot aan de annexatie door Maastricht in 1920. Hieraan ontleent deze tak van de familie een hechte band met dit dorp. Nu nog worden leden van de familie Ceulen op de dodenakker rond de kerk van Sint-Pieter begraven.

In de tuin van het huis op de Grote Gracht, die grenst aan de Capucijnenstraat, wordt de bierbrouwerij gebouwd en in 1859 in gebruik

genomen. Deze heeft ook een ingang aan de Capucijnenstraat. De echtelieden blijven tot hun dood wonen op de Grote Gracht. Het huis Marres aan de Grote Gracht is later, na de verkoop, gesplitst.

De voormalige ingang van bierbrouwerij Marres Ceulen aan de Capucijnenstraat (Foto, Paul Smeets).

Het toegangsbe-
wijs van Auguste
Marres voor de
Wereldtentoonstel-
ling van 1867 in
Parijs. De bezoeker
moest zijn eigen
foto meenemen, in
dit geval gemaakt
door fotograaf
Pierre Weijnen. De
achterzijde werd
beplakt met het
entreeticket.
(Privécollectie).

Het voormalige
woonhuis Marres
en tuinterras aan
de Capucijnenstraat
98 heeft vanaf
1971 een culturele
bestemming. Het
pand is sinds 1998
een galerie die
de naam Marres
draagt. Ze verkent
hedendaagse kunst
in de breedste zin
van het woord
(Foto, Paul Smeets).

Het huis was te groot om alleen te bewonen. De bovenverdieping werd nog al eens verhuurd. Gedurende enige tijd woonde daar Sophie Marx, de zuster van Karl Marx. Toen Auguste in 1867 met enige vrienden de Wereldtentoonstelling in Parijs bezocht, kwam Marx hem even goedendag zeggen. Sophie Marx beschrijft aan haar zuster Caroline ook de geboorte van een zoontje in datzelfde jaar (dit kind heeft maar een jaar geleefd):

*‘Sinds je weg bent was Madame Marres niet lekker, ze had keelpijn en ik was bang dat ze een hevige indigestie had. Vanochtend hoor ik haar boven praten. Ze ging naar boven om daar de naderende catastrofe af te wachten, dacht ik half en half, omdat ik verscheidene personen naar boven hoorde gaan, en inderdaad, de dokter en de baker waren zeker naar boven gegaan want na een kwartier hoorde ik dat een zoontje ter wereld was gekomen. Het is allemaal zo stil gegaan dat ik zelfs de stem van het kind niet heb gehoord. Ik ging meteen naar beneden om meneer Marres te feliciteren, want beleefd zijn kost zo weinig. Hij was zeer gelukkig en glansde evenveel van vreugde als van -vuil!’.*¹⁹¹

We nemen aan dat Auguste vanuit de brouwerij was toegesnel.

Het echtpaar Marres-Ceulen krijgt zes kinderen:

1. Gertrudis (1860-1939). Zij blijft ongehuwd.
2. Adactus (1862-1899). Hij wordt priester en docent op het seminarie te Rolduc.
3. Hortensia (1863 -1942). Zij blijft ongehuwd.
4. Augustinus (1866-1933). Hij huwt zijn nicht Julia Marres, dochter van het echtpaar Michael Marres-Troosters. Wanneer zijn schoonvader in 1866 overlijdt, zet hij diens brouwerij op de Kleine Gracht voort onder de naam Brouwerij Marres-Marres. Volgt XVIIIId.

5. Josephus Marres (1867-1869).

6. Edmond Marres (1874-1942), volgt XVIIIc.

GENERATIE XVIIIe

EDMOND MARRES

Edmond Marres (1874-1942) is het jongste kind van Auguste Marres en Hélène Ceulen. Aan hem wordt in 1898, bij zijn huwelijk met Amandine Sterckx (1872-1951), de leiding van de brouwerij overgedragen. Het echtpaar koopt in 1903 het huis Capucijnenstraat 98. Het huis op de Grote Gracht wordt aangehouden en is pas in 1959 verkocht bij de opheffing van de brouwerij. In deze brouwerij werd het bekende Marres Dobbel-Aajt gebrouwen. Het bier verliet de brouwerij in vaten, geladen op een door een paard getrokken brouwerswagen. Een vaste afzet was verzekerd doordat de brouwerij in de stad een aantal cafés in eigendom had, waarvan In den Ouden Vogelstruys op het Vrijthof het bekendste was.

Het huis Capucijnenstraat 98 is rond 1680 gebouwd door de Maastrichtse burgemeester Henricus Thisius van Ingenop. Door vererving komt het in bezit van het geslacht Van der Maesen (1713-1788). Later komt het in handen van de familie Bemelmans. Edmond koopt het huis in 1903. Twee generaties Marres wonen hier gedurende meer dan zestig jaar. In 1965 is het huis verkocht aan de Stichting Limburgse Academie van Bouwkunst. Tot op de dag van vandaag heeft het pand sinds die tijd diverse culturele bestemmingen gekend.

Het echtpaar Marres-Sterckx heeft acht kinderen:

1. Henri August Marie Marres (1899-1945). Hij wordt KNO-arts. Hij huwt Maria de Ruyter (1903-1985). Zij krijgen negen kinderen. In november 1945 komt hij om bij een auto-ongeluk op weg naar huis na een drukke

Amandine Sterckx en Edmond Marres met hun acht kinderen rond 1911 (Privécollectie).

Het gezin rond 1935. Foto genomen in de tuin van Capucijnenstraat 98. Vlnr, staand: Corrie Marres-van der Ven en Pierre Marres, Maurice Marres, Helene Teeuwen-Marres en Alphons Teeuwen.

Zittend: Henri Marres en Maria Marres-de Ruyter, Marie Marres, Amandine Marres-Sterckx, Edmond Marres, Germaine Marres, op het gras Emile Marres en Yvonne Marres (Privécollectie).

dag in Roermond, 46 jaar jong. Hij was de eerste en enige KNO-arts in Midden-Limburg en was van 1927 tot 1945 verbonden aan het Sint-Josephziekenhuis in Venlo.

Hij hield spreekuur en opereerde in de ziekenhuizen van Venlo, Tegelen, Roermond, Venray en Horst. Tot aan zijn overlijden hield hij ook spreekuur aan huis: Villapark 38 te Venlo (vanaf 1953 Wilhelminapark).

Henri Marres schreef een indrukwekkend dagboek, 'Oorlogwinter 1944-1945', over het zwaarste gedeelte van de oorlog. Zijn jongste zoon Luc, die gedurende meer dan dertig jaar werkzaam is geweest als huisarts in Hilvarenbeek, heeft dit dagboek uitgegeven.

Henri's zoon Edmond (1928-2012) wordt de eerste hoogleraar keel-, neus- en oorheelkunde aan de Rijksuniversiteit Limburg (nu Maastricht University), en is tevens hoofd van de KNO-afdeling van het Academisch Ziekenhuis te Maastricht. Edmond Marres is de eerste hoogleraar die in de aula van deze jonge universiteit op 22 januari 1982 een oratie uitsprak.¹⁹²

Edmonds zoon Henri Marres, in al zijn voornamen naar zijn grootvader vernoemd, wordt hoogleraar KNO-heelkunde, in het bijzonder de hoofd-halsoncologie, aan de faculteit der Medische Wetenschappen van de Radboud Universiteit te Nijmegen.

2. Pierre Joseph Théophile Marres (1901-1968). Hij volgt zijn vader op. Volgt XIXd.

3. Marie Caroline Augusta Marres (zr. Josepha) (1903-1986). Zij is kloosterzuster in de orde van de karmelieten.

4. Maurice Louis Fernand Marres (1904-1972). Hij is notaris. Hij huwt Hannie Meyers.

5. Germaine Julie Marie Marres (1905-1986). Zij huwt Petrus Josephus Berger, koopman, directeur CV Hamado te Dordrecht en correspondent van De Nederlandsche Bank NV te Venlo.

6. Emile Joseph Charles Marres (1908-1936). Hij wordt benoemd tot burgemeester van Gulpen, maar overlijdt zeer kort na zijn aanstelling op 28-jarige leeftijd.

7. Hélène Clothilde Maria Marres (1909-1991). Zij huwt Alphons Marie Joseph Teeuwen, mededirecteur van NV Greswaren Industrie Teeuwen, met vestigingen in Nederland en Duitsland.

8. Yvonne Jeanne Henriette Marie Marres (1913-1992). Zij trouwt met mr. Eugène Etienne Theodore Jean Jozef Teeuwen, advocaat en procureur te Venlo, mededirecteur van Greswaren Industrie Teeuwen, en voorzitter van de werkgeversvereniging in Limburg; Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Edmond overlijdt in 1942. De directie komt in handen van weer een volgende generatie: zijn tweede zoon, Pierre Marres.

GENERATIE XIXd

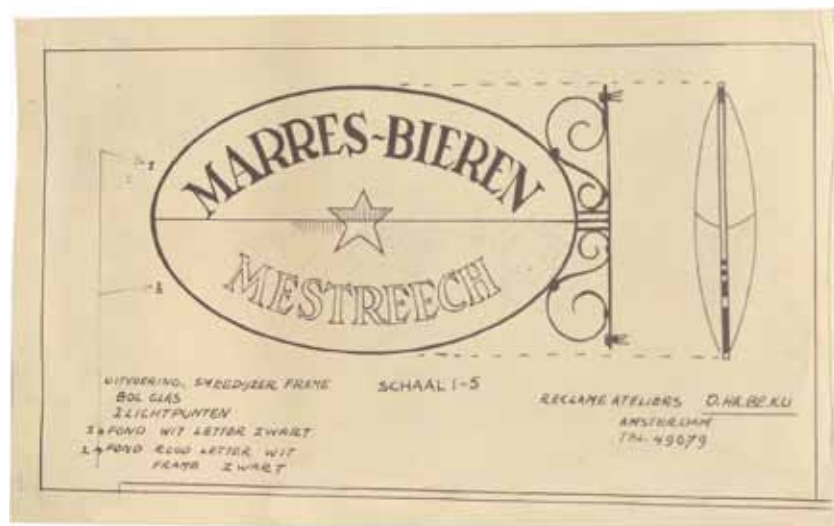
PIERRE MARRES

Pierre Marres (1911-1968) is het tweede kind van Edmond Marres en Amandine Sterckx en trouwt op 13 april 1931 Corrie van der Ven

Vlnr: Albert Philippe, Guus Crapts, Pierre Marres, Pie(t) van den Bogaard en Pierre Geelen. Onderschrift, 'Ik te midden van het "hele personeel" v/d/ Brouwerij (4 man)'. De foto is gemaakt in september 1959 bij het maken van het laatste Marres-Bier (Album Pierre Marres).

Het ooit zo bekende DOBBEL AAJT, met al zijn merchandising (Privécollectie).

Ontwerptekening van een uithangbord (Album Pierre Marres).

(1904-1977). Wanneer zijn vader in 1945 overlijdt, is hij directeur van de Nederlandse Landbouwbank kantoor Haarlem (later opgenomen in ABN-AMRO). Hij is de enige die voor opvolging in aanmerking komt, omdat zijn oudste broer Henri KNO-arts in Venlo is en zijn jongere broer Maurice kandidaat-notaris. Pierre moet daarvoor zijn carrière in het bankwezen opgeven. Hij neemt al snel zitting in het bestuur van het Centraal Brouwerij Kantoor (CBK). Van 1945 tot 1959 is hij bestuurslid. In 1956 en 1957 is hij tevens lid van het algemeen bestuur van het Productschap voor Bier. Ook is hij bestuurslid van het Sociaal Brouwerij Centrum (SBC). Al deze organisaties zijn gevestigd in Amsterdam. Pierre zal deze functies neerleggen na de sluiting van zijn brouwerij in 1959. In Maastricht is hij onder meer voorzitter van de Stichting Pro Infantibus en Crèche Juliana, opvang voor ongehuwde moeders en hun kinderen. Pierre vervult de taak van voorzitter vanaf 1951 tot aan zijn overlijden in 1968.

De oude brouwrecepten van de brouwerij zijn bewaard gebleven in een notitie die Pierre Marres enige maanden na de opheffing van de brouwerij in 1959 voor de familie schreef: 'Enige gegevens over de Geschiedenis der Bierbrouwerij Firma Marres-Ceulen'. Hierin beschrijft hij feiten uit de geschiedenis, niet alleen van de brouwerij, maar behandelt hij ook de economische situatie van de kleinere brouwerijen in zijn tijd, waarmee hij onder andere als bestuurslid van het CBK veel te maken had.

Pierre Marres en Corrie van der Ven krijgen negen kinderen:

1. *Cornelia Johanna Francisca Maria (Corrie) Marres (1932- 2022). Zij trouwt in 1956 met Henricus Ludovicus Josefus Maria Bloemen (1926-1976), tabaksinkoper.*
2. *Amandine Jeanne Marie Louise (Ine) Marres (1933-2017). Zij is arts-psychotherapeute. Ze trouwt in 1962 met de zenuwarts Bernardus Otto Maria (Bob) Bomers (1932-2005).*
3. *Jeanne Marie Marres (1935-1987). Ze trouwt in 1960 met Alphonsus Maria Alkemade (1928-2017), directielid van Ankersmit Holding.*
4. *Herman Joseph Théophile Marres (1937-2019), werkzaam bij Van Gend & Loos, bierbrouwer in Dordrecht, volgt XXg.*
5. *Alphonsus Willibrordus Joseph Theophile (Fons) Marres (*1938), van beroep advocaat. Hij huwt Veronica Maria Anastasia Benedicta (Vera) Schulte (1939-2000).*
6. *Florentina Maria (Florentien) Marres (*1940). Zij huwt in 1970 Alexander Kentgens (*1943), ambtenaar van de archiefdienst van het ministerie van Defensie.*
7. *Gemma Yvonne Eugenie Marres (*1943). Ze trouwt in 1964 te Maastricht met ir. Carolus Gijbertus Josephus (Karel) van Dooren (*1940), sales manager van Dupont te Genève.*
8. *Pieter Jozef Théophile Marres (*1946), ambtenaar ministerie van Ontwikkelings-samenwerking, directeur Tropenmuseum te Amsterdam, ambassadeur in Thailand. Hij huwt Josee Schoenmakers.*
9. *Philip Cornelius Marie Marres (*1949).*

'ENIGE GEGEVENS OVER DE GESCHIEDENIS DER
BIERBROUWERIJ FIRMA MARRES-CEULEN'

'Arbeiders van mijn vader (Edmond Marres), Hugo Mares, Jef Mares en Pie Wagenaar. 1918' (Album Pierre Marres).

IN FEBRUARI 1960 SCHRIJFT PIERRE MARRES (1911-1968) ZIJN HERINNERINGEN OP AAN DE BIERBROUWERIJ, EN AAN ZIJN VADER EN GROOTVADER.

Volgens het hiervoor ingeplakte uitknipsel (is niet meer aanwezig, B.M.) werd de toestemming verleend om een brouwerij op te richten op 12 mei 1859 op de Grote Gracht (nu no. 60 en 60a).

Naar ik van vader altijd gehoord heb kocht mijn grootvader samen met het geld van zijn a.s. vrouw mejuffrouw Ceulen ('n dochter van de burgemeester van St. Pieter tevens landbouwer) het bovengenoemd pand met de tuin die grenst aan de Capucijnenstraat. In die tuin werd de brouwerij gebouwd en in 't pand (waar nu twee winkels zijn) ging het echtpaar wonen.

Ik wist wel dat de brouwerij was opgericht in 1859 maar wanneer precies 't eerste bier gebrouwen is kon ik niet achterhalen.

Hoe de zaken gegaan zijn is mij onbekend maar 't moet toch 'n goed rendend bedrijf geweest zijn want toen mijn grootvader stierf hebben mijn twee ongetrouwde tantes van de rente van hun erfenis kunnen leven.

In 1898 nam mijn vader, Edmundus Wilhelmus Franciscus Marres de brouwerij over van zijn vader. Mijn vader had geen brouwerij-opleiding gehad. Hij zat in Rolduc op kostschool toen zijn broer, die eigenlijk in de brouwerij moest komen kwam te overlijden. Hij is toen (ik meen dat hij op de 2e of 3e gymnasium zat) onder leiding van z'n vader in de brouwerij practisch werkzaam geweest totdat hij in 1898 de brouwerij voor eigen rekening overnam.

In die tijd bestonden er eigenlijk geen gebonden klanten. M'n vader heeft goed de toekomst ingezien en heeft geleidelijk aan (oorspronkelijk met veel hypotheken) meerdere panden gekocht en als café's ingericht, zodat hij meerdere gebonden cafés had. Ook had hij verschillende cafépanden van eigenaars gehuurd en doorverhuurd aan kasteleins die dus uitsluitend zijn bier mochten verkopen.

M'n vader zei altijd dat er geen toekomst zat in de brouwerij en wilde daarom geen zoon in de brouwerij hebben. In de jaren 1938/39 begon hij er echter over

Pierre Marres in de Vogelstruys samen met de heer Nijsen. Zij waren hier in 1956 voor een opname van de Wereldomroep (Album Pierre Marres).

Pierre Marres in 1956 in het proeflokaal van brouwerij Marres-Ceulen 't Lieuwke op de Grote Gracht (Album Pierre Marres).

Het voormalig proeflokaal 't Lieuwke (Foto, Paul Smeets).

te spreken dat het eigenlijk wel een goed zaakje was en dat 't zonde was zo'n bedrijf van de hand te doen.

Ik was de enige die daarvoor in aanmerking kwam omdat m'n oudste broer Henri neus- keel- en oorarts was in Venlo en mijn jongere broer Maurice candidaat-notaris.

In 1940 brak de oorlog uit en is er verder niet meer over deze aangelegenheid gesproken temeer daar hij vreesde dat de brouwerijen gesloten zouden worden. Dit is niet gebeurd doordat het Centraal Brouwerij Kantoor werd opgericht waarin alle brouwerijen 'n gezamenlijke organisatie hadden. Het principe waarop deze organisatie van het Centraal Brouwerij Kantoor was gebouwd luidde: alle brouwerijen moeten blijven bestaan en als basis van de omzet van 1939 zouden de grondstoffen en toestemming van bierleveringen gelden, zolang de oorlog duurde. Dit instituut heeft prachtig gewerkt gedurende de hele oorlog.

Op 9 oktober 1942 kwam m'n vader, die reeds lang 'n hartziekte had, te overlijden na een kortstondig ziekbed. Er was geen opvolger en de zaak verkopen daar voelde m'n moeder en mijn broers en zusters niets voor temeer omdat men helemaal niet wist hoe 't met de gulden zou gaan.

Ik zelf was toen directeur van de Nederlandsche Landbouwbank bijkantoor Haarlem (thans Nederlandsche Credietbank). Ik verdiende fl. 350.- per maand en had 't laatste jaar 'n tantième van fl. 1000,-. M'n hele inkomen was dus totaal fl. 5200,- gulden.

Ik ben dus toen in de functie van directeur in de brouwerij gekomen. Veel wist ik er niet vanaf. Het principe van 't brouwen en de verhouding tegenover de klanten (drankwet etc. etc.) wat ik daarvan wist was wat ik in al die jaren thuis van gesprekken had opgevangen. De 'sfeer' kende ik wel. Ik had echter geen enkele technische ervaring opgedaan, wist van scheikunde alleen wat ik op de HBS had gehad. Alleen economisch was ik wel geschoold omdat ik het Diploma Handelseconomie (later werd dit kandidaats-examen economie) van de Handelshogeschool te Rotterdam had gehaald.

Omgang en leiding geven aan arbeiders had ik nooit gedaan. Dit heeft zich later erg gewroken en is voor mij een grote handicap geweest daar ik teveel vertrouwde en niet genoeg door had dat ze niet op eigen benen kunnen staan. Kortom ik heb toen wat boeken aangeschaft wat lessen genomen van Ir F. Kurris om te begrijpen wat er al zo te koop was in de brouwerij.

Toen ik in de brouwerij kwam had ik in totaal 32 kasteleins als klant. Hierbij waren er 'n stel vrije klanten bij. Zolang de oorlog duurde hadden we klantenbinding zodat ik niet hoefde bang te zijn dat ze weg zouden lopen en bovendien waren de klanten gerantsoeneerd en kregen toewijzingen op basis van hun omzet 1939.

Toen de oorlog afgelopen was veranderde de toestand geleidelijk, verloor ik wat vrije klanten en bovendien moest ik meerdere café's sluiten in mei 1950 omdat toen de z.g. commanditaire verlopen vervielen en van twee van deze verlopen één verlof op naam van de kastelein gemaakt moest worden. Gevolg hiervan was dat ik minder verkooppunten had en dus alles moest concentreren om in de café's die ik nog had meer bier te verkopen.

Hieronder laat ik volgen de omzetten (verkoop) van de brouwerij voor zover ik die heb kunnen nagaan:

1922	3.113	1943	3.054		
1923	3.238	In december niets mogen afleveren			
1924	2.986	1944	3.347		
1925	3.211	1945	2.116		
1926	3.098	Sterke rantsoenering en tijdelijk moeten sluiten			
1927	3.630	1946	3.157		
1928	3.869	1947	2.418		
1929	?	1948	2.617		
1930	4.099	1949	2.027		
1931	3.667	1950	2.323		
1932	3.531			Oud	Pils
1933	3.515				Totaal
1934	3.351	1951	970	1299	2270
1935	2.771	1952	897	1248	2154
1936	2.348	1953	871	1163	2035
1937	2.398	1954	788	1112	1900
1938	2.416	1955	790	1194	1985
1939	2.548	1956	708	1237	1945
1940	3.352	1957	626	1366	1876
1941	3.982	1958	521	1354	1876
1942	3.442	1959	389	1022	1410

Hierbij rekening te houden dat ik 't laatste Pils verkocht op 18 sept 1959 en 't laatste Dobbel Aaijt 30 sept. 59.

Hieruit blijkt duidelijk dat de verkoop van 't bier langzaam maar zeker achteruitging.

Pierre Marres, Guus Crapts en Pie van den Bogaard schudden het laatste mout op 18 september 1959 op het roerwerk.

Albert Philipse zet het roerwerk in gang (Album Pierre Marres).

Hubèer Beckers de voerman in blauwe overall en zijn 'vos' Romeo, met de laatste toer op 12 december 1956. Symbolisch werd het laatste vat bier geleverd bij de Vogelstruys.

10.000 vlaggetjes werden verspreid door de stad (Album Pierre Marres).

In 1955 kreeg ik een aanbod om bovengistend bier te brouwen z.g. Maastrichts oud Bier voor de Sint-Servatiusbrouwerij te Maastricht, 'n dochterinstelling van Heineken's Bierbrouwerij. Ik nam dit aanbod aan op de volgende voorwaarden: Servatius Bierbrouwerij levert alle grondstoffen, ik zal niets investeren in de brouwerij om de meerdere productie mogelijk te maken, de nodige tanks, filters, afvulbak zouden mij ineens gegeven worden. Aan brouwersloon kreeg ik fl. 500,- per brouwsel van 46 hl. Ik nam dit aanbod aan (de condities heb ik zelf opgesteld) om zodoende de vaste lasten te drukken. De houten gistkuipen heb ik toen moeten slopen en twee aluminium gistkuipen zijn toen door Servatius aangelegd. Ikzelf betaalde er één van maar ze zouden beiden mijn eigendom blijven. Deze gistkuipen kosten fl. 5000,- per stuk. Dit heeft mij geholpen nog enige jaren staande te blijven. Ik brouwde voor Servatius in:

Jaar	Brouwsels	Brouwloon	hectoliter
1955	23	11.5000	1058
1956	24	12.000	1104
1957	20	10.000	920
1958	16	8000	736
1959 (tot oct.)	12	6000	552

Dit bier was bovengistend donker bier, maar donkerbier werd steeds minder verkocht (zie eigen verkoop dobbel aajt) en ook deze bron van inkomsten werd dus geleidelijk aan minder.

Ik heb meerdere keren wat extra's gebrouwen, zo brouwde ik in 1953 en 1954 z.g. Hophier. Dit was bovengistend bier van 11 - 12 Balling waarbij ik ruwe hop bij het nagisten gedaan had. Hetzelfde heb ik in 1957 gedaan en noemde het Blond Bier. Deze twee bieren vielen echt in de smaak, maar dit bier was niet houdbaar en moest binnen veertien dagen verkocht zijn zodat het commercieel (ik moest nogal wat bier terugnemen omdat het troebel geworden was) niet loonde.

Ook heb ik nog proeven genomen met flessenbier maar dit bier was al na veertien dagen bedorven.

Ik bleef dus aangewezen op fustenbier (Pils en Dobbel aajt)

Pils is ondergistend bier licht gekleurd: Normaal brouwsel hiervan was 680 kg mout en 9 kg Hop.

Ik pompte 47 hl wort op, stookte op tot onder de 43 hl en betaalde dan accijns over 41 hl. De ambtenaar constateerde dan 41 hl à 4,2 is 172,2 hl. graden. Ik had dan aangegeven 171 hl graden en betaalde dan $171 \times \text{fl } 3,07 = 524,97$ accijns. Mout kostte in 1958 fl. 52,40 p. 100 kg. Hop kostte 14 gulden per Kg all in Ik haalde uit zo'n brouwsel dan dan 38 à 39 hl.

De verkoopprijs was fl. 81,50 per hl. De brutowinst was dus zeer gunstig.

De gist betrok ik van de Oranjeboom brouwerij Rotterdam.

Dobbelaajt is bovengistend donker bier dat ik kleurde met caramel en ook wat caramel mout gebruikte.

Hiervoor gebruikte ik 680 kg mout, 50 kg dextrol en 9 kg Hop en 14 liter caramelkleur. Hiervoor betaalde ik 589,44 accijns hieruit haalde ik 46 hl. Ook dit werd verkocht als 'Zwaar bier' (11-12 Balling) en kreeg hiervoor ook 81,50 p. hl. Dit bier was meer winstgevend omdat ik de lagering in niet gekoelde tanks plaats had en dus geen elektrische stroom werd gebruikt voor de lagering Als iemand zich zou amuseren om uit te rekenen hoeveel ik per brouwsel verdiende zou hij tot de conclusie komen dat deze winst (hij bedoelt eigenlijk deze omzet, B.M.) bijzonder groot is, maar hij moet arbeidsloon (4 arbeiders) kolen en elektrische stroom niet vergeten. Maar de grote kosten zijn de kasteleins. Deze eisen van de bierbrouwer Meubilair, koelinstallatie, onderhoud leidingen, onderhoud Café (verven en behangen) en dat allemaal voor niets.

De laatste jaren heb ik dan ook alles erop gezet om de café's zo goed mogelijk te onderhouden en dit kostte zoveel dat ik niet veel over had om in de brouwerij te investeren. Dit is achteraf bekeken mijn geluk geweest want met 17 café's had ik een omzet in 1958 van ruim 1800 hl. per jaar, dit is meer dan gemiddeld 100 hl per café.

Afscheid van het paard Romeo en de brouwerswagen, 12 december 1956. Romeo heeft nog een mooi pensoen gehad en is, zoals beloofd door Pierre, een natuurlijke dood gestorven.

Hubèer kreeg van de stad Maastricht een cadeau aangeboden. De brouwerskar werd vervangen door een Volkswagen 'Combi' (Album Pierre Marres).

Capucijnenstraat
100, Café Braun,
was een pand van
de Erven Marres.

Een van de vele
advertenties van de
Firma Marres-Ceu-
len (Album Pierre
Marres).

Hier volgen enkele gegevens over 'tgeen in de brouwerij gebeurd is:
december 1947

Tot heden werd geen Pils gebrouwd. M'n vader beweerde altijd dat dit niet mogelijk was, er werd alleen z.g. licht lager (ondergistend bier van 9 Balling) gebrouwen. Ik heb dit toen in december 1947 geprobeerd en al was het niet echt fijn 't lukte toch en heb vanaf 1947 ook uitsluitend (althans wat ondergistend bier betreft) Pils gebrouwen. Prijs van het pils was toen fl. 58.40 p. hl.

5 maart 1948

Tweedehands eikenhouten kuip gekocht bij Peulen in Neer. Kostprijs, geplaatst en al, fl. 675,-. Inhoud 45 hl., hoog 1.52 m., bodem breed 2.20 m.

2 maart 1951

Zwaar bier (Pils en Dobbelaajt) de prijs hiervan wordt verhoogd van 59 gld tot 70 fl per hl.

16 juli 1951

Ingaande heden wordt de accijns verlaagd tot drie 'trappetjes' n.l. voor de eerste hl. gr 3.07 daarna 3.45 dan 3.70 p. hl. Ik brouwde zo weinig dat ik altijd maar 3.07 per hl. graad betaalde.

19 dec. 1952

Voor het eerst eigen bierglazen in circulatie gebracht met opschrift 'Marres Bieren' met Tekening Wapen Maastricht en daaronder Pils - Dobbelaajt. Eerste zending 1534 glazen, zonder gouden rand prijs 44.63 per 100 stuks. Later kocht ik ze met gouden rand en kwam er nog 'Mestreech' onder te staan. Deze glazen verkocht ik aan de kasteleins voor 30 ct per stuk.

mei 1953

Nieuwe lier geplaatst om fusten op trekken 'n z.g. Dennoglier, kostprijs fl. 1200,-.

29 oktober 1953

Kieselguhr Filter geplaatst, 2e hands gekocht voor fl 3.450,- De eerste lichtkappen laten plaatsen op Grote Gracht 5 en Papenweg 34.

5 augustus 1955

Nieuw pompje geplaatst in Brouwerij kostprijs 366,-

november 1955

Tweedehands koelmachine en Pekmachine overgenomen van Servatius brouwerij kostprijs fl. 2000,-, bijkomende kosten van plaatsing en aanleg fl. 1600,-

januari 1956

Nieuwe koperen bodem in brandketel laten maken, kostprijs fl. 2034,-. Volkswagen Combi aangeschaft fl. 5950,-.

29 april 1957

Bierprijs met toestemming van de regering verhoogd voor Pils en Dobbelaajt van 70.75 tot 81.50 per hl.

eind 1958

Nieuwe gistank voor Pils aangeschaft, ijzer met plastic bekleding. Kostprijs fl. 3065,- + Plaatsen fl. 640,-.

april 1959

Begonnen met verkoop van Limonade bij m'n verplichte kasteleins. Ik had het agentschap van Snieders in Dommelen (Dommelse Bierbrouwerij) genomen.

Dit zijn enige feiten die ik in het kort wilde weergeven waaruit blijkt dat ik tot het laatst geprobeerd heb m'n hoofd boven water te houden en waaruit blijkt dat ik in april 1958 nog geen idee had om m'n bedrijf over te doen.

Hieronder volgt verkoop die ik had bij in de diverse café's gedurende het jaar 1958:

Adres	Kastelein	hl.	eigenaar
Mergelweg 332	v/d Boorn St Pieter	52,7	Erven Marres
Observantenweg 2	Vangenengsten	100,1	vrije klant, nam in 1959 alleen Dobbelaajt
Boschstraat 67	Leenders	38,6	Erven Marres
Grote Stokstraat 5	Voorts	180,5	Erven Marres
Diversen	(feestjes, bals etc.)	21,2	
Capucijnenstraat 77	Bierhal	153,3	Erven Marres
Kesselskade 60	v/d Akker	15,6	vrije klant, nam in 1959 niets meer af.
Grote Looierstraat 7	Bastiaans	14,9	Klant van Leenders, alleen Dobbelaajt
Boschstraat	Hardy	7,5	mr. T. Marres, verkocht aan Sfinx in 1958
Vrijthof 10	Old Dutch	6,3	Vrije klant alleen Dobbelaajt
Tongersestraat 54	Betz	67,3	Gehuurd van Ir Loomans
Wijcker Grachtstraat 29	Berk	28,3	Gehuurd van Schenk, tot mei 1959

Grote Stokstraat 5,
Café Leenders en
Boschstraat 21, Café
Blaazer. Beide eigen-
dom van de Erven
Marres (Album Pierre
Marres).

<i>idem</i>	<i>Umans</i>	<i>67,8</i>	<i>Gehuurd van Schenk, vanaf mei</i>
<i>Vrijthof 15</i>	<i>v/d Maagdenburg</i>	<i>165,3</i>	<i>Erven Marres</i>
<i>Grote Gracht 5</i>	<i>Pasmans</i>	<i>67,-</i>	<i>Erven Marres, tot juni 1959</i>
<i>idem</i>	<i>Seegers</i>	<i>100,1</i>	<i>Erven Marres, na juni 1959</i>
<i>Boschstraat 21</i>	<i>Blaazer</i>	<i>72,7</i>	<i>Erven Marres</i>
<i>Maastr. Grachtstraat</i>	<i>Coenen</i>	<i>152,2</i>	<i>Erven Marres</i>
<i>Koestraat 5</i>	<i>Sullot</i>	<i>141,9</i>	<i>mr. T. Marres</i>
<i>Grote Gracht 5</i>	<i>Knipschild</i>	<i>118,1</i>	<i>Erven Marres</i>
<i>Capucijnenstraat 100</i>	<i>Broun</i>	<i>106,8</i>	<i>Erven Marres</i>
<i>Papenweg 34</i>	<i>Claessens</i>	<i>27,2</i>	<i>Erven Marres</i>
<i>Maastr. Grachtstraat 37</i>	<i>Jami</i>	<i>125,4</i>	<i>Erven Marres</i>
<i>Bassin 8</i>	<i>van Alteren</i>	<i>24,4</i>	<i>Erven Marres, tot 19 dec. 1958</i>
<i>idem</i>	<i>Sullot</i>	<i>47,-</i>	<i>Erven Marres, na 19 dec. 1958</i>

Hieruit blijkt dat 10 kasteleins in 1959 meer dan 100 hl hebben omgezet. Toen ik mijn bedrijf aan Brand overdeed kwamen de volgende panden voor hem in aanmerking:

Verplichte Klanten eigendom van Erven Marres:

<i>Adres</i>	<i>Huur per jaar in gld.</i>
<i>1. Boschstraat 21</i>	<i>645,-</i>
<i>2. Boschstraat 67</i>	<i>927,24</i>
<i>3. Grote Gracht 5</i>	<i>844,80</i>
<i>4. Mergelweg</i>	<i>430,44</i>
<i>5. Capucijnenstraat 100</i>	<i>828,-</i>
<i>6. Grote Gracht 62</i>	<i>600,-</i>
<i>7. Papenweg 34</i>	<i>430,44</i>
<i>8. Vrijthof 15</i>	<i>963,24</i>
<i>9. Bassin 8</i>	<i>412,08</i>
<i>10. Grote Stokstraat 5</i>	<i>621,-</i>
<i>11. Maastr. Grachtstraat 41</i>	<i>666,60</i>
<i>12. Maastr. Grachtstraat 37</i>	<i>796,80</i>
<i>Verplichte Klant eigendom P. Marres</i>	
<i>13. Capucijnenstraat 77</i>	<i>Bierhal in de Brouwe</i>

Andere verplichte Afnemers

<i>14. Koestraat 5</i>	<i>eigendom mr. F. Marres, die fl. 5,- per hl. bier kreeg.</i>
<i>15. Wijcker Grachtstraat 29</i>	<i>Gehuurd van Schenk doorverhuurd aan kastelein.</i>
<i>16. Tongersestraat 54</i>	<i>Gehuurd van ir. Loomans doorverhuurd aan kastelein. Vrije Klant.</i>
<i>17. Observantenweg 2</i>	<i>Deze was in zoverre vrij dat hij van mij 'n buffet en de helft van de buitenstoelen van mij voor niets in bruikleen had.</i>

De omzet van al de bovengemelde café's was met inbegrip van diverse toevallige leveringen voor bals en andere gelegenheden ruim 1820 hl. Op het moment van 1 oct. 1959 dat Brand's Bierbrouwerij mijn bedrijf overnam was het cafépand Tongersestraat 54 leeg. Kesselskade 60 en Boschstraat (Hardy) namen geen bier meer van mij af, Vrijthof 10 nam alleen Dobbelaajt af maar was een verplicht café van de ZHB die mij tijdelijk toestemming gaf Dobbelaajt te leveren.

De Toestand in de brouwerij wereld was medio 1959 als volgt.

Hierna volgt een bespiegeling van de toenmalige situatie voor de brouwers. Pierre bespreekt de nieuwe Vestigingswet voor Horecabedrijven. Kasteleins dienen voortaan een vakbekwaamheidsdiploma te hebben. De cafés van Pierre Marres zijn voor een groot deel volkscafés waarvan de kasteleins het bedrijf vaak als bijverdienste hebben. Hij voorziet dat toekomstige kasteleins die het beroep voltijds gaan uitoefenen en hogere eisen zullen stellen aan de inrichting, wellicht ook gaan kiezen voor grotere biermerken of zelfs buitenlandse bieren. Ook in de eigen cafés ziet hij concurrentie komen met grotere en mogelijk zelfs buitenlandse biermerken. Hij ziet dat zijn bier wel goed is maar niet zo'n sterke roep heeft dat zijn kasteleins alleen zijn bier willen blijven verkopen. Hij merkt op dat enige buitenlandse brouwerijen in Maastricht al eigen cafés hebben geopend met prachtige uitrustingen. Door de nieuwe Drankwet gaan de volledige vergunningen van de brouwer over naar de kasteleins. Dezen worden dan onafhankelijker in hun aankoopbeleid, mede gezien de euromarkt waarin een kastelein niet meer kan bestaan wanneer hij niet meerdere biersoorten verkoopt.

Al deze overwegingen hebben me doen besluiten mijn bedrijf over te doen aan Brand's Bierbrouwerij 'De Kroon' in Wylre. Hoewel 't besluit om m'n brouwerij over te doen echt 'pijn gedaan' heeft meen ik gezien de toekomst van de kleine brouwerijen (zoals ik die zie) verstandig gedaan te hebben.

'Flessenbier
etiketten die nooit
gebruikt werden.
Omdat 't niet
gelukt met mijn
apparatuur goed
flesstickers te
maken'. Onder-
schrift van Pierre uit
1956 (Album Pierre
Marres).

BIERBROUWERIJ LOUIS MARRES

MARKT 74

Het Panhuis op de Markt 74, het voormalig bierbrouwerspand van Louis Marres (Foto, Paul Smeets).

Detail van het kadastrale minuutenplan 1811-1832 met in het blauw de plattegrond van de bierbrouwerij Louis Marres.

Louis Marres en Auguste Marres bezoeken samen de Exposition Universelle de 1867 in Parijs. De foto, gemaakt door Pierre Weijnen, diende als toegangsbewijs (Privécollectie).

Advertentie in Le Courier de La Meuse van 26 januari 1870 waarin Louis zich aan het de Maastrichtse klanten presenteert.

BIERBROUWERIJ,
Grote Markt, N. 1148,
Voorradij: bijzonder goed JONG en OUD BIER.
Beveelt zich beleefdelyk aan in de gunst van het geëerd publiek.
· Louis MARRES.

BROUWER

Louis Marres (1834-1875),
brouwer van ca. 1869 tot 1875.

GENERATIE XVIIb7

JOHANNES LUDOVICUS HUBERTUS MARRES
Johannes Ludovicus Hubertus (Louis) Marres (1834-1875) is de zevende zoon van Michael Marres, brouwer in de Plankstraat. Hij is de derde zoon die brouwer wordt. Hij begint rond 1869 een bierbrouwerij op de Markt 74 (toen Groote Markt 1148) te Maastricht en huwt in 1873 Maria Christina Hubertina Gilissen (1834-1922). Het woonhuis bevindt zich aan de straatzijde. De brouwerij ligt achter het huis en heeft een toegang via de Heilige Geeststraat, dat naast het huis van de buurman op de Markt uitkomt. Ze zijn net twee jaar getrouwd als Louis op 42 jarige leeftijd overlijdt. Het echtpaar Marres-

Gilissen is kinderloos. Zijn zwager Nicolaas Gilissen zet de bierbrouwerij op de Markt tot ongeveer 1915 voort, onder de naam Gilissen-Maielle.¹⁹³ Maria Maielle was zijn echtgenote.

Overlijdensadvertentie van Louis Marres in Le Courier de La Meuse van 4 oktober 1875.

De inofficiële naam van het huis aan de Markt is 'In 't Panhuis' en verwijst nu nog naar de voormalige bestemming als bierbrouwerij. De voorgevel wordt sinds 1975 gesierd met de gevelsteen 'In den Brandtketel'.¹⁹⁴

Deze steen bevond zich eerder in de voorgevel van Markt 46. In het begin van de vorige eeuw is dit huis afgebroken. De steen werd toen naar het Oudheidkundig Museum van Maastricht (voorloper van het Bonnefantenmuseum) gebracht.

In 1979 is 'In 't Panhuis' grondig verbouwd. Hiervan zijn in opdracht van de Rijksgebouwendienst foto's gemaakt.

Heden overleed tot mijne diepe droefheid mijn innig geliefde echtgenoot, de Heer,
Johannes Ludovicus Hubertus MARRES,
in den ouderdom van 41 jaren, voorzien van de HH. Sacramenten der stervenden.
Maastricht, 2 October 1875.
(2232) Wed L. MARRES geb. GILISSEN.

BIERBROUWERIJ MOUTERIJ MARRES-THANS 15.

MAASTRICHTERSTEENWEG TE VROENHOVEN

TE HUUR:
mooi huis, 7 kamers, 2 kelders en garage, geheel modern, waterl. en electr. licht, gel. tramhalte Vroenhoven. Adres: Felix Marres.

Op de Maastrichtersteenweg richting Tongeren lag de bierbrouwerij Marres-Thans. Volgens een advertentie in het Advertentieblad voor Limburg van 4 juni 1937 werd het huis soms in zijn geheel verhuurd of deed het, tot aan 1940, dienst als hotel-pension (Privécollectie).

Het Panhuis staat reeds op het kadastrale minuutplan van 1811.

Beugelflesdop van Lambertus Marres (Privécollectie).

BROUWERS

Victor Marres (1843-1892),
brouwer van 1882 tot 1892.
Philomena Marres-Thans (1846-1918)
brouwer van 1892 tot ca. 1898.
Lambert Marres (1884-1931),
brouwer van ca. 1898 tot 1931.
Hubert Marres (1876-1958),
brouwer van ca. 1898 tot 1958.

De stamvader van deze florierende Belgische tak is Hubert Willem Marres (1804-1862), de jongste zoon van Michael Marres, bierbrouwer in het Pannenhuis te Biesland.

GENERATIE XVIIIG

VICTOR HUBERT MARRES

Victor Marres (1843-1892) is het achtste kind van Hubert Willem Marres en Ida Vinckenbosch. Victor trouwt Ida Philomène Hubertina Thans (1846-1918). Samen starten ze 1882 net over de grens in Vroenhoven aan de Maastrichtersteenweg een nieuwe bierbrouwerij, Marres-Thans. Na Victor's vroege overlijden in 1892, hij is nog geen vijftig jaar, zet zijn weduwe de brouwerij voort, totdat hun zonen Hubert en Lambert de leeftijd bereikt hebben dat ze de leiding kunnen overnemen. Philomène overlijdt eind 1918. Haar zoons zullen de bierbrouwerij verder uitbouwen.

Victor Marres en Philomène Thans krijgen negen kinderen:

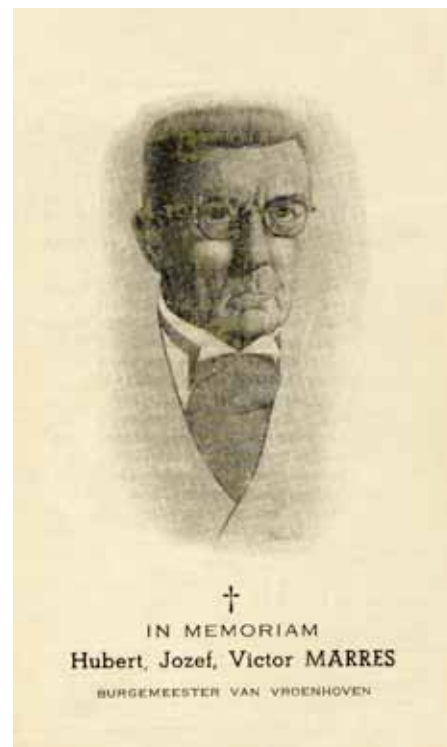
1. Hubertus Josephus Victor Marres (1876-1958), volgt XVIIIId.
2. Ida Philomena Josephina Marres (1877-1959). Zij huwt Armand Jos Eugène Emile Bocken, landbouwer en caféhouder.
3. Elisabeth Philomena Josephina Marres (1878-1972). Zij huwt Mathieu Nicolaas Meertens, bierbrouwer.
4. Victor Hubert Marres (1879-1958), handelaar in likeuren. Hij huwt Theresia Coenegrachts.
5. Anna Philomena Marres (1881-1960). Zij huwt in 1933 Karel Paspont, herbergier.
6. Sophia Philomena Marres (1882-1958). Zij treedt toe tot de orde van de Ursulinen van Onze Lieve Vrouwe te Waver en is onderwijzeres.
7. Lambertus Josephus Marres (1884-1931), bierbrouwer.
8. Felix Cornelis Jozephus Marres (1886-1959), brouwer, distillateur en wijnhandelaar, verzetsheld, Ridder in de Leopoldsorde. Hij huwt Odilia Rosalia Maria Coenegrachts.
9. Johannes Henricus Josephus Marres (1892-1988), Officier in de Kroonorde van België, Ridder in de Leopoldsorde van België, luitenant-kolonel. Hij huwt Marguerite Marie Simone.

De enig bekende foto van Hubert Marres, burgemeester van Vroenhoven, met de eretekens Ridder in de Kroonorde van België en de Gouden Medaille van Leopold II.

De restanten van de opslagruimte van de bierbrouwerij Marres-Thans.

Felix Marres, geheel rechts, in Duitse gevangenschap. Naast hem zijn brouwersknecht Mathieu-Servaas Paulissen en zijn kuiper Marcus Timmermans (Privécollectie).

Blijkens een advertentie in de Limburger Koerier van 20 januari 1905 was Lambert zeer gehecht aan zijn fox-terrier.

GENERATIE XVIIIId

HUBERTUS JOSEPHUS VICTOR MARRES

Hubertus Josephus Victor Marres (Hubert Marres (1876-1958) is het eerste kind van Victor Marres en Philomène Thans. In 1908 wordt hij gekozen tot burgemeester van Vroenhoven. Tot aan zijn dood in 1958 wordt hij door de bevolking steeds herkozen (Belgische gemeenten kennen een gekozen burgemeester). Aan het einde van zijn loopbaan was Hubert met zijn halve eeuw burgemeesterschap destijds de langstzittende burgervader van België. In 1904 huwde hij Catharina Neven. Zij kregen negen kinderen. Na Huberts overlijden is de brouwerij opgeheven. Zijn zoon Lambert, die ongehuwd bleef, was in 1931 reeds op 27-jarige leeftijd overleden. Er waren geen andere opvolgers.

De brouwerij heeft in de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) een belangrijke rol gespeeld in het verzet tegen de Duitsers. Dit was letterlijk levensgevaarlijk. De brouwerij werd een vrijheidsbaken genoemd. Het was een verzamelpunt van vluchtelingen en spionnen, die over de grens naar het neutrale Nederland werden geholpen. De Belgisch-Nederlandse grens was toen door een hoogspanningsversperring, de beruchte 'Dodendraad', hermetisch gesloten. Bij de afbraak van de brouwerij in 1970 schreef de plaatselijke krant hierover:

'Het heeft er alleszins naar uitgezien dat de Duitsers Hubert wilden liquideren. De bezetter had er lucht van gekregen dat de brouwerij een schakel was in een spionagenet, een verzamelpunt van mensen en inlichtingen voor de geallieerden, en een springplank voor velen die daar, door een opening in de versperring, naar Nederland vluchtten om zich aan te sluiten bij de geallieerden. In de moutkelders waren schuilplaatsen ingericht. Belgen, maar ook Fransen, Engelsen en Russen, zowat 4000 mensen in totaal, zijn via de brouwerij de grens

*over geholpen. Tenslotte raakte de bezetter op de hoogte van de verboden activiteiten. Hubert Marres moet tijdig lont hebben geroken. Hij was een gewaarschuwd man, want hij had al eerder kennisgemaakt met het Duitse gevangeniswezen, toen hij in het begin van de oorlog werd aangehouden en te Tongeren opgesloten had gezeten, met nog meer Limburgse burgemeesters, omdat zij de Belgische rekruten van de lichtung 1914 net voor de inval van de Duitsers hadden opgeroepen en in veiligheid gebracht.'*¹⁹⁵

Nadat in 1916 zijn broer Lambert op de tram tussen Tongeren en Riemst door de Duitse contraspionage als geheim agent was aangehouden, vluchtte Hubert met zijn jongere broer Victor de grens over naar Nederland. Lambert mag van geluk spreken dat hij de inlichtingen die hij vlak voor zijn arrestatie nog op zak droeg tijdig kon vernietigen. Ook zijn zuster Anna, toen nog ongehuwd, en zijn broer Felix en twee brouwerijknechten werden aangehouden. Felix, Lambert en Hubert werden alle drie ter dood veroordeeld, de laatste bij verstek. Het vonnis werd gelukkig niet voltrokken. In de plaats kregen de arrestanten een zware tuchtstraf: levenslange dwangarbeid. Felix en Lambert werden gedeporteerd naar Duitsland en gevangengezet in Werden bij Essen. Na de oorlog kwamen zij vrij.

Tijdens de beide wereldoorlogen was Hubert (uiteraard) niet in functie, maar bij zijn vijftigjarig jubileum als burgemeester werden de oorlogsjaren uit eerbetoon meegeteld. Hij stierf in 1958. Hij was Ridder in de Kroonorde van België, drager van de Gouden Medaille van Leopold II, burgerlijk kruis 1e klasse, burgerlijke medaille 1e klasse, en werd vereerd met de erepenning van de Provincie Limburg.

STADSBROUWERIJ DORDRECHT

BUDDINGHPLEIN TE DORDRECHT

Herman Marres met zijn vloeibare trots in zijn zelf opgezette Stadsbrouwerij. Brouwen en jongeren helpen, dat was Herman's mooiste droom.

BROUWER

Herman Marres (1937-2019),
brouwer van 2006 tot 2016.

Bij een gesprek met Marja van der Hurk, docent omgangskunde op het Da Vinci college van Dordrecht over het enorme tekort aan stageplaatsen in het mbo is bij Herman Marres het idee geboren hier iets aan te doen. Al jarenlang was Herman thuisbrouwer. Het leverde hem de titel op van Nederlands Kampioen Bierbrouwer in de klasse lichtbier, amber van kleur, 5% alcohol.

Samen met Theo Thiebosch en Julius Schöningh richt hij in september 2008 de Stichting Stadsbrouwerij Dordrechts Onderwijsleerbedrijf op, hierbij gesteund door zijn echtgenote Margot Kentgens. Tientallen vrijwilligers komen hun diensten aanbieden (ja, aanbieden!) aan de brouwerij.

De gemeente biedt een leegstaand pand in de Museumstraat aan. Dit pand was bestemd om na de verbouwing bij het museum te worden getrokken. Herman mocht het maximaal 2 jaar 'om niet' voor de brouwerij gaan gebruiken. De sleutel en het pand werd in september 2006 voor een termijn van twee jaar overgedragen.

Het bier dat Stadsbrouwerij Dordrecht op de markt gaat brengen onder de naam, Schapenkopje Amber wordt op dezelfde manier gebrou-

wen als het kampioensbier van Herman Marres. De naam Schapenkoppen verwijst naar de bijnaam die de Dordtenaren hebben.

Na twee jaar moest er worden omgezien naar een nieuwe plek. Via via volgde toen een aanbod om de stadsbrouwerij te vestigen in de voormalige lagerkelder/mouterij van bierbrouwerij 'De Sleutel' aan het Buddinghplein. Een schitterende locatie.

Met het Da Vinci College begint in 2009 een vorm van samenwerking. Leerlingen van de toenmalige AKA-opleiding (Arbeidsmarkt Gekwalificeerde Assistent), een vooropleiding van het mbo, gaan stage lopen in de brouwerij. Daarbij ligt de nadruk op het aanleren van algemene vaardigheden zoals op tijd komen, werkhouding en samenwerken. Herman besluit aan degenen die de stage goed hebben doorlopen een certificaat uit te reiken. Dit is vaak het eerste 'diploma' in hun leven.

Een promo-bordje uit de jaren dertig van de brouwerij De Sleutel (Beeldbank RAD).

BROUWERIJEN VAN AANGETROUWDE FAMILIE

De gevelsteen 'In den gulden brandeweyn ketel', in het pand van bierbrouwerij J.L. van Aubel aan de Jodenstraat (Foto's Paul Smeets)

Advertentie in de Limburger Koerier van 4 maart 1911.

BIERBROUWERIJ EN MOUTERIJ L. VAN AUBEL

JODENSTRAAT 26

Sophie Marres (1843-1906), dochter van Michael Marres en Anna Maria Bemelmans huwde Léon van Aubel (1837-1886). Hij brouwde in de brouwerij In den Gulden Brandeweyn Ketel.

Wanneer Léon van Aubel overlijdt is zijn zoontje Léon pas 12 jaar oud. Jacques Marres, broer van Sophie, neemt dan de leiding op zich tot de meerderjarigheid van de jonge Leon. In 1921 is de brouwerij opgehouden te bestaan. Het pand is nu een Rijksmonument

Lambert van Aubel een broer van Léon had in 1857 een brouwerij in de Rechtstraat te Wyck. Deze brouwerij groeide voorspoedig en kreeg na een uitbreiding in 1930 zijn uitgang aan de Oeverwal en heette daarna Brouwerij 'De Ridder'. In 1982 is hij door de familie Van Aubel verkocht aan biergigant Heineken, die hier tot 2002 het succesvolle witbier Wieckse Witte brouwde. Toen verdween de laatste brouwerij van de stad Maastricht.

BIERBROUWERIJ LOOMANS-MARRES

MOESMARKT 12-13 (SINT-AMORSPLEIN)

Marie Lambertine Victorine Marres (1869-1930), dochter van Johannes Leonardus Marres, conrector van het Stedelijk Gymnasium en Maria Hubertina Frederika Isabella Frederika Isabella Hustinx, huwde Albert Loomans (1859-1919) die op de Moesmarkt zijn vader Hubert Loomans als brouwer opvolgde.

De brouwerij is afkomstig van moederskant. De oudst bekende brouwer op de Moesmarkt is Petrus Wouters. Hij brouwde hier al in de jaren 1736-1737 en was gehuwd met Isabella Noyen. Hun dochter Maria Anna Wouters (1743-1817) huwde de bij hen werkende, in Lanaken geboren, brouwersgezel Lambertus Hustinx (1741-1808). In 1768 werd hij burger van Maastricht en lid van het Brouwersambacht. Hij zette de brouwerij voort en was bij de opheffing van de gilden in 1795 gouverneur van het brouwersambacht. Hun zoon Johannes Petrus Hustinx (1788-1867) huwde Johanna Theodora Cleeren (1787-1861). Hij was de volgende brouwer. Hun dochter Anna Maria Isabella Hustinx, (1822-1895) huwde Maria Thomas Franciscus Hubertus Loomans uit Lanaken (1818-1889, hij was behalve brouwer ook distillateur. Uit dit huwelijk komt Albertus Franciscus Alexander Loomans (1859-1919) die hier brouwde tot 1913. Hij was gehuwd met Maastricht Marie Lambertine Victorine Marres (1869-1930).

Portretfoto van de vader van Victorine Marres, Jean Marres (1827-1893), gemaakt rond 1865 door Wed. Sohl en Zonen in Maastricht.

Het voormalige brouwerspand op de vroegere Moesmarkt, het huidige Sint-Amorsplein (Foto, Paul Smeets).

BROUWERSKNECHT
 gevraagd, goed kunnende
 dragen en eenigzins op de
 hoogte van het vak, loon
 naar bekwaamheid, Adres
 A. Leenaers-Marres, Hooge
 Brugstraat 42 Wijk-Maastricht
 7956

BIERBROUWERIJ LEENAERS-MARRES
 HOOGBRUGSTRAAT 42

Hier brouwde Alphonse Jean Henri Leenaers (1858-1934), bijgenaamd 'De Beurstel'. In 1861, het eerste jaar dat iets bekend is van de omvang van de Maastrichtse bierbrouwers, stond in de Hoogbrugstraat de bierbrouwerij van de gebroeders Dolmans. Het was de op een na grootste brouwerij van de stad. Rond 1865 is de brouwerij gekocht door de uit Lanaye (België) afkomstige Jean François Joseph Leenaers (1817-1888) Hij was gehuwd met Marie Françoise Hutsemaikers.

Zijn zoon Alphonse Jean Henri Leenaers (1858-1934) volgde zijn vader op. Hij woonde aan de Stationsstraat in Maastricht. Alphonse werd de 'beurstel' genoemd vanwege zijn kort geknipte 'stroevelekep'. Hij was getrouwd met Emma Josephina Cornelia Marres (1866-1940), dochter van bierbrouwer Michael Marres en Sophie Louise Henriette Troosters, die hun brouwerij hadden op de Kleine Gracht. Na zijn overlijden is de brouwerij waarschijnlijk beëindigd. Het huis in de Hoogbrugstraat 42 is nu een Rijksmonument.

Advertentie in de Limburger Koerier van 19 juni 1912.

Het gezin Alphonse en Emma Leenaers-Marres rond 1883 in hun tuin (Collectie Arthur Tielens).

Portretfoto uit circa 1885 van Alphonse Leenaers, alias de Beurstel, met op de achterzijde het stempel van bierbrouwerij A. Leenaers. Fotograaf onbekend (Collectie Arthur Tielens).

Het voormalige brouwerspand aan de Hoogbrugstraat (Foto, Paul Smeets).

ACCIJNZEN MAASTRICHTSE
BIERBROUWERIJEN 1861

De bierproductie in Maastricht in het midden van de negentiende eeuw is zeer interessant. In 1991 heeft voormalig SHCL-directeur Rudolf Philips een lijst gemaakt van namen, adressen en bedragen betreffende de restitutie van de gemeentelijke brouwaccijnzen van de Maastrichtse bierbrouwerijen in 1861. De accijnzen werden over het algemeen geheven over de hoeveelheid van het product en niet over de waarde ervan. Het is een vorm van indirecte belasting op verbruiksgoederen. Hoe hoger het accijnsbedrag, hoe hoger de bierproductie van de betreffende bierbrouwerij. In de jaren 1840 stond Maastricht aan het begin van de Industriële Revolutie; met de intrede van de stoommachine ontstonden er snellere productiemethoden. De bevolking groeide hard. Tegen deze achtergrond hervormde de overheid rond 1850 het belastingstelsel.

Het lijstje van Philips is een neerslag van de eerste geheven accijnzen op het brouwen van bier in Maastricht.¹⁹⁶

<i>M.J. Marres, zoon</i>	<i>Boschstraat</i>	<i>1649,10</i>
<i>Gebr. Dolmans</i>	<i>Hoogbrugstraat</i>	<i>1030,-</i>
<i>N.A. Bosch</i>	<i>Rechtstraat</i>	<i>961,89</i>
<i>H.H. Prick</i>	<i>Rechtstraat</i>	<i>841,50</i>
<i>M. Marres, vader</i>	<i>Plankstraat</i>	<i>765,40</i>
<i>P.J. Straetmans, brouwster</i>	<i>Markt</i>	<i>740,05</i>
<i>L.W. Rutten</i>	<i>Jodenstraat</i>	<i>599,65</i>
<i>Leon van Aubel *</i>	<i>Jodenstraat</i>	<i>597,70</i>
<i>(In Den Gulden Brandewijn Ketel)</i>		
<i>W. Rutten</i>	<i>Gubbelstraat</i>	<i>561,</i>
<i>J.H. Marres</i>	<i>Kleine Gracht</i>	<i>560,25</i>
<i>Wed. H. Hustinx</i>	<i>Lenculestraat</i>	<i>468,66</i>
<i>Lambert van Aubel*</i>	<i>Rechtstraat</i>	<i>439,50</i>
<i>('Ridder' Oeverwal te Wijck)</i>		
<i>Marres-Ceulen</i>	<i>Grote Gracht</i>	<i>281,49</i>
<i>Starren-Pullinx</i>	<i>Achter het Vleeshuis</i>	<i>271,34</i>
<i>G. Timmermans</i>	<i>Grote Gracht</i>	<i>262,28</i>
<i>H. Schepers</i>	<i>Markt</i>	<i>258,-</i>
<i>G.N. Rutten</i>	<i>Stokstraat</i>	<i>162,50</i>
<i>Jos Ruyters</i>	<i>Kleine Gracht</i>	<i>139,25</i>
<i>S.J. Prick</i>	<i>Helstraat</i>	<i>135,-</i>
<i>Loomans-Hustinx</i>	<i>Moesmarkt</i>	<i>84,15</i>
<i>V. Leerschool</i>	<i>Brusselsestraat</i>	<i>83,-</i>
<i>J.J. Caldies</i>	<i>Lenculestraat</i>	<i>59,-</i>
<i>H.C. Lemaire</i>	<i>Markt</i>	<i>55,50</i>
<i>P. Janssen</i>	<i>St. Pieterstraat</i>	<i>30,05</i>
<i>P.C. Coenegracht</i>	<i>Kapoenstraat</i>	<i>12,50</i>
<i>Baartman-Caldies</i>	<i>Tafelstraat</i>	<i>2,25</i>

** Leon en Lambert van Aubel zijn broers*

Vlnr: Eugène Marres met spaan, zijn vrouw Rosalie Roebroeck, achter hen Hirskin met visnet. Staand aan de mast met pet en baard Joseph Marres (1845-1911) en zittend naast hem zijn vrouw Maria Melchers. Rond 1890 gefotografeerd in een toeristische-setting in Blankenbergen, aan de Belgische kust (Privécollectie).

OVERIGE INDUSTRIEËN ZOUTZIEDERIJ JOS MARRES 1870 - 1957

BRUSSELSESTRAAT 87

ZOUTZIEDERS

Joseph Marres (1845-1911)
zoutzieder van 1870 tot 1911.
Jos Marres (1878-1942)
zoutzieder van 1911 tot 1942.
Paul Marres (1880-1942)
zoutzieder van 1911 tot 1942.
Rein Sevenstern (1908-1974)
gehuwd met Miep Marres,
zoutzieder van 1942 tot 1957.

GENERATIE XVII

PHILIPPUS JOSEPHUS MARRES

Philippus Josephus (Joseph) Marres (1845-1911) was het op één na jongste kind van Michael Marres en Anna Maria Bemelmans. In 1871 koopt hij van de advocaat Hendrick Seydlitz de zoutziederij op de Brusselsestraat 87. Het fraaie pand aan de straat blijft het woonhuis en de praktijk van Seydlitz. Na diens overlijden koopt Joseph in 1899 ook dit huis.¹⁹⁷ De kleine zoutziederij bouwt Joseph Marres uit tot een landelijk werkende firma. Ook is hij actief in de politiek. Dat heeft hij gemeen met meer van zijn broers. Gedurende lange tijd is hij lid van de gemeenteraad van Maastricht en vanaf 1898, tot een jaar voor zijn overlijden in 1911, lid van Provinciale Staten van Limburg.

Met drie anderen, leden van de families Lhoest, Regout en Rutten, richt hij in 1877 De Maastrichtse Bouwvereniging op, een particuliere organisatie die woningen voor arbeiders

bouwde aan de Herbenusstraat, het Lindenkruis en de Statensingel.

Joseph Marres trouwt in 1876 met Maria Josepha Albertina (Josephine) Melchers (1850-1895).

Het echtpaar krijgt zes kinderen:

1. Marie Albertine Josephine Hubertine Marres (1877-1934). Zij huwt Joseph Guillaume Hubert Gadiot, rechter aan de arrondissementsrechtbank te Maastricht.
2. Joseph Herman Hubert Marres (1878-1942), volgt XVIII f.
3. Paul Jean Marie Marres (1880-1942), volgt XVIII g.
4. Marie Louise Thérèse Marres (1881-1948). Zij huwt Joseph Antoon Hubert van Liebergen, houthandelaar te Venlo.
5. Maximiliaan Augustinus Hieronimus Maria Marres (1885-1886).

Statensingel 61 en de lagere huisnummers zijn in 1919 gebouwd in opdracht van De Maastrichtse Bouwvereniging naar een ontwerp van architect Sandhövel (HCL, Collectie GAM 11157).

Voormalig kantoor en woning van de zoutziederij op de Brusselsestraat (Foto, Paul Smeets)

Aquarel uit 1840 van Ph. van Gulpen, getiteld 'Maison de Mr. Seydlitz rue de Bruxelles a Maestricht' (HCL, CvdN 67)

Hendrick Seydlitz was naast zoutzieder ook handelaar in onder meer grondstoffen als guano (vogelmest). Advertentie in Le Journal du Limbourg van 6 december 1844.

6. Caroline Marie Joséphine Marres (1888-1961). Zij huwt Anthonie Ernst Duynstee, directeur van Steenfabriek Belvédère te Maastricht.

Zonen Jos en Paul Marres bouwen de zoutraffinerij op de Brusselsestraat verder uit en zijn in Maastricht ook op andere terreinen als industrieel actief.

GENERATIE XVIIIIF

JOSEPH HERMAN HUBERT MARRES

Joseph Herman Hubert (Jos) Marres (1878-1942), de oudste zoon van Joseph Marres en Josephine Melchers, huwt in 1911 Sophie Marie Léonie (Fie) Tielens (1889-1964). Ze krijgen één kind:

Marie Julia Joséphine (Miep) Marres (1913-1969). Zij huwt in 1938 Rein Sevenstern, directeur fa. Jos Marres, directielid van de firma R. W. Sevenstern & Zoon, distillateurs te Dieren, tijdelijk majoor infanterie 1945-1946. Hij is de laatste directeur van de zoutziederij.

GENERATIE XVIIIIG

PAUL JEAN MARIE MARRES

Paul Jean Marie (Paul) Marres (1880-1942), de tweede zoon van Joseph Marres en Josephine Melchers, huwt in 1913 Maria Theresia Theodorina Hermans (1887-1943). Ze krijgen twee kinderen:

1. Winanda Maria Ghilena (Nans) Marres (1914-2000). Zij huwt George van Spaendonck, directeur van de Rotterdamsche Bank NV te 's-Hertogenbosch.

Portretfoto van Jos Marres (1878-1942) (Privécollectie).

Enkele briefhoofden van de zoutraffinerij, uit 1889, 1910 en 1946 (SHCL).

Foto uit 1954 ter gelegenheid van het 75-jarig jubileum van Cercle L'Union. Tweede van links, Eugene Marres III, naast hem Rein Sevenstern, echtgenoot van Miep Marres en laatste directeur van de zoutziederij. Met sigaar Pierre Marres (Privécol-lectie).

Zoutzieders aan het werk (Privécol-lectie).

2. Paul Marres (1916-1996). Hij wordt KNO-arts in het OLVG te Amsterdam en is daar de opvolger van zijn achterneef Thuur Marres. Hij huwt Nanny Kortebos.

De broers Paul en Jos overlijden beiden in 1942. De directie gaat over op Rein Sevenstern, die gehuwd is met Miep Marres, dochter en enig kind van Jos Marres. Rein Sevenstern combineert deze taak met het bestuur van zijn brandewijnfabriek te Dieren in Gelderland.

In 1953 wordt nog een zesde nieuwe zoutketel van 15 x 8 meter gekocht, die het jaar daarop in gebruik wordt genomen. Ondanks de investering in de zoutketel sluiten in februari van 1957 de poorten van de laatste zoutziederij van Maastricht. Drie generaties Marres hadden er sinds 1871, na overname van de zoutziederij van Seydlitz, een goedlopend bedrijf geleid, met een afzet tot buiten de landsgrenzen. Op het hoogtepunt telde het bedrijf 87 werknemers.¹⁹⁸ Maar de concurrentie met de moderne industriële zoutproductie viel uiteindelijk voor het eerder ambachtelijke nijverheidsbedrijf niet vol te houden.¹⁹⁹ Op de plaats van het fabrieksterrein is nu een woonwijk rond het Herdenkingsplein. Helaas is het archief verdwenen.²⁰⁰

De zoutziederij op de Brusselsestraat is mogelijk al oud. Een eerste aanwijzing dateert van rond 1626. Uit 1797 is er een vermelding van Maximiliaan den Appel, die kort daarvoor met Anna Martha Cazeaux is gehuwd. Hij koopt dan met zijn schoonvader Jan Cazeaux de zoutziederij. Na het overlijden van Jan Cazeaux in 1817 en diens echtgenote Anna Peil in 1820 gaat de zoutziederij in 1825 naar hun oudste dochter Sophia (1893-1867), echtgenote van Willem Jacob Stregnard, gemeenteraadslid van Maastricht. In 1830 komt de zoutziederij aan diens zoon J.J.W.H. Stregnard (1819-1870). De leiding wordt dan in handen gegeven van Hubert Seydlitz. Later wordt hij de eigenaar. Na

het overlijden van Seydlitz in 1870 verkoopt zijn weduwe de fabriek aan Joseph Marres.²⁰¹

Trappenhal in het kantoor van de zoutziederij op de Brusselsestraat (Foto's Paul Smeets)

Artikel in de Nieuwe Limburger van 6 februari 1957.

De foto's in dit hoofdstuk zijn gemaakt door priester en amateurfotograaf Joannes Gerardus Van Rijjt (1870-1959). Hij staat op deze uit 1897 geheel links; Paul Marres in het midden en Joseph Lalieu zit geheel rechts (HCL, DOC 0132-123).

Paul Marres en Joseph Lalieu bij de gresbuis met opschrift 'Stoomsteenfabriek Belvedere in aanbouw 30/10 1897' (HCL, DOC 0132-123).

Joseph Lalieu met twee werknemers in 1897 speciaal voor de camera in de weer met een bouwtekening (HCL, DOC 0132-123).

Tweede van links Joseph Lalieu, geheel rechts Paul Marres, en vier werknemers in 1908 bij het onderhoud van een smalspoortrolley (HCL, DOC 0132-123).

OVERIGE INDUSTRIEËN NV STOOMSTEENFABRIEK EN KIEZELEXPLOITATIE BELVÉDÈRE 1894 - 1982

BOSSCHERVELD

Door de afbraak van de vestigingwerken in 1867 kreeg de industrie van Maastricht ruimte om te groeien. Onder Oud-Caberg, gemeente Oud-Vroenhoven zien we rond 1894 de eerste activiteiten van een (stoom)steenfabriek. Sinds de Middeleeuwen stonden hier reeds kleine steenbakkerijen.

De initiatiefnemers zijn de aannemer Henri Baeten uit Roggel en de fabrikant Joseph Lalieu uit Tegelen. Rond 1897 wordt de stoomsteenfabriek een commanditaire vennootschap onder de naam firma Baeten Lalieu & Co. De compagnon is zeer waarschijnlijk de 19 jarige diplom-ingenieur Paul Marres. Samen bouwen zij een groot, nieuw fabriekscomplex dat vernoemd wordt naar het Château de Belvédère dat er ooit had gestaan. De vraag naar bakstenen groeit gestaag. In 1908 brengen negen Limburgse industriëlen het kapitaal bijeen voor een uitbreiding van de steenfabriek. Onder de naam NV Stoomsteenfabriek en Kiezelexploitatie Belvédère gaat de fabriek verder. Het bedrijf ligt even buiten Maastricht in het Bosscherveld tussen de Caberg en de Silleberg. Het in 1908 bij elkaar gebracht kapitaal wordt verdeeld in negentien aandelen, waarvan Jos. Lalieu en H. Baeten er ieder drie nemen. De gebroeders Jos en Paul Marres, beiden directeur van de zoutziederij Jos Marres, nemen er samen vijf, hun neef Joseph Corten neemt één aandeel en enkele steenfabrikanten uit Roermond, Blerick en Venlo zijn samen goed voor de overige aandelen.²⁰²

Jos Lalieu wordt directeur en Paul Marres president-commissaris. De Belvédère is groots van opzet en dankzij de nabijheid van de Zuid-Willemsvaart leveren ze ook bakstenen aan Noord-Nederland en België.²⁰³

Lalieu stopt in 1920 en dan vraagt Paul Marres aan zijn zwager Ernst Duynstee, die in Hongarije in het bankwezen werkzaam is, om directeur te worden. Duynstee wordt commercieel directeur en hij zal tot zijn zeventigste zodanig aan de fabriek verbonden blijven. Daarna is hij nog twee jaar commissaris. In 1922 wordt Paul Marres vermeld als directeur van de fabriek wanneer hij een rondleiding geeft aan leden

Een personeels-advertentie en de bekendmaking van het ontvangen van een zilveren en twee gouden medailles op een tentoonstelling in Brussel (Limburger Koerier, 21 juli 1898 en 27 augustus 1910).

Het complex van de stoomsteenfabriek in 1908, met rechts de 106 meter hoge schoorsteen (HCL, DOC 0132-123).

Paul Marres en Joseph Lalieu in 1908 op het terrein van de stoomsteenfabriek (HCL, DOC 0132-123).

van de RK Bond van Technici. Na de bezichtiging van de oude fabriek leidt hij het gezelschap naar de in aanbouw zijnde nieuwe fabriek. De 106 meter hoge schoorsteen trok bijzonder de aandacht.²⁰⁴ Later dat jaar wordt hij bij een excursie van de leden van het Natuurhistorisch Genootschap van Maastricht alleen vermeld als eigenaar.²⁰⁵ In 1925 worden ir. P. Marres en E. Duynstee enkel als eigenaars vermeld.²⁰⁶ Kort vóór 1929 is C.J. van Schaardenburg technisch directeur, naast commercieel directeur Ernst Duynstee. Paul Marres is dan weer president-commissaris. Deze functie vervult hij tot aan zijn overlijden in 1942. Van Schaardenburg gaat op Huize Belvédère wonen en blijft directeur tot 1958.²⁰⁷ De fabriek produceert bakstenen, straatstenen, aanvankelijk ook straatklinkers, metselstenen en gevelstenen. Van de laatste soort vervaar-

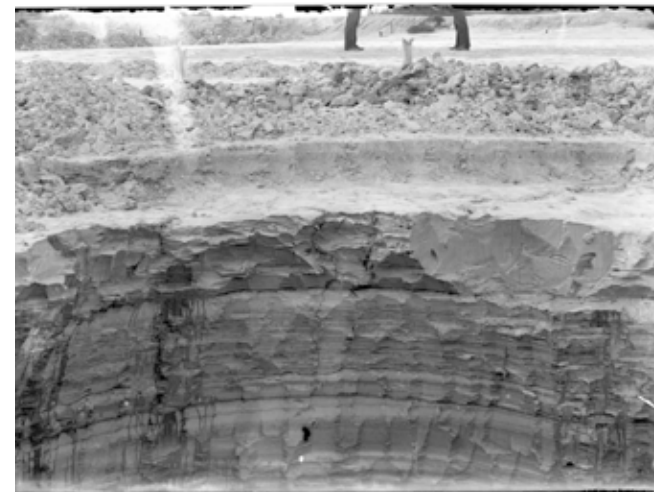
digd Belvédère zelfs een uniek product, dankzij de ter plekke aanwezige zuiver geelbakkende grondstof. Er hoeft daarom niet te worden bijgemengd. Dit laatste kan na verloop van tijd tot verkleuring leiden. Voorts beschikt men over een mooi paars-rode grondstof, aanwezig in een afzetting tussen kleilagen van geologisch gezien recente en iets oudere oorsprong.

In 1969 fuseert de NV Belvédère met de Koninklijke Steenfabrieken Van Lookeren Campagne NV te Zaltbommel. Ze gaan verder onder de naam Delta Baksteen Unie. Het blijven wel 'vrije' fabrieken, hetgeen wil zeggen dat men de eigen verkoop verzorgt.²⁰⁸ In 1982 is de steenfabriek gesloten. De schoorsteen, destijds naar verluidt de hoogste van Maastricht, gaat tegen de vlakte.²⁰⁹

ARCHEOLOGISCH, GEOLOGISCH EN PALEONTOLOGISCH ONDERZOEK

Door de sluiting ontstond de mogelijkheid om in de groeve ten zuiden van de steenfabriek uitgebreid archeologisch, geologisch en paleontologisch onderzoek te doen. Dit onderzoek is van 1980 tot 1990 op een terrein van circa zes hectare uitgevoerd. Het belangrijkste vondstniveau bevond zich in de fijnkorrelige afzettingen van de Maas, die overdekt waren door een dik pakket löss uit de voorlaatste en laatste ijstijd.

Waar de groeve nu ligt bevond zich 250.000 jaar geleden een dichtbegroeide moerassige oeverzone van de traag meanderende Maas. Dit landschap, met veel langzaam dichtslibbende oude rivierlopen, was omringd door loofbossen en hoger gelegen, meer open terreinen. Bij de opgravingen werden resten van een twintigtal zoogdiersoorten gevonden zoals bosolifanten, steppenueushoorns, reuzenherten, een moeraschildpad, beren en bizons. Bij de overblijfselen van een jonge neushoorn zijn de resten van een groot vuurstenen mes gevonden, dat blijkens sporenonderzoek gebruikt werd voor het opensnijden van de dikke huid.

Onder de löss, in de zand- en grintlagen van het Maassediment, lagen midden-paleolithische menselijke artefacten uit het Belvédère Inter-glaciaal, een tussenijstijd van zo'n 250.000 jaar geleden. Bewerkt vuursteen duidt op menselijke bewoning. Op een ander niveau in de Belvédère-groeve lagen Neanderthaler-artefacten van 80.000 jaar geleden en Lineaire Bandkeramiek (LBK), van 7300 jaar geleden.

Vlnr: Maria Hermans met haar man Paul Marres, schoonmoeder Louise Sanders-Herfst, dochter Josephine Sanders met haar man Joseph Lalieu, en een onbekend echtpaar, op het fabrieksterrein in 1908 (HCL, DOC 0132-123).

Een kleiwand in de groeve van de stoomsteenfabriek rond 1905 (HCL, DOC 0132-123).

Advertentie in de Limburger Koerier van 10 april 1920.

Heeren Aannemers en Eigenbouwers

Metselstenen in alle nummen. — Straatklinkers. Gevelklinkers.

Prima Veldbrandstenen voor

Woningbouw

GEWASCHEN GROF EN FIJN GRINT. SCHERF ZAND VOOR WEGEN, BALLAST EN BETON. — TUINRIEDEL.

Specialiteit Fabrieksschoorsteenbouw met bijlevering van alle materialen.

Hoogvuurvaste producten als normaalstenen en vormstukken in alle vormen en afmetingen.

N. V. Stoomsteenfabriek en Kiezelexplotatie

Belvédère

Maastricht. Telefoon 240.

Michael Jacobus
'D'n Hood' Marres
(1826-1898), gefoto-
grafeerd rond 1873
(Privécollectie).

POLITIEK CONFLICT

MICHAEL MARRES VERSUS PETRUS REGOUT

Leden van de familie Marres hebben voortdurend een rol gespeeld in de lokale en regionale politiek. Uit hoofde van hun bestuursfuncties binnen de gilden van de lakenscheerders was dat al in de Middeleeuwen het geval. In de persoon van Pau Marres (generatie X) zien we een Marres opduiken als lokaal bestuurder.

Met het economisch succes van de bierbrouwerijen van de familie Marres in de negentiende eeuw neemt ook hun rol binnen de Maastrichtse politiek toe. De familie had destijds het grootste aantal leden in de hoogste belastingcategorie. Zij was daarin vertegenwoordigd met twaalf personen, en werd gevolgd door de familie Regout met zeven man, maar in de omgeving woonden ook een aantal Regouts en zo kwamen zij op het getal van veertien.²¹⁰

Door een hoogoplopend politiek conflict met grootindustriële Petrus Regout was de naam van Michael Marres (1826-1898) snel gevestigd. Voordat we nader ingaan op het conflict, stellen we eerst de 'hoofdrolspelers' kort voor.

MICHAEL MARRES (1826-1898)

Bierbrouwer in De Valk op de Boschstraat te Maastricht. Is in 1862 gekozen tot lid van de gemeenteraad en was hiermee de eerste telg die zitting had in het gemeentebestuur van Maastricht. Van 1868 tot aan zijn overlijden in 1898, dus dertig jaar lang, zal hij het ambt van wethouder vervullen. Michael Marres is liberaal en behoort tot de 'clique' van burgemees-

ter Pyls, tegenstrever van Petrus Regout. In Maastricht leeft hij voort als 'D'n Hood Marres'. De oorsprong van deze bijnaam blijkt uit onderstaand verhaal.

PETRUS REGOUT (1808-1878)

Grootindustriële en oprichter van een aantal zeer succesrijke fabrieken. Is oud-gemeenteraadslid en voormalig Eerste Kamerlid. Hij is conservatief, confessioneel, klerikaal-katholiek, en weet zijn belangen zeer doeltreffend te behartigen. In de hoop op een adellijke titel is hij zeer koningsgezind. Zijn stem klinkt via de krant *L'Ami du Limbourg*, die in Luik wordt gedrukt.

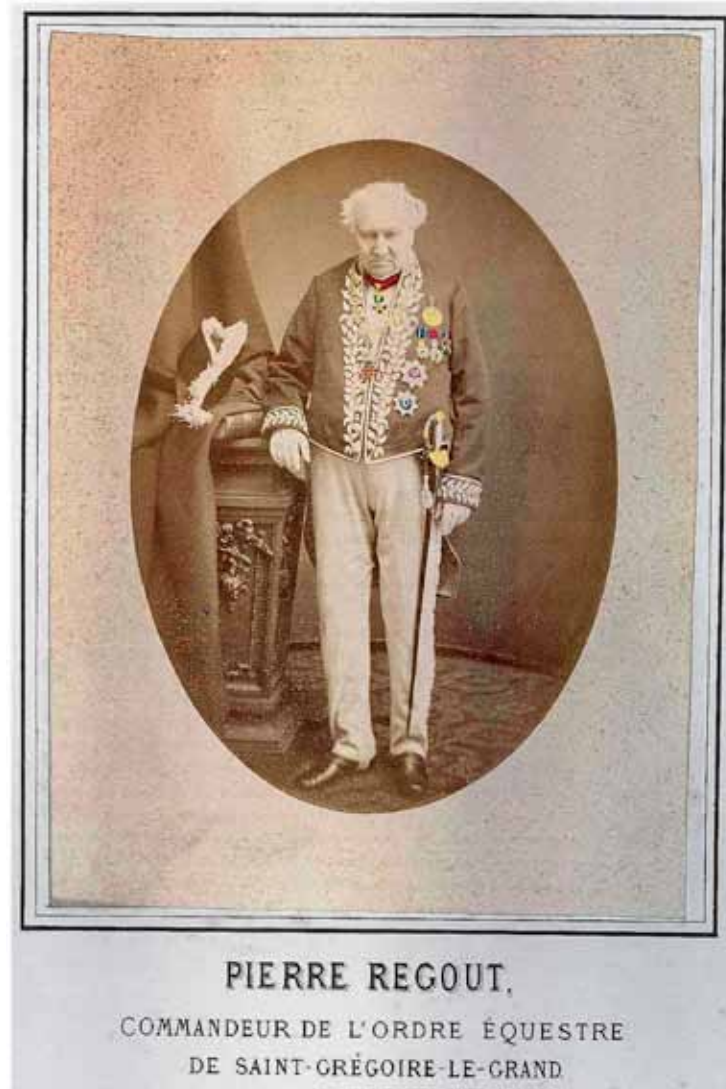
WILLEM HUBERT PYLS (1819-1903)

Zeepzieder en groothandelaar. Is sinds 1861 burgemeester van Maastricht en lid van Provinciale Staten van Limburg. Hij heeft als wethouder en later burgemeester zeer doeltreffend de stadsfinanciën gesaneerd en is een voortreffelijk bestuurder. Hij is liberaal en als rationalist voorstander van openbaar, godsdienstvrij onderwijs. Hij heeft zoals veel Maastrichtenaars affiniteit met België. Hij krijgt grote steun bij de Limburgse krant *Le Courrier de la Meuse*.

JOSEPH RUSSEL (1829-1888)

Publicist en drukker, afkomstig van Sittard. Is eerst redacteur bij de *Courrier*, wordt daar weggerukt en start dan, gesteund door Petrus

Gekleurde lithografie van Petrus Regout als ruiter te paard in 1842 met als titel 'Commandant de la garde d'honneur de S.M. Guillaume II' (HCL, RAL P-0656-036) en een ingekleurde foto uit 1871 met de titel Commandeur de l'ordre équestre de Saint-Grégoire-Le-Grand (HCL, RAL P-0533-005).

Regout, de krant *L'Ami des Intérêts Limbourgeois* die vanaf 1866 *L'Ami du Limbourg* heet. Hij wordt door Regout eens 'mon secrétaire intime' genoemd.²¹¹ Hij is een schandaaljournalist en schrijft een schotschrift tegen zijn vroegere broodheer Pyls.²¹² Hij vlucht later het land uit na een veroordeling wegens een persdelict en gaat in België net over de grens in Smeermaas wonen.²¹³

HET CONFLICT

In 1865 werden in Nederland de stedelijke belastingen opgeheven en vervangen door een landelijk belastingsysteem. In de gemeenteraad van Maastricht wordt over de uitwerking hiervan gedebatteerd. Het jonge raadslid Michael Marres houdt hierover een verhandeling in de raadsvergadering van 5 december 1864. Met deze vergadering, waarvan twaalf dagen later een verslag verschijnt in *Le Courrier de la Meuse*, begint het conflict.

De krant citeert Michael Marres, die gezegd zou hebben dat hij tegenstander is van personele belasting omdat die de woonkosten verhoogt, maar voorstander is van handhaving van accijnzen omdat dit voor Maastricht als vestingstad aan de landsgrens beter is. Hij heeft ook gezegd dat men uit angst voor de kapitalisten het financiële systeem niet durft te veranderen.

Michael Marres zendt hierop een ingezonden brief met een correctie, die in de krant van 24 december verschijnt. Hij schrijft dat hij nog veel meer heeft gezegd, met name dat Maastricht door de opheffing van de stedelijke accijnzen geconfronteerd zal worden met een verdubbeling van de personele belasting en met een derde deel van de totale provinciale afdracht, wat slecht is voor de lokale economie. Hij schrijft dat ook hij voor verlaging is van de accijnzen, maar niet voor opheffing ervan. Hij denkt dat de regering door accijnsverlaging de buitenlandse

handel hoopt te kunnen bevorderen. Tevens verzoekt hij het college om bij de regering voor Maastricht verlaging van de personele belasting te bepleiten wegens het grote aantal arbeiders van buiten de stad die hier huisvesting zoeken. Dan verschijnt een heftige, kwaadaardige politieke aanval op Michael Marres op de voorpagina van *L'Ami des Intérêts Limbourgeois* van 31 december 1864 onder de kop 'Het financiële systeem van de heer Marres':

'Onder de grote financiers die sinds de heer van Hall, die door de uitvinding van de geforceerde lening van 100 millioen roem verwierf, de financiële annalen van ons land tot op heden gesierd hebben zal niemand kunnen tippen aan de onzinnige moed en de buiten zijn oevers getreden zelfgenoegzaamheid van de nieuw geboren Staatsman die zijn financiële systeem voor deze stad op de 24e van deze maand bekend maakte. Het koene plan lezend, aanbevolen door de heer Michael Marres, lid van de gemeenteraad en brouwer in deze stad, konden wij eerst onze ogen niet geloven en twijfelden wij aan ons gezond verstand, omdat wij er bij oppervlakkige lezing tittel noch jota van snapten. Daarna hebben we onze hoge hoed en onze beste bril opgezet om het financiële systeem van de heer Marres beter te begrijpen en ons daarin in te werken'.

De krant gaat zo een tijd door en beschuldigt Marres opnieuw ervan de gewone man evenveel te willen laten betalen als de gezeten burger:

'Waarlijk, als we ons gemeenteraadslid moeten geloven, is het rechtvaardig dat een arme werkman evenveel accijns aan de gemeente betaald als de grote financier, de rijke industrieel of handelaar en de goed betaalde functionaris. Is het mogelijk dat een Maastrichtenaar iets dergelijks durft uit te kramen, midden in de winter, om in het gezicht te spugen van die armen, die lijden van de kou en de honger, en die dezelfde accijns moeten betalen voor een

Schilderij van burgemeester Willem Hubert Pyls in het stadhuis van Maastricht, aangeboden bij zijn 30-jarig jubileum als burger-vader. De schilder is onbekend (Foto, Paul Smeets).

pond boter, bestemd voor het bereiden van hun schamel maal, als de heer Marres en nog rijkere, die zwemmen in overvloed? Is het goed om het te wagen de publieke opinie van een hele stad te geselen, die zich voor de afschaffing van een belasting uitspreekt die zo schreeuwend drukkend onrechtvaardig en willekeurig is? U, mijnheer Marres, doe niet aan politiek, maar brouw bier, dat is uw vak.'

Tevens geeft Regout Pyls een veeg uit de pan. Hij noemt *Le Courrier* 'het orgaan van het stadhuis' en zegt dat, 'de burgemeester op dit punt de ideeën van de heer Marres deelt, want anders had hij niet toegestaan deze in barokke stijl geschreven brief, zonder kop en zonder staart, waarmee we ons nu bezig houden in zijn blad te publiceren'.

Michael Marres, diep verontwaardigd, antwoordt hierop met een ingezonden brief die op 14 januari 1865 in *L'Ami des Intérêts Limbourgeois* wordt geplaatst.

'Mijnheer de Redacteur, Ik verwachtte de heftige tirade al, vol gal en persoonlijke beledigingen, die u zich in uw artikel van de 31e december naar mij veroorloofde. Ik heb de open zenuw geraakt [...] maar [...] U zult snel gesmoord worden in de modder waarin U zich thuis voelt.'

Na enige hatelijkheden komt Michael terzake en beschuldigt hij de redacteur (Russel) ervan zich door Regout te laten betalen (hetgeen later ook zo bleek te zijn).

'U spreekt de waarheid niet als U volhoudt dat ik tegen de opheffing van de gemeentelijke accijnzen ben. Het tegendeel is waar, ik vraag juist opheffing van alle douanegrenzen; maar het lijkt wel alsof U me dat kwalijk neemt, omdat dit voor uw baas onvoordelig is. U maakt het uzelf wijs als U volhoudt dat ik voortzetting

wens van belastingen op levensmiddelen.

Vraag aan uw baas (met de hoed in de hand) dat hij de lonen verhoogt, maar slijp geen wapen dat zich tegen hem zelf kan keren. De arbeiders weten wel degelijk door wie ze worden uitgebuit. Men zou U harde waarheden dienaangaande kunnen vertellen..'

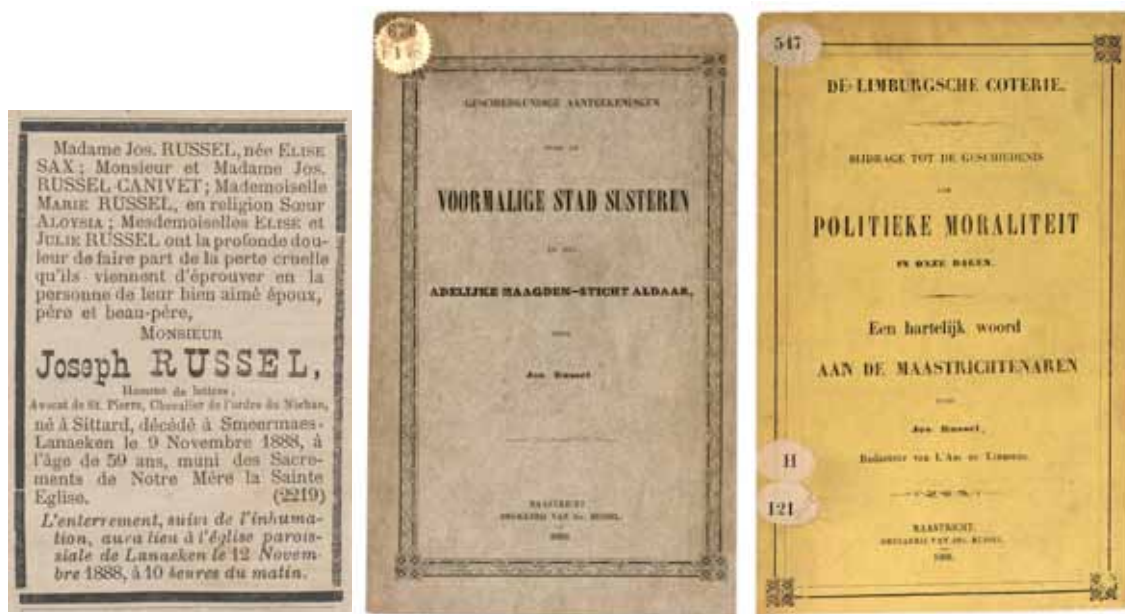
In *L'Ami des Intérêts Limbourgeois* volgt de repliek van Russel:

'Een antwoord en enkele vragen aan de heer M. Marres'.

'En nu vragen we aan iedereen, die de brief in de Keltische taal, zoals een van onze briefschrijvers dit noemde [de brief was in het Nederlands geschreven, BM], of wij inderdaad in ons artikel van de 31e december gezegd hebben dat de heer Marres de afschaffing van de stedelijke accijnzen niet wenste omdat zij door middel van de personele belasting verkregen zou worden?

[...] Voorts mijnheer Marres, U kent ons een baas toe. Wij erkennen er geen, maar wij zijn benieuwd te weten aan wie u deze kwalificatie wenst te geven. Wij eisen van U dat U de naam noemt van degene die U onze baas noemt omdat U zo veel kwaadaardigheden aan zijn adres zendt en vragen U [...] wanneer men de brutaliteit heeft om te zeggen dat afschaffing van accijnzen voor een bepaald persoon onvoordelig is, en dat dit de reden is waarom deze zich daartegen verzet, en wanneer men durft te beweren dat een of andere industrieel zijn arbeiders uitbuit, dan moet men ook de durf hebben te zeggen wie men daarmee bedoelt. [...] Vervolgens, mijn beste brouwer, neemt U ons kwalijk dat wij de belangen van de werkende klasse te berde brachten. U had dus liever dat wij ons, volgens uw systeem, zouden beijveren te bewijzen dat men de werkende klasse moet kaalscheren zonder haar te laten schreeuwen, haar een deel van belastingen te laten betalen waarvan ze nauwelijks voordeel heeft, dat uw

Overlijdingsadvertentie van Joseph Russel in Le Courrier de la Meuse van 10 november 1888, enkele boeken van zijn hand en een persoonsbeschrijving bij een arrestatie in 1868. Van Joseph Russel zijn geen foto's bekend.

18.000 ongefortuneerden een deel van de belasting betalen waarvan uw 10.000 gefortuneerden voordeel hebben. Zo, is dat uw systeem? Heeft men ooit iets willekeurigers en onrechtvaardigers gezien? [...] Voor deze oprechte en openhartige verklaringen, durven wij te hopen, mijnheer Michael Marres, dat U uw kwaadaardige toespelingen terugtrekt zowel tegenover degene die U onze baas noemt als tegenover uzelf, ofwel dat U de moed hebt deze vermeende baas te noemen en U helder tegenover ons te verantwoorden.'

Tien dagen later volgt in L'Ami des Intérêts Limbourgeois van 24 januari 1865 het antwoord van Michael Marres.

'De aanval kan misdadig zijn, de verdediging is altijd gerechtvaardigd. [...] U hebt me aangevallen, ik verdedigde me, en gebruik makend van dit recht geloof ik mijn plicht te doen. U hebt het geweld:

'Ik maak, omdat U me dat gevraagd heeft, de naam van uw baas bekend; mijnheer Regout is uw baas en noch degene die me dat vertelde, noch degenen, die getuigen waren zullen hun woord terugtrekken. Wat mijnheer Regout betreft, ook hij zal evenmin het beschermheerschap ontkennen, ofschoon U hem door uw onhandigheid in opspraak hebt gebracht, en koester geen hoop dat ik wat ik hier zeg, zal terugtrekken. Ik weet dat aan U artikelen zijn opgedragen. U hebt dat slecht gedaan. Hij heeft wellicht een polemiek gewenst; maar U hebt hem dan wel slecht bediend. Voor de gevolgen bent U verantwoordelijk. Ik heb respect voor de heer Regout, of hij nu de eerste dan wel de laatste van de burgers is.'

Dan dient Petrus Regout op 1 februari 1865 een aanklacht in tegen Michael Marres blijkens het volgende hoofdartikel in L'Ami des Intérêts Limbourgeois van 2 februari 1865:

'Vandaag is bij de officier van justitie de volgende aanklacht ingediend:

Aan den Edelachtbaren Heer Officier van Justitie bij de Arrondissements Regtbank te Maastricht, onder toezending van twee exemplaren van het dagblad L'Ami des Intérêts Limbourgeois van den 14 en 31 januari jl, heb ik de eer u mede te delen:

Dat in het nummer van gemeld blad van de 14de, zekere Michel Marres, lid van den gemeenteraad te dezer stede eenen brief heeft doen plaatsen waarin de volgende uitdrukkingen voorkomen:

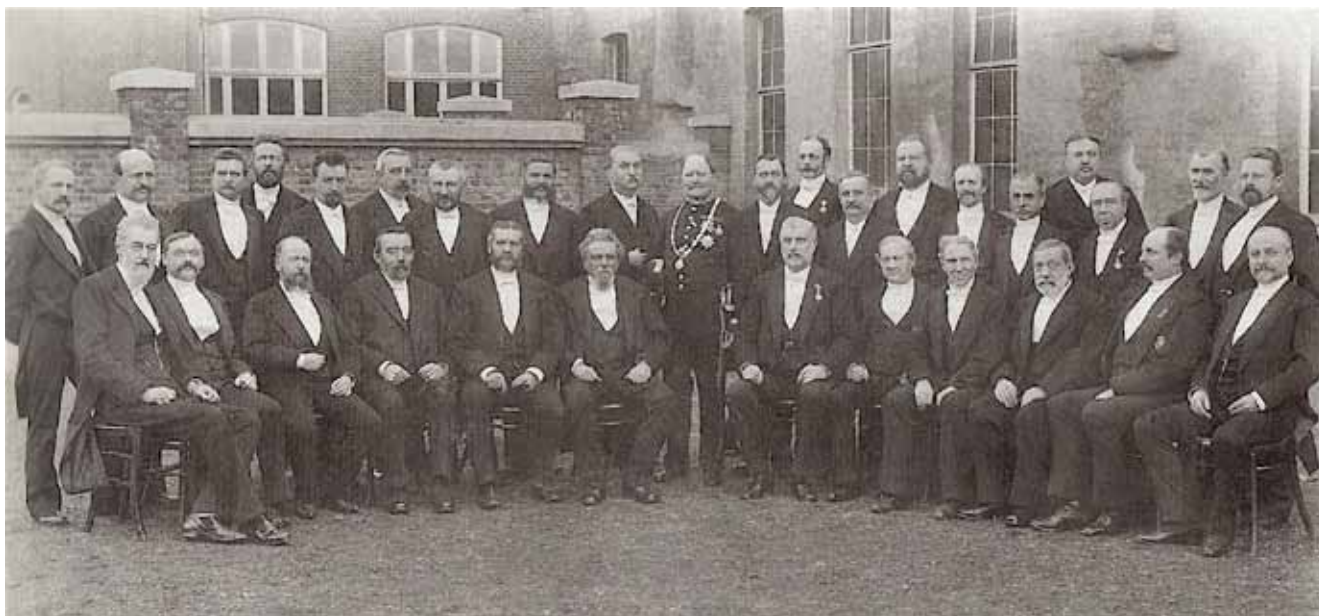
'Vraag aan uw baas dat hij de lonen verhoogt, maar slijp geen wapen dat zich tegen hem zelf kan keren. De arbeiders weten wel degelijk door wie ze worden uitgebuit. Men zou U harde waarheden dienaangaande kunnen vertellen'. Dat diezelfde persoon, in het nummer van 31 januari jongstleden, heeft kunnen goedvinden te schrijven:

'Onderwijl maak ik U, omdat U me dat gevraagd heeft, de naam van uw baas bekend; mijnheer Regout is uw baas'.

Dat deze twee uitdrukkingen, in hun verband beschouwd, daarop neêrkomen: dat de patron van gemeld blad de ondertekende is, die aan zijne werklieden geen voldoende loon zou betalen en derhalve die werklieden exploiteerde. Dat een dergelijke aantijging in een publiek geschrift aan den ondergeteekenden daden ten laste legt, die, als zij hadden plaats gehad, hem vooral, in zijne maatschappelijke positie moesten bloot stellen aan den haat en verachting zijner medeburgers.

Ik meen derhalve het aan mij zelven verschuldigd te zijn, omtrent die valsche aantijging bij UE. achtbare deze klagten in te dienen ten einde de schuldige te dier zake vervolgt worde.

Ik heb de eer te zijn
Petrus Regout'.

Genodigden op het 25-jarig jubileum van Willem Hubert Pyls als burgemeester van Maastricht. Op de achtergrond de gebouwen van het voormalig Dominicanenklooster en Stedelijk Lyceum aan de Helmstraat.

Staan van links naar rechts:

Joseph Nijst (gemeenteontvanger), ir. Joseph Bauduin (directeur gemeentewerken), Jules Regout (industrieel, lid gemeenteraad), Arnold Nierstrasz (notaris, lid gemeenteraad), Charles Gadet (eigenaar magazijn in behangpapier, lid gemeenteraad), Gustave Rutten (bierbrouwer, lid burgerlijk ambestuur), Pierre Nijst (commandant stadsschutterij, lid gemeenteraad), mr. Gustave Straetmans (rentenier, lid Tweede Kamer der Staten-Generaal, lid burgerlijk ambestuur), mr. Guillaume Franquinet (molenaar, stadsarchivaris van Maastricht, Rijksarchivaris in Limburg, schoolopziener, lid burgerlijk ambestuur, consul van België), Hubert Pijls (zeepfabrikant, burgemeester, voorzitter burgerlijk ambestuur, lid Eerste Kamer der Staten-Generaal), Edmond Houtappel (wijnhandelaar, lid gemeenteraad), Jhr. mr. George Alting von Geusau (advocaat en procureur, lid gemeenteraad), Ferdinand v. Oppen (industrieel, lid gemeenteraad), Nicolaas Gilissen (bierbrouwer, lid gemeenteraad), Jules v. Hasselt (rentenier, lid gemeenteraad), Hubert Quadvlieg (notaris, lid burgerlijk ambestuur), Jérôme Sougnez (bierbrouwer, lid gemeenteraad), Hubert Seydlitz (lid gemeenteraad, lid gedeputeerde staten), Gerardus Motké (rijksbelastingontvanger, lid gemeenteraad) en Henri Alard (wapenhandelaar, lid gemeenteraad).

Zittend van links naar rechts:

mr. Eduard de Ras (griffier rechtbank, lid gemeenteraad), mr. Alfred Pijls (rechter, zoon van de burgemeester), Laurent Polis (rentenier, lid gemeenteraad, president Momus), Lambert van Aubel (bierbrouwer, lid gemeenteraad), Arnold Bonhomme (expediteur, lid gemeenteraad), Michel Marres (bierbrouwer, lid gemeenteraad, later wethouder van Maastricht; dit is de 'D'n Hood Marres'), Petrus Bauduin (vermicellifabriek, wethouder, later burgemeester van Maastricht), August van Osch (gemeenteontvanger), dr. Frans Fouquet (geneesheer, lid gemeenteraad), Eduard Startz (koffiebrander, lid gemeenteraad), jhr. mr. Gustave Ruys de Beerenbrouck (rechter, lid gemeenteraad, later minister van Justitie, daarna Commissaris van de Koningin in Limburg) en mr. Charles Berger (president rechtbank, lid later voorzitter burgerlijk ambestuur).

Op 4 februari 1865 staat opnieuw over de gehele voorpagina van L'Ami een aanval op Michael Marres. Op dinsdag 14 februari opent de krant met de open brief die Petrus Regout aan de rechtbank had gezonden:

'Geeft te kennen de ondergetekende Petrus Regout, fabrikant te Maastricht, dat hij op de 1e dezer maand eene klacht heeft overgelegd aan den Heer Officier van Justitie, tegen Michael Marres, brouwer te dezer stede, wegens twee brieven welke gezegde Marres heeft doen plaats in het dagblad L'Ami des Intérêts Limbourgeois. Dat die brieven uitdrukkingen bevatten als laster voor den ondergetekenden en opruijing zijner werklieden moeten beschouwd worden, zijnde de motieven daaromtrent breder in bijgaande memorie toegelicht.'

Door gezegden Heer Marres waren namelijk in twee brieven, den Heer Regout zaken ten laste gelegd, welke zoo zij waarheid bevatten, hem vooral in zijne maatschappelijke positie moesten bloot stellen aan den haat en de minachting zijner medeburgers. [...]

Al wie den Heer Petrus Regout, diens familie, maatschappelijke positie, verhouding en verkeer kent, moet in zoodanige uitdrukkingen grove beledigingen en laster ontdekken. Zoo dit beweren waar was, zou het doen veronderstellen, dat de Heer Regout zijn welstand en uitgebreide nijverheid verschuldigd ware aan het uitzuigen of exploiteren van werklieden. Is het niet als of men hem de woorden toeriep: Gij zijt rijk omdat gij uwe werklieden niet genoegzaam betaald?

[...] Maar het eenige doel van den verguizer [...] is de 2200 werklieden van dezen industrieel tegen hem op te hitsen en in het harnas te jagen. Hij deed eene poging. [...] om de werklieden

den tegen de Heer Regout op te ruijen, door hen te willen Diets maken dat zij niet genoegzaam betaald, maar geexploiteerd worden.

[...] En zoo de Heer Marres er in geslaagd ware de 2200 werklieden van den Heer Regout tot oproer over te halen, hoe velen zouden zich bij hen hebben aangesloten, en wat zou tegenover dezen troep eene onbeduidende politie en een gering garnizoen hebben uitgericht? Wat wilde men beginnen in eene grensvesting om er de orde te herstellen en tegen welken prijs zou deze terug erlangd worden? Misschien na veel bloedvergieten en na het voorbeeld van Maastricht tot andere steden ware overgeslagen. Ofschoon de bewoners der andere Nederlandsche provincien koudbloediger van aard zijn dan de Limburgers en vooral dan de Waalse werklieden [...]. Het is daarom ook de zaak der justitie den oproerprediker [...] te straffen. Ja, zijn doel was boos, daarom moet zijne straf gestreng wezen. Voor zo iemand [...] is eene lijfstraf en het stellen onder hogere politietoezicht gedurende eenige jaren niet te zwaar.'

Op 18 februari 1865 blaast L'Ami des Intérêts Limbourgeois de zaak nog eens op met een artikel op de voorpagina, dat aldus begint:

'De stad Maastricht, het hertogdom Limburg, heel Nederland zijn in de greep van de klacht die door de heer Regout van die stad ingediend is tegen het gemeenteraadslid Michael Marres. Dit stuk, evenals de memorie die het vergezelt zijn medegedeeld aan alle provinciehoven, alle tribunen, aan de Hoge Raad, aan de universiteiten, aan de handelskamers, aan de commissarissen van politie en aan alle notabelen van deze provincie.

Niet alleen de rechtbank zal in deze kwestie oordelen, maar het gehele land zal moeten oordelen in hoeverre de poging schuldig is aan het tot oproer brengen van zijn vele arbeiders tegen de heer Regout, en of er maatregelen

Panorama van Maastricht. Aquarel uit 1840 van Ph. van Gulpen. (HCL, CvdN 506).

len getroffen moeten worden om in de toekomst dergelijk misbruik van publiciteit te voorkomen.

Een kapitalist, en grootindustrieel, zeiden wij laatst, moet evenredig meer belasting voor de landsadministratie betalen, als de bescherming groter is die hij van de zijde van de regering geniet [...]. Maar laten we daar aan toevoegen, hoe groter het bedrag is dat een industrieel aan de administratiekosten bijdraagt, des te groter dient dan ook de bescherming te zijn, die het landsbestuur hem verplicht is te geven.

Het is gezien die overwegingen dat we nieuwsgierig zijn om te vernemen wat de Arrondissementsrechtbank zal oordelen over de vraag die haar is voorgelegd. We houden onze lezers op de hoogte van haar beslissingen, zeker als we zijn, dat zij en het hele land de uitkomst willen weten van haar oordeel over de klacht die haar is voorgelegd.'

Le *Courier de la Meuse* komt nog diezelfde dag met de mededeling dat de Procureur des Konings (Officier van Justitie) geen reden ziet om Michael Marres te vervolgen en de klacht terzijde heeft gelegd.

Deze beslissing wekte in hoge mate de woede van Petrus Regout.

'Hoe durfde mijnheer de substituut van de Procureur des Konings te weigeren een brouwer te vervolgen, voor wie hij, de Heer Regout, fabrikant van potten pannen een lijfstraf en enkele jaren plaatsing onder het zwaarste politietoezicht, nodig had gevonden (een straf die bij ons is afgeschaft, maar wij nemen aan dat de heer Regout dit Napoleontische systeem bij ons wenst in te voeren).

Al lange tijd misbruikt de heer P. Regout de persvrijheid. Dat is allereerst door zijn brochures waarin hij iedereen aanvalt die niet voor hem wil buigen of zijn eigenbelang wil dienen:

noch ministers, noch de Staten-Generaal, noch het provincie-, noch het stadsbestuur, noch de gemeenteraad, noch enige andere functionaris worden gespaard voor zijn haatdragend gevoel te kort gedaan te worden. In zijn krantje geredigeerd door broodschrijvers lanceert hij verder driemaal per week zijn uitvallen naar achtenswaardige personen.

[...] Mogelijk gaat U buiten deze provincie door voor een personage dat te hoog geplaatst is voor omgang met een brouwer. Maar hier in Maastricht weet men beter. In Maastricht weet men dat de gegoede burgerij, waarop U trots bent zelf te behoren, in zijn midden menig brouwer kent; in Maastricht kent men uitstekend de familie Marres, die geen enkele noodzaak heeft om met de hoed in de hand voor U te verschijnen. In Maastricht tenslotte kent men de onderlinge verhoudingen tussen de burgers te goed om te geloven dat mijnheer Pierre Regout, oud lid van de Staten Generaal

en fabrikant, zijn buurman Michael Marres, gemeenteraadslid en brouwer, niet zou kennen. En nu ter zake mijnheer Regout. Waar heeft U gelezen dat de heer Marres haat gezaaid heeft onder uw arbeiders? In de tekst die we uit uw dagblad in het begin van het artikel hebben overgenomen zien wij daarentegen dat uw trawanten uw arbeiders tegen de heer Marres hebben opgehitst [...]

Wij denken, mijnheer Regout, dat de Justitie deze tirades en slinkse streken heel wat strafbaarder vindt dan de volzinnen die het doel zijn van uw klacht tegen de heer Marres. We zien heel goed, mijnheer dat U zich onkwetsbaar acht wegens uw sociale positie en omdat U rijk bent. Maar weet wel dat het in deze eeuw geen nut meer heeft indruk te maken met die zwaar uitgesproken woorden om zich een uitzonderingspositie te wringen voor de rechter.

Aquarel van Ph. van Gulpen, uit 1846 van het Basin in Maastricht en een deel van de Boschstraat. Geheel rechts de aardewerkfabriek van Petrus Regout. (HCL, CvdN 477).

Als oud-parlements lid bent U voor de wet gelijk aan al uw medeburgers. U doet er goed aan zich dit vaker te herinneren.

Voorlopig is het nu wel genoeg voor wat betreft uw klacht tegen de heer Marres.

Laten we eens bezien of U in uw Memoire zorgvuldig geweest bent in andere zaken.

U komt hier met het getal van uw 2200 werklieden; [...] vergissen wij ons als we onder dit aantal werkers het grote aantal vrouwen rekenen die voor een zeer laag loon werken, en dit zeer vaak doen omdat hun echtgenoten of ouders te weinig verdienen om van te leven? En hebben we het fout als we onder dat getal van 2200 ook de kinderen tellen van 16, 15, 14, 13, 12, 11, 10, 9, 8, en zelfs van 7 jaar oud die U voor uw werk gebruikt? Kinderen die slechts enkele centen per dag verdienen? Kinderen die de helft van de tijd 's nachts werken? Kinderen die midden in de nacht vaak huilend uit hun bed gehaald worden om in tij en ontij naar uw fabrieken te gaan om er de rest van de nacht te werken? De arme wezens uitgesloten van alle onderricht en onderwijs?

Maar asjeblijft, al die vrouwen, al die arme kinderen willen wel werken; maar kunnen zij een ruim loon verdienen, zoals U zegt?

Onder de arbeiders [...] vindt men zeer vaak de echte toewijding [...] Zij is het overigens die door de maatschappelijke toestand steeds wordt bedrogen, dat is omdat men haar nooit onderricht heeft gegeven; zeker met het geven van het goede voorbeeld dat men respect moet hebben voor de overheid; en dat is tenslotte omdat zij niet, zoals wij, heeft kunnen profiteren van de voordelen van goed onderwijs. Zou het niet de plicht moeten zijn van grootindustrieën om voortdurend pogingen te doen dit kwaad te genezen?

Michael Marres wordt twee jaar later wethouder van Maastricht en in 1882 lid van Provinciale Staten van Limburg. In deze functies is hij steeds herkozen, tot zijn overlijden in 1898.

Dit conflict speelt op het moment dat kinderarbeid internationaal vrij algemeen was. Bekend is het verhaal uit Maastricht waar in de glas-

en porseleinindustrie van Petrus Regout de ovens niet konden stoppen en de kinderen in ploegen dag en nacht door moesten werken. Middels de Kinderwet van Samuel van Houten uit 1874 kwam in Nederland een aanzet om de kinderarbeid te verbieden. Door de invoering van de leerplichtwet in 1901 komt pas definitief een einde aan de kinderarbeid in Nederland. Michael Marres was dan ook in Maastricht een van de eerste ondernemers en politici die zich in het openbaar uitsprak tegen de uitbuiting van kinderen in de Maastrichtse fabrieken.

SAMEN VERDER

Op 29 mei 1867 wordt bij Koninklijk Besluit de vestingstatus van Maastricht opgeheven. Burgemeester W. Pyls, wethouder G. Franquinet en de industriëlen P. Regout en M. Marres vormen een commissie die in korte tijd een gezamenlijk plan opstelt voor de uitbreiding van de stad. In juli 1867 presenteert de commissie al haar rapport en conceptplan. Dit betrof 176 ha van het totale oppervlak van 255 ha die vrij zouden komen. De commissie maakte meteen duidelijk waar de stedelijke bouwvolumes voor industrie en woningbouw - ook sociale woningbouw - zouden moeten komen. Hiervoor is reeds gememoreerd dat Joseph Marres, de zoutzieder, in 1877 met drie anderen, leden van de families Lhoest, Regout en Rutten, De Maastrichtse Bouwvereniging opricht, een particuliere organisatie die woningen voor arbeiders bouwde aan de Herbenusstraat, het Lindenkruis en de Statensingel.

De industrie was geïnteresseerd in de noordelijke gebieden, waar ook de arbeidershuisvesting, in de buurt van de fabrieken, moest komen. Het inundatiegebied tussen Jeker en Sint-Pietersberg, waar het stadspark al aangelegd was en de bodem door de aard van vroeger gebruik al min of meer klaar voor gebruik was

George Marres, in de jaren dertig, bij het graf van zijn vader Michael Jacobus 'D'n Hood' Marres op de begraafplaats aan de Tongerseweg. In inkt bij de foto geschreven, 'Jaren later met z'n drieën, Le dernier salut d' adieu' (Album George Marres).

(vlak, geen fundamenten van verdedigingswerken), zou snel bouwrijp kunnen worden gemaakt voor een villapark.²¹⁴

Maastrichtenaren
Thuur Marres en Rudolf Meurer hebben zich rond 1918 laten portretteren bij fotatelier Merkelbach in Amsterdam (Stadsarchief Amsterdam).

Thuur Marres op de boeg van de vier met stuurman op de Amstel tijdens een roeiwedstrijd van de Koninklijke 'De Hoop' in 1908. ASR Nereus wint die dag van USR Triton (Privécollectie).

SPORT ROEIEN EN VOETBAL TOT 1945

Onder de vele generaties van de familie Marres hebben zich altijd fanatieke sporters bevonden. Roeien en voetbal waren tot 1945 de favoriete sporten.

ROEIEN

Roeien is de sport die het intensiefst is beoefend. Thuur Marres (1884-1959) is het eerste lid van de familie Marres die in de ban van deze sport raakte. Hij is ook de bekendste roeier van de familie.²⁴⁵ In het botenhuis van Amsterdamse Studenten Roei Vereniging (ASR) Nereus ligt nog steeds de oude wedstrijdboot A.A.J.H. Marres, die Thuur aan Nereus heeft geschonken. Er wordt vrijwel niet meer in geroeid, omdat er ondertussen een aantal nieuwere modellen liggen.

Thuur is op het OLV-plein geboren als zoon van Eugène Marres en Rosalie Roebroek. Volgens nooit bevestigde verhalen ging zijn eerste belangstelling uit naar het voetballen. Hij zou als achttienjarige in 1902 aanwezig geweest zijn bij de oprichting van de voetbalclub die later uitgroeide tot de Maastrichtse Voetbal Vereniging (MVV).

In september 1904 gaat hij in Amsterdam medicijnen studeren. Hij wordt meteen lid van de studentenroeivereniging ASR Nereus. Al een half jaar later, in 1905, behaalt hij daar zijn eerste overwinning in een eerstejaars acht. Het jaar daarop roeit hij de varsity, waarbij nipt wordt verloren van Triton uit Utrecht.

Menig studerende Marrestelg is later ook Nereus-lid geworden en enkelen hebben meer overwinningen behaald dan Thuur, 'blikken getrokken' in roeitaal, zoals Charles, Paul en met name Matthijs, maar Thuur is steeds het meest betrokken geweest bij de club: als roeier, coach en bestuurder.

In de eerste jaren dat Thuur lid van Nereus was, verkeerde de club in een crisis. Er zijn veel fuifroeiers. Er is een enkele goede skiffeur, maar redelijke ploegen ontbreken. De varsity van 1907 is een onwaardige vertoning, onderweg wordt zelfs even gestopt. Aan de kant zitten enkele jonge enthousiaste Nereus-leden die van mening zijn dat het anders moet: Keukenschrijver, Bijl, Laming en Gunning. Deze vormen in het najaar een ploeg en gaan de hele winter trainen. Thuur Marres ontfermt zich over hen als coach. Dit is de eerste ploeg die hij, in 1908, naar een overwinning leidt.

Met R.J.Th. (Rudolf) Meurer (1866-1950) vormt Thuur Marres een Maastrichts span. Beiden zijn geboren Maastrichtenaar. Meurer is van 1866, Marres van 1884. Meurer is gynaecoloog en geneesheer-directeur van de Rijkskweekschool voor Vroedvrouwen te Amsterdam. Hij is een man van het eerste uur, lid vanaf de oprichting in 1885, varsitywinnaar in 1886, daarna coach en bestuurslid en in 1905 benoemd tot erevoorzitter van Nereus. Zijn bijnaam was 'De Pruis'. Marres wordt KNO-arts in het Onze Lieve

Mixed acht
naar Abcoude,
september 1915.
Vlnr: Haringa, Zus
Ophorst, Marietje
Verbeek, Jan de
Jong, Hans Delprat,
Hannie Zeehuizen,
Molly Grasé,
Thuur Marres en L.
Sie (stuurman)
(Privécollectie).

De dames van ASR
Nereus winnen de
1e prijs stijroeien
op de 'Koninklijke',
20 juni 1915. Vlnr:
Thuur Marres
(met snor), jhr.
Six, voorzitter van
de Koninklijke
Nederlandsche Zeil-
en Roei-vereening
(KNZ&RV), reikt de
prijs uit, een zilveren
medaille en bloe-
men voor E. Haspels
(stuurvrouw),
C.J. Zeehuizen
(slag), Molly Grasé,
M. Verbeek en A.S.C.
Ophorst (boeg)
(Privécollectie).

Vrouwe Gasthuis (OLVG) te Amsterdam en is er na zijn pensionering, in een moeilijke periode voor het ziekenhuis, enige tijd regent (lid van het bestuur).²¹⁶ Hij is curator van de Academie voor Lichamelijke opvoeding te Amsterdam en commissaris van Nederlands Sportpark NV. Meurer en Marres worden achtereenvolgens voorzitter van de Koninklijke Nederlandse Roeibond. Meurer wordt ook nog ereburger van Amsterdam. Marres is oprichter en eerste voorzitter van de Vereniging Oud Nereusleden en na het overlijden van Meurer volgt hij hem op als erevoorzitter van Nereus.

Nereus telt aanvankelijk zowel vrouwelijke als mannelijke leden. Bij de afscheiding van de Amsterdamsche Vrouwelijke Studenten Vereniging (AVSV) van het Amsterdamsche Studenten Corps (ASC), naar aanleiding van het hoge negatieve financiële resultaat van het lustrum in 1932, verlaten de meisjes Nereus en richten het zelfstandige Thetis op, dat elders aan de Amstel een onderkomen vindt. In de jaren zeventig verenigen beide clubs zich weer. Tot die tijd worden de dames vaak wel door heren gecoacht. Zo begeleidt Thuur de acht die in 1915 het stijroeien wint op de 'Koninklijke'. Thuur leert hier Molly Grasé (1892-1974) kennen, zijn latere echtgenote.

'HERINNERING AAN EEN TRAINING' DOOR THUUR MARRES

In 1958, een jaar voor zijn overlijden, tekent Thuur in het clubblad van de Nederlandse Roeibond zijn herinnering op aan wat hij zijn grootste wapenfeit op roeigebied vond. Het relaas verscheen in drie opeenvolgende afleveringen. Een korte samenvatting volgt hier.²¹⁷ 'Wanneer ik in de loop der jaren eens een anecdote vertelde of een verhaal deed uit mijn roei-ervaringen, heeft men mij meerdere keren gevraagd en geanimeerd om enkele hiervan

eens zwart op wit te zetten. Toegevend nu aan dit verzoek, meende ik niet beter te kunnen doen, dan een historisch verhaal te geven over de training en het coachen van Gunther in 1928 en 1929 voor de Olympiade en de Diamond Sculls en over het een en ander, dat er aan voorafging en eraan vastzat.'

Thuur vervolgt dan (ik kort het verhaal hier enigszins in) dat Nederland was gevraagd de Olympische Spelen van 1928 te organiseren. Als onderdeel van het Nederlandsch Olympisch Comité (NOC) moest het Roeibestuur zorgen voor de roeibaan te Sloten en de organisatie van de roeiwedstrijden die er zouden worden gehouden.

'In die jaren bestond nog geen Head of the River-wedstrijd op de Amstel en de eerste wedstrijd van het seizoen voor niet-studenten was dan Hollandia, die in de eerste helft van juli werd gehouden. Om nu de roeiers van de Burger-verenigingen iets eerder op het water te krijgen, werd aan het bestuur van de Studenten Roeibond gevraagd, om alle nummers op de Varsity, behalve het hoofd-nummer, open te stellen voor alle verenigingen. En dit gebeurde. Nog nimmer in de geschiedenis was dit voorgekomen.

Een ander belangrijk bestuursbesluit was, dat men zou proberen de twee goede skiffeurs, Pieterse en Gunther, die Nederland op dat moment had, bijtijds onder andere leiding te zetten. Men had het oog op Dr. Meurer en op ondergetekende. Meurer had o.m. op zijn credit, dat hij Ooms met succes had gecoacht voor de Diamonds (in 1924) en dat ik o.m. Eyken en de double scull voor de olympiade in Brussel in 1920 had gecoacht.'

L.H.F. (Bert) Gunther was lid van De Amstel. Hij vroeg Thuur Marres om hem te coachen.

'Eind februari begon dan de training, die twee jaar zou duren. Iedere ochtend ongeveer kwart voor zeven op de Nereus-loods. Weer of geen

Molly Grasé stamt uit een zeer sportieve familie. Al jong was ze met verschillende sporten bezig. Rond 1910 loopt ze mee (vijfde van links) als tennister in een plaatselijke parade (Privécollectie).

Trouwfoto en advertentie in De Tijd van Molly en Thuur.

De beker van Molly Marres-Grasé, in 1931 voor het eerst uitgelooft door de Koninklijke Zeil- en Roeivereniging Hollandia voor het nummer 'dames achtriemsgieken'. De dames werden op stijloroien beoordeeld. De drie belangrijkste punten waren; '1. Schoonheid van de roeihaal, 2. staat van reinheid van de boot, riggers en riemen, en 3. de gepastheid van het roeitenuë bij den aard van de wedstrijd' (KZRV Hollandia).

Getrouwd:
A. A. J. H. MARRES,
Keel-, Neus- en Oogarts.
2290
en
G. J. MOLLY GRASÉ,
jur. Cand.
A'DAAM, } 16 April 1918.
MAASTRICHT, }

weer. Gunther moest bijtijds op kantoor zijn en ik bijtijds in het ziekenhuis.'

De varsity werd geen groot succes. Al tijdens het diner werd de voortgang besproken. Het koppel zette een tandje bij en vervolgens won Gunther de Hollandia op zijn sloffen, ook van de Varsity-winnaar, en tevens de beslissingswedstrijd voor de Olympische Spelen te Sloten. Op de Olympische spelen die in 1928 in Amsterdam werden gehouden werd Gunther op de skiff vierde, vlak achter de nummers twee en drie. Het goede resultaat dat Gunther in het Olympische roeitoernooi van 1928 had gehaald tegen de beste scullers van de wereld deed Thuur besluiten om Gunther in 1929 te coachen voor de Henley Royal Regatta op de Theems. Evenals in 1928 werd reeds in februari, toen er nog ijs op de Amstel lag, met de training begonnen. In die jaren was het winnen van de 'Diamond Sculls' van de Henley het hoogste wat je als sculler kon bereiken. Er waren 17 inschrijvingen. Voor de wedstrijden was Gunther een paar dagen eerder aangekomen. 'De 'poulain' zag er best uit en wij gingen dan ook meteen naar de baan, waar, zoals we hadden afgesproken, Gunther zijn baantje zou trekken. Hij zou de halve baan op vol race-tempo roeien. Daar ik nog geen fiets had kunnen bemachtigen, zou ik Gunther starten en dan verder meehollen. Bij het merkteken op de helft van de baan zou Dr. te Hennepe, die toen toevallig ook in Henley was, zich posteren, om bij het passeren daarvan met zijn zakdoek mij het teken te geven, opdat ik de tijd zou kunnen opnemen. [...] Ik vond, dat hij een voortreffelijk baantje roeide en toen ik dan ook, na mijn chronometer ingedrukt te hebben, amechtig neerzeeg om eens de gemaakte tijd te bekijken, was ik toch wel buitengewoon benieuwd, wat voor tijd hij geroeid had. Laat hij nou dezelfde tijd roeien als Kelly, op wiens naam ook het record stond voor de halve baan. U kunt zich voorstellen, hoe wij met zijn drieën

Bert Gunther ontving deze penning op de Olympische spelen van Amsterdam in 1928 (Privécollectie).

Huldiging van Gunther (op sokken) tijdens de IXe Olympiade in Amsterdam op de ringvaart te Sloten in augustus 1928 voor het roeionderdeel skiff (Stadsarchief Amsterdam).

Thuur Marres en Bert Gunther worden in augustus 1929 verwelkomd op het Centraal Station van Amsterdam (Privécollectie).

in high sprits waren. ... Het verhaal over het maken van deze recordtijd door Kelly (niet de Amerikaan doch de Engelsman) luidt, dat hij op de dag en het uur, dat hij moest roeien, een sluiswachter van de Thames zou hebben omgekocht, opdat deze door deskundig te manoeuvreren met zijn sluizen, zou zorgen, dat er tijdelijk zo'n gunstig mogelijke stroom zou zijn voor het maken van goede tijden.'

Gunther won in de finale van Wright 'by three feet'. Bij hun aankomst in Amsterdam werden

Gunther en zijn coach als vorsten ontvangen. Op het perron van het Centraal Station van Amsterdam, waar de boottrein uit Vlissingen binnenliep, zag het zwart van de mensen. Beiden werden door wild enthousiaste supporters op de schouders gehesen en in triomf naar de uitgang gedragen. In een landauer met vier paarden, voorafgegaan door bereden politie, ging de zegetocht naar het huis van de burgemeester, waar ze werden toegesproken, en vervolgens naar het clubgebouw aan de Amstel.

In De Limburger van 14 juli 1932 lezen we dat er een groot roeifeest zal worden gehouden op de Maas bij Maastricht waarvoor roeiverenigingen uit Nederland en het buitenland zijn uitgenodigd. Ook ASR Nereus is van de partij. Daarom zijn Rudy, Paul en Robert Marres, namens de Watersportclub te Maastricht, aan het trainen (Privécol-lectie).

VOETBAL

Voetbal wordt in het begin van de vorige eeuw in de tak Marres hartstochtelijk beoefend; als amateur uiteraard, want profvoetbal bestond nog lang niet. Het verhaal wil dat de achttienjarige Thuur Marres op 2 april 1902 aanwezig was bij de oprichting van de voetbalclub die later uitgroeide tot de Maastrichtse Voetbal Vereniging (MVV).²¹⁸ Later die eeuw behalen twee leden van de tak Mares internationale successen als professional.

In het eerste jaar van zijn studietijd wordt Arthur lid van de Amsterdamse voetbalclub Volharding en meldt hij zich aan als kandidaatlid van de Nederlandsche Voetbal Bond (NVB), toen nog niet Koninklijk. Zo staat te lezen in het bondsorgaan *Het Sportblad* van 5 januari 1905. In zijn tweede studiejaar speelt Arthur, die in de paasvakantie vanuit Amsterdam naar Maastricht is teruggekomen, als invaller bij de Maastrichtsche Football Club als midvoor in een vriendschappelijke wedstrijd in Luik tegen Liégeois 1. De Maastrichtenaren wisten zich kranig maar verliezen de wedstrijd, waarschijnlijk omdat ze vanaf het begin maar met tien man spelen. Thuurs verrichtingen halen daarna de publiciteit niet meer.

Charles Marres wordt in 1909 lid van MVV. Het jaar daarop speelt hij voor de plaatselijke concurrent HBS (Houdt Braef Stant).²¹⁹ In maart 1910 speelt hij een selectiewedstijd voor het Limburgs elftal. De afloop is niet bekend. Hij zal dan ook wel niet zijn geselecteerd. In de jaren 1911-1913 spelen Thuurs neefjes Fernand en Charles Marres voor het Amsterdamse RAP, onder meer een wedstrijd tegen MVV.

In De Prins der Geïllustreerde Bladen van 25 februari 1905 lezen we: 'Groep van de Maastrichtsche Voetbalvereniging (witte blouses) en de Luikse Voetbalclub, die den vorigen Zondag een match speelden te Maastricht, ten voordeele der

Lupuslijders. Maastricht won met 6 tegen 3 goals.' Foto H. van der Veur (Collectie Gunar Peters)

De Maastrichtse Voetbalvereniging in 1922, met de derde van links in wit tenue Eugene III Marres (Privécol-lectie).

ZIJTAKKEN MARRES MARES EN VOLGRAAF

In dit laatste hoofdstuk kijken we naar twee zijtakken van het geslacht Marres: de familie Mares en de familie Volgraaf

MARES

Reyner IV Mares van Fall (ca. 1525-ca. 1580) is de stamvader van de tak Mares. Hij is de oudste zoon van Reyner Marres van Heukelom.²²⁰ Hij verlaat op jonge leeftijd Heukelom en wordt pas op middelbare leeftijd voor het eerst vermeld in 1572 te Fall (Val). Hij wordt Reyner Marees der alden genoemd, wanneer hij voor zijn zoon Reyner Mares de jonge land koopt in het gerechtsgebied van Millen.²²¹ De oude Reyner is gegoed te Millen, Val, Bolre (Bolder)en Sichen (Zichen), maar woont te Val op een hoeve aan de Gemeijnstraat. Hij overlijdt kort voor 27 april 1580.²²² Waar hij de eerste vijftig jaar van zijn leven heeft doorbracht, is niet achterhaald.²²³

Reyner Mares van Fall is de stamvader van een tak die eeuwenlang in de landelijke streken ten zuidwesten van Maastricht gevestigd blijft. Hun naam kent dezelfde varianten als de stedelijke tak. Bij de invoering van de burgerlijke stand ruim twee eeuwen geleden worden de familienamen definitief vastgelegd. Bij de landelijke tak wordt dit Mares, bij de stedelijke Marres.

Reyner der alden heeft acht kinderen, vier zonen en vier dochters:

1. Een dochter, gehuwd met Herman Olijeffs van Bolre. Het echtpaar woonde te Bolder.
2. Een dochter, gehuwd met Wijll Reynders.
3. Matthijs Mares van Fall, vertrekt in 1586 naar 'andere landen' en overlijdt kort voor 21 januari 1587.
4. Een dochter, gehuwd met Zanerijn Jaspaerts van Freren.
5. Reyner Mares, was de stichter van de tak Zichen.
6. Jan Mares, was de stichter van de tak Wolder.
7. Claes Mares, sterft kort voor 12 juli 1584.
8. Margaret Mares, was gehuwd met Gerard Claessen van Fall. Zij woont te Eijsden, in het Land van Valkenburg en overlijdt vermoedelijk aldaar kort voor 27 juli 1630.²²⁴

TAK ZICHEN

Reyner, genoemd naar vader woont te Val en sterft jong, ongeveer een jaar na zijn vader (ca. 1581). Zijn weduwe Marie (haar achternaam is onbekend) hertrouwt op 12 december 1581 met Hendrick Omalia alias Custers van Sichen en gaat in Zichen wonen.²²⁵

De nakomelingen van Reyner en Maria vormen de tak Mares te Zichen. Diverse generaties van de familie houden zich onder andere bezig met het breken van mergelblokken. In het Mergeland wordt al eeuwenlang mergel als bouwsteen gebruikt voor huizen, boerderijen, kerken en fortificaties. De blokken haalt de familie uit een

ondergrondse groeve te Zichen, die zij deels in eigendom, deels in pacht heeft. Er ontstaat een labyrint aan gangen dat sindsdien de naam Maresberg draagt; de ingang tot het gangelstelsel bestaat nog steeds. In 1674 komt de naam Maresberg reeds als toponiem voor.²²⁶ De leden van de familie die in de groeve werken laten enkele keren op de wanden hun naam achter, al dan niet voorzien van een datering. Soms staat er een volledige naam, een andere keer alleen de initialen. De jaartallen bestrijken een periode van driekwart eeuw, van 1666 tot 1740. We vinden in de groeve de namen van Reyner, Gerard en Joris. Het is Reyner (Renner) Mares die verstevigingen in de groeve aanbrengt om deze tegen instorting te beschermen. Hierbij komt zijn vakmanschap als meester metselaar goed van pas. Deze verbeteringen voorziet hij vaak van een specifiek merkteken. Dit bestaat uit een samenvlechting van driehoeken, in de vorm van een kruis, door anderen als achtpuntige ster geduid. Buiten de verstevigingen heeft hij waarschijnlijk ook een schacht aangebracht, die op zeer deskundige wijze gemaakt is.

De gebroeders Joris, Reyner en Gerard Mares kopen in 1694 nog een aandeel in de mergelgroeve.²²⁷ We vinden in de berg de namen en initialen van Reyner, Gerard en Joris. Zij worden vermeld als meester-steenmetselaars. Reyner Marres pacht land op de Roosberg in 1672.²⁷³ In 1699 heeft hij daar land gekocht en doorgegeven aan zijn zoon Reyner.²²⁹

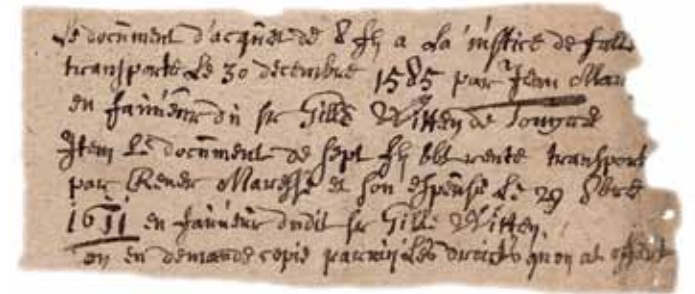
Reyner Mares wordt in 1679 vermeld als dorpsmeester (burgemeester) van Zichen.²³⁰ Zijn gelijknamige kleinzoon is schepen van Zichen en Zussen in 1754 en 1759. Ook heeft hij een 'winhof' met een 'solpetersketel met cuijpen tot een getouwe'. Wat hiermee geproduceerd wordt, is niet zeker, wellicht buskruit.²³¹ In 1740 wordt het bezit van Reyner opgemeten. Dit bestaat uit een winhof bezaaid met kemp (vlas, hennep) en gerst, en beplant met jonge bomen.

De winhof, 'met sijn grachten' grenst aan 'eenen bergh met groust', dit is een heuvel met grasland zonder omrastering.²³²

De tak Zichen is tegen het einde van de achttiende eeuw uitgestorven.

TAK WOLDER

Uit Jan Mares, de derde zoon van Reyner Mares der alden, ontstaat de Nederlandse familie Mares. Jan is omstreeks 1550 geboren. Hij is gegoed te Val, Zichen en Riemst. Hij huwt Helwich alias Heylief. Van zijn vader erft hij de hoeve aldaar aan de Gemeijnstraat met de halve bunder land die daarachter ligt. Hij verpacht een hof boven Val. Hij sterft voor 29 oktober 1611.

Op 30 december 1585 verklaart Jean Maresse dat hij geld heeft geleend van Gille Witten en dat Renner Maresse de lening afbetaalt op 29 oktober 1611. Voor de lening was het huis verhypothekerd, dat bij de verdeling van zijn nalatenschap naar zijn zoon Reyner Maresse was gegaan.²³³

Reyner Mares (1550-1642), de enige zoon van Jan, is gegoed te Val, Zichen en Wong [Wonck]. Van zijn vader erft hij de Hof aan de Linde (met de salpeterketel en kuijpen) aan de Gemeijnstraat te Val. Reyner huwt Oda van Couwenberg en sterft in 1642. Oda overleeft Reyner dertien jaar.

Het echtpaar krijgt drie zoons. De oudste heet, naar zijn grootvader, Jan Mares (1605-1679). Deze kreeg bij zijn huwelijk met Catha-

Overdracht op 29 oktober 1611 van de hypotheek op het huis van Jan Mares, (Jean Maresse) aangegaan op 30 december 1585, bij de verdeling van zijn nalatenschap waarbij het huis naar zijn zoon Renner Maresse is gegaan (Rijksarchief Hasselt, archief schepensbank Fall, inv. nr. 18, f. 58v, 30 dec. 1584 (sic) en inv. nr. 21, f. 60, 29 okt. 1611).

rina Grouwels het oude familiehuus met de hof toegezegd, waar zijn ouders dan nog wonen, en tevens de winhof (nog steeds met de salpeterinstallatie). De huwelijksgetuigen Jan Tans, een zoon van Gilis Tans van Meer en Claes Thijssen verklaren dat nog eens in 1631 in aanwezigheid van Jan Marres van Meer, een verre achterneef van de stadstak, die in 1628 schepen van Meer was geworden en dat tot zijn overlijden in 1667 zal blijven.

Het echtpaar Mares-Grouwels krijgt twaalf kinderen, maar geen van hun zoons kreeg voor zover bekend mannelijke nakomelingen.

De tweede zoon van Reyner wordt naar hem vernoemd. Reyner Mares (1626-1677) huwt Catharina Schols. Hij is landeigenaar te Val, Meer en Zichen. Hij woont aanvankelijk in Val en later te Meer. Van hem zijn vijf kinderen bekend, maar ook bij hem krijgen de zonen geen mannelijke nakomelingen.

De derde zoon is Peter Mares (1615-1686), die in Zichen woont en met een groot nageslacht de tak Mares sticht. Hij vestigt zich bij zijn huwelijk in 1637 met Elisabeth (Lycke) van Hees in de Gemeynstraat te Zichen. Hij koopt dan land onder de Roesberg, naast de mergelgroeve van de familie (1639).²³⁴ Lycke is weduwe van Wyrick Wyricks, die schout was van Zichen. Lycke overlijdt al in 1640. Vóór 1 juni 1644 hertrouwt Peter met Maria Smeets, een dochter van de Zichense bierbrouwer Jan Smeets. Hij is een broer van Maaijcke Smeets, de echtgenote van Paulus Matthias Marres. Zij zijn de voorouders van de tak Marres. Het huwelijk duurt ongeveer tien jaar, want op 12 februari 1656 sluit Peter bij een Maastrichtse notaris het huwelijkscontract met zijn derde bruid, Helena Meyers uit Wolder, dochter van de brouwer Jan Meyers. Hij blijft te Zichen wonen. In 1669 overlijdt zijn schoonvader en dan krijgen Helena en Peter de nalatenschap, bestaande uit landerijen en de brouwerij tegenover de Sint-Marcuskerk te

Wolder. De brouwerij wordt daarna overgedragen aan hun zoon Jan Mares. Peter en Helena blijven in Zichen wonen tot het overlijden van Helena in 1682. Daarna brengt Peter zijn laatste jaren door in Wolder, verzorgd door zijn kinderen.

Peter heeft uit zijn twee laatste huwelijken tien kinderen die de volwassen leeftijd bereiken, zes dochters en vier zonen. De oudste zoon Jan wordt nogal verrassend Jan de jonge genoemd; dat gebeurt om hem te onderscheiden van zijn grootvader en oom die ook Jan heten. De tweede zoon heet Peter, de derde heet ook Jan en wordt Jan de jongste genoemd. De vierde en jongste zoon heet Michiel. Er zijn dus twee Jannen in dit gezin. Dit is toe te schrijven aan de naamgevingsregels van die tijd. Jan de jongste was de oudste zoon uit zijn derde huwelijk, met Helena Meyers, en moest vernoemd worden naar zijn grootvader Jan van moederszijde.

Drie zoons stichten ieder een nu nog bloeiende tak, en alle drie niet langer in Val maar in het dichter bij Maastricht gelegen Wolder, toen nog Wilre geheten. De oudste tak is van Jan de jonge, de middelste tak is van Jan de jongste en de jongste tak is van Michiel Mares.

DE OUDSTE TAK TE WOLDER

Jan Mares is de eerste Mares die in Wolder woont en wel aan de Daalstraat, die later herdoopt zal worden tot Pletzersstraat. In 1670 huwt hij daar Agatha Schepers, dochter van Reynier Schepers, de dorpmeester (burgemeester) van Montenaiken, een dorp bij Wolder. Agatha sterft al in 1678 en een jaar later trouwt Jan met Gertrudis Alofs uit Wolder. Hun nazaten zullen tot 1939 de boerderij op de Pletzersstraat bewonen.

Een van hen, Mathijs Mares, is van 1839 tot 1855 de eerste burgemeester van Oud-Vroenhoven, de Nederlandse helft van de eerdere gemeente Vroenhoven, die in 1839 door de afscheiding van België werd gesplitst in

een Belgische gemeente Vroenhoven en een Nederlandse gemeente Oud-Vroenhoven (tot 1920). Een andere nazaat van Jan en Gertrudis is Willem Mares (1896-1947), huisarts te Maastricht. Hij was samen met de kinderarts dr. Koenen als consultatiearts verbonden aan de Stichting Pro Infantibus en Crèche Juliana, opvang voor ongehuwde moeders en hun kinderen te Maastricht, waarvan zijn schoonvader dr. L.H.J.E. Cordewener en menig lid van de stadstak Marres bestuursleden waren.

DE MIDDELSTE TAK TE WOLDER

Jan Mares (de jongste) is brouwer en landbouwer te Montenaiken bij Wolder. Hij heeft twee zonen, Pieter en Jan. Jan Mares is landmeter en wordt in 1735 vermeld als burgemeester van Wilre (Wolder).²³⁵ Pieter Mares (1685-1752) is landbouwer en brouwer en woont in het dorp Wolder tegenover de kerk. Hij huwt in 1713 met Helena Jorissen. Het is een zeer religieus gezin. Vijf van de zeven kinderen traden in de geestelijke stand. De oudste zoon Johannes Mares (1712- na 1748) wordt pater in het klooster van de franciscanen (minderbroeders) in Maastricht. In 1748 is hij vicaris van het klooster te Rekem. Maria Elisabeth Mares (1718-1796) wordt zuster in het klooster De Nieuwenhof te Maastricht. Zij sterft daar op 78-jarige leeftijd. Helena Mares (1720-1808) wordt zuster in het Sint-Servaasgasthuis te Maastricht. Zij is hier moeder-overste (1780) en overlijdt op 87-jarige leeftijd. Petrus Mares (*1727) wordt frater in het klooster van de celebriërs in Maastricht. In 1765 wordt hij nog als zodanig vermeld.

Michael Mares (1727-1818) is werelds patrimonieel priester, vicaris der adellijke stiften Vylig en Dietkirchen te Bonn. Hij ligt begraven in de kerk van Wolder. Van hem is het zegelstempel met wapen bewaard gebleven.

Georgius Mares (1716-1790) zet deze tak voort. Hij is in Wolder landbouwer, brouwer en herbergier. Een aantal leden van deze tak werkte later in verschillende functies in de brouwerijen Marres te Maastricht. Een bekend lid van deze tak is de beroepsvoetballer Nico Mares (*1940). Hij speelde vanaf 1961 in de eredivisie: bij MVV (1961-1964), Sittardia (1966-1968), PSV (1968-1970) en weer MVV (1970-1972). Pedro Mares speelde voor MVV in 1988 en Luc Mares in 2018.

DE JONGSTE TAK TE WOLDER

Michiel Mares (1666-1747), de jongste zoon van Peter Mares, vestigt zich in het begin van de achttiende eeuw in Biesland, halverwege Wolder en Maastricht, aan de weg naar Kanne. Hij huwt Catharina Lenaerts uit Zichen en bouwt vlak bij de Sint-Servatiusbron een huis met brouwerij en distilleerderij, genaamd De Fonteyne.

Hun oudste zoon Peter Mares (1706-1740) wordt pater in het predikheren- of dominicaanenklooster te Maastricht, waar ook een aantal leden van de tak Marres pater was. De oudste dochter Catharina huwt Matthijs Everaerts, landbouwer te Sint-Pieter. Van dit dorp zal Matthijs ook burgemeester worden. Zij werden in de kerk aldaar begraven. De grafsteen van de familie ligt nu in de doopkapel.

De naar zijn vader vernoemde zoon Michiel Mares (1709-1793) zet De Fonteyne voort. Uit diens huwelijk met Maria Boelen uit Mal bij Tongeren wordt een tiental kinderen geboren. Zoon Michael Mares (1745-1828) is de derde achtereenvolgende Michael die brouwt op deze plek. Hij wordt na de komst van de Fransen de eerste burgemeester van de nieuwe gemeente Vroenhoven, waartoe Wolder behoorde. Als in 1814 de Nederlanders de Fransen opvolgen, blijft hij aangesteld als burgemeester, tot aan zijn dood. Diens zus Catherina Mares huwt in 1754 Jan Willem Marres, van de stadstak, eigenaar van de brouwerij en distilleerderij Het

Pannenhuis in Biesland. Zij worden de stamouders van het Nederlandse en Belgische geslacht Marres.

De tweede zoon van Michael Marres en Catharina Lenaerts is Everardus Mares (1716-1790). Hij trouwt met Maria Margaretha Vrints en in tweede huwelijk met Agatha Caenen. Zij wonen eveneens in De Fonteyne. Het is een religieus gezin. Drie van hun twaalf kinderen worden kloosterling:

1. *Maria Catharina Mares (1742-1807) is de oudste dochter. Zij is koorzuster in het klooster van de Nieuwenhof. Bij de opheffing in 1796 was haar nichtje Maria Mares (1734-1818) hier geprofest zuster.*

2. *Michael Mares (1748-1814) uit het tweede huwelijk is gardiaan (overste) van de franciscanen te Maastricht. In die functie maakte hij mee dat het klooster (het Tweede Minderbroedersklooster) door de Franse overheid in 1795 wordt opgeheven en leeggehaald. Met 32 paters en acht broeders verlaat hij het klooster.²³⁶*

3. *Everardus Mares (*1752) wordt pater franciscaan (minderbroeder) in het klooster te Roermond, waar hij aan de theologische hogeschool (grootseminarie) in 1778 zijn doctorstitel in de theologie behaalt.²³⁷ Het is zeer waarschijnlijk zijn broer Everardus Mar(r)es (*1755), geweest die als pater augustijn in 1778 aan het Seminarie te Roermond zijn theses verdedigde: Theses scripturisticae in libros Moysis, quas cum insertis et adjectis, en in 1779 Thesis in S. Scripturam prolegomenae, et de religione. Het is niet bekend in welk klooster hij daarna is ingetreden en wanneer hij is overleden.²³⁸*

*De zonen Georgius Mares (1755-1817), gehuwd met Maria Thijsen, en Peter Mares (*1769), gehuwd met Catharina Thans, zetten deze tak voort, respectievelijk in Vroenhoven en Veldwezelt.*

VOLGRAAF

Bij de familie Mares ligt een verwantschap met de familie Marres voor de hand. Een zijtak waarvan de naam niet aan Marres doet denken, is die van Volgraaf. Toch is die verwantschap er. De stamvader van de tak Volgraaf is Matthijs Marres. Hij is geboren in Maastricht omstreeks het jaar 1495 en is een zoon van Reyner Marres (1465-1530) en een kleinzoon van Johan Marres (1430-1495), die in Maastricht deken was van de lakenscheerders, een onderdeel van de textiel-fabricage. Hieronder vielen ook de zogenoemde vollers. De deken werd in Maastricht gouverneur of graaf genoemd.

Matthijs wordt al af en toe met de naam Volgraaf vermeld, in Maastricht destijds geschreven als Vulgraef. Zijn gelijknamige zoon, die geboren is rond het jaar 1546, noemde zich steeds Volgraaf. Rond 1580 vestigt hij zich in Dordrecht en wordt daar lid van de Waals hervormde kerk. Deze tak wordt tot de Hugenoten gerekend.

De tak Volgraaf bloeit in Dordrecht tot in de tweede helft van de vorige eeuw. Op 12 november 1969 is hij uitgestorven met het overlijden van Louis Volgraaf.

Hier volgt de stamreeks van de laatste vertegenwoordiger van het geslacht Volgraaf. Per generatie staan de geboorte, het beroep en de overlijdensgegevens van de man, daarachter staan de huwelijks, de geboorte- en de overlijdensgegevens van de vrouw met de namen van haar ouders.

GENERATIE VII

MATTHIJS MATTHIJSZ. VOLGRAAF (*ca. 1546), is een zoon van Matthijs Marres. Omstreeks 1578 vertrekt hij uit Maastricht.²³⁹ Sinds 1590 wordt hij in Dordrecht Matthijs Volgraef van Maastricht genoemd. Hij is poorter van deze stad en wordt daar vermeld als koopman in 1593 en als kaaskoper in 1595. Hij heeft in Dordrecht

een huis gekocht in de Houttuin met de naam Noorwegen. Dit pand verkoopt hij in 1590. Hij koopt dan een groter huis bij de Wijnbrug, genaamd De Wildeman. Henrick van Loen, een burger van Utrecht, machtigt hij in 1592 om zijn vorderingen in die stad te innen. Een jaar nadien koopt hij nog een huis op het Nieuwe Werk, nu de Nieuwe Haven genoemd. Later verwerft hij ook het ernaast staande huis. Hij was voor de eerste maal gehuwd met Joostke. Waar hij haar getroffen heeft en uit welke plaats zij afkomstig is weten we niet. Evenmin weten we waar en wanneer ze is overleden, maar Matthijs hertrouwt in Dordrecht op 7 december 1597 met Maricken Goossen Gerritsdr., die uit deze stad afkomstig is.²⁴⁰ Hij vestigt zich in 1608 tezamen met zijn zoon Servaes in de vesting Crèvecoeur bij 's-Hertogenbosch. Het is onbekend wanneer Mathijs Volgraaf is gestorven.

Uit zijn eerste huwelijk zijn drie kinderen bekend:

1. *Tilman Matthijsz. Volgraaf, volgt VIIa.*
2. *Herman Matthijsz. Volgraaf, volgt VIIIb.*
3. *Servaes Matthijsz. Volgraaf, volgt VIIIc.*

GENERATIE VIIIa

TILMAN MATTHIJSZ. VOLGRAAF, was de oudste (bekende) zoon van Matthijs Matthijsz. Hij was brandewijnkoper in de Oude Wijnstraat te Dordrecht (1612) en koopt in 1634 een huis in de oude Breestraat (nu Lange Breestraat). Hij trouwt met Beatrix van der Heijden en overlijdt in Dordrecht op 23 juni 1649. Uit dit huwelijk:
Josina Volgraaf, gedoopt te Dordrecht op 1 januari 1609. Ondertrouw te Dordrecht op 4 december 1639 met Antonij van Teeckelenborch, majoor (commandant) van de batterijen aan de Rode Vaart bij de vesting Klundert nabij Willemstad.²⁴¹

GENERATIE VIIIb

HERMAN MATTHIJSZ. VOLGRAAF (1589), was de middelste zoon van Matthijs Matthijsz. Hij was lakenbereider en woonde in 1612 op de Nieuwe Haven tussen het huis genaamd De Stad Venlo en het huis De Stad Dantzig. Hij huwde in op 29 april 1612 met Maaijken Jaspersdr. van Diepenbeeck, dochter van Jasper Boudevijns en Hieltje, geboren omstreeks 1593. Hij overleed in Dordrecht vóór 16 mei 1648. Zij koopt als weduwe in 1648 een huis en erf in de Hoge Nieuwstraat. Ook testeert zij met een regeling voor de voogdij van de kinderen van haar overleden zoon. Haar dochter Heiltgen krijgt in 1658 het recht van het eerste bod op het huis op de Hoge Nieuwstraat, waar zij bij haar moeder inwoont.²⁴²

GENERATIE IXb

MATTHIJS HERMANZ. VOLGRAAF, gedoopt in Dordrecht november 1619. Hij was scheepstimmerman en woonde aan de Blauwpoort (1643). In 1647 koopt hij een huis in de Vleeshouwersstraat. De huizen worden in 1694 door de erven verkocht, waarvan één aan Elisabeth Braet, weduwe van Boudewijn Volgraaf. Matthijs Hermansz. sterft in Dordrecht tussen 21 december 1656 en 2 februari 1657.

GENERATIE Xa

HERMAN MATTHIJSZ. VOLGRAAF, sergeant onder de compagnie van kapitein Gilis van Hemert, in garnizoen liggende te Heusden in 1673, huwde in 1668 Elisabeth Balen, dochter van Kornelis Matthijsz. en Katharina Fransdr. van Hemert.²⁴³

GENERATIE XIa

MATTHIJS HERMANZ. VOLGRAAF, gedoopt in Dordrecht 3 december 1674, woonde op de Noorderdijk, huwde in Vlissingen op 30 oktober 1699 (ondertrouw in Dordrecht 20

september) Sara Dirksdr. Wandelaars, gedoopt in Dordrecht in september 1677 en sterft voor 7 juni 1720, dochter van Dirk en Ida Sanders. Huwt ten tweede male te Dordrecht op 23 juni 1720 Anna Pietersdr. Kleijn.

GENERATIE XIIIa

HERMAN MATTHIJSZ. VOLGRAAF, gedoopt in Dordrecht op 21 september 1703, woonde op de Noorderdijk en sterft in 1760 en huwde Elisabeth Stoel, gedoopt in Dordrecht 4 juni 1708, dochter van Cornelis Jansz en Rookje de Jager.

GENERATIE XIIIa

MATTHIJS HERMANZ. VOLGRAAF, gedoopt in Dordrecht op 17 april 1729 en sterft 1816, huwde Johanna van der Beeck, is gedoopt in Dordrecht 17 juni 1736 en is dochter van Louis en Antonia Roos.

Uit dit huwelijk zijn negen kinderen bekend:

1. *Matthijs Volgraaf, gedoopt in Dordrecht 12 oktober 1781.*
2. *Ida (Eyda) Volgraaf, gedoopt in Dordrecht 29 december 1775 en sterft in Dordrecht 7 maart 1847, huwde Gerrit Bartholomeus Langeweg, geboren omstreeks 1775, sluiswachter en sterft in Dordrecht 27 januari 1853.*
3. *Hermanus Volgraaf, gedoopt in Dordrecht 14 januari 1763, volgt XIVa.*
4. *Louis Volgraaf, gedoopt in Dordrecht 12 juli 1765*
5. *Pieter Volgraaf, gedoopt in Dordrecht 30 oktober 1767, volgt XIVb.*
6. *Louis Volgraaf, gedoopt in Dordrecht 15 september 1769 en sterft 1824, volgt XIVc.*
7. *Elisabeth Volgraaf, gedoopt in Dordrecht 29 januari 1772 en sterft aldaar op 20 oktober 1854, trouwt Gerrit Schaap.*
8. *Anthonie Volgraaf, gedoopt in Dordrecht*

4 maart 1774, volgt XIVd.

9. *Matthijs Volgraaf, gedoopt in Dordrecht 12 oktober 1781.*

GENERATIE XIVc

LOUIS VOLGRAAF,

gedoopt in Dordrecht 15 september 1769 en sterft in Dordrecht 15 september 1824, huwde in Dordrecht 29 augustus 1790 Hermina Jansdr. van Geluk, gedoopt in Dordrecht 19 augustus 1758, weduwnaar Hubert Bluytenhek. Tweede huwelijk met Clazina Boet.

GENERATIE XVb

LUCAS VOLGRAAF,

gedoopt in Dordrecht 6 juni 1796 en sterft in Engelen (N.Br.) 21 januari 1836, huwde in Dordrecht 16 februari 1820 Maria de Bruin, geboren in Dordrecht 5 augustus 1800, dochter van Wouter en Klazina Bartijn.

Uit dit huwelijk:

1. Louis Volgraaf, is geboren in Dordrecht 19 februari 1821. volgt XVIa.
- 2 Wouter Volgraaf, is geboren in Dordrecht omstreeks 1823 en sterft aldaar 31 mei 1829.
3. Marinus Volgraaf, is geboren in Dordrecht omstreek 1827 en sterft aldaar 13 februari 1853.
4. Clasina Volgraaf, is geboren in Dordrecht 20 november 1828 en sterft 23 november 1912, huwde in Vlissingen 28 maart 1866 Gerrit van Vollenhoven, geboren in Rotterdam 16 november 1817, kapitein der Artillerie en sterft in Barneveld 5 september 1888, zoon van François en Maria Cornelia Costerman.
5. Maria Volgraaf, is geboren in Dordrecht 28 mei 1831 en sterft aldaar 29 april 1886 en huwd in Dordrecht 24 mei 1854 Dirk Louman en sterft in Dordrecht 16 januari 1900.
6. Nicolazina Volgraaf, is geboren in Dordrecht 29 juni 1834, sterft aldaar 30 mei 1836.

GENERATIE XVIa

LOUIS VOLGRAAF,

geboren in Dordrecht op 17 februari 1821. Oprichter Firma Louis Volgraaf, zeilmaker en reder op de Boerenvischmarkt nr. 757, sterft in Dordrecht op 5 september 1882, huwde in Dordrecht 19 februari 1851 Maria Dorothea Carlebur, geboren in Dordrecht 6 mei 1825, sterft aldaar op 29 mei 1888, dochter van Dirk François en Maria Johanna Arendina Rùts. Uit dit huwelijk zijn negen kinderen bekend:
1. *Maria Dorothea Volgraaf, geboren in Dordrecht 22 april 1851, sterft aldaar 7 januari 1912 en huwde in Dordrecht op 2 februari 1876 Arie Bisschop, voor 7 januari 1912.*

2. *Louisa Volgraaf, geboren in Dordrecht 25 oktober 1852, sterft aldaar 23 oktober 1859.*
3. *Matthijs Lucas Volgraaf, geboren in Dordrecht september 1854, koopman op de Wolwevershaven 1, directeur Mij. Sleepkraan 'Wispertal' NV (1928), commissaris NV Mij. Rijnschip Mathilde, eigenaar NV Louis Volgraaf, zeilmakerij en handel in Scheepsbenodigdheden op de Kuipershaven 9 te Dordrecht, sterft aldaar op 25 mei 1934.*
4. *François Volgraaf, geboren in Dordrecht 1857, volgt XVIIa.*
5. *Antoinetta Volgraaf, geboren in Dordrecht, 24 maart 1859.*
6. *Louisa Volgraaf, is geboren in Dordrecht 21 juli 1860, sterft in 's-Gravenhage 25 augustus 1928, trouwd in 's-Gravenhage 3 augustus 1898 Gustav Adolf Mögle, geboren ca. 1864, fotograaf, sterft in 's-Gravenhage 1914, zoon van David en Karoline Hedwig Schlecht.*
7. *Antoinetta Volgraaf, geboren in Dordrecht 1861 en sterft in Rijswijk 11 februari 1931.*
8. *Louis Volgraaf, geboren in Dordrecht 12 augustus 1862, Wolwevershaven 3, eigenaar firma Louis Volgraaf, zeilmakerij en handel in scheepsbenodigdheden, reder en houder*

van een taanderij, vertegenwoordiger voor Dordrecht van de Eerste Nederlandsche Scheepsverband-Maatschappij (de Dordtsche en de Groninger Scheepshypotheek-bank) gevestigd te Rotterdam (1924), sterft in Rotterdam op 14 maart 1940.

9. *Willem Frederik Volgraaf, geboren in Dordrecht 17 juli 1866, volgt XVIIb.*

10. *Johanna Margaretha Volgraaf, geboren in Dordrecht 19 maart 1868, sterft in 's-Gravenhage 23 maart 1940, huwde in Dordrecht 31 maart 1891 Martinus van der Ent.*

GENERATIE XVIIa

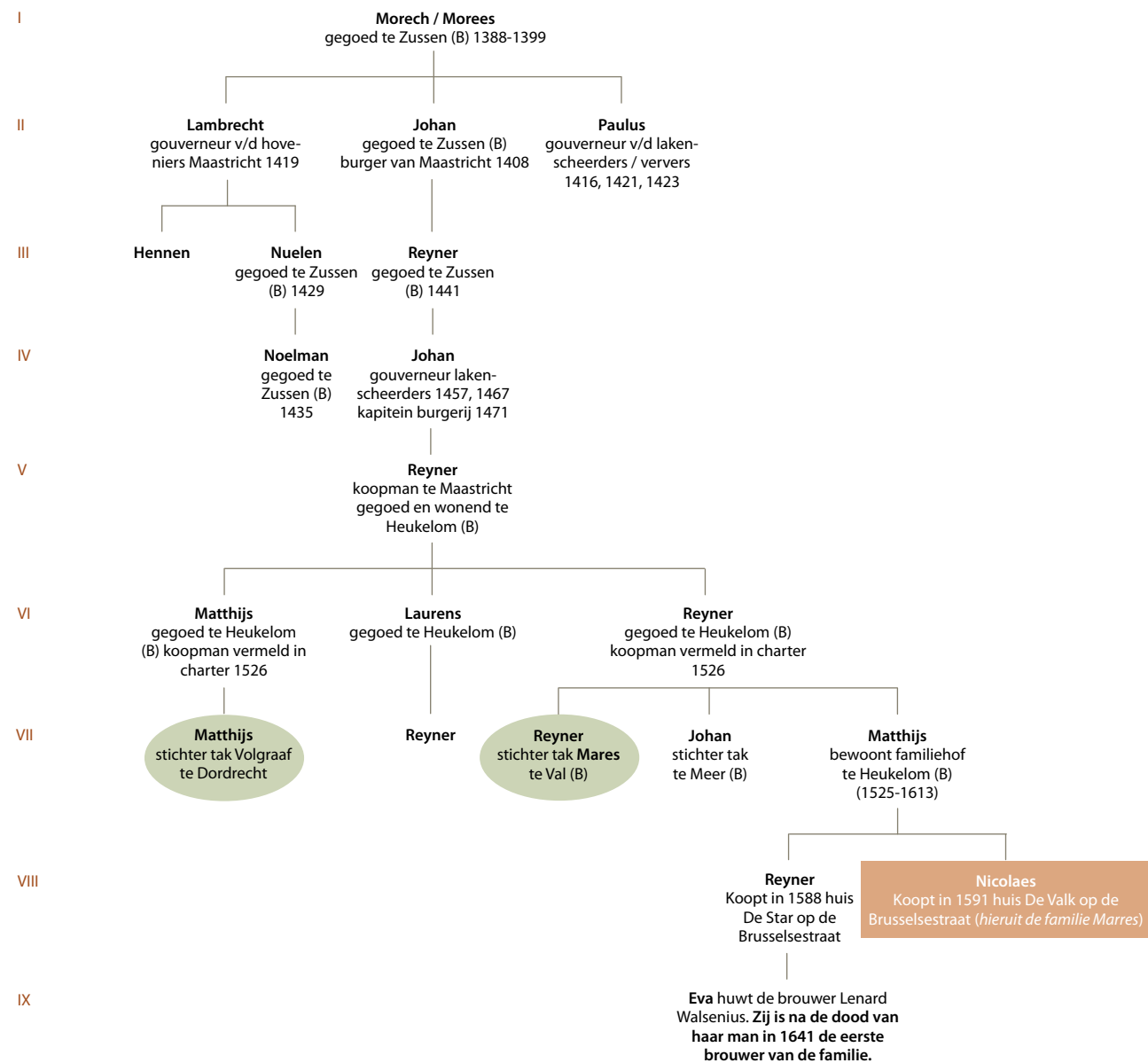
FRANÇOIS VOLGRAAF,

geb. Dordrecht 1857, zeilmaker en reder, kocht en herbouwde een huis op de Wolwevershaven ²⁴⁴ (zie foto pag. 32), voortzetter firma Louis Volgraaf op de Kuipershaven 9 te Dordrecht na het overlijden van zijn broer Matthijs Lucas in 1934 en sterft in 's-Gravenhage 28 november 1935, huwde in Dordrecht 24 september 1896 Clasina Johanna Waterbeek, geboren in Dordrecht ca. 1872, Dordrecht 28 juli 1946, dochter van Elias Lambertus en Elisa Petronella van den Ham.

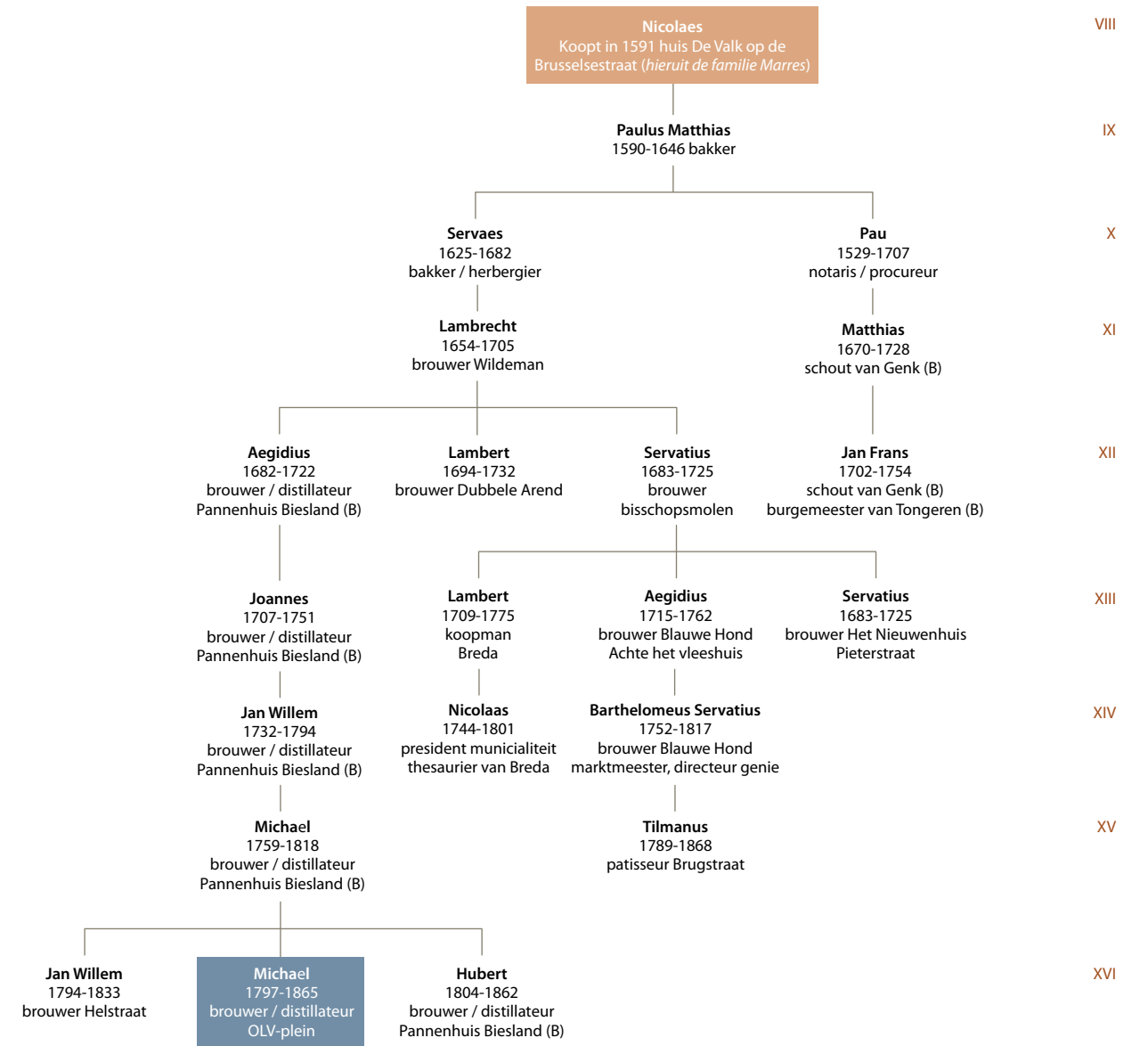
Uit dit huwelijk twee kinderen bekend:

1. *Maria Dorothea Volgraaf, geboren in Dordrecht 16 september 1897, sterft in Amsterdam 14 januari 1983, huwde in Dordrecht 12 juni 1923 (echtscheiding uitgesproken in Dordrecht 22 februari 1949) Johannes van Heck, geboren in Dordrecht 22 december 1885, koopman, sterft in Californië, USA, (begraven in Dordrecht op Essenhof) 11 maart 1957, zoon van Cornelis Gerardus en Jenneke Koning.*
2. *Elias Lambertus Louis Volgraaf, geboren in Dordrecht, candidaat notaris, handelaar in schepen, op de Wolwevershaven 3 te Dordrecht (1946), sterft in Rotterdam 3 maart 1958.*

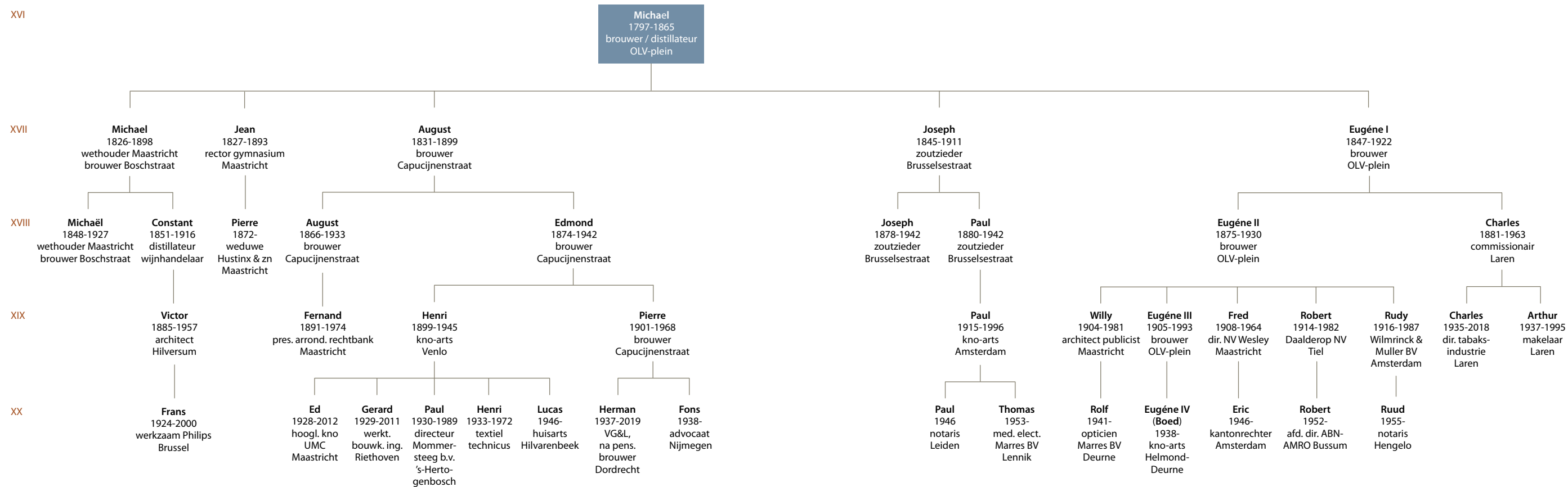
STAMBOOM FAMILIE MARRES SCHEMA I

STAMBOOM FAMILIE MARRES SCHEMA II

STAMBOOM FAMILIE MARRES SCHEMA III

DANKWOORD

Adventskalenderbord uit 1949. Aquarel van Willy Marres met een impressie van de Sint-Servaasbrug in Maastricht. Willy maakte ieder jaar een nieuw kalenderbord (Collectie: Rudolf Marres).

Velen ben ik dank verschuldigd voor hun hulp bij het maken van dit boek. Bij ‘Herinneringen’ vermeldde degenen die mij op weg hebben geholpen. Hier nu wil ik nadrukkelijk ook degenen bedanken die een belangrijke bijdrage hebben geleverd. Vaak stuurden ze mij uit eigen beweging foto’s en verhalen. Van de familie waren dat: Rolf, Alexander, Geertruid, Henri, Luc, Pieter en Thierry, met een moeder of grootmoeder Marres of Mares: Pieter Bloemen, Edwin Graafland, Huub Hardy, Regina Hassert, Femke Ramaker, Philippe le Maire de Romsée, Arthur Sevenstern, Marigo Teeuwen, Maarten Teeuwen, Huib Tielens, Hanneke van de Velde en Jan-Jaap van de Velde.

Velen zochten contact, vaak nadat zij mijn website hadden bezocht en brachten aanvullingen, Ernst Roscam Abbing, Jo Bertholet, Bas Billet, Hub Blezer mijn

contactman bij Brand, Wim Boersma, Frank Bokern, Ida Olivers-Bouvier, Piet Bovy, Miep Claessen, Marco Daane, de grote bierkenner, Mia Dardaganidis, Ingrid Evers, die diepgaand met mij correspondeerde, Tiny Fey, Jean Garnier, Jan Hanssen, die veel moeilijke charters voor mij las, Breur Henket, een bron van kennis over de geschiedenis van St Pieter, Suzy Hochstenbach, Jules Huijnen, Leon Jacobs, Ruud Janssen, Peter Jennekens, Ton Koedooder, Wil Lem, Peter Lambriex, Jean Nyst, Riet Palmen, Gunar Peters, Arnold Sanders, Jean-Marie de Sany, Jan-Pieter Swinnen, Heimerick Tromp, Maarten van Voorst tot Voorst, François Prick van Wely.

Sommigen brachten heel veel, anderen een losse melding, maar zonder ieders bijdrage was het familieverhaal niet zo volledig geworden.

Ray Banks en Wim Penninx leerden mij veel over de genetische genealogie. Deze besprak ik met (zekere of mogelijke) genetisch verwanten Fernand Nolet, Olivier Nolet de Brauwere en Martin Sloopmaekers.

Gilbert, van de Belgische tak Marres en André en Guus Mares, van de nu bewezen zijtak, deden mee aan het genetische verwantschapsonderzoek.

Frank Hovens, werkzaam op het SHCL in Maastricht, controleerde mijn verhaal taalkundig en kneedde mijn loodzware taal tot makkelijker te lezen tekst.

Paul Smeets was een razend enthousiast meedenker in het vormgeven van gedachten naar beelden en heeft er een mooi boek van gemaakt waar je met plezier in kijkt.

Nog eens noem ik haar, mijn lieve echtgenote Willemien, zonder wier actieve steun en hulp ik niets tot stand had kunnen brengen.

Mijn excuses gaan naar allen waarvan de naam uit mijn geheugen is weggelekt, maar zonder hun bijdragen was dit werk niet tot stand gekomen.

AFKORTINGEN

ARA:	Algemeen Rijksarchief
BHG:	(Archief van het) Brabants Hooggerecht
BCD:	(Archief van de) Brabantse commissarissen-deciseurs
BS:	Burgerlijke Stand
DTB:	Doop-, trouw en begraafregisters
CDBH:	(Archief van de) Commissarissen-deciseurs van beide heren
CVDN:	Collectie van de Noorda
BCI:	(Archief van de) Brabantse commissarissen-instructeurs
BLHG:	Archief van de beide hooggerechten
HGV:	(Archief van het) Hooggerecht van de Vroenhof
ILG:	Archief van de Indivies laaggerecht
GAM:	Gemeentelijk Archief Maastricht
LCD:	(Archief van de) Luikse commissarissen-deciseurs
LHG:	(Archief van het) Luiks hooggerecht
LvO:	(Archief van de) Landen van Overmaas
MM:	Maaslandse Monografieën
Msg:	De Maasgouw (kwartaaltijdschrift van het LGOG)
NA:	Nationaal Archief te Den Haag
NA:	Notarieel Archief
PSHAL:	Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg
SSEGL:	Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg / Jaarboek Sociaal Historisch Centrum voor Limburg
RA:	Rijksarchief
HCL:	Historisch Centrum Limburg
SHCL:	Sociaal Historisch Centrum voor Limburg

ARCHIEVEN EN INSTELLINGEN

NEDERLAND

- Nationaal Archief te 's-Gravenhage
- Rijksarchieven in de provincies te 's-Gravenhage, Arnhem, Haarlem, 's-Hertogenbosch, Maastricht, Utrecht, Zwolle.
- Stads- en Gemeentearchieven van Amsterdam, Breda, Dordrecht, 's-Gravenhage, Gorinchem, Haarlem, Heerlen, Helmond, Maastricht, Nijmegen, Rotterdam, Sittard, Utrecht, Veghel, Venlo, Zaanstad
- Centraal Bureau voor Genealogie (CBG) te 's-Gravenhage
- Hoge Raad van Adel, te 's-Gravenhage
- Kanselarij der Nederlandse Orden te 's-Gravenhage
- Historisch Centrum Limburg (HCL) te Maastricht
- Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) te Amsterdam
- Nederlandse Genealogische Vereniging (NGV) te Naarden
- Genealogisch Bureau Delhougne te Roermond

BELGIË

- Algemeen Rijksarchief te Brussel
- Rijksarchieven in de provincies te Brussel, Gent, Hasselt, Luik
- Stads- en Gemeentearchieven te Brugge, Hasselt, Luik, Maaseik en Tongeren
- Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis te Brussel

DUITSLAND

- Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz te Berlijn
- Stadtarchiv Aachen, Emden, Ingolstadt
- Evangelisches Zentralarchiv te Berlijn
- Personenstandsarchiv Brühl (sinds 2008 Personenstandsarchiv Rheinland / Landesarchiv NRW)

FRANKRIJK

- Archives Ville de Béziers

OOSTENRIJK

- Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, te Wenen

ITALIË

- Archivio Storico del commune di Mantova (Mantua)
- Archivio di stato di Mantova (Mantua)

SPANJE

- Archivo Historico Nacional (Madrid)
- Biblioteca Nacional (Madrid)

MANUSCRIPTEN EN PUBLICATIES VAN DE AUTEUR

MANUSCRIPTEN

- Dossier Snouckaert van Schauburg, manuscript 2311, Hoge Raad van Adel, 's-Gravenhage.
- Fonds Le Fort, zeventiende-eeuws manuscripten van J. Le Fort, roy d'armes, berustend in het Rijksarchief te Luik.
- J. van de Venne, Geslachtstafel Duchateau, Manuscript ca. 1930.
- Manuscripten afkomstig van het echtpaar Marres-Tielens (in bruikleen gekregen van het echtpaar Sevenstern-Albada Jelgersma; genealogieën met fraaie wapentekeningen).
- Manuscripten van de hand van de opeenvolgende beheerders van het familiearchief.

PUBLICATIES VAN DE AUTEUR

IN PERIODIEKEN

- De Limburgsche Leeuw 7 (1958), 'Genealogie Stevens'.
- Nederland's Patriciaat 47 (1961), 'Marres'.
- Nederland's Patriciaat 76 (1992), 'Marres'.
- Kwartierstatenboek 1883 – 1983, uitgave van het Kon. Ned. Gen. voor Geslacht- en Wapenkunde, 's-Gravenhage 1983, de staten Marres-Franquinet, Pekelharing-de Vignon Vandevelde, Mossel - (de) Vignon, Elias-van Nellesteijn, Schuyt-van Marselis Hartsinck.
- Nederlands Wapenboek deel 1, C.E.G. Ten Houten de Lange, uitgave van het KNGGW, 's-Gravenhage 1983, Marres.
- De Nederlandsche Leeuw 107 (1990), 116-147, 'Marres'.
- Nederland's Patriciaat 83 (2000/2001), 'Pekelharing'.
- De Nederlandsche Leeuw 12, (2003), 1-26, De oorsprong van het geslacht Pekelharing.
- Ancient History magazine 5, July 2016, Boed Marres, The first fruits of DNA-research - A new window on antiquity.

OP DE FAMILIESITE

Genealogiën betreffende de geslachten:

Van Aken, Bartholeijns, Bemelmans, Bonjour, Van den Borne, Van den Bosch, Caldies, Kruyen / Creuen, Duchateau (de Slins), Eijben, de Fastré, Franquinet, Van Geleen, Van Gulpen, Houtappel, Kamps (Maas-tricht), Kamps (Sittard), Kamps (Broeksittard), Kamps (Stein), Van Leeuwen, Moorrees, Pekelharing, Polus, Roebroeck / Roebroeks, Stevens, Strengnart / Strengnaerts, Tielens, Vaes, Vignon, de Vignon Vandevelde.

Genealogie Marres, in: *Nederlands Patriciaat* 47 (1961) en 76 (1992).

Levensberichten (Marres meerdere lemma's) in: *Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek 4* (Leiden 1918).

Abry, Louis & Simon-Joseph [et continué par Eugène Poswick], *Recueil Héraldique des membres du Conseil ordinaire de la Principauté de Liège* (Liège 1884)

Adriaenssen, L.F.W., Elf generaties Moonen, De Brabantse Leeuw 1971, 75. Msg 29 (1907), 1-5.

Alberts, W. Jappe, *Geschiedenis van de beide Limburgen* [MM 15, 17] (Assen 1972, 1974).

Alberts, W. Jappe, *Overzicht van de geschiedenis van de Nederrijnse Territoria* [MM 28, 36] (Assen 1979, 1982).

Ammann, H., 'Maastricht in der mittelalterlichen Wirtschaft', in: *Mélanges F. Rousseau* (Bruxelles 1958).

Andreas, C.P.F., 'Pro Infantibus en Crèche Juliana, pioniers in de strijd tegen kindersterfte', in: Ingrid M. Evers, Th. J. van Rensch en P.J.H. Ubachs (eds.), *Bonne et Servante, Uit de Geschiedenis van de Maastrichtse Vrouw* (Maastricht 1986).

Augustus, L., 'Vervolgingsbeleid en procesvoering tegen de Bokkenrijders. Het ontstaan van een waandenkbeeld', *PSHAL* 127 (1991) 69-153.

Baerten, J. *Het graafschap Loon* (11e - 14e eeuw) [MM 9] (Assen 1969).

Baillien, Henry, *Tongeren, van Romeinse civitas tot middeleeuwse stad* [MM 29] (Assen 1997).

Banens, H., 'Maastrichtse huisnamen Brouwerijen', *De Limburgsche Leeuw* 8 (1959-1960), 82, 89.

Bell, Benjamin, *Samenstel van Heelkunde* (Amsterdam en Utrecht 1795).

Belonje, J., *Genealogische en Heraldische Gedenkwaardigheden in de kerken der provincie Limburg en Belgische en Duitse grensgebieden* (Maastricht 1961).

Vitali, Daniele, *De Kelten. Geschiedenis en cultuurschatten van een oude beschaving* (Leuven 2008).

Bischoff, Ulricke, *Herkunft und Geschichte des Menschen. Was die Gene über unsere Vergangenheit verraten* (Berlin 2003).

Bloemers, M.J.H.F., 'Meer dan 130 jaren oudheidkundig onderzoek in het Stokstraatgebied te Maastricht', in: *Essers*.

Blok, P., *De Franken in Nederland* (Bussum 1974).

Boeschoten, W., Nereus 1885-1985, *een eeuw toproeien* (Amsterdam 1985).

Boeren, P.C., 'De Middeleeuwen c. 1000-1543', in: *Limburgs Verleden II* (Maastricht 1967).

Boeren, P.C., *De oorsprong van Limburg en Gelre en enkele naburige heerschappijen* (Maastricht 1938).

Boulet, Emile et René Wattiez, Sceaux armorisés de Hesbaye (1986).

Bovy, Piet, 'De zouthandel vanuit Limburg met de Rheinprovincz', *Msg* 135 (2017), 139-145.

Bree, C. van, *Historische Grammatica van het Nederlands* (Dordrecht 1987).

Burg, V.A.M. van der en C.E.G. ten Houte de Langen, *De hoogstaangeslagenen in 's Rijks directe belastingen 1848-1917. De verkiesbaren voor de eerste kamer der Staten Generaal* (2004).

Caesar, Gaius Julius, *De Bello Gallico* (Bussum 1971).

Cassiman, Jean-Jacques, Peter Raeymaekers, *Missie DNA. Over Verwantschap en Vreemd gaan, Mysteries en Misdadaa, Evolutie en Gezondheid* (Davidsfonds/Leuven 2009).

Chenal, Fanny, et al., 'A farewell to arms: a deposit of human limbs and bodies at Berghem, France, c. 4000 BC', *Antiquity, a review of World archaeology* 89 (2015).

Cillekens, Caspar en Wim Dijkman, *20 eeuwen Maastricht* (Nijmegen 2006).

Clerinx, Herman, *Een paleis voor de doden. Over Hunebedden, dolmens en menhirs* (Amsterdam 2017).

Cloot, Marc Van den (red.), *DNA-Project 2009 Oud-Hertogdom Brabant* (Lier 2010).

Cloot, Marc Van den (red.), *DNA-Project 2010 België, exclusief Oud-Hertogdom Brabant* (Lier 2011).

Cools, K., 'Vier broers kruissheren Marres van Maastricht in de 18e eeuw', *Clairlieu, tijdschrift gewijd aan de geschiedenis van de kruissheren* 42 (1984) 125-127.

Crassier, L. de, *Quelques Caractéristiques de L'Héraldique Liégeoise* (1909).

Cunliffe, Barry, *The Oxford Illustrated History of Prehistoric Europe* (Oxford 2001).

Cunliffe, Barry, *By Steppe, desert, and Ocean. The birth of Eurasia* (Oxford 2014).

Daane, Marco, *Bier in Nederland, een biografie* (2016).

Dawkins, Richard en Yan Wong, *Het verhaal van onze voorouder* (Nieuw Amsterdam 2017).

Debrabandere, Frans, *Verklarend woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk* (Brussel 1993).

De franciscanen of minderbroeders te Maastricht 1234-1934, Uitgegeven voor rekening van het feestcomité 1934 (Leiter-Nypels, Maastricht).

Dekken, Marjolein van, *Brouwen, branden & bedienen. Productie en verkoop van drank door vrouwen in de Noordelijke Nederlanden, circa 1500-1800* (Amsterdam 2010).

Doppler, *PSHAL* 41 [1905] [pag. 129-130].

Doppler, P., 'Schepenbrieven van het Kapittel van O.L. Vrouwe te Maastricht, nr. 237', *PSHAL* 61 (1925).

Dossier Snouckaert van Schauburg, manuscript 2311, *Hoge Raad van Adel* ('s-Gravenhage).

Dusan Boric, The End of the Vinca World: *Modelling the Neolithic to Copper Age Transition and the Notion of Archaeological Culture*, *Academia.edu* (sept. 2015).

Eerden-Vonk, M.A. van der e.a., *Raadsverdragen van Maastricht 1367-1428* ('s-Gravenhage 1992).

Es, W.A. van, *De Romeinen in Nederland* (Amersfoort 1972).

Essers, H.A. (red.), *Stokstraatgebied Maastricht* (Maastricht, 1973).

Evers, Ingrid M.H., 'Op- en neergang van een geleerd genootschap te Maastricht', *PSHAL* 127, 1991, 183-222.

Flament A.J.A., *Chroniek van Maastricht van het jaar 70 na Chr. tot 1870* (Maastricht 1915).

Fort, Jean-Gilles et Jacques-Henri Ie, *Analyse du recueil d'épithaphes* (Salt Lake City 1961).

Geurts, J.H.J., *Ons stad in sulken gedranghe. Maastricht tussen Rabat en het Rijk 1500-1550* (Nijmegen 1993).

Geurts, P.A.M., 'De historische romans over Maastricht van Pauline Plantenberg-Marres', in: Ingrid M.H. Evers, Th.J. van Rensch en P.J.H. Ubachs (eds.), *Bonne et Servante. Uit de geschiedenis van de Maastrichtse vrouw* (Maastricht 1986).

Giele, Jacques, *De arbeidsenquête van 1887. Een kwaad leven 2, Maastricht* (Nijmegen 1981).

Gielkens, Jan, *Was ik maar weer in Bommel. Karl Marx en zijn verwanten. Een familiegeschiedenis in documenten* (1999).

Glob, P.V., *Mummies uit het Veen* (Amsterdam 1971).

Goff, Jacques Le, *De cultuur van Middeleeuws Europa* (Amsterdam 1987).

Goffart, Walter, *Barbarian Tides, The Migration Age and the later Roman Empire* (Philadelphia 2006).

Goole, F. en P. Severijns, *Limburgse families en hun wapen* (Hassel - Tongeren 1978).

Gramme, J.P., *Recueil Héraldique des Bourguemestres de Liège* (Liège 1720).

Haak, Wolfgang et al. *Ancient DNA from European early neolithic farmers reveals their near eastern affinities*. *PLoS biology* vol. 8, 11 e1000536. 9 Nov. 2010.

Haak, W., Lazaridis, I., Patterson, N. et al. 'Massive migration from the steppe was a source for Indo-European languages in Europe', *Nature* 522 (2015), 207-211.

Haas, J.A.K., *De verdeling van de Landen van Overmaas 1644-1662* [MM 27] (Assen 1978).

Hardenberg, H., 'De Maastrichtse Vroehoef, in *Miscellanea Traiectensiana* (Maastricht 1962), 29-53;

Heissig, Walter, *De Mongolen, het 'Barbaarse' ruitervolk van de steppen* (Amsterdam 1980).

Hemicourt, Jacques de, *Miroir des Nobles de Hesbaye 1102-1398*, édit. de Salbray (Bruxelles 1673).

Herkenrode, L. de, *Collection des Tombes et Epitaphes dans le Pays de Hesbaye* (Gand 1845).

De Ruyter de Wildt. F.P.J., *Het nageslacht van Michiel Adriaanszoon de Ruyter* (uitg. CBG; 's-Gravenhage 1957).

Herodotos, *Historiën* (Haarlem 1978).

Heyst, M.G.M.A. van, *Album promotorum Limburgensium 1600-1980* (Maastricht 1982).

Hoeberechts-Roebroek, H.M.H. en D. Sassen, 'Genealogie der Familie Roebroek', *PSHAL* 70 (1934).

Hovens, Frank (red.), *Geschiedenis van Limburg* (Zwolle 2010).

Jansen, J.C.G.M., *Landbouw en economische golfbeweging in Zuid-Limburg 1250-1800* [MM 30] (Assen 1979).

Jaspar, E., *Kint geer eur eige stad? De historie van Mestreech* (Maastricht 1936).

Jennekens, P. et al., *Mededelingen van Studiegroep De Grote Berg, Riemster Monumenten* (2016).

Jung, Ernst F., *Germanen, sie bezwangen Rom* (Baarn 1979).

Jurg, Wim, *De Lange zevende eeuw of hoe christendom en islam de macht verdeelden* (Budel 2011).

Karmin, Monika e.a., 'A recent bottleneck of Y chromosome diversity coincides with a global change in culture', *Genome Research*. Published in Advance March 13, 2015. [2015 Apr; 25(4): 459-466]

Kessen, A., *De historische schoonheid van Maastricht* (Amsterdam 1943).

Klijn, A., *Het Maastrichts experiment: over de uitdagingen van een Jonge universiteit 1976-2016* (Maastricht 2016).

Koenen, H.J., *Het geslacht de Marez* ('s-Gravenhage 1898).

Leendert, L. K., *Steen Tijd. Onze vroegste voorouders* (Soest 2017).

Koreman, J.G.J., 'Aspecten van de lakennijverheid en- handel, in hoofdzaak gedurende de late middeleeuwen', in: *Miscellanea Traiectensiana* (Maastricht 1962).

Kroes, Jochem, *Nederlands Patriciaat 1971-2009, tweëndertig jaren uitgelicht* ('s-Gravenhage 2015).

Lanen, Rowin J. van, Marjolein Gouw-Bouman, e.a., *Exploring Roman and early-medieval habitation of the Rhine-Meuse delta* (Cambridge 2018).

Labbe, Philippe & Bartolomeo Javarina, *Notitia dignitatum omnium tam civilium quam militarium utriusque imperii occidentis orientisque* (Venetië 1729).

Lauwerier, R.C.G.M. et al. *Merovingers in een villa 2. Romeinse villa en Merovingisch grafveld Borgharen* (2012).

Lemmens, K., 'Rekenmunt en courant geld', *Jaarboek van het Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde* (1998).

Lendering, Jona & Arjen Bosman, *De rand van het Rijk. De Romeinen en de Lage Landen* (Amsterdam 2010).

Leunissen, Jef, *Van Wilre tot Wolder. Uit het verleden van het hoofddorp van de voormalige Vroenhof* (Maastricht 1978).

Limbouurg, Jean-Philippe Chevalier de, *Armoriaux liégeois. Recueil d'armoiries bourgeoises du héraut d'armes Henri van Ophoven, augmenté de l'armorial du Pays de Franchimont et suivi de l'armorial de l'Etat Noble de Simon-Joseph Abry, publié avec des notes et une table des meubles héraldiques, par le chevalier de Limbourg*. I, II (Liège 1930, 1934).

Limburg's verleden, Geschiedenis van Limburg tot 1815 (Maastricht z.j. [1960, 1967])

Linssen, C.A.A., *Historische opstellen over Lotharingen en Maastricht in de Middeleeuwen* [MM 41] (Assen/Maastricht 1985).

Louwe Kooijmans, Leendert P. e.a., *Nederland in de Prehistorie* (Amsterdam 2005).

Louwe Kooijmans, Leendert, *Onze vroegste voorouders* (Amsterdam 2017)

Maenen, A.J.Fr., *Petrus Regout* (Maastricht 1959).

Manco, Jean, *Ancestral Journeys. The peopling of Europe from the first venturers to the Vikings* (London 2013).

Manco, Jean, *Blood of the Celts* (London 2105).

Marres, A.A.J.H., 'Herinnering aan een training', *Roeien, officieel orgaan van de Nederlandsche Roeibond*. [1958]

Marres (M.C.E.) W. en J.J.F.W. van Agt, *De Monumenten voor Geschiedenis en Kunst, Zuid-Limburg, uitgezonderd Maastricht*, (Arnhem 1972).

Marres, Boed en André Mares, 'Mares, een oud Wolders geslacht', *Wolderse Mo(nu)menten* 6 (2008), 1-9

Marres, E.C.W.L., 'Marres', *De Nederlandsche Leeuw* 107 (1990), 5-6, 114-147.

Marres, P.H., *Canonico ecclesiae cathedralis et in seminario Ruremundensis theologiae professore, De Iustitia secundum doctrinam theologiam et principia iuris recentioris, speciatim vero neerlandici* (Ruremundae 1879).

Marres, P.H., *De Iustitia secundum doctrinam Theologicam et principia iuris recentioris, speciatim vero Neerlandici* (Ruremundae 1888).

Marres, P.H., 'Het gewigt der Godsdienst met betrekking tot de Maatschappij', *Catholijke Nederlandsche Stemmen over Godsdienst, Staat-, Geschied- en Letterkunde* 15 (1849).

Maryniak, Eric, *Inter-Marker en Intra-Marker Mutation Rates van Y-STR Markers & Heranalyse Marres/Mares/Slootmaekers*, Genografie. nl/wordpress/archives/215, 2012-06-26.

Meier, Mischa, *Geschiede der Völkerwanderung, Europa Asien und Afrika vom 3. bis zum 8. Jahrhundert n.Chr.* (München 2020)

Meischke, R., 'De Bouwgeschiedenis van een stadswijk', in: *Essers*.

Mestreechter Kaffees, Groot Maastrichts kroegenboek (Limmel-Maastricht, 1975).

Mes, W.A.A., *Gebeiteld en Verguld, Gevelstenen in Maastricht* [Stichting Historische Reeks Maastricht], 1991.

Miert, van, L., *Maasgouw*, 32 jg. 1 januari 1910, "Theses Theologicae" verdedigd te Roermond, Maastricht en Sittard enz; Theses scripturisticae in libros Moysis, quas cum insertis et adjectis, praeside F. Mathaeo Lemmers, Ord. FF. Min. Recoll. S. Script. lectore defendet F. Everardus Marres, ejusdem Ordinis, Ruraem. in conv. eorum FF. Min. 11 Maii 1778 hora 9 ante et medio 3 post meridiem. Ruraem. apud Dionysium Mackay.

Mommers, A.R.M., *Brabant van generaliteitsland tot gewest* (Nijmegen 1953)

Munier, W.A.J., *Het simultaneum in de landen van Overmaas, een uniek instituut in de Nederlandse Kerkgeschiedenis* (1632-1878)[MM 61] (Leeuwarden 1998).

Muusse, 'Het verdwijnen van de Maastrichtse Zoutziederij', *Msg* 77 (1958), 23-25.

Nederlandsch Geslacht-, stam- en wapenboek (Amsterdam 1785)

Nereus 1885-1985, *Een eeuw toproeien*, met name pag. 48-56, 62, 110, 117-123, 131, 266, 268.

Nouwen, Robert, *Tongeren en het land van de Tungri* [MM 59] (Leeuwarden-Mechelen 1997).

Olefs, P. en F. Vossen, 'Mijnbouwkundige voorzieningen in de Collasberg te Zichen', *Mededelingen Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven* (SOK) 8 (1985).

Olson, Steve, *Mapping Human History. Discovering the Past Through Our Genes* (Boston & New York 2002).

Palanque, Jean-Rémy, *The Dawn of the Middle Ages* (New York 1960).

Panhuysen, Titus A.S.M., *Romeins Maastricht en zijn beelden* (Maastricht 1996).

Philips, R, *Gezondheidszorg in Limburg* [MM 32] (Assen 1980).

Philips, R, *Limburgse brouwerijen en bierdrinkers* (Maastricht 1999).

Philips, R., 'Een greep uit de stadsgeschiedenis van Maastricht. De oorsprong van ons huidige kantoorgebouw (O.L.V. plein 4-5)', *SSEGL* 7 (1962), 8-39.

Philips, R., *Mestreechs Ajjt, geschiedenis van de Maastrichtse brouwers en hun bier* (Maastricht 1982).

Pieyns, Jean en Wigbolt Tijms, 'De graanprijzen van Luik (1400-1940). De effracties van de schepenen, de clericale effracties (1528-1793) en de effracties van het département de l'Ourthe en de provincie Luik sedert 1794', *SSEGL* 38 (1993), 67-154.

Putten, Constant van der, *Het einde van de vesting Maastricht: Een institutionele analyse van het ontmantelingsproces 1860-1881* (Utrecht 2018).

Quast, Dieter, *Rom und die Barbaren: Europa zur Zeit der Völkerwanderung* (Bonn 2008).

Reich, David, *Who we are and how we got here* (Plaats # 2018).

Renesse, Th. de, *Dictionnaire des figures héraldiques* [zeven delen] (Brussel 1894-1903).

Repertorium familiewapens van bekende Nederlandse geslachten, een overzicht van de wapens van de adel, het patriciaat en aanverwante geslachten van het Koninkrijk der Nederlanden (uitg. Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor geslacht- en wapenkunde) ('s-Gravenhage 2001).

Riehl, Hans, *Die Völkerwanderung* (1976).

Rietstap, J.B., *Armorial Général* (Gouda 1887).

Roebroeks, Wil, Mark J. Sier, Trine Kellberg Nielsen, Dimitri De Loecker, Josep Maria Parés, Charles E. S. Arps, and Herman J. Mûcher, 'Use of red ochre by early Neandertals', *PNAS* February 7, 2012 109 (6) 1889-1894.

Roymans, N., ed., *From the Sword to the Plough: Three Studies on the Earliest Romanisation of Northern Gaul* (Amsterdam 1996).

Russel, Jos., *De Limburgse Coterie* (Maastricht 1866).

Rutherford, Adam, *A brief history of everyone who ever lived. The stories in our genes* (London 2016).

Sassen, F. L.R. Rolduc, 'Klein-Seminarie van Roermond 1843-1946', in: *Roda Sacra 1104-1954* (Roermond 1954).

Satijn, P.G.H., e.a., *Van brouwershuis tot bouwershuis. Gedenkschrift ter gelegenheid van de ingebruikname van de panden Capucijnenstraat 98-102 door de Limburgse Academie voor Bouwkunst* (Maastricht 1971).

Schmoeckel, Reinhard, *Deutschlands unbekannte Jahrhunderte. Geheimnisse aus dem Frühmittelalter* (Bonn 2013).

Schmoeckel, Reinhard, *König Chlodwig war kein Franke: Frankreichs und Deutschlands sarmatische Wurzeln* (Bonn 2009).

Schoonbrood M. en J.S. Grossier, *Schetsen uit de geschiedenis van Maastricht en omstreken, Maastricht* (Maastricht 1924)

Simonis, Jan G.C. e.a., *Zielzorgers in het bisdom Roermond, 1840-2000* (Sittard 2001).

Snethlage, Mr. A., *Kwartierstatenboek Kon. Ned. Genootschap voor geslacht- en wapenkunde*, 2, 86 ('s-Gravenhage 1983).

Steegen, Erwin, *Kleinhandel en stedelijke ontwikkeling* [MM 69] (Hilversum 2006).

Stein, E., *Histoire du Bas-Empire, de l'état Romain à l'état Byzantin* 284-476 (Amsterdam 1968).

Suetonius, *De vitis Caesarum* (AD 205).

Tacitus, Publius Cornelius, *Historiën* (Haarlem 1967).

Tacitus, Publius Cornelius, *Jaarboeken* (Baarn 1990).

Thewissen, Henk, *De (goede) ambachten van Maastricht 1135-1795, organisatie, regulering, economische en charitatieve ambities* (Maastricht 2007).

Thewissen, Henk, *De gezworen schutterijen van Maastricht 1374-1579* (Maastricht 2008).

Tiesler, Kurt, 'Verzeichnis von Lebensläufen, vorwiegend des Handwerker- und Kaufmanns-standes aus der Zeit von 1579-

1724', *Mitteilungen der Zentralstelle für Deutsche Personen- und Familiengeschichte* 34, (Leipzig 1927).

Todd, Malcolm, *The Northern Barbarians* (London 1975).

Tuchman, Barbara, *De Waanzinnige 14e eeuw* (Amsterdam-Brussel 1983).

Ubachs, P.J.H., *Twee heren, twee confessies. De Verhouding van Staat en Kerk te Maastricht 1632-1673* [MM 21] (Assen-Amsterdam 1975).

Ubachs, P.J.H., *Nieuwe Burgers van Maastricht 14e eeuw - 1795* (Geleen 1993).

Ubachs, P.J.H., *Handboek voor de geschiedenis van Limburg* [MM 63] (Hilversum 2000).

Ubachs, P.J.H. en Ingrid M.H. Evers, *Tweeduizend jaar Maastricht. Een stadsgeschiedenis* (Zutphen 2006).

Ubachs, Pierre en Ingrid Evers, *Historische Encyclopedie Maastricht* (Zutphen 2005).

Vanek, Daniel, Lenka Saskova, Hubert Koch, 'Kinship and Y-Chromosome Analysis of 7th Century Human Remains: Novel DNA Extraction and Typing Procedure for Ancient Material', *Croat Med J. (Croatian Medical Journal)* (2009 June; 50 (3), 286-295.

Vegiano, Jean Charles Joseph de, *Nobiliaire des Pays Bas, et du Comté de Bourgogne, deux parties* (Louvain 1760).

Verzijl, Jan, 'De architectenfamilie Soiron', *De Limburgse Leeuw* 11 (1963), 73-86. VVierset-Godin, (E., Les Bourgemesters de Huy, 1595-1890,

Vis, Jurjen, *Onder uw Bescherming. De katholieken en hun ziekenzorg in Amsterdam* (Amsterdam 1998).

Vossen, Frank, 'Collasberg of Marresberg', *Mededelingen Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeven* (SOK) 8 (1985), 6-7.

Whittle, Alasdair, 'The First Farmers' in: *Prehistoric Europe, an Illustrated History*, Oxford University press (Oxford/New York 1998), Barry Cunliffe (ed.).

Wiedemann, Thomas, *Emperors and Gladiators* (New York 1992).

Wijnendaele, Jeroen, *Romeinen en Barbaren. De ondergang van het Romeinse Rijk in het Westen* (Leuven 2103).

Xing, Jinchuan, W Scott Watkins, et. al., 'Genetic diversity in India and the inference of Eurasian population expansion', in: *Genome Biology* (2010).

Barjesteh van Waalwijk van Doorn-Khosrovani, Sahar, Leo Barjesteh van Waalwijk e.a., *Zonen van Adam in Nederland* (Rotterdam 2008).

NOTEN

1] In deze eeuw zijn vele namen veranderd. Het Rijksarchief heet nu Nationaal archief. Rijksarchieven in de provincies worden nu meest Historische centra genoemd. Dit is vaak ook het geval bij stads- en streekarchieven. In 2005 fuseerden het Rijksarchief in Limburg (RAL) met het Gemeentearchief Maastricht (GAM) tot het Regionaal Historisch Centrum Limburg (RHCL). In 2019 sloot Rijkshy (streekarchief Heerlen e.o.) zich bij de organisatie aan en werd het Historisch Centrum Limburg (HCL) gevormd.

2] Het SHCL verhuisde in 2007 van de Boschstraat in Maastricht naar de Sint-Pieterstraat, waar het met het (R)HCL in één gebouwencomplex is gehuisvest.

3] Het genetische verleden van de wereldbevolking, wereldstamboom, wordt in kaart gebracht en bestudeerd door onder meer de International Society of Genetic Genealogy (ISOGG) en Yfull (Y-Chr Sequence Interpretation).

4] De firma 23andMe stelde het volgende bij mij, Boed Marres, vast: 'You inherited a small amount of DNA from your Neanderthal ancestors. Out of the 2,872 variants we tested, we found 285 variants in your DNA that trace back to the Neanderthals. All together, your Neanderthal ancestry accounts for less than ~2 percent of your DNA.'

5] YFull.com, YTree.

6] Louwe Kooijmans, (2017).

7] Haak, Lazaridis, Patterson et al., (2015).

8] International organisation of Genetic Genealogy, ISOGG Y-DNA Haplogroup Tree 2019-2020; YFull.com Ytree, (2022).

9] Dit is vastgesteld in de laboratoria van FTDNA en YFull corporation.

10] Genealogica & Heraldica : grenzen in genealogie en heraldiek = frontiers in genealogy and heraldry = frontières dans la généalogie et l'héraldique : handelingen van het XXXe Internationale Congres der Genealogische en Heraldische Wetenschappen = proceedings of the XXXth International congress of Genealogical and Heraldic Sciences = actes du XXXe Congrès international des Sciences généalogique et héraldique ; gehouden te = held at = tenu à Maastricht 24-28 September 2012.

11] Roebroeks et al.

12] Caesar, VI.

13] Meier, 370; Cillekens en Dijkman, 26; Lanen, Gouw-Bouman e.a.

14] Cillekens en Dijkman, 27.

15] Meier, 368, 591.

16] Hardenberg; Jaspas, 84.

17] Gouden munt+ aan de voorkant een naar rechts gedraaid gestileerd hoofd en de tekst TRIECTVFIT en aan de andere kant een kruis op een wereldbol met de tekst MARICVSMO, diameter 14 mm, gewicht 1.314 gram, goudgehalte 89 procent. Domaricus was monetarius in Maastricht in de eerste helft van de 7de eeuw.

18] Lauwerier et al.

19] ARA België, Archief Rekenkamer inv.nr. 45102 (Lijst van cijnsplichtigen aan de domeinen in het kwartier Maastricht en het graafschap Vroenhoven, 1614).

20] HCL, BHG, inv.nr. 6418, 216v, 20 juni 1641. Het is hier voor de eerste maal gebruikt door Paulus en Eva de Marres. Paulus schrijft zijn naam consequent als de Marres. Een andere Paulus de Marres 1629-1707, zoon van hun neef Paulus Matthias, notaris, ondertekent zijn stukken met Pau de Marres en zijn dochter met Eva van Leeuwen-Marres.

21] *Weekblad voor de Administratie der Directe Belastingen, Invoerrechten en Accijnzen*, 27 jan. 1906, no. 1752.

22] Limbourg, 1r, 288, 358, 467 et 468: 'Une partie de sa descendance se fixa à Maret, dépanance d'Orp, commune du canton de Jodoigne'; De Hemricourt, 313.

23] Oeuvres de Jacques de Hemricourt, publiées par le chevalier C. de Borman, Tome premier, Le Miroir des nobles de Hesbaye, Bruxelles, 1910, 195-196, '... *et chilh qui sont issus delle coistie de Hocrión, dont messires Johan Moreaz issit, portent d'or à une bende d'azure, et ja soice que messires Johan Moreaz et messires Wilhelmus, ses fis, les portassent de ces couleurs* ...'.

24] Cartulaire de l'église Saint Lambert de Liège, 407-408, Visé le 23 février 1333, le terre les enfans de Mares de Hacurt.

25] Armoriaux Liégeois, chevalier de Limbourg, 1934, 14.; Louis et Simon Joseph Abry, Recueil Héraldique des membres du Conseil ordinaire de la Principauté de Liège, Liège 1884.; de Borman, Echevins, t.II, 293.

Ceyssen, La paroisse de Visé, dans le Bulletin de la société d'art et d'histoire, t. VI, 166-169.

26] Limbourg II, 13; Vierset-Godin, 30; Le Fort, II, 911.

27] Koenen.

28] HCL, LvO, 5316.

29] Gramme (1720), Herckenrode (1845), Hemricourt.

30] Hemricourt, 200, *Il dressa les articles de la paix des familles*.

31] Gramme. Hij noemt geen bron.

32] De zeven baanderheren die pretenderen af te stammen van Dammartin dragen allen verschillende kleuren. De heer van Seraing: blauw bezaaid met lelies, strijdkreet: Dammartin; Thierry

Tabareau, tweede zoon van Eustache de Haneffe en eerste heer van Seraing, leefde in 1312; de heer van Haneffe droeg hetzelfde wapen, met kwartier van Fagneue, strijdkreet: Dammartin, hij stierf in 1357; de heer van Oupeye: zilver bezaaid met lelies, strijdkreet: Dammartin (hij was een Dammartin de Warfusée maar noemde zich d'Oupeye); de heren van Antin droegen de wapens van Oupeye met een blauw kwartier; de heren van Thilice droegen de wapens van Oupeye met een rood kwartier; de heer van Duras droeg zwart bezaaid met gouden lelies, strijdkreet: Dammartin. Jean de Dammartin de Warfusée is vermeld in 1316, huwde Alix, erfgename van Duras en stichtte zo een tweede geslacht Duras; de heer van Momalle voerde rood bezaaid met zilveren lelies, strijdkreet: Dammartin.

33] Dit zijn Barveau, Bombaye, Bruninck, des Champs, le Chantemerle, le Cornut, Edelbamp, Fontaine, Harduemont, Hauttepenne, Halendas, Hermalle (sous-Clermont), Jemeppe, Kerckem, Liers, Mombeeck, Marteau, Neufchateau heer van Abée (of Neufchastel), Neu(f)ville, Ordingen, Persant de Haneffe, Pepingen, Sefawe, Wouteringen, Waroux, en Wihogne. Bron: Bert Barée, Het Oude land van Luik, enkele kenmerken van Luikse heraldiek op www.hetoudelandvanluik.be.

34] De Herckenrode. Hij vermeldt geen bron.

35] HCL, LvO, 1240, brief van Pau de Marres aan de schepensbank, 2 februari 1701.

36] HCL, NA, 1336 (notaris P. de Marres), testament Emerentia Stas geboren van Buel, 31 juli 1669, geopend 2 juli 1697.

37] HCL, NA, 1738 (notaris Schaepen), gezegelde volmacht van Elisabeth van Leeuwen-Marres, 19 november 1709.

38] HCL, NA, 2078 (notaris Guichard), testament Elisabeth a Busco (geboren Marres) 13 juni 1760; opening 29 mei 1765, Hierop een viertal zegelafdrukken met wapen a Busco.

39] Hemricourt, 77; Herckenrode, *Collection de Tombes*, 201 en 301.

40] Nationaal Archief te Den Haag, Archief Staten-Generaal, portef. nr. 5864, missiven uit Maastricht aan de Staten-Generaal; gezegelde brief van Michael Mares aan de Staten-Generaal 5 februari 1762: '*De ondergeschreven belove, mij verbindende bij deese, dat indien Haer Hoogmoogende mij gelieven te beneficeeren met de prebende van St Servaes vacerende door de dood van wijlen E.D. de Mean, ick daer voor sal betaalen de somme van drie duisent Pattacons ofte seven duisent vijff hondert gulden Hollands, doende de somme van twaelf duisent gulden Maestrichter Cours en sulx met een geaccepteerde wisselbrief in De Hage te voldoen. M. Mares, priester uijt den Vroenhove*'. Aangehecht een lakzegel met afdruk van een volledig wapen. Het schild beladen met een kam, vergezeld van drie klaverbladeren, helm en dekkleden. Helmtaken: een klaverblad van het schild.

41] Leunissen, 108. Michael Marres legde op 9 februari 1798 te Maastricht toch de eed van haat aan het koningschap af.

Hij stichtte te Wilre [Wolder] twee jaargetijden en schonk aan de kerk een zilveren kelk. Hij overleed op 14 juni 1818 te Wilre en werd in de kerk aldaar begraven. Hij werd ruim 90 jaar oud. NB In de liassen van de Staten-Generaal (zie vorige noot) is te lezen dat hij 12.000 gulden bood. Van der Vreecken bood 13.920 gulden.

42] Beschrijving: materiaal: koper?, afmeting: ongeveer 30 mm hoogte (handvat). Het eigenlijke stempel is 20 mm x 18 mm, massa (gewicht): 8 gr. Vinder Bart Verheyen, Vondstlocatie: DVVL de website Forum voor metaaldetective.

43] Stadsarchief Tongeren, Archief van het Sint-Jacobsgasthuis, register joffer van Vrolingen, 37, 38, 48.

44] Website Meertens Instituut KNAW, De oude Nederlandse maten en gewichten.

45] HCL, Indivieze Raad, inv.nr. 44, fol. 133v, en 155v en 163v.

46] Doppler, Schepenbrieven Kapittel Sint-Servaas te Maastricht, nr. 1292, PSHAL 41 (1905), 1292: '*20 grote roeden behoort hebbende aan wijlen Johan Morees, gelegen te Sussen palende aan het land van voormeld gasthuis en land van Johan Pennen, voorheen van wijlen Eberarts van den Vernenholt ...; 24 groote en 10 kleine roeden roeden rurens ten zuiden van het voorgaande perceel gelegen tussen land van Muelen Morees en der kinderen van Goffenes; ...*'

47] Flament, *Geschiedenis van het Huis der Twaalf Apostelen 1493-1893*, bijlage VI, nr. 4.

48] Stadsarchief Tongeren, Archief St Jacobs Gasthuis, inv.nr 163, *Registrum Joffrouwe Elizabeth van Vrolingen*, 4.; regest 10 maart 1416. De officiaal verbiedt, op verzoek van de broeders en zusters van het St-Jacobsgasthuis, aan de schepenen van Vrolingen, onder bedreiging van kerkban en een zware boete, zich met de goederen van gezegd gasthuis in te laten. Libert de Meeldert, heer van Vrolingen, wilde door zijn schepenhof beslag laten leggen op de nalatenschap van wijlen Elisabeth van Vrolingen, zuster van het gasthuis.

49] HCL, Oud Archief der Stad Maastricht, 982, Schadelijsten van burgers in het jaar 1408.

50] Doppler, Schepenbrieven van het Kapittel van Sint-Servaas te Maastricht, nr. 1292, 11 maart 1429, Oorkonde van schout en schepenen van het kapittel van Sint-Servaas in hun hof te Susschen, PSHAL 41 (1905), 129, 130, *20 grote roeden behoort hebbende aan wijlen Johan Morees, gelegen te Sussen palende aan het land van voormeld Gasthuis (dat is het Gasthuis van Tongeren, B.M.)*.

51] HCL, HGV inv.nr. 8, 15 mei 1433 en 11 februari 1441.

52] HCL, HGV inv.nr. 8.

53] Dit zijn scans van een van de twee eigentijds gemaakte afschriften van het betreffende charter. Het charter zelf is verloren geraakt. De afschriften bevinden zich in het archief van het Sint-Elisabethgasthuis te Tongeren, dat berust in het Stadsarchief Tongeren.

54] HCL, HGV, inv.nr. 8, 11 febr. 1441.
 55] HCL, HGV, inv.nr. 9, fol. 18v, 22 juni 1445.
 56] HCL, HGV, inv.nr. 9, fol. 23, dec. 1445.
 57] IISG, Historical Prices and Wages. In de berekening is uitgegaan van het oudst mogelijke jaar 1450.
 58] HCL, HGV, inv.nr. 10 fol. 17.jan. 1458
 59] We weten niet wie de moeder was, maar toch is alleszins aannemelijk dat Johan een zoon is van Reyner. Ik concludeer dat uit de akte van 4 mei 1459 waarin hij land krijgt van Gerard Moers, van wie ik aanneem dat dit Gerard Marres was: *Per Thoener (?) in loco scultetis* [superscript: Rey = Vrederick van Reymerstock], *Bavier* [=Johan Bavier], *War* [= Goedart van Warwelle], *Biessen* [=Wilhem vanden Biessen], *scabini, Illta maij evicit / Gerardus Moers tamquam maritus Katherine uxoris V ? virgatas magnas et Il ? parvas quas / Petrus Broetsen alias vendidit Wilhelmo de Borne, sitas onder den Muysenberch / in una pecia, inter Godefridum Cornelii [superscript: a latere] usque Traiectum et Mellen keyndere, qui consimilem / habent porcionem ab alio latere usque puteum de Lyndercruys ad cambium Henrici / de Oederbruech et Katerine uxoris eius, locuta est tamquam priorissa prout moris est.* [In de linkerantlijn:] *Johannes Morees / factum Per Clut* [= Johan Clut], *receptorem, Clut* [Johan Clut], *Hage* [= Wilhem in die Hage], *Bavier, Vta maij Gerardus Moers / tamquam mamburnus Katherine uxoris eff[estucavit] ad opus Johannis Morees et Margrete uxoris / dicte terre nullo alio onere onerate quam censu suo annale De ista cupit habere litteram.* Dit komt er op neer dat Gerard Moers, gehuwd met Catharina een stuk grond, gelegen onder de Muizenberg op 4 mei 1459 had uitgewonnen en het een dag later overdraagt aan Jan Morees. . HGV inv.nr. 10 fol. 17.jan. 1458, 112.
 60] HCL, Archief Broederschap der kapelanen van Sint-Servaas te Maastricht , inv.nr. 499a, rentregister anno 1462.
 61] HCL, Archief Indivieze Raad, inv. 46, fol. 18v en 80.
 62] HCL, Archief Indivieze raad, inv. 46, fol. 15r-16v en 109v.
 63] HCL, BHG, inv.nr. 6402 (oude nummering), 394v.
 64] HCL, HGV, inv.nr. 45, 232v, 5 mei 1485.
 65] HCL, HGV, inv.nr. 46, 420v, 24 januari 1495.
 66] HCL, Archief Kapittel van Sint-Servaas te Maastricht, inv.nr. 499d, 901, 902.
 67] RA Hasselt, Archief Schepenbank Vlijtingen, inv.nr. 152, 31, 29, 13 oktober
 68] HCL, Schepenbank van Luik te Maastricht, inv. nr. 5526, 115v, Jan van Marres en Marij kopen voor 35 marck een 'guhtgen' in de Wytmeckerstrott gelegen aan de Jeker.
 69] HCL, HGV, inv.nr. 6957 (oude nummering), 211v, 4 augustus 1539.
 70] HCL, HGV ,inv.nr. 6957 (oude nummering), 56v., 12 februari 1530.
 71] HCL, HGV, inv.nr. 6959 (oude nummering), 10 januari 1561.
 72] HCL, HGV, inv.nr. 6698 (oude nummering), 9 okt 1578 Thies

Meres of Vulgraeff en Thys Merees als Vulgraeff; HGV, 1582-1584, 6 sept. 1582, *'Thijs Vulgraeff erffgenaemen van Hueckelom en Reyner achtergelaeten soene van Thijs.'* Vulgraeff, 4 oktober 1582 Reijner Vulgraeffs.
 73] HCL, Archief van de familie Marees te Maastricht, 100.
 74] HCL, HGV, inv. nr. 6957, f. 277.
 75] HGL, HGV, inv. 6958, 326, 13 aug. 1558, 'Ghiel Meyers, gehuwd met Marien, draaft het zesde deel van het huis en hof aan de Cromsteeg te Heukelom naast de hof van de heren van Eijnatten over aan zijn zwager Matthijs Merees.'
 76] Stadsarchief Tongeren, Fonds der Schaetzen, 2535. Tot in het jaar 1720, dit is ruim vijftig jaar na zijn overlijden, zullen zijn kinderen nog procederen over de nalatenschap.
 77] HCL, HGV, inv. nr. 6958, f. 146v.
 78] RA Hasselt, Archief Schepenbank Val, inv.nr. 16 ter, f. 10.
 79] RA Hasselt, Archief Schepenbank Val, inv.nr. 16 ter, f. 19
 80] RA Hasselt Archief Schepenbank Val inv.nr. 16 ter, f. 1.
 81] HCL, HGV, inv. nr. 6958, f. 265v.
 82] HCL, HGV, inv. nr. 6958, f. 326.
 83] HCL, HGV, inv. nr. 6959, f. 41.
 84] HCL, HGV, inv. nr. 6959, f. 43v.
 85] RA Hasselt, Archief Schepenbank Zichen, inv. nr. 14, 93v, 28 mei 1613.
 86] RA Hasselt, Archief Schepenbank Zichen, inv. nr. 14, 93v, 28 mei 1613.
 87] HCL, BHG inv.nr. 6224, 16 maart 1618. Claes Marees leent aan Jan Palmarts, gehuwd met Geertruydt, 100 gulden. Als onderpand stelt deze zijn huis te Heukelom aan de 'gemeijne straete' richting dorp en jonker van Eijnatten richting Zussen.
 88] HCL, BHG, 6954, folionr. 199, 10 juli 1588. Vorig jaar heeft Reyner Marres een huis gekocht op de Kleine Gracht, waarvan hij nu de betaling verricht.
 89] HCL, NA (notaris Nic. Bruysterbosch), 20 dec. 1621.
 90] HCL, BHG, inv.nr. 6418, f. 216v, 20 juni 1641.
 91] HCL, BHG, inv.nr. onbekend. Op 14 nov. 1591 kopen Nicolaes Merees en zijn echtgenoot Lysbeth van het klooster 'Het dal van Josaphat in de Beijart' een huys op de Tweebergenstraat tussen het erf van het klooster in het westen en noorden en de erven van Willem Weerts oostwaarts naar de stad. Dit huis had het klooster op 2 september 1530 verkregen van zijn dienaar Lenart van den Hoeven. Nicolaes betaalt 300 gulden contant. 160 Philippus-daalders blijven staan, met als rente 8 Philippus-daalders. Deze rente behoeft eerst betaald te worden wanneer de huurder, Gerard van Peer, het huis heeft verlaten. [HCL, BHG, 6954, 266]
 92] HCL, BHG, 6224, f. onbekend, 16 maart 1618.
 93] HCL, BHG, 6224, 27 maart 1618, Zoals gebruikelijk voor wederverkopers kocht hij zijn bier op krediet: *Claes Meres, alias Vulgraeff, borger ende becker deser stad Maestricht, gehuwd met Lijsbeth, is aan Anthonis Clooth, brouwer, 392 gld schuldig wegens*

geleverde bieren, als pand voor betaling stelt hij zijn woonhuis op de Tweebergenstraat genaamd Den Valck, reigenoot naar de Tweebergerpoort Dries Froers, schoenmaker en naar de Grote Gracht Peter Fruers. Er hoeft geen rente betaald te worden. Deze openstaande rekening van omgerekend naar de huidige tijd bijna 400 euro, is een bedrag passend voor een leverantie aan een herberg. De prijs van een ton bier van gemiddelde kwaliteit bedroeg in die tijd circa 5 gulden (Philips (1982)). Het betreft hier dus de levering van een kleine 200 vaten bier. Dit deed hij ook in 1629 met Willem Clerx voor 933 gulden, idem op 28 juli 1628 met Gilis Croot in de Reijpe wegens voor 620 gulden, alles voor geleverde bieren.
 94] HCL, NA, notaris Nic. Bruysterbosch, 11 april 1631.
 95] HCL, NA, notaris L. Natalis, 9 april 1646.
 96] HCL, NA, notaris Nic. Bruysterbosch, 23 nov. 1630, *'Matthijs Merees borger deser stad met Marie sijnder huysvrouw en derselver suster Beelken verclaeren ter instantie en requisitie van de achtbare Melchior Streuckens, meyer tot Millen dat Jan Gettens in sijne siekte liggende te woenhuyse van voerss attestanten aan de meyer gelegeerd heeft braseletten en een gouden ring die liggen ten huise van Peter van Anraije saliger borger te St Truien in sijn leven.'*
 97] HCL, NA, notaris De Marres, inv.nr. 1330, 30 oktober 1676, Cornelia Marres weduwe van Gijlis Stevens verhuurt haar huis gelegen op de Houtmarkt tegenover de Matthiaskerk aan Joan Schonvelt.
 98] HCL, NA, notaris Guill. Bruysterbosch, inv.nr. 2124, 29 april 1644. Vermelding herberg Die Gans op de Houtmarkt', notaris L. de Visch, inv. nr. 1259, in het jaar 1665: 'Cornelia Mares, huysvrouw van de vers. Gilis Stevens, weerdinne in de ganss vernielzuchtige optreden van soldaten'; notaris Pau de Marres, 12 april 1662: de kinderen van Cornelia Marres uit haar eerste huwelijk met Adriaen Cornelissen en haar tweede huwelijk met Aegidius Stevens gaan in aanwezigheid van hun vader respect. stiefvader een overeenkomst aan over de verdeling van uitgeleende gelden ten bedrage van ongeveer duizend gulden.
 99] HCL, NA inv.nr. 1308 (not. Aussems), 27 oktober 1660. Paulus de Marez, notaris en procureur, verklaring.
 100] Guillelmus Marres (1668-1722) krijgt te Hoei (B.) zijn kruinschering, doorloopt te Hohenbusch (D.) zijn noviciaat en wordt in 1691 geprotest als pater in het klooster van de kruisheren te Maastricht. Hij is daar procurator van 1711 tot 1721 en prior vanaf 19 mei 1721 tot zijn overlijden in april 1721. Op 28 januari 1697 schenkt zijn vader Pau (de) Marres die in Maastricht notaris en procureur is aan het klooster een halve hectare akkerland. Uit de opbrengst zal Guillelmus gedurende zijn leven 2/3 deel en het klooster 1/3 deel krijgen. Voorwaarde is dat zij iedere twee weken een mis ter intentie van vaders zielenrust zullen opdragen. Na het overlijden van Guillelmus zullen de inkomsten overgaan op de prior en de procurator van het klooster. Na het overlijden

van vader krijgt het klooster 50 rijksdaalders en zal daarvoor een eeuwigdurend jaargetijde houden. In 1710, drie jaar na het overlijden van vader, schenkt het klooster het land aan de familie terug omdat de lasten de inkomsten overschrijden.
 101] Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv, Kriegskanzelerei Hofkriegsrat, Wien.
 102] HCL, NA, not. Demelinne, 19 jan 1722, real. LHG. 14 februari 1722. Matthias Marres, schout van Genk en Zutendael, gehuwd met Margaretha Lenaerts, verkoopt aan Jan Peter Baudewijn voor 4200 gulden zijn huis op de Brusselsestraat genaamd 'Den Valck', gelegen naast een huis van de Beyaert in de richting van de Brusselsepoort en naar de Markt Gilis Daems.
 103] Cools, 125-127.
 104] HCL, NA, not. Natalis 9 febr. 1639.
 105] HCL, HGB, 20 juni 1641.
 106] HCL, NA, not. Demelinne, 20 sept. 1666.
 107] HCL, NA, not. Cruce, 9 mei 1675.
 108] HCL, NA, not. Munix, 30 januari 1652.
 109] HCL, HGV inv.nr. 6981, 23 maart 1655.
 110] HCL, NA not. Bruysterbosch, 26 april 1673. Voorgangers waren, Frans Beckers en Matthijs Gallet.
 111] HCL, NA, not. Pau de Marres, 23 oktober 1675.
 112] HCL, NA inv.nr. 1544 (notaris Schaepe) 5 jan 1695. Op deze datum vond ik de naam voor de eerste maal vermeld.
 113] HCL, NA, not. Pau de Marres 4 juni 1684.
 114] HCL, Archief Kruisheren Maastricht 1438 – 1796, inv.nr. 569.
 115] HCL, NA, not. Schaepe, 31 maart 1713.
 116] Philips (1982), bijlage IV: Indeling van de brouwers naar grootte van hun produktie in de jaren 1736-1737: D. kleinere brouwers.
 117] HCL, NA not. Strouven 18 april 1719.
 118] Philips (1982), Bijlage IV.
 119] HCL, NA, not. Morren, 24 oktober 1740.
 120] HCL, NA, not. Thielen, 29 december 1745.
 121] HCL, NA, not. Strouven, 17 juni 1710. NB: Aan de Jeker stonden van oudsher een aantal watermolens, waaronder een oliemolen. Aan de overzijde 'de Hertogskommel' stonden ook molens.
 122] HCL, NA, not. Strouven, Servaes Marres sluit op 14 oktober 1717 met B. Essers een verlengingscontact van een half jaar voor zijn woonhuis aan de Jeker buiten de Tongerse poort. Op 30 juli 1718 is er een bevestiging van een huurovereenkomst van den tweede dinsdag in oktober 1717 van een huis in bezit van Abraham Le Soin buiten de Tongerse Poort door Servaes Marres voor een bedrag van 80 rijksdaalders en drie amen goed bier. Gilis Marres staat borg [inv.nr. 1813 (notaris Vanderwood)]. Op 6 augustus 1720 wordt dit contract weer verlengd [inv.nr. 1759 (notaris P. Strouven)].

123] L.F.W. Adriaenssen, Elf generaties Moonen, *De Brabantse Leeuw* 1971, 75.
124] Mommers.
125] HCL, NA, not. Strouven 13 maart 1714.
126] HCL, Raadsnotulen Maastricht, Verslag Raadsvergaderingen van 3, 17 en 31 augustus 1750.
127] HCL, Oud archief Maastricht, Lijsten van magistraten, meesters en keurmeesters van de Maastrichtse Ambachten.
128] HCL, Archief Burgerlijk Armbestuur, voorl., 5539 en 5535. Handelingen van het kollegie van regenten. Zie ook Philips (1980).
129] Evers.
130] SHCL, Archief Advocatenkantoor Van Oppen en Duynstee 1888-1972, 2.16, Onroerend goed, 1660 Stassen-Marres kaarten enz. inzake onteigeningsprocedure, Datering: 1931.
131] HCL, Bouwvergunningen Maastricht, 1918-1943 (Dienst Bouw- en Woningtoezicht), 1.2. Overzicht (Bouw)vergunningen alfabetisch geordend op straatnaam; 5764 Heerderweg 94A; bouwen houtloods met kantoor, datering: 5 oktober 1931, adres: Heerderweg 94A, Naam aanvrager: N.V. Hout- en Bouwmaterialenhandel Firma Stassen-Marres, Bouwwerk: bouwen houtloods met kantoor. In 1933 heeft de firma nog eens vergunningen gekregen voor verbouwingen.
132] HCL, Oud archief Maastricht, Lijsten van magistraten, meesters en keurmeesters van de Maastrichtse Ambachten.
133] HCL NA, not. Hupkens, 5 jan. 1771. NB: De penning van 1771 was in 1959 nog in het bezit van Pierre Marres (B.M).
134] Haar nageslacht is te vinden in het Belgisch Adelsboek. Opmerkelijk is dat dit slechts voor een deel is opgenomen. De bloeiende Nederlandse tak ontbreekt.
135] Jacq. Geelen, Dr. Christiaan van Geelen, Een beroemd nog onbekend Maastrichtenaar, geneesheer van Koning Karel II van Spanje, *Msg* 29 (1907), 1-5.
136] HCL, NA, not. Wouters, 15 december 1794. Verdeling van de nalatenschap van Joannes Wilhelmus Marres gehuwd geweest met Catharina Marres. Het land telt 166 groot roeden in heden-daagse maten is dat 66.400 m2 oftewel 6,64 hectare.
137] HCL, NA, not. Cruce, 25 januari 1704.
138] HCL, NA, not. J.C. a Cruce, 7 oktober 1707.
139] HCL, NA, not. Schaeppen, 24 oktober 1710.
140] HCL, NA, not. Delahaye, 18 mei 1712.
141] HCL, NA, not. Lahaye 17 mei 1713.
142] HCL, NA, not. Wolters, 5 november 1720.
143] HCL, NA, not. Demeline, 15 maart 1708, Peter Franssen van Lichtenbergh, gehuwd met Elisabeth Stijns, schenkt aan de zesjarige Joannes Marres, de oudste zoon van Gilis Marres een grootroede akkerland uit een stuk van zes roeden aan de onderste weg in de Vroenhof onder Willer. De andere zes roeden koopt zijn vader voor 100 pattacons.

144] HCL, NA, not. Morren, 1 mei 1735, Jan Marres vermeld als 'modern burgemeester' van Wilre. Hij tekent 'Joannees Marrees'.
145] Augustus, 115-116.
146] Journal de la Province de Limbourg, 22 augustus 1817. Procès-Verbal de la distrubation des prix de l'Année Scholaire de 1817.
147] De heer Herman Maes, hoofdrestaurator van het Nederlands Fotomuseum, is van mening dat deze daguerreotype gemaakt is tussen 1843 en 1848. Een meer exacte datering en toeschrijving van de plaat wordt bemoeilijkt doordat de behuizing niet meer aanwezig is. Eugène P.E.J. Marres kreeg de daguerreotype van zijn tante Elisabeth Hollman-Marres (1881-1952), kort voor haar overlijden. Het was volgens haar een verre oudoom Marres, met de kenmerkende trekken van de familie, hoewel wat mager, wiens naam zij vergeten was. Eugène stelde na overleg met familieleden vast dat dit alleen Hubert Marres kan zijn.
148] Banens, 82; Philips (1982), bijlage I en II.
149] HCL, LHG, 23 jan 1570.
150] HCL, NA, not. Bodson, 18 juli 1698. Zie ook: Banens, 88.
151] HCL, BHG, 30 dec. 1597 (volmacht 28 november 1597).
152] HCL, BHG, 30 juni 1625.
153] Meischke, 152, 163. Deze huizen waren De Anker en De Verkeerde Wereld in de Stokstraat en De Limmelotspoort in de Plankstraat.
154] HCL, NA, not. de Visch, 1662.
155] HCL, NA, not. Reiers, 23 nov. 1669.
156] HCL, BHG, 8 juli 1681, Het Sint-Nicolaas Panhuis genoemd als buur van 'De Rode Hoed' in de Plankstraat.
157] Philips (1982), bijlage II.
158] HCL, NA inv.nr. 1450 (notaris. Guil. Bodson) Op 14 mei 1696.
159] HCL, NA, not. Corstius 20 juni 1686.
160] HCL, NA, not. Huberti, 31 juli 1708.
161] HCL, BHG, 19 febr. 1705 en 26 april 1713. Op de eerste datum is er sprake van de aanwezigheid van een brouwerij, op de tweede datum wordt Jan Boimans, burger en brouwer van Maastricht, vermeld als eerdere eigenaar. Zie ook Essers / Meischke, 1983.
162] HCL, BHG, 19 febr. 1705 en 26 april 1713. Zie ook Meischke, 179, 189.
163] HCL, BHG, 5 jan 1732.
164] HCL, NA, not. Vaessen, 8 okt. 1764.
165] Matthias Soiron, 1748-1834, gehuwd met Sophie Elisabeth L'Herminotte, was de stadsarchitect van Maastricht. Zie Verzijl.
166] Meischke, 198; HCL, Handschriftencollectie (voormalig) Rijksarchief Limburg, inv.nr. 100 (Tekeningen Soiron). Hierin werden overigens maar twee tekeningen aangetroffen.
167] Philips (1982) 55. Roi naar Roy in de tekst verbeterd
168] Marres (1879).

169] Simonis e.a., 500. Foto P.H. Marres; F.S.(F.L.R. Sassen) Rolduc, Klein-Seminarie van Roermond 1843-1946 in Roda Sacra 1104-1954, 78 foto P.H. Marres.
170] Essers / Meischke, 1983.
171] Panhuijsen, 32, 263, 264, 330-333, 431 43.; Wiedemann, 53 noot 117, en 38-39.
172] *Nederlandsche Staatscourant*, 9 november 1901. Als oprichters staan vermeld: De heren Jacques Joseph Henri Hubert Seelen, kassier; Jules Victor Marie Bonhomme, kassier; Eugène Marres sr., industrieel; Mr. Frans Janssen, advocaat en lid van de gemeenteraad; mr. Edmond Jaspar, advocaat, allen wonende te Maastricht en jhr. mr. Louis Henri Leonard Joseph van der Maesen de Sombreff, kantonrechter te Heerlen (later lid Eerste Kamer vd Staten-Generaal), wonende te Hulsberg.
173] Andreas. Zie hiervoor ook Meischke, 246, 250.
174] *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 30 aug. 1921.
175] Jaspar.
176] Vis, 1998.
177] Familiearchief Marres, map Nederlandse Brouwersbond.
178] IISG te Amsterdam, hier bevindt zich een zestal bewaard gebleven losse afleveringen van het weekblad, *De Bierbrouwer, Weekblad voor Mouters en Brouwers*, waaronder het eerste nummer van 26 juli 1895. Het tweede bewaarde nummer is nr. 39 van de 2e jaargang, vrijdag 16 april 1897. Hierin meldt de redactie dat de concept-statuten voor de Nederlandsche Brouwersbond ter inzage zijn gezonden aan een voorlopig comité van zes brouwers. In dit nummer zijn ook de statuten van de Duitse en Belgische brouwersbonden gepubliceerd. Het voorlopige comité zal het concept-reglement aanvullen met hetgeen hieruit nuttig, nodig en wenselijk geacht wordt, en zal na Pasen het reglement-voorstel aan de Nederlandse brouwers voorleggen. Het derde bewaarde exemplaar, 3 december 1897, nr. 20, 3e jaargang, heeft als ondertitel, *Officieel Orgaan van den Nederlandsche Brouwersbond*. Het laatste exemplaar is van 8 september 1900, nr. 8, 6e jaargang.
179] Er zijn geen archiefstukken van deze bond bewaard gebleven. In het familiearchief Marres resteert een ledenlijst uit 1939, opgesteld door Eugène III als secretaris van de vereniging; een lijst met namen van degenen die zijn uitgenodigd voor de vergadering op 5 juli 1939 te Eindhoven en een Namenlijst van Limburgse brouwerijen.
180] Stadsarchief Amsterdam, Archief Bond van Nederlandsche Brouwers, 93.
181] Stadsarchief Amsterdam, Archief Bond van Nederlandsche Brouwers, 93, 94.
182] Stadsarchief Amsterdam, Archief Bond van Nederlandsche Brouwers, 16, 17, 26, 94.
183] Het is onvoorstelbaar dat van het vroege CBK geen sporen zijn terug te vinden in het eigen archief van de bond, noch in

enig ander archief, behalve dan een handvol kladpapieren in het familiearchief Marres.
184] E-mail 27 februari. 2008 van Erik Kluver, archivaris CBK te Amsterdam.
185] Brief van mr. W.C. van Heuven, secretaris SBC aan P. Marres, 11 september 1959. Collectie Herman Marres te Dordrecht.
186] In 1942 is zijn plaats vacant.
187] Stadsarchief Amsterdam, Archief Bond van Nederlandsche Brouwers, inv.nr. 26.
188] Ibid., 16, 17, 94, Notulen van de Vergadering der Oprichters van de Vereniging Nacobrouw, gevestigd te Wageningen, gehouden te Amsterdam op 12 januari 1934.
189] Steen in de gevel van de Uitbelderstraat 1. Hier staat een voormalig magazijn dat in 1897 gebouwd is op de plaats van het vroegere armenkerkhof tussen de Batterijstraat en de Bogaardenstraat.
190] Monumenten.nl.
191] Gielkens.
192] Klijn.
193] Philips (1982), 60-61. NB: In geschreven notities van Eugène (III) Marres is nog te vinden dat Nicolaas Gilissen zijn brouwerij De Leeuw noemde.
194] Mes.
195 *Het Belang van Limburg* (krant in Belgisch Limburg), maart 1970, 'Vrijheidsbaken uit 1914-18 gaat verdwijnen te Vroenhoven, slopershamer staat klaar voor schoorsteen van brouwerij Marres'.
196] Familiearchief Marres, map Nederlandse Brouwersbond.
197] HCL, NA, not. Jesse, 17 maart 1871; not. Quadvlieg, 13 nov. 1899.
198] Ubachs en Evers (2005).
199] Bovy.
200] Op het IISG bevindt zich het archief van de Nederlandse Vereniging van Fabrieksarbeiders(sters). Op de plaatsingslijst 'Afdeling Maastricht' staat onder, 66, Correspondentie met Jos Marres Zoutraffinaderijen 1924-1940. Het is een verslag van een loononderhandeling. Hierin bevindt zich een brief met de vermelding dat een nieuw artikel (9b) aan het Fabrieksreglement is toegevoegd. Van het reglement zelf is geen exemplaar gevonden. Dit is het enige dat rest.
201] Muusse.
202] SHCL, Belvédère Steenfabrieken en Kiezeexploitatie NV
203] IISG te Amsterdam, call: ZK 57423, Belvédère Steenfabriek.
204] Limburger Koerier 1 juli 1922, Maastricht - R.K. Bond van Technici.
205] NRC 5 oktober 1922, Natuurhistorisch Genootschap.
206] *Limburger Koerier*, 5 november 1925. 'Zeldzame vondst. Te Caberg zijn voorwerpen van praehistorische mensen gevonden Dezer dagen zijn dr. Goossens en Jhr. Van Nispen tot Sevenaer uit 's-Gravenhage ter plaatse geweest en hebben

zulk een put of gat geheel bloot gelegd en uitgegraven en met toestemming van de eigenaars, de heeren P. Marres en Duynstee, die veel belangstelling toonden. ... De gevonden voorwerpen, die voor studie en geschiedenis van groot belang zijn, zullen met zorg worden verzameld en voor 't oudheidkundig museum worden bewaard'.

207] C.M. Duijnstee, A.E. Duynstee, persoonlijke herinneringen, februari 2008, aan mij medegedeeld.

208] Het Financieele Dagblad, 29 augustus en 14 september 1962, en 23 juni 1963.

209] C.M. Duijnstee, A.E. Duynstee, persoonlijke herinneringen, februari 2008, aan mij medegedeeld.

210] Kroes.

211] Maenen, 106.

212] Russel.

213] Familiearchief Marres, map Nederlandse Brouwersbond.

214] Van der Putten.

215] Veel gegevens komen uit, *Nereus 1885-1985, Een eeuw toproeien*, pag. 48-56, 62, 110, 117-123, 131, 266, 268.

216] Vis, 1998.

217] A.A.J.H. Marres.

218] Gunar Peters verzorgt info aan de MVV-fans over de geschiedenis van hun club.

219] HBS (Houdt Braef Stant), eerste vermelding in 1909, is in 1910 opgegaan in MVV.

RAP is in Amsterdam op 14 november 1887 als voetbalvereniging opgericht, gevormd door leden van een drietal cricketclubs, RUN (opgericht 20 maart 1882), Amstels CC (opgericht 1885) en Progress.

220] Dit is in het artikel Marres in, *De Nederlandsche Leeuw* van 1990 als zeer waarschijnlijk aangetoond en met recent genetisch onderzoek nog aannemelijker gemaakt. Kort na zijn overlijden was men daar niet zo zeker van. Op een zitting van de schepenbank van Vall in 1630, vijftig jaar na zijn overlijden, wordt hij, bij de verdeling van de nalatenschap van een van zijn dochters door zijn kleinzoon Reyner, de alde Reyner Marres van Fall oft Hoekelom genoemd.

221] RA Hasselt, Archief schepenbank Millen, 47, folionr. 87, 2 dec. 1572.

222] RA Hasselt, Archief Schepenbank Val, 18, folionr. 9v, 27 april 1580.

223] In het archief van de schepenbank van Millen (RA Hasselt), zijn de gichtregisters vanaf het jaar 1511 bewaard gebleven. Hier kunnen de bezittingen van de familie aldaar worden getraceerd, maar het oudste register bevond zich bij ons onderzoek in 1990 in zeer slechte staat. Het was door vocht en muizen aangetast, bijna tot stof vervallen en nauwelijks meer te lezen. Van een grondig onderzoek is toen afgezien. Mogelijk woonde oude Reyner hier.

224] Op die dag verzoekt Reyner III om, als naaste bloedverwant, land bij Val en Zichen uit hun nalatenschap te mogen ontvangen.

225] RA Hasselt, Archief Schepenbank Val, 18, folionr. 21, 12 december 1581. Op deze dag verzoekt Henric Kusters alias Omalia van Sichen, als man en momber van zijn echtgenoot, weduwe van Reyner Merres den jonge zijn aandeel te ontvangen van het huis en de hof van wijlen Reyner Marres de oude.

226] Vossen. 'In de familiechroniek van Willem Heynen uit Zichen lezen we onder 'anno 1674' hoe de Franse troepen van de Prins Condé Zichen en Zussen plunderden: *'Syliepen af Marresbergh, de voorste beggen in Stasberge; sy mynden oock de andere bergen af te loepen, dat men sich niet lustich geweert hadde'*.

227] Olefs en Vossen; Vossen; Jennekens et al.

228] HCL NA, not. Pau de Marres, 26 maart 1672. Reijner Marres pacht land op de Rosbergh te Sighen.

229] HCL, NA, not. Schaepen, 13 maart 1700.

230] RA Hasselt, NA, not. Tans.

231] HCL, NA, not. M. Stevens, 27 september 1631, op verzoek van Jan Marres van Fall compareren Jan de soen van Gilis Tans van Meer en Claes Thijssen die verklaren dat zij aanwezig zijn geweest bij het huwelijkscontract van Jan Marres met Catharina Grouwels en zij verklaren dat Reyner Marres van Fall vader van Jan voor het huwelijk gegeven heeft huis en hof waar hij nu in woont met een 'kleyn hofken en wenhof aan de Linde tot Fall' die Reyner na de dood van zijn ouders gekregen heeft met 'hogh enen solpeters ketel, cuypen tot een getouw dit alles te gebruycken na zijn Reyners dood'. Actum tot Meer ten huize van Heyn Raedts de Jonge t.p.v. Jan Marres van Meer, Gerard Bock, Wijnand Thijssen en Claes Pauly".

232] Op 14 juli 1740 wordt ter instantie van de gemeentenaren van Zichen en Zussen, het land dat te Zichen aan Reyner Marees toebehoort opgemeten. (HCL, Archief Kapittel van Sint-Servaas, inv.nr. 910).

233] RA Hasselt, Archief Schepenbank Val, 18, f. 58v, 30 december 1584 (sic!) en, 21, f. 60, 29 oktober 1611.

234] RA Hasselt, Schepenbank Zichen, inv.nr. 27, 30 april 1639, Peter Marres van Sichen, gehuwd met Elisabeth, koopt '2 groot roeden en 5 kleine onder de Roesberg tegenover het Vossengaet, reijgenoten naar Roesberg die groeve, naar Wange en Sichen de gemeine wegh van Sichen naar de Roesbergh, naar Berg Claes Jans'.

235] HCL, NA, not. Morren, 1 mei 1735. Jan Marres vermeld als 'modern burgemeester' van Wilre. Hij tekent 'Joannees Marrees'. Het onzeker of dit de landmeter Jan Mares van het Vroenhofse geslacht Mares is, het kan evengoed de brouwer en distillateur Jan Marres zijn van het Maastrichtse geslacht Marres. Deze woonde toen in 'Het Pannenhuis' te Biesland in de Vroenhof.

236] *De franciscanen of minderbroeders te Maastricht 1234-1934, Uitgegeven voor rekening van het feestcomité 1934* (Leiter-Nypels, Maastricht).

237] Maasgouw, 32 jg. 1 januari 1910, L. van Miert 'Theses Theologicae' verdedigd te Roermond, Maastricht en Sittard enz.; Theses scripturisticae in libros Moysis, quas cum insertis et adjectis, praeside F. Mathaeo Lemmers, Ord. FF. Min. Recoll. S. Script. lectore defendet F. Everardus Marres, ejusdem Ordinis, Ruraem. in conv. eorum FF. Min. 11 Maii 1778 hora 9 ante et medio 3 post meridiem. Ruraem. apud Dionysium Mackay.

238] De Maasgouw, 32 jg, januari 1910, nr. 1. Een korte familiegeschiedenis met een schets van de drie familietakken van dit geslacht gedurende hun eerste eeuwen in dit dorp en van de huizen die zij daar bewoonden is recent gepubliceerd in het heemkundige tijdschrift Wolderse Mo(nu)menten.

239] Regionaal Archief Dordrecht, Archief Gerecht van Dordrecht, inv. 1555, f. 139v, 4 juni 1590: verscheen Matthijs Vulgraeff, van Maastricht, poorter deser stede en verklaarde verkocht te hebben aan Pieter Thonijz., busmaker een geheel huis en erf met toebehoren genaamd Noorwegen staande in de Houttuin aan de landzijde in Dordrecht. Matthijs Volgraef wordt in Maastricht vermeld tot 1578. Vanaf 11 jan. 1582 is er sprake van de erven van Matthijs Volgraaf. Vanaf sept. 1582 is Reyner achtergelaeten soene van Thijs Vulgraeff. Zijn broer Matthijs Volgraef wordt dan ook niet meer genoemd.

240] Regionaal Archief Dordrecht, Archief Gerecht van Dordrecht, Transportregisters Dordrecht, Archief 9, 1555, 1556 1577, 1578, 1579.

241] De Gemeente Moerdijk heeft binnen haar grenzen twee historische vestingstadjes, Klundert en Willemstad. Klundert is in 1558 door prins Willem van Oranje gesticht. Rond deze vestingen lagen diverse forten, en verdedigingswerken, waaronder de Batterijen aan de Roode Vaart. Bron: Archief Heemkundekring De Willemstad.

242] Regionaal Archief Dordrecht, Archief Gerecht van Dordrecht, Transportregisters Dordrecht, Archief 9, inv. nrs 1556, 1585, 1606.

243] Nederlandsch Geslacht-, stam- en wapenboek, Amsterdam 1785. Artikel Balen.

244] Dordrechtmonument.nl/qr/134/: Rijksmonument 522361.

NAAMREGISTER

Alard, 206	Boimans, 103	Constant, 95	Fouquet, 206	Hees, van, 222	Kemp, 94	Meijers, 56	Plantenberg, 154, 157	Schols, 222	Tits, van, 101
Alkemade, 163	Bomers, 165	Cordewener, 117, 223	Franquinet, 96, 135, 206	Heijden, van der, 225	Kerstges, 132	Meijs 53	Polis, 206	Scholtete, 56,	Troosters, 141, 143,
Alofs, 222	Bonhomme, 115, 206	Cornelissen, 61	Franssen, 91, 93, 95	Heijendael 101	Keukenschrijver, 213	Merckelers, 189, 191	Ponts, 95	Schöningh, 183	161, 186
Alting von Geusau, 206	Booms, 37, 61	Corten, 13, 195	Gadet, 206	Hemricourt, de , 35	Kleijn , 225	Merckelbach, 212	Prick, 94, 97, 187	Schoonwinckel, van, 148	Velde, van de, 117,
Ambiorix, 22	Boorn, van den, 119	Coulen, 77	Gadiot, 189	Hesen, 47	Koenen, 117	Mersmansen, 49	Pricken, 90	Seelen, 115	120, 123
Anten, 86	Bosch van Mopertingen, van den, 39	Courrech Staal, 10	Geffen, van, 99	Heukelom, van 79	Koenen, 222	Meurer, 212, 213, 215	Pyls, 199, 201, 202, 203, 206, 211	Seidlitz, 187, 190, 193, 206	Ven, van der, 162
Athmer, 128	Bosch, 187	Courts, 92	Gehlen, 37, 61	Hochstenbach, 125	Kooiman,	Meuwissen,	Quadvlieg, 206	Seijperen, van, 71, 72, 73	Verbeek, 214
Aubel, van, 111, 141, 184	Boulen, 94	Couwenberg, 221	Geleen, van, 75, 81, 89, 93	Hoette, 126	Kruyen, 95, 97, 105, 141	Meyers, 132, 150, 163, 222	Quernnian, 47	Servaes, 150	Verlé, 84
Aubel, van, 187, 206	Bouten, 101, 102	Craeck, 91	Geluk, van, 226	Hoeven van der, 75	Laat, de, 135	Miert, van 78	Ramack, 77	Sevenstern, 189, 192, 193	Vinckenbosch, 98
Baartman, 187	Bouten, 101, 102	Cramer, 132	Geurts, 91	Hoffen, 75	Lahaye, 150	Moessen, 150	Ras, de, 206	Sie, 214	Vink, 9
Baeten, 195	Bovy, 103,	Creuen, 95	Ghemu, 17	Hoffmans, 147	Lalieu, 194, 195, 197	Mögle, 227	Reenen, van, 132	Simone, 117, 179	Volgraaf, Vulgraeff,
Balen, 225	Box, 56	Crouwels, 98, 132	Gielen, 107	Hollanders, 132	Laming, 213	Moonen, 78	Regout, 189	Six van Hillgom, 106	32, 33, 53, 59, 220,
Bartijn, 226	Boxberch, van, 43, 45, 46, 47, 51	Cruts, 65	Gilissen, 94, 110, 177, 206	Hollman, 118, 155	Lammers, 132	Mortels, 101	Regout, 7, 9, 145, 147, 154, 156, 157, 189, 199, 200, 201, 203, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211	Six, 214	224, 225, 226, 227,
Bauduin, 206	Braet, 225	Culmans, 47	God, 132	Hoppels, 57, 67, 69	Lammersfell de la Margelle, 93	Mulders, 132	210, 211	Slootmakers, 17	229
Beck, van der, 226	Brecht, van 101	Custens, 220	Goosen, 225	Horst, van der, 75, 93,	Langeweg, 226	Mussen, 92	210, 211	Sme(e)ts, 56, 61, 71, 132, 147, 222	Vollenhove, van,
Becker, 132	Brechede, 93	Daemen, 86, 103	Gorissen, 132	Houberechts, 71, 74	Lansmans, 9, 53	Muysenbeeck, 94	210, 211	147, 222	227
Beckers, 53	Broekema, 126	Dammartin, 36	Graaflant, 107	Houtappel, 86, 103, 121, 206	Lathouwer, 132	Nagels, 71	210, 211	Smits, 147	Vorts, 81
Bellefroid, 99	Bronckers, 132	Delhougne, 79	Grasé, 214, 215, 216	Houten, van, 211	Laudy, 93	Neven, 99	210, 211	Soiron, 104	Vrecken, van
Bellefroid, de 65	Bruin, 226	Delprat, 214	Grooteclaes, 101	Hupkens, 81	Leenaers, 143, 186	Neven, 99,	210, 211	Sougnez, 206	der, 39
Beltjens	Burger, 119	Diepenbeeck, 225	Groulart, 73	Hustinx, 106, 107, 185, 187, 230	Leerschool	Nierstrasz, 206	210, 211	Spaendonck, van, 191	Vrolingen, van,
Bemelmans, 189	Busco, a, 38, 65	Dijck, van 128	Grouwels, 221, 222	Hoffen, 75	Leeuwen, van, 38, 63	Nijst, 206	210, 211	Starren, 147	43, 47
Bemelmans, 97, 105, 113, 158, 161, 184	Caenen, 92	Dokkum, 120	Gulikers,	Hoffmans, 147	Lemaire, 96, 97, 187	Nijst, 81, 93, 102	210, 211	Starren, 187	Waai, van der,
Berger, 163, 206	Caldies, 187	Dolmans, 186	Gulpen, 190	Hollanders, 132	Lenaerts, 57, 60, 74, 75, 94, 103, 223	Nobelen, 65	210, 211	Startz, 206	Waard, de,
Bettendorff, 63	Canoy, 118	Dolmans, 187	Gulpen, van, 84, 208	Hollanders, 132	Lenarts, 65	Nolet, 17	210, 211	Stassen, 56, 85	Walsden alias Wal-
Bevignac, 105	Caris, 103	Doorn, van , 165	Gunther, 213	Hollman, 118, 155	Lenssen, 53	Nypels, 86, 102, 103, 104, 105, 133	210, 211	Sterckx, 161, 165	senius, 59, 67, 69
Biesen, van den, 90	Carlebur, 226	Driessen, 93	Haberts, 132	Hoppels, 57, 67, 69	Lhoest, 189, 211	Nyx, 49	210, 211	Stevens, 61, 77, 126	Wandelaars, 225
Bijl, 213	Castermans, 98, 99	Duyckers, 132	Haenen, 102	Horst, van der, 75, 93,	Liebergen, van, 189	Olijefs, 220	210, 211	Stöcher, 124	Wassenberg,
Billen, 61	Cazeux, 193	Duynstee, 191, 195, 196	Haesen, 150	Houberechts, 71, 74	Liessens, 97	Omalia, 220	210, 211	Stoel, 226	van, 47
Binvignat, 103	Ceulen, 110, 158, 161	Duyven, van, 153	Haeven, van den, 74	Houtappel, 86, 103, 121, 206	Limpens, 95	Ophorst, 214	210, 211	Straetmans, 187	Werd, de, 150
Bisschop, 226	Chambille, 84, 99, 155	Eijck, van, 51	Hagemans, 69	Houten, van, 211	Linssen, 132	Oppen, van, 206	210, 211	Straetmans, 206	Weren van, 47
Bitch, 145	Château de Slins, du, 35	Eijnatten, van, 53, 56	Hamers, 65, 99	Hupkens, 81	Lints, 79	Osch, van, 206	210, 211	Stregnard, 193	Wijnands, 132
Bleyenbourg, 152	Claessen, 220	Ent, van der, 227	Hanssen, 103	Hustinx, 106, 107, 185, 187, 230	Loomans, 106, 132, 185, 187	Otten, 78	210, 211	Stregnard, 74, 77	Willems, 94
Bocken, 98, 99, 179	Cleeren, 185	Esser, 127 (niet vermeld), 129	Haringa, 214	Jager, de, 226	Maessen de Sombreff, van der, 115	Ruten, 187, 189, 206, 211	210, 211	Swelsen, 132	Winter, de, 84
Boelen, 132, 223	Clermonts, 132	Estevez, 155	Hasselt, van, 206	Jans, 99	Maessen, van der, 161	Rütz, 226	210, 211	Tans, 221	Woutersen, 49
Boet, 226	Coenegracht, 187	Fee (Fiez), de, 43, 45, 46	Hauwijk, 81	Janssen, 77, 83, 93, 94, 115, 123, 187	Mangelschot, 71, 73	Ruwet, 77	210, 211	Teecklenborch, van, 225	Wyls, 57
Boileau de Mons, 35	Coenegrachts, 99, 179	Fisse, 145, 155	Haven, van der, 81	Jaspaerts, 220	Mares, 12, 18, 19, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 39, 57, 94, 95, 102, 117, 166, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 228, 233	Ruys de Berenbrouck, 206	210, 211	Tertres, 45	Wyricks, 222
				Jaspars, 115, 118	Marle, van, 155	Ruytens, 99	210, 211	Thans, 224	Zeehuizen, 214
				Jaspers, 86	Marwijk Kooi, van, 126	Ruyters, de, 161, 162	210, 211	Thans, 98, 179, 181	Zwitsler, 103
				Jeukens, 132	Marx, 161	Sanders, 187	210, 211	Theunissen, 132	
				Jeune, le, 87	Méan, de, 39	Sandhövel, 189	210, 211	Thiebosch, 183	
				Jong, de, 214	Meertens, 99, 179	Schaap, 226	210, 211	Thiel, van, 128,	
				Jongens, 94	Mees, 45	Schaardenburg, 196	210, 211	Thijssen, 224	
				Jorissen, 223		Schape, 90	210, 211	Thisius van Ingenop, 161	
				Josselin de Jong, de, 10, 11		Schepers, 90, 91, 187, 222	210, 211	Thoor, 132	
				Juste, 79		Schilling, 93	210, 211	Tielens, 191	
				Kelly, 217, 218		Schillinx, 90, 91, 92	210, 211	Tijssen, 221	
						Schlecht, 227	210, 211	Tilkin, 95	
						Schoenmakers, 165	210, 211	Timmermans, 180, 187	
							210, 211		

COLOFON

Samenstelling en tekst - Boed Marres
Redactie - Boed Marres | Frank Hovens
Beeldresearch - Boed Marres | Paul Smeets
Boekverzorging - bureau paul smeets bno, Banholt

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen of openbaar gemaakt worden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN: 9789082215649

